

Nr 143.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna; given Stockholms slott den 26 februari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam. Stadener.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, HANSÉN, JEPPSSON, RUNDQVIST.

Departementschefen, statsrådet Stadener anför härafter:

Under punkt 174 av 1932 års åttonde huvudtitel har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition angående omorganisation av folkskoleseminarierna m. m., som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna *dels* en minskning av det gemensamma ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna, nu 1,837,000 kronor, med 37,000 kronor till 1,800,000 kronor — därav till folkskoleseminarierna 1,640,000 kronor och till stipendier för elever vid folkskoleseminarier 160,000 kronor — *dels* till anordnande av studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m. för budgetåret 1932/1933 ett extra reservationsanslag av

Omorganisa-
tion av folk-
och små-
skolesemina-
rierna.

57,500 kronor, *dels ock* det ordinarie förslagsanslaget till ålderstillägg åt lärare vid folkskoleseminarierna till 200,000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t under punkt 178 av samma huvudtitel föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition angående omorganisation av småskoleseminarierna m. m., som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna *dels* en minskning av det ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier, nu 178,000 kronor, med 9,000 kronor till 169,000 kronor, *dels* till verksamheten vid statens småskoleseminarium i Hagsätröm för budgetåret 1932/1933 ett extra reservationsanslag av 29,000 kronor, *dels* en minskning av det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier, nu 310,000 kronor, med 70,000 kronor till 240,000 kronor, *dels* en minskning av det ordinarie reservationsanslaget till stipendier åt elever vid småskoleseminarier, nu 65,000 kronor, med 49,000 kronor till 16,000 kronor, *dels ock* till tillfällig löneförbättring för lärare vid småskoleseminarier, inrättade av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, för budgetåret 1932/1933 ett extra förslagsanslag av 40,000 kronor.

Sedan utredningen i ämnet numera slutförts, anhåller jag att ånyo få anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t.

Frågan om statens övertagande av de utav landstingen och stad, som icke deltagar i landsting, inrättade småskoleseminarierna har varit föremål för utredning genom särskilda sakkunniga, de s. k. 1929 års seminariesakkunniga, vilka utgjordes av förutvarande statsråden, ledamoten av riksdagens första kammare, läroverksadjunkten Olof Olsson och numera undervisningsrådet N. J. F. Almkvist samt ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Gunnar Persson i Falla. Dessa hade, jämlikt Kungl. Maj:ts den 5 juli 1929 lämnade bemyndigande, av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallats den 17 augusti 1929 för att inom departementet biträda med utredning av vissa frågor om ytterligare inskränkningar i den nuvarande folkskoleseminarieorganisationen samt om statens övertagande av de utav landstingen och vissa städer upprätthållna småskoleseminarierna m. m. Med skrivelse den 23 december 1930 avgåvo de sakkunniga »utredning och förslag av frågorna om ytterligare inskränkningar i den nuvarande folkskoleseminarieorganisationen samt om statens övertagande av de utav landstingen och vissa städer upprätthållna småskoleseminarierna m. m.» (statens offentliga utredningar 1931:4). Sedan yttranden över sagda betänkande afgivits den 28 januari 1931 av skolöverstyrelsen och den 9 februari 1931 av statskontoret samt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening inkommit med en den 20 februari 1931 dagtecknad skrift i fråga om utbildningstidens längd vid småskoleseminarierna, avlät Kungl. Maj:t den 26 februari 1931 proposition, nr 212, till riksdagen angående den del av ifrågavarande sakkunnigbetänkande, som avser frågan om *småskoleseminariernas* omorganisation.

Den fråga, som nu föreligger, avser den framtida seminarieorganisationen i dess helhet. Innan jag närmare inlåter mig på denna fråga, anhåller jag att få erinra om den behandling, som av 1931 års riksdag i anledning av nyssnämnda proposition ägnades frågan om småskoleseminariernas omorganisation m. m. Vad beträffar denna frågas föregående behandling tillåter jag mig hänvisa till den historik, som finns i 1929 års seminariesakkunnigas betänkande, och inskränker jag mig sålunda till att här lämna en kortfattad redogörelse för riksdagens beslut och uttalanden samt vad därmed står i nära sammanhang.

De frågor, som i förberörda proposition förelades riksdagen, avsågo: 1) statens övertagande av småskollärarytbildningen, 2) två- eller treårig kurs vid småskoleseminarierna, 3) lärarbehovet vid småskolor och mindre folkskolor, 4) elevantalet i seminarieklasserna, 5) lärarkompetensen vid seminarierna, 6) seminariernas antal och förläggning, 7) lokalbehovet, 8) organisationens genomförande, 9) ekonomiska frågor.

*Beslut av
1931 års
riksdag.*

Vad beträffar frågan om *statens övertagande av småskollärarytbildningen* hade de sakkunniga föreslagit, att staten skulle övertaga all sådan utbildning.

*Statens övertagande av
småskolläraryt-
utbildningen.*

Därvid hade de erinrat, att riksdagen redan år 1923 ur principiella synpunkter uttalat sig för en sådan åtgärd. Skolöverstyrelsen hade i sina tidigare utredningar och utlåtanden förordat detsamma och i sitt yttrande den 28 januari 1931 biträtt de sakkunnigas i frågan intagna ståndpunkt, i sammanhang varmed överstyrelsen erinrat, att när 1929 års riksdag i sin skrivelse nr 145 förordade en gemensam utredning av frågan om folkskoleseminariernas och småskoleseminariernas organisation under starkt betonde av samhörigheten mellan dessa spörsmål, riksdagen förutsatte, att övervägandena inriktade sig på det målet, att småskoleseminarierna komme att förstatligas. Landstingen, småskoleseminariernas lärare ävensom vissa lärarsammanslutningar inom folk- och småskolekåren hade samstämmt förordat en seminariereform i nu nämnd riktning.

Beträffande villkoret för småskoleseminariernas förstatligande förklarade 1929 års riksdag i sin skrivelse nr 145, att riksdagen utginge från att ett statens övertagande av den del av småskollärarytutbildningen, som hittills påvilat landstingen och vissa städer, icke komme att äga rum under annan förutsättning än att landstingen och berörda städer kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämnade den för seminarieutbildningen använda fasta och lösa egendom, varav staten funne sig vara i behov.

Såväl de seminariesakkunniga som skolöverstyrelsen och statskontoret anslöto sig till dessa riksdagens uttalanden.

I förberörda proposition nr 212 till 1931 års riksdag framlades frågan om småskollärarytutbildningens övertagande av staten till den omfattning, som av den verkställda utredningen och sakens läge i övrigt syntes påkallad. Framför allt ansågs av vikt, att frågans rent principiella sida, d. v. s. statens övertagande av småskollärarytutbildningen, bleve underställd 1931 års riksdag, som därvid borde beredas tillfälle yttra sig om de villkor, som

borde förenas med ett dylikt statsövertagande. Sedan förutsättningarna för ett förstatligande blivit fastställda, och sedan de olika landstingen fått tillfälle taga ställning till ett sålunda av statsmakterna fattat principbeslut, syntes lämpligen böra till omprövning upptagas frågan om en mera detaljerad plan för organisationens genomförande, seminariernas förläggning m. m., allt spörsmål, som syntes böra föreläggas 1932 års riksdag.

Av den verkställda utredningen hade framgått, att de skäl, som motive-
rade den föreslagna omläggningen av småskollärarytbildningen, vore av såväl
principiell som organisatorisk och ekonomisk art. Med den utveckling, som
folkskoleväsendet nått fram till i våra dagar, och med hänsyn särskilt till
den ställning, som folkskolan i det hela alltmera intager såsom en det all-
männas angelägenhet, syntes det principiellt riktigt, att staten även om-
händerhade all lärarytbildning för folkskolans olika stadier. Den över-
produktion av småskollärarinnor, som med den nuvarande ordningen för
denna lärarytbildning inträtt, måste hejdas. Men en nödig reglering av
lärarytproduktionen med anpassning till det verkliga behovet kunde åstad-
kommas först i samband med statens övertagande av småskollärarytbild-
ningen. Även ekonomiska skäl påkallade en nyorganisation i denna rikt-
ning. En nedskärning av den nuvarande seminarieorganisationen till vad
som motsvarade behovet och en koncentration av densamma i statens hand
komme att medföra ett nedbringande av de årliga totala kostnaderna för
detta ändamål. Därtill komme, att under den nuvarande ordningen utgif-
terna för småskollärarytbildningen fördelade sig mycket ojämnt på de sär-
skilda landstingsområdena.

Ur mitt yttrande härom må återgivas följande:

Jag finner de nu sammanfattningsvis anförda skälen för statens övertagande
av småskollärarytbildningen vara bärande. Därtill vill jag anföra ytterligare
ett par synpunkter, som synas mig tala för att reformens genomförande i
möjligaste mån påskyndas. Utvecklingen har under de senaste åren förlöpt
sålunda, att på grund av tidigare överproduktion av småskollärarinnor
och det minskade behovet av lärarkrafter med enbart småskolekompetens
åtskilliga landsting funnit sig föranlåtna att nedlägga sina seminarier. Av
enahanda anledning torde det bli nödvändigt, att ytterligare några lands-
tingsseminarier — frivilligt eller efter påtryckning från statsmakternas sida
— med det snaraste upphöra med sin verksamhet. Det blir givetvis vid
sådant förhållande ohållbart att, sedan de återstående landstingsseminarierna
förlorat sin tidigare mera provinsbetonade karaktär, från statens sida uppe-
hålla kravet på att några få landsting skola vidkännas dryga kostnader för
tillgodosende av det allmänna småskollärarbehovet i riket.

I överensstämmelse med detta mitt uttalande föreslog Kungl. Maj:t riks-
dagen besluta angående den sak, som nu är i fråga,

att den utbildning av småskollärare, lärare vid mindre folkskolor och bi-
trädande lärare vid folkskolor, vilken hittills tillkommit landsting samt stad,
som ej deltagit i landsting, skall, i den omfattning som framdeles varder
av Kungl. Maj:t och riksdagen närmare bestämd, övertagas av staten,

under förutsättning likväl, att vederbörande landsting och stad kostnads-
fritt och med full äganderätt till staten överlämnar den för seminarieutbild-

ningen använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov.

Riksdagen biföll i princip förslaget om statens övertagande av småskolläroarbilden. I sin skrivelse, nr 199, den 12 maj 1931 yttrade riksdagen därom:

Beträffande själva principfrågan, huruvida staten bör helt övertaga och ansvara för småskolläroarbilden, delar riksdagen den mening, som under de år, frågan varit under utredning, samstämmigt gjorts gällande av dem, som haft att yttra sig i ärendet, nämligen, att ett sådant övertagande snarast möjligt bör ske. De skäl, såväl pedagogiska och organisatoriska som ekonomiska, vilka tala härför, hava närmare utvecklats av departementschefen, och det torde vara tillfyllest, att riksdagen här hänvisar till vad departementschefen sålunda andragit. Det är visserligen sant, att ett dylikt utsträckande av den statliga verksamheten också innebär en kostnadsökning, men denna omständighet synes i förevarande fall icke få åberopas såsom ett motiv för staten att undandraga sin medverkan till en åtgärd, som måste anses vara ur det allmännas synpunkt i synnerligen hög grad önskvärd.

Angående den föreslagna förutsättningen för att staten skulle övertaga nämnda utbildning anförde riksdagen:

Det av Kungl. Maj:t föreslagna villkoret för statsövertagandet, nämligen att vederbörande landsting och stad kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämna den för seminarietbildningen använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov, står i full överensstämmelse med det av 1929 års riksdag i ämnet gjorda uttalandet och föranleder ingen erinran från riksdagens sida.

Såsom redan nämnts, ansågs frågan om en mera detaljerad plan för seminariorganisationens genomförande, seminariernas förläggning m. m. icke böra föreläggas 1931 års riksdag utan anstå till år 1932. Två av dessa detaljfrågor syntes dock vara så utredda, att de kunde underställas redan 1931 års riksdag, nämligen frågan om utbildningstidens längd och frågan om seminarieklassernas storlek.

Vad angår frågan om *utbildningstidens längd* uttalade 1919 års riksdag, att lärokursen vid de av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättade småskoleseminarierna borde vara tvåårig, där ej Kungl. Maj:t i särskilda fall annorlunda föreskreve, och i överensstämmelse därmed meddelade Kungl. Maj:t bestämmelser i den samma år utfärdade stadgan för nämnda seminarier.

Det dröjde dock icke länge, förrän den meningen uppkom inom såväl småskolans som folkskolans lärarkårer, att den tvååriga kursen vore otillräcklig, och år 1927 inkom styrelsen för småskoleseminariernas lärarförening till Kungl. Maj:t med en hemställan, att lärotiden måtte utsträckas till tre år. Därefter ingick centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskol-lärarförening år 1928 till Kungl. Maj:t med en framställning i enahanda syfte.

Utbildnings-
tidens längd.

Sedan skolöverstyrelsen anbefallts att efter vederbörandes hörande avgiva utlåtande över centralstyrelsens framställning, inhämtade överstyrelsen yttranden i ärendet från domkapitlen jämte folkskolinspektörerna samt landstingsseminariernas styrelser och de tvååriga seminariernas lärarkollegier.

I dessa yttranden gjorde sig rätt skilda meningar gällande. Flertalet av domkapitlen, småskoleseminariernas styrelser och lärarkollegierna vid de tvååriga småskoleseminarierna yttrade sig i avstyrkande riktning. Bland statens folkskolinspektörer voro meningarna starkt delade. Förslaget om treårig kurs tillstyrktes av 24 men avstyrktes av 21 inspektörer. Skolöverstyrelsen, som avgav sitt yttrande i november 1928, fann en treårig kurs önskvärd, om saken betraktades endast ur pedagogisk synpunkt, men fann utsiktslöst att under då rådande statsfinansiella förhållanden påyrka en förlängning av utbildningstiden, varför överstyrelsen avstyrkte bifall till den gjorda framställningen.

Förevarande fråga hade upptagits till övervägande även av de sakkunniga.

Majoriteteten av dessa hade med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna icke kunnat förorda en förlängning av seminarietiden till tre år. Ledamoten Almkvist hade däremot funnit sig böra på anförda skäl föreslå en sådan utsträckning av utbildningstiden. Den ekonomiska räckvidden av den ifrågasatta utsträckningen vore enligt hans mening icke avskräckande, vilket närmare framginge av en skolöverstyrelsens utredning i detta avseende.

I sitt över de sakkunnigas betänkande avgivna utlåtande den 28 januari 1931 fasthöll skolöverstyrelsen sin år 1928 intagna ståndpunkt. Två av överstyrelsens ledamöter, undervisningsråden Bruce och Nylund, hade dock reservationsvis yrkat tillstyrkande av den treåriga utbildningens genomförande i samband med småskoleseminariernas förstatliggande.

Det föreföll mig, som om goda skäl blivit anförda för en treårig utbildning vid småskoleseminarierna. Men med hänsyn till de dyrare utbildningskostnaderna för seminarieeleverna och de betydligt ökade kostnader för statsverket, som skulle följa med den treåriga utbildningen, fann jag mig böra förorda, att även de nya statsseminarierna skulle organiseras med tvåårig lärokurs, dock att ingen ändring skulle ske i organisationen av de dåvarande statsseminarierna med treårig lärokurs.

I överensstämmelse med vad jag sålunda förordat fattade riksdagen sitt beslut. Härom yttrade riksdagen i sin förutnämnda skrivelse:

Vad angår frågan om lärokursens längd, har departementschefen av pedagogiska skäl uttalat vissa sympatier för de framkomna kraven på kursens förlängning till treårig men av statsfinansiella skäl ansett sig nödsakad att stanna vid den hittillsvarande ordningen med tvåårig lärokurs, utom vad angår de redan treåriga statsseminarierna i Haparanda och Lycksele.

Det synes visserligen riksdagen obestridligt, att en bättre lärarutbildning skulle vinnas, därest tiden för lärokursen utsträcktes till tre år, men riksdagen måste uppenbarligen även taga hänsyn till att statens åtgärder på området anpassas efter vad som är av behovet verkligen påkallat, så att icke mera kraft, tid och pengar förbrukas, än som är nödvändigt för att nå den effekt, staten åsyftar. Riksdagen kan nu för sin del i likhet med 1929 års seminariesakkunniga icke finna det ådagalagt, att för närvarande

något oundgängligt behov föreligger av en förlängning. De mindre folkskolorna, med hänsyn till vilka seminarierna i Haparanda och Lycksele erhållit treårig lärokurs, äro numera ställda på avskrivning, och, så vitt angår småskolans behov, torde den tvååriga lärokursen kunna giva ett i stort sett tillfredsställande resultat, om lärotiden väl utnyttjas. De förbättringar i lärarutbildningen, som kunna vara önskvärda, synas riksdagen i första hand böra ernås genom reformer i det inre seminariearbetet. Riksdagen finner sig alltså, jämväl med tanke på rådande statsfinansiella läge, böra besluta, att lärokursen, med ovan angivna undantag, bibehålles såsom tvåårig.

Det andra detaljspörsmålet, som förelades 1931 års riksdag till avgörande, gällde *elevantalet i seminarieklasserna*. Elevantalet i seminarieklasserna.

År 1927 hade skolöverstyrelsen uttalat sig för ett antal av 24 i varje klass, och i sin plan den 26 januari 1926 för inskränkningar och begränsningar i fråga om folkskolläroproduktions hade överstyrelsen, under erinran att maximiantalet elever i varje klass då utgjorde 30, med hänsyn till såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen föreslagit, att elevantalet vid folkskoleseminarierna icke skulle sättas högre än till 25 i varje klass. När frågan om en definitiv inskränkning av folkskoleseminariernas antal sedermera genom proposition av Kungl. Maj:t bragtes inför 1929 års riksdag, anslöt sig dåvarande departementschefen till skolöverstyrelsens synpunkter och utgick således ifrån att elevantalet per klass skulle normalt utgöra 25. Riksdagen delade icke denna mening utan ansåg, att man lämpligen kunde räkna med ett elevantal av omkring 28 per klass. Vid ärendets behandling i kamrarna uttalades dock från ett par håll starka betänkligheter mot att icke godtaga den inskränkning i elevantalet, som av Kungl. Maj:t föreslagits. Naturligtvis ginge det att ha 28 lärjungar i en klass, då de endast sysslade med teoretiska ämnen, men när det gällde den praktiska lärarutbildningen, vore det önskvärt att hålla ett lägre elevantal. Ty ju mer man minskade det totala lärjungetalet, desto flera lektioner finge varje elev, och ju flera lektioner han finge hålla, desto bättre lärare måste han förut sättas kunna bli.

Den meningsbrytning beträffande antalet elever per klass, som här ovan relaterats, gällde — såsom framgått — folkskoleseminarierna, och så som frågorna lågo till vid 1929 års riksdag, kom ingenting att yttras rörande småskoleseminarierna.

De sakkunniga upptogo emellertid frågan om elevantalet vid sistnämnda seminarier.

Beträffande den teoretiska undervisningen ansågo de, att det spelade en ytterst ringa roll för undervisningens individualisering, om två eller tre elever mer eller mindre deltog i lektionerna. Annorlunda ställde sig saken, när det gällde den praktiska utbildningen. Där om hade de dock låtit verkställa en undersökning, och denna hade lett därtill, att man med ett elevantal av 28 i varje klass skulle, om en mera tidsvinnande anordning av arbetet i övningsskolan vidtoges, uppnå icke endast vad som skulle vinnas genom att sänka elevantalet till 24; man skulle vinna mera. De sakkunniga hölle således före, att de pedagogiska kraven icke med nödvändighet utdömde det av riksdagen förordade klasstalet 28. Med hänsyn härtill ävensom ur kostnadssynpunkt stannade de för detta tal.

Ledamoten Almkvist avgav ett särskilt yttrande, i vilket han uttalade bland annat, att det lämpligaste antalet elever per klass vore 24, detta särskilt med hänsyn till de praktiska övningarnas ändamålsenliga bedrivande och effektivitet samt därtill, att övningsskolan icke alltför starkt belastades med elevlektioner. Men han kunde även godtaga ett antal av högst 25. Detta antal föreslog han för både folk- och småskoleseminarierna.

I sitt utlåtande över de sakkunnigas betänkande bemötte skolöverstyrelsen dessas argumentering och förklarade sig, på grund av den erfarenhet överstyrelsen förvärvat rörande klassnumerärens inflytande på undervisningsresultatet, icke kunna frånträda sin tidigare intagna ståndpunkt i denna fråga. Överstyrelsen ansåg således, att elevantalet vid småskoleseminarierna icke borde sättas högre än till 25 i varje klass. Statskontoret anslöt sig däremot till de sakkunnigas förslag.

Jag yttrade då bland annat:

Då jag av statsfinansiella skäl icke kunnat föreslå en treårig utbildning vid småskoleseminarierna, har jag ansett mig böra stanna vid att i fråga om klassavdelningarnas storlek följa reservanten bland de sakkunniga och skolöverstyrelsen.

Efter att hava anfört skäl för denna min ståndpunkt fortsatte jag:

Jag anser alltså, att man lämpligen bör beträffande de småskoleseminarierna, om vilka nu är fråga, räkna med ett elevantal av omkring 25 per klass. Då emellertid ännu några år framåt ett större eller mindre överskott av småskollärarinnor torde vara att emotse, synes det mig böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att tills vidare under övergångsåren med hänsyn till förevarande förhållanden bestämma det antal elever, som vid de olika seminarierna bör intagas. En dylik av praktiska skäl betingad anordning torde bli nödvändig, till dess den nya seminarieorganisationen hunnit vinna erforderlig stadga.

Beträffande denna fråga väcktes inom riksdagen två likalydande motioner, I: 260 och II: 426.

I dessa motioner erinrades om den undersökning av den praktiska utbildningen vid småskoleseminarierna, som de sakkunniga låtit verkställa. Med stöd av denna undersökning hade de sakkunniga givit anvisning på en sådan omläggning av undervisningsplanen, varigenom den praktiska utbildningen skulle bli mera effektiv, utan att övningsskolans belastning utökades i någon större grad. Motionärerna gjorde sålunda gällande, att de sakkunnigas strävan varit å ena sidan att göra den nya organisationen ändamålsenlig och effektiv och å den andra att göra detta inom den tillbörliga ekonomiska ramen. Deras hemställan gick ut på att elevantalet i varje klass skulle bestämmas till högst 28.

Riksdagen anslöt sig till motionärernas yrkanden. I sin förberörda skrivelse, nr 199, anförde riksdagen följande:

I fråga om elevantalet i seminarieklasserna har Kungl. Maj:t i anslutning till den mening, som hävdats av en reservant bland seminariesakkunniga och av skolöverstyrelsen, föreslagit, att nämnda antal skulle bestämmas till omkring 25 per klass. Majoriteten bland de sakkunniga åter har ansett, att elevantalet per klassavdelning borde fastställas till 28 (högst). Denna mening har vunnit understöd i motionerna I: 260 och II: 426.

Riksdagen anser sig böra först och främst bringa i erinran, att, då riksdagen år 1929, i syfte att vinna besparingar i utgifterna för lärarutbildningen för folkundervisningsanstalterna, förordade vidtagande av en utredning rörande möjligheterna till inskränkningar i seminarieorganisationen — riksdagen betonade uttryckligen, att undersökningen borde inrikta sig både på folkskole- och småskoleseminarierna — riksdagen därvid såsom sin mening uttalade, att man lämpligen kunde räkna med ett elevantal av omkring 28 per klass i stället för det antal av 25 Kungl. Maj:t föreslagit. Berörda uttalande gällde, i det sammanhang det gjordes, folkskoleseminarierna, men det är av vikt att hålla denna riksdagens uppfattning i minnet, även då det såsom nu är fråga om elevantalet i småskoleseminariernas klasser, ty, liksom numera beträffande dessa senare, hade skolöverstyrelsen i sitt då avgivna yttrande rörande folkskoleseminarierna med mycken styrka framhållit det ur pedagogisk synpunkt angelägna i att elevnumerären per klass sänktes från förutvarande 30 till 25. Riksdagen fann likväl det ekonomiska intresset böra tillerkännas företräde. Den av riksdagen påkallade höjningen till 28 skulle nämligen medgiva en nedskärning av organisationen med ett par avgångsklasser.

Sammalunda är förhållandet i detta fall. Med ett elevantal av 28 per klassavdelning i småskoleseminarierna kan en motsvarande besparing vinnas jämväl beträffande småskoleseminarierna, och frågan blir då närmast att avgöra, huruvida en dylik besparing bör eftersträvas, därest den eljest visas kunna genomföras utan olägenheter, eller om man kan och bör i detta sammanhang bortse från besparingsintresset.

Så vitt riksdagen kunnat finna, förhåller sig saken så, att seminariesakkunnigas majoritet uppvisat, att med en enkel omläggning av den praktiska utbildningen det låter sig göra att även med ett elevantal av 28 per klass utan men vare sig för seminarieeleverna eller för lärjungarna i övnings-skolan åstadkomma en fullt tillfredsställande lärarutbildning jämväl i fråga om de praktiska undervisningsövningarna. De invändningar, som häremot framkommit, äro helt allmänt hållna utan att närmare angiva, vari de påtalade olägenheterna skulle bestå, och riksdagen kan icke tillerkänna dem vitsord gentemot de sakkunnigas på en i detalj utförd undersökning grundade omdöme.

Då riksdagen alltså kommit till den slutsatsen, att den högre elevsiffran icke visats medföra några pedagogiska eller organisatoriska olägenheter, i varje fall inga, vid vilka man har anledning att fästa något större avseende, måste riksdagen, i betraktande av den kostnadsminskning, det för statsverket kan komma att innebära, om elevantalet bestämmes till högst 28 per klass, ansluta sig till de yrkanden, som därom framställts i motionerna I: 260 och II: 426.

På grund av förefintligt överskott av småskollärarinnor synes det emellertid, på sätt departementschefen ifrågasatt, böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att tills vidare under övergångsåren med beaktande av föreliggande förhållanden bestämma det antal elever, som vid de olika seminarierna skall intagas.

I ytterligare en punkt träffade riksdagen ett avgörande, nämligen i fråga om *nyintagning av elever till första klassen under läsåret 1931/1932*.

Bland de frågor, som förelades 1931 års riksdag, var även en, som berörde lärarbehovet vid småskolor och folkskolor. Beräkningar rörande sagda

Nyintagning
av elever till
första klas-
sen under
läsåret
1931/1932.

behov hade verkställts av såväl skolöverstyrelsen som de sakkunniga. Därvid hade hänsyn givetvis måst tagas även till den omständigheten, att ett betydande överskott av småskollärarinnor för det dåvarande förefunnnes.

Redan före 1918 hade uppstått en brist på småskollärarinnor, som nödvändiggjorde en ökad lärarinneproduktion. Skolöverstyrelsen beräknade nämnda år, att omkring 700 utexaminerade skulle årligen behövas för den närmaste framtiden, och seminarierna fingo uppdrag att anpassa sig därefter. Men så inträffade en serie omständigheter, däribland den nedgående nativiteten och den ekonomiska depressionen, som gjorde, att den ökade produktionen kom att möta ett lärarbehov vida mindre, än man hade beräknat. Till följd därav uppkom en överproduktion, som 1924 gjorde sig gällande över hela landet och som medförde ett läraröverskott, som efterhand ökades ganska betydligt.

De sakkunniga undersökte ställningen i sistnämnda avseende med tillhjälp av folkskolinspektörernas varje år till skolöverstyrelsen inlämnade uppgifter rörande lärarförhållandena vid den egentliga folkskolan, småskolan och mindre folkskolan, men tyvärr saknades möjlighet att angiva storleken av detta överskott, eftersom anställningsförhållandena för de utexaminerade småskollärarinnorna först under de senare åren blivit föremål för undersökning. De sakkunniga kommo emellertid till det resultatet, att det skulle dröja rätt länge, innan de utexaminerade nådde en anställning, som kunde sägas vara betryggande.

Beträffande det stora överskottet av småskollärarinnor anförde skolöverstyrelsen i sitt yttrande över de sakkunnigas betänkande:

I syfte att minska den stora arbetslösheten inom kåren har antalet utexaminerade under de senare åren kraftigt nedbragts. År 1929 utexaminerades 314, år 1930 298 och för åren 1931 och 1932 beräknas antalen 286 och 334. Även under de närmaste åren framåt gäller det att begränsa examinationen för att snarast möjligt uppnå ett lämpligt förhållande mellan tillgång och efterfrågan. Detta kan ske dels genom att snarast nedlägga överflödiga landstingsseminarier, dels genom att under några år framåt i erforderlig mån hålla klassnummerären nere.

Vad angår frågan om lärarbehovet anförde jag, att de av skolöverstyrelsen tidigare och av de seminariesakkunniga då framlagda utredningarna gäve ett starkt intryck av de vanskligheter, som vore förenade med beräkningar för att finna det verkliga lärarbehov, som borde läggas till grund för en någorlunda konstant seminarieorganisation, avsedd för en längre tid framåt, och gav skäl för denna min uppfattning. Skolöverstyrelsen och de sakkunniga hade vid sina beräkningar kommit till olika resultat, men skillnaden vore icke så avsevärd, och den vore icke av natur att behöva påverka statsmakterna vid deras behandling av den principiella sidan av frågan om småskoleseminariernas övertagande av staten.

Vad sedan beträffar punkten om lärarinneöverflödet yttrade jag följande:

Då för närvarande ett betydande överskott av småskollärarinnor föreligger, synes det i hög grad önskvärt, att möjlighet beredes Kungl. Maj:t att för budgetåret 1931/1932 inverka reglerande på nyintagningen av elever vid de nu befintliga landstingsseminarierna. I detta syfte torde böra inhämtas

riksdagens medgivande därtill, att Kungl. Maj:t må i de fall, då Kungl. Maj:t finner omständigheterna sådant påkalla, stadga sådana villkor för utgående av statsbidrag till småskoleseminarier för budgetåret 1931/1932, att nyintagning av elever till första klassen icke må äga rum under läsåret 1931/1932.

I sin meranämnda skrivelse yttrade riksdagen beträffande lärarbehovet:

Såsom departementschefen framhållit, är det ytterst vanskligt att i detta avseende göra några hållbara kalkyler. Det förefaller emellertid riksdagen, som om de verkställda beräkningarna skulle giva tillräcklig vägledning för statsmakterna, då det ett kommande år gäller att bestämma seminarieorganisationens omfattning. Något definitivt ståndpunktstagande av riksdagen till denna fråga påkallas icke nu. Riksdagen vill dock såsom sin mening uttala, att det synes riksdagen klokt att under alla förhållanden giva organisationen ett visst mått av elasticitet, så att den utan större svårigheter kan anpassas efter förekommande växlingar i lärarbehovet.

Vad angår läraröverskottet anförde riksdagen:

Med hänsyn till det föreliggande överskottet av utexaminerade småskollärarinnor har departementschefen ansett det önskvärt, att möjlighet bereddes Kungl. Maj:t att för budgetåret 1931/1932 inverka reglerande på nyintagningen av elever vid de nu befintliga icke-statliga men statsunderstödda småskoleseminarierna. För sådant ändamål har begärts riksdagens medgivande, att såsom villkor för utgående av statsbidrag för budgetåret 1931/1932 till dylikt seminarium finge i de fall, Kungl. Maj:t funne omständigheterna sådant påkalla, stadgas, att nyintagning av elever till första klassen icke måtte äga rum under läsåret 1931/1932.

Riksdagen anser det lämpligt att lämna ett dylikt bemyndigande; dock torde detsamma böra komma till användning allenast, där det visar sig nödvändigt för att underlätta genomförandet av övergången till den nya organisationen och, där det kan ske, utan att seminarierna tillskyndas avsevärda olägenheter eller svårigheter.

I överensstämmelse med detta riksdagens uttalande beslöt riksdagen att lämna Kungl. Maj:t det begärda medgivandet rörande nyintagning av elever till första klassen under läsåret 1931/1932.

I avseende å vad propositionen innehöll angående lärarkompetensen vid seminarierna, seminariernas antal och förläggning, lokalbehovet, organisationens genomförande samt ekonomiska frågor, ansåg sig riksdagen icke hava anledning att göra något uttalande, då förslag från Kungl. Maj:ts sida i dessa hänseenden icke då föreläge. Riksdagen ville i detta sammanhang allenast framhålla vikten av att nämnda frågor bringades till ett slutligt avgörande vid 1932 års riksdag.

*Andra
frågor.*

*

Jag övergår nu till frågan om den framtida seminarieorganisationen i dess helhet och följer därvid i huvudsak samma ordning, som förekommer i 1929 års seminariesakkunnigas betänkande. I det följande kommer jag således att först upptaga frågan om småskoleseminarierna och därefter frågan om folkskoleseminarierna.

I. Småskoleseminarierna.

Av det föregående framgår, att 1931 års riksdag fattat följande beslut: 1) att staten skall snarast möjligt övertaga all småskollärarytbildning, 2) att utbildningskursen vid småskoleseminarierna skall vara tvåårig, utom vad angår de redan treåriga statsseminarierna i Haparanda och Lycksele, vilka fortfarande skola vara treåriga, samt 3) att elevantalet i varje klassavdelning skall vara högst 28, varjämte riksdagen 4) medgivit, att såsom villkor för utgående av statsbidrag för budgetåret 1931/1932 till landstingsseminarium finge, i de fall Kungl. Maj:t funne omständigheterna sådant påkalla, stadgas, att nyintagning av elever till första klassen icke skulle äga rum under läsåret 1931/1932. Såsom synes, har riksdagen i punkterna 2)—4) fattat slutgiltigt beslut, varför jag kan i det följande lämna dem ur räkningen. Likaså har riksdagen slutgiltigt avgjort principfrågan om statens övertagande av all småskollärarytbildning, varför jag nu icke heller behöver befatta mig med denna fråga.

De frågor rörande småskollärarytbildningen, vilka nu böra bli föremål för behandling, avse lärarbehovet, lärarkompetensen vid seminarierna, seminariebehovet, seminariernas antal och förläggning, seminarieorganisationens genomförande och ekonomiska frågor.

A. Lärarbehovet.

I fråga om lärarbehovet lämnar jag först enligt de sakkunnigas framställning en redogörelse för vissa utredningar och beräkningar.

I skrivelse den 23 juni 1927 lämnade skolöverstyrelsen en redogörelse för de fluktuationer i fråga om lärarbehovet vid småskolorna och den därav följande lärarproduktionen, som ägt rum under de två föregående decennierna. Med utgångspunkt från år 1908, då icke mindre än 917 lärare utexaminerades, kunde överstyrelsen konstatera en sjunkande produktion av lärare fram till år 1918, då examinationen utgjorde 584. Men under samma tid ökades antalet lärartjänster i en rask följd. År 1908 uppgick antalet lärare, som voro anställda vid småskolor, mindre folkskolor och såsom biträdande lärare vid folkskolor, till 10,377; tio år senare hade antalet stigit till 12,535. Därtill kom, att lärartjänsterna på det egentliga folkskolestadiet på grund av den rådande folkskollärarybristen blevo allt svårare att besätta med vederbörligen utexaminerade innehavare och därför i ökad utsträckning måste uppehållas med krafter från småskolekåren.

Följden av de olika faktorernas samverkan blev en småskollärarybrist, som var kännbar redan före 1918 och som gjorde en ökad lärarproduktion synnerligen trängande. Enligt den beräkning, som skolöverstyrelsen detta år

Av seminarie-
sakkunniga
verkställda
utredningar
och beräk-
ningar.

Småskol-
lärarkårens
utveckling.

gjorde, skulle för den närmaste framtiden årligen behövas omkring 700 utexaminerade lärare, och seminarierna fingo i uppdrag att anpassa sig därefter. Emellertid inträffade en serie omständigheter, som gjorde, att den ökade produktionen kom att möta ett lärarbehov, som var vida mindre, än vad man beräknat. Den nedgående nativiteten i samband med den allmänna ekonomiska depressionen verkade, anser skolöverstyrelsen, i den riktningen, att antalet småskollärartjänster ej längre växte i samma takt som förr; 4-årsperioden 1915—1919 såg en tillväxt av i medeltal 218 per år, medan samma medeltal under 6-årsperioden 1920—1926 stannade vid 93 per år. Därtill kom, att den rikare tillgången på examinerade folkskollärare förorsakade en minskning i antalet tjänster vid mindre folkskolor och biträdande lärartjänster på samma gång som den föranledde, att småskollärare ej längre togos i anspråk såsom vikarier på folkskollärartjänster i samma utsträckning som förr.

Den överproduktion, som i sin tur blev en given följd av dessa omständigheter, gjorde sig icke samtidigt gällande i landets olika delar; ännu den 1 november 1922 uppehölls 208 småskolläraryrbesättningar med oexaminerade vikarier. Men från och med år 1924 kunde man enligt skolöverstyrelsens mening säga, att den omfattade hela landet.

Den 1 november varje år inlämna folkskolinspektörerna till skolöverstyrelsen redogörelser för lärarförhållandena vid den egentliga folkskolan, småskolan och den mindre folkskolan. För varje inspektionsområde anges antalet ordinarie och extra ordinarie tjänster, biträdande lärartjänster, vakanta tjänster samt vikarier på vakanta tjänster såväl som för tjänstledighet. Beträffande vakans- och tjänstledighetsvikariatet i den egentliga folkskolan lämnas uppgifter på antalet pensionerade och icke pensionerade folkskollärare, småskollärare och andra personer, som vikarierat, samt antalet fall, då vikarier saknats, och motsvarande uppgifter lämnas i fråga om vikariatet i småskolan, den mindre folkskolan och för de biträdande lärarna. För de ordinarie och extra ordinarie folk- och småskollärarna, de biträdande lärarna och lärarna vid mindre folkskolor samt de icke pensionerade folk- och småskollärare, som innehaft vakans- eller tjänstledighetsvikariat, uppgives antalet manliga och kvinnliga lärare var för sig.

De tabeller, som överstyrelsen upprättar på grundval av folkskolinspektörernas rapporter, ge alltså ett tvärsnitt av lärarförhållandena i hela landet den 1 november varje år, och man kan av dessa tabeller utläsa, hur utvecklingen under årens lopp i stora drag gestaltar sig.

Följande tabell åskådliggör utvecklingen, vad småskollärartjänsterna beträffar, under de senaste åren.

Sakkunnigas tabell 7.

Befattningar	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Antalet småskolläraryrketjänster, ordinarie	9,402	9,547	9,558	9,616	9,555	9,716	9,771	9,833
Antalet småskolläraryrketjänster, extra ordinarie	112	135	146	168	357	512	543	507
Antalet mindre folkskolektjänster	2,558	2,538	2,506	2,459	2,400	2,316	2,253	2,188
Antalet biträdande lärartjänster	1,015	987	964	876	806	761	697	668
Antalet småskollärare, som vikarierat å vakant tjänst i ovan nämnda befattningar	207	158	146	162	186	237	203	238
Antalet småskollärare, som vikarierat för tjänstledighet i ovan nämnda befattningar	497	486	486	491	550	618	619	623
Fall, då vikariat uppehållits av andra än småskollärare	36	7	7	12	24	20	22	2
Fall, då vikarier saknats	0	1	1	2	0	0	0	0

Tabellen kräver emellertid tvenne tillägg. Novembersiffrorna ge visserligen ett tvärsnitt av småskolläraryrketförhållandena, men eftersom dessa undergå ständiga växlingar, ha de en relativt kort giltighetstid. En jämförelse mellan vissa siffror i tabell 7 och motsvarande siffror för slutet av den följande vårterminen åskådliggör detta:

Sakkunnigas tabell 8.

Tidpunkt	A n t a l				D i f f e r e n s			
	Ord. smstk.tj.	E. o. smstk.tj.	Mfsk.tj.	Btr.tj.	Ord. smstk.tj.	E. o. smstk.tj.	Mfsk.tj.	Btr.tj.
1 november 1926 .	9,616	168	2,459	876	—	—	—	—
V.t. 1927	9,571	201	2,449	909	— 45	+ 33	— 10	+ 33
1 november 1927 .	9,555	357	2,400	806	— 16	+ 156	— 49	— 103
V.t. 1928	9,654	360	2,365	810	+ 99	+ 3	— 35	+ 4
1 november 1928 .	9,716	512	2,316	761	+ 62	+ 152	— 49	— 49

Och dessutom återger icke tabell 7 alla de tjänstemöjligheter, som stått småskollärarna till buds under åren 1923—1930, såsom framgår av följande:

Sakkunnigas tabell 9.

Å r	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Antal småskollärare, som vikarierat								
a) å vakanta folkskolläraryrketjänster	344	183	63	5	3	4	0	4
b) för tjänstlediga folkskollärare	43	33	14	2	1	8	13	27

Granskar man närmare tabell 7, så finner man vissa genomgående drag. De ordinarie och extra ordinarie småskoletjänsterna förete under den tid tabellen omfattar en nära nog ständig ökning: de förra med 431 eller i medeltal per år omkring 61, de senare med 415 eller i medeltal per år omkring 59. Å andra sidan förete antalet mindre folkskole- och biträdande lärartjänster under ifrågavarande sexårsperiod en ständig minskning, något kraftigare beträffande det senare slaget. Den totala minskningen av antalet mindre folkskole-tjänster är 370 eller i medeltal per år omkring 53. Totala minskningen av de biträdande lärartjänsterna uppgår till 347 eller i medeltal per år 49.

Vad vikariaten beträffar, äro dessa av fyra slag: vikariat å vakanta småskolebefattningar, för tjänstlediga småskollärare, å vakanta folkskolebefattningar samt för tjänstlediga folkskollärare. Medan vikariaten å småskole-tjänster i någon mån ökat, ha vikariaten för tjänstlediga folkskollärare såväl som å vakanta folkskole-tjänster blivit allt färre. Den ökning, som tjänstledighetsvikariaten förete för de senare åren, är uppenbarligen av rent tillfällig natur.

Såsom vidare framgår av tabell 7, ha endast i enstaka fall under åren 1923—1929 vikarier saknats i fråga om småskole-tjänster. Däremot har det förekommit, att andra personer än småskollärare uppehållit dylika vikariat. I medeltal per år ha de utgjort 16.

Tabell 10 ger en överblick av utvecklingen i ökning och minskning beträffande hela antalet småskole-, mindre folkskole- och biträdande lärartjänster. Såsom synes, utgör den totala ökningen i antalet dylika tjänster 109 eller i medeltal 15.6 per år.

Sakkunnigas tabell 10.

Å r	Småskole-tjänster		Mindre folkskole-tjänster	Biträdande lärar-tjänster	Totala antalet
	Ordinarie	Extra ordinarie			
1924	+ 145	+ 23	— 20	— 28	+ 120
1925	+ 11	+ 11	— 32	— 23	— 33
1926	+ 58	+ 22	— 47	— 88	— 55
1927	— 61	+ 189	— 59	— 70	— 1
1928	+ 161	+ 155	— 84	— 45	+ 187
1929	+ 55	+ 31	— 63	— 64	— 41
1930	+ 62	— 36	— 65	— 29	— 68
Summa	+ 431	+ 395	— 370	— 347	+ 109

Det har i det föregående framhållits, hurusom alltifrån år 1924 i hela landet förefunnits ett överskott av examinerade småskollärarinnor. Tyvärr saknas möjlighet att angiva storleken av detta överskott, då anställningsförhållandena för de utexaminerade småskollärarinnorna först under de senare åren blivit föremål för undersökning. Att emellertid redan under de närmaste åren efter år 1924 överskottet varit betydande framgår av en motion, som vid 1927 års riksdag framlämnades i första kammaren av herrar Berg-

qvist och Asplund. Emedan antalet utexaminerade lediga lärare inom Norrbottens län tilltagit i oroväckande grad, hade vid landstingets sammanträde 1925 beslutats att företaga en utredning angående förhållandena på lärarbanan inom länet, och sedan uppgifter om lediga lärare, boende inom de olika skoldistrikten, inhämtats av skolråden och skolstyrelserna, befanns det, att vid slutet av vårterminen 1926 ej mindre än 87 småskollärarinnor saknade anställning. Vid denna undersökning hade icke medräknats sådana lärarinnor, som på grund av äktenskap eller annan anledning lämnat skolan, och icke heller sådana, som tagit examen tidigare än år 1916.

Den kommitté, som haft utredningen om hand, hade även gjort beräkningar av det framtida läraröverskottet med utgångspunkter i det beräknade behovet av småskollärarinnor och det beräknade antalet utexaminerade inom länet. Av dessa beräkningar framgick, att överskottet av inom Norrbottens län utexaminerade småskollärarinnor med hemortsrätt inom länet för åren 1926—1929 skulle komma att stiga till 164, 211, 257 och 304 respektive.

De förhållanden, som rådde i Norrbottens län vid nämnda tid, torde väl knappast ha haft någon motsvarighet inom andra delar av landet. Men att ett betydande överskott av småskollärarinnor förefinnes, framgår otvetydigt av de utredningar, som för de sista åren verkställts i fråga om de utexaminerade lärarinnornas anställningsförhållanden.

Det antal småskollärarinnor, som under den nu avhandlade perioden utexaminerats, framgår av följande tabell.

Sakkunnigas tabell 11.

Å r	Antal	Å r	Antal
1923	790	1927	502 ¹
1924	677	1928	375 ¹
1925	726	1929	314
1926	550	1930	298

Hur de första årgångarnas anställningsförhållanden tett sig, veta vi mycket litet om, men sedan år 1929 inforrdar skolöverstyrelsen uppgifter från småskoleseminariernas rektorer angående anställningsförhållandena för de under de tre närmast föregående åren utexaminerade småskollärarinnorna. Tabell 12 ger en överblick över anställningsförhållandena den 1 mars 1930 för årsklasserna 1927, 1928 och 1929.

¹ Det är att observera, att det antal utexaminerade, som skolöverstyrelsen haft att räkna med, icke är det totala antalet, som utgått från seminarierna under åren 1927 och 1928. Skillnaden mellan de av skolöverstyrelsen medräknade och det verkliga antalet utexaminerade, som anges i tabell 11, beror på det förhållandet, att uppgifter ej kunnat erhållas i fråga om de vid de privata seminarierna utexaminerade lärarinnorna.

Sakkunnigas tabell 12.

Utexaminerade år	Antal utexa- miue- rade	Anställning							Utan anställning				Upp- gift sak- nas
		såsom ordi- narie vid små- skola	såsom extra ordi- narie vid små- skola	vid mindre folk- skola och såsom biträ- dande lärare	såsom vikarie för			Sum- ma an- ställ- ning	Sum- ma utan an- ställ- ning	därav			
					läsår	ter- min	del av ter- min			sökt men icke erhål- lit an- ställ- ning	ej sökt		
											hela anta- let	av dessa hind- rats att söka	
Absoluta tal:													
1927	433	80	69	34	46	64	47	340	82	49	33	22	11
1928	344	37	44	23	45	57	51	257	76	57	19	14	11
1929	314	17	24	10	43	56	49	199	114	90	24	18	1
Samtliga	1,091	134	137	67	134	177	147	796	272	196	76	54	23
Procenttal:													
1927	100	18	16	8	10	15	11	78	19	11	8	5	3
1928	100	11	13	7	13	16	15	75	22	17	5	4	3
1929	100	5	8	3	14	18	16	64	36	29	7	6	0
Samtliga	100	12	13	6	12	16	14	73	25	18	7	5	2

En närmare granskning av tabellen ger vid handen, att det dröjer rätt länge, innan de utexaminerade nå en anställning, som kan sägas vara be-
tryggande. Ännu efter 3 år ha av 433 under 1927 utexaminerade endast
183 nått en fastare anställning, 157 gå som vikarier för längre eller kortare
tid, och 82 sakna varje anställning.

Då skolöverstyrelsen i sin meromnämnda utredning gick att beräkna det
framtida lärarbehovet, önskade den lära känna dels den sannolika storleken
av den lärarstock, som skulle rekryteras, dels den sannolika avgångsfrekven-
sen inom lärarkåren. För det förra ändamålet infordrades uppgifter från
rikets samtliga skoldistrikt om antalet födda barn under tiden 1913—1925,
de inom varje skoldistrikt och skolområde befintliga skolformerna m. m.,
varefter statens folkskolinspektörer fingo i uppdrag att på grundvalen av
det sålunda från skoldistriktin inkomna materialet samt av den kännedom,
som inspektörerna ägde om förhållandena inom sina respektive inspektions-
områden, till skolöverstyrelsen inkomma med uppgifter om det för varje
skoldistrikt beräknade erforderliga antalet ordinarie och extra ordinarie lärar-
befattningar vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärarbe-
fattningar vid folkskolor vid slutet av vårterminen under vart och ett av
åren 1927—1933. Vid denna beräkning skulle hänsyn tagas dels till ytter-
ligare erforderliga skolförbättringar, dels ock till barnantalet, i den mån det
kunde förmodas föranleda ökning eller minskning i antalet lärartjänster av
ifrågavarande art.

Det av folkskolinspektörerna beräknade antalet lärartjänster framgår av
nedanstående tabell 4, kolumn 1—5.

1	2	3	4	5	6	7
Å r	Antal lärartjänster				Antal vikarier för tjänstlediga lärare	Summa av kol. 5—6
	Småskolor	Mindre folkskolor	Bitradande	Summa		
1926	9,784	2,459	876	13,119	774	13,893
1927	9,706	2,456	859	13,021	768	13,789
1928	9,900	2,362	774	13,036	769	13,805
1929	10,036	2,287	719	13,042	769	13,811
1930	10,035	2,224	684	12,943	764	13,707
1931	10,008	2,167	651	12,826	757	13,583
1932	9,990	2,121	617	12,728	751	13,479
1933	9,976	2,083	585	12,644	733	13,388

Från den 1 november 1926 till vårterminen 1933 beräknades antalet småskollärartjänster ha minskats med 475 eller i medeltal 67,8 per år. Då skolöverstyrelsen funnit, att under en följd av år antalet vikarier för tjänstlediga lärare i genomsnitt utgjort 5,9 procent av antalet lärartjänster, hade den beräknat det för åren 1927—1933 erforderliga antalet vikarier efter denna procent. Enligt slutsummorna skulle alltså under denna sjuårsperiod hela antalet lärartjänster komma att minskas med 505 eller i medeltal 72 per år.

Med utgångspunkt från det sålunda beräknade antalet lärartjänster söker överstyrelsen beräkna det nya tillskott av lärare, som årligen skulle behövas. Resultatet åskådliggöres i följande tabell.

1	2	3	4
Å r	Antal lärare	Behov av antal nyexaminerade	Beräknat antal utexaminerade
1927	13,793	551—72—471	516
1928	13,806	552—72—480	377
1929	13,806	552—72—480	300
1930	13,698	548—72—476	—
1931	13,587	543—72—471	—
1932	13,474	539—72—467	—
1933	13,385	535—72—463	—

»Under åren 1920 och 1921, då verklig lärarbrist rådde», säger överstyrelsen, »och året 1922, då jämvikt mellan tillgång och efterfrågan började inställa sig, utgjorde (såsom framginge av en föregående tabell) det totala lärarantalet 14,333, 14,476 och 14,445 samt antalet utexaminerade småskollärarinnor 610, 671 och 659. Antalet nyexaminerade utgjorde sålunda i procent av hela lärarantalet i medeltal 4,5 procent». I tabellen anges nyrekryteringsbehovet beräknat efter avrundning nedåt till 4 procent. »Efter som antalet lärartjänster är statt i minskning», fortsätter överstyrelsen, »har i kolumn 3 det procentuellt beräknade antalet nyexaminerade år för år minskats med det ovan angivna medeltalet för denna minskning under 7-års-

perioden, nämligen 72». Av denna överstyrelsens beräkning synes framgå, att behovet av nyexaminerade lärare håller sig tämligen likformigt under 7-årsperioden — med någon tendens till sjunkande. Det årliga medeltalet är 472.

I en bilaga till skolöverstyrelsens skrivelse föreligger emellertid en undersökning, som kommit till annat resultat. Med utgångspunkt från å ena sidan det av folkskolinspektörerna beräknade antalet lärartjänster och å andra sidan de uppgifter angående läraravgången under de senaste åren, som lämnats från skolråds- och skolstyrelseordförandena, samt med ledning av vissa antaganden har byråchefen E. Göransson gjort en beräkning av den sannolika avgångsfrekvensen inom småskollärarkåren under 1927—1933. Sammanfattningsvis ter sig beräkningen sålunda:

1	2	3	4	5	6
Läsår	Antal befattningar vid läsårets början	Hela antalet tjänsteinnehavare + vikarier	Kvarvarande vid läsårets slut av i kol. 3 upptagna	Erforderligt antal nya lärare t. o. m. början av nästa läsår	Beräknat antal avgångna, som fyllt 60 år
1925—26	13,193	13,989	13,576	317	155
1926—27	13,119	13,893	13,485	304	160
1927—28	13,021	13,789	13,410	395	139
1928—29	13,036	13,805	13,423	388	146
1929—30	13,042	13,811	13,418	289	161
1930—31	12,943	13,707	13,306	277	175
1931—32	12,826	13,583	13,174	305	194
1932—33	12,728	13,479	13,081	307	187
1933—34	12,644	13,388	12,993	—	190
När jämviktslage inträtt	12,000	12,708	12,235	473	257

Medeltalet under åren 1926—1933, som framgår av tabellens kolumn 5, utgör endast 323, och denna siffra skulle sålunda ange årsbehovet under de närmast kommande åren.

Byråchefen Göransson är angelägen att betona den osäkerhet, som måste vidlåda alla beräkningar av denna art, och pekar samtidigt på den fluktuation i fråga om avgången, som är beroende av att årsklasserna i närheten av pensionsåldern vid olika tider äro olika starkt representerade.

De olika beräkningssätten hade resulterat i siffror, som lågo alldeles för långt från varandra för att kunna sammanjämkas. »Det är emellertid uppenbart», framhåller överstyrelsen, »att om lärarproduktionen skulle strängt avpassas efter antalet från tjänsten avgångna lärare, skulle detta resultera i lärarbrist. Hänsyn måste tagas även därtill, att ett ej obetydligt antal examinerade lärarinnor gå till annan lärartjänst, att åtskilliga fortsätta sina studier vid t. ex. folkskoleseminarium, och att andra åter omedelbart övergå till annan verksamhet än skolans område, ingå äktenskap o. s. v.» Även med hänsyn till vårt lands stora utsträckning vore det klart, att ett på matematisk väg beräknat årligt minimibehov av lärare icke kunde vara tillfyllest. »Praktiskt taget», fortsätter överstyrelsen, »kan man nämligen icke

räkna med att ett eventuellt underskott av lärare i rikets nordligare delar omedelbarligen skall kunna fyllas med t. ex. ett motsvarande överskott i dess mellersta och södra delar eller tvärtom. Icke minst med hänsyn till det erforderliga, alltid variabla vikariatsbehovet måste det finnas en viss marginal mellan det teoretiska och det praktiska behovet. I den mån de s. k. förberedande klasserna vid privatläroverken i städerna hädanefter komma att i större utsträckning än hittills skett indragas och överföras till det kommunala skolväsendet, kan detta väntas medföra ökad tillgång på småskollärartjänster eller i varje fall motverka eljest erforderlig minskning av de redan befintliga småskolläraryrkebefattningarna.»

Men ehuru några bestämda siffror icke kunde anföras såsom mätare av erforderlig utexamination utöver de behov, som erfordrades för fyllande av på grund av lärares avgång från tjänsten uppkommande vakanser, ansåg sig överstyrelsen dock med tämligen stor säkerhet kunna säga, att den årliga examinationen normalt icke borde väsentligt understiga 400.

Nya beräkningar i fråga om det framtida lärarbehovet.

Då det gällde för de sakkunniga att välja utgångspunkter för beräklandet av det framtida lärarbehovet, var det i synnerhet tvenne omständigheter, som manade till eftertanke. Att de olika beräkningssätt, som skolöverstyrelsen och byråchefen Göransson använt, lett till så divergerande resultat, som ovan framhållits, kunde sålunda ej undgå att väcka vissa betänkligheter, och särskilt syntes lämpligheten av den metod, som skolöverstyrelsen använt, kunna ifrågasättas. Överstyrelsen utgick från förhållandet mellan de utexaminerades antal och den erforderliga lärarkårens storlek under åren 1920, 1921 och 1922. Men då enligt överstyrelsens eget framhållande under de båda första av dessa år verklig lärarbrist ännu rådde och först under det sista året jämvikt mellan tillgång och efterfrågan började inställa sig, torde intet av dessa år kunna betraktas såsom »normalår» och således ej heller vara lämpligt såsom utgångspunkt för de gjorda beräkningarna. Det kan dessutom ifrågasättas, huruvida de utexaminerades procentuella förhållande till lärartjänsternas antal under någon omständighet kan ange nyrekryteringsbehovet.

En annan omständighet, som var ägnad att väcka betänkligheter, var den skillnad, som förefanns mellan de av folkskolinspektörerna gjorda beräkningarna av antalet lärartjänster för åren 1927—1929 och det verkliga antalet dylika tjänster, sådant det framgick av 1 novembertabellerna och återges i tabell 13.

Sakkunnigas tabell 13.

För året	Beräknat antal			Verkligt antal			Differens		
	Sm.	Mf.	Btr.	Sm.	Mf.	Btr.	Sm.	Mf.	Btr.
1927	9,706	2,456	859	9,912	2,400	806	+ 206	— 56	— 53
S:a	13,021			13,118			+ 97		
1928	9,900	2,362	774	10,228	2,316	761	+ 328	— 46	— 13
S:a	13,036			13,305			+ 269		
1929	10,036	2,287	719	10,314	2 253	697	+ 278	— 34	— 22
S:a	13,042			13,264			+ 222		

Differenserna äro väl stora i fråga om en hel del inspektionsområden, och beträffande slutsiffrorna för hela riket finner man, att inspektörerna för vart och ett av de tre åren räknat med ett för lågt antal småskollärartjänster och ett för högt antal tjänster vid mindre folkskolor och biträdande lärartjänster. Det kunde alltså ifrågasättas, huruvida dylika beräkningar av folkskolinspektörerna verkligen vore lämpliga att använda såsom grundval för bedömandet av det framtida antalet lärartjänster.

Vid en närmare granskning av uppgifterna framgick emellertid, att folkskolinspektörernas beräkningar i det hela ej voro så missvisande, som, att döma av de hopsummerade siffrorna, fallet tycktes vara. Sålunda voro 45,5 procent av beräkningarna helt felfria eller angåvo endast en lärartjänst för mycket eller för litet, 37,2 procent hade räknat med 2—5, 12 procent med 6—10 och 5,3 procent med mer än 10 tjänster för mycket eller för litet.

Det förefaller de sakkunniga, som om bristfälligheten i beräkningarna skulle vara lätt förklarlig. Till de mest extrema fallen höra Stockholms- och Göteborgstrakterna, där in- och utflyttningsförhållandena äro svåra för att icke säga omöjliga att med någon säkerhet förutbestämma, och där nativitets- och andra förhållanden spela en större roll än i de mindre samhällena. Så kan exempelvis för dessa städer nämnas 1927 års skolreform. Med de särskilda förmåner i avseende på begränsad inprovning till läroverken, som densamma innesluter, måste den medföra, att antalet i folkskolan nyinskrivna i förhållande till hela antalet i skolpliktsåldern inträdande barn avsevärt ökas.

Vad som i detta avseende gäller om våra största samhällen är i mycket tillämpligt beträffande sådana inspektionsområden som Medelpads och Ångermanlands södra med deras stora sågverksindustri, där folkmängdsförhållandena också äro synnerligen fluktuerande och så gott som omöjliga att förutberäkna. Medan exempelvis sågverksrörelsen i Medelpads egentliga industridistrikt under kristiden avtog i så hög grad, påpekar vederbörande folkskolinspektör, att vissa mindre distrikt hart när avfolkades, en utveckling, som nådde sin kulmen år 1926, skedde efter denna tid ett starkt uppsving med inflyttningar i så stor omfattning, att barnantalet för undervisningsåret 1928—1929 ökades med 523 barn, under det att antalet barn under föregående år minskats med ett 80-tal.

Differenserna i fråga om en del inspektionsområden äro dessutom endast skenbara, i det att visserligen det beräknade antalet småskollärarinnor för de olika slagen av tjänster skiljer sig från det verkliga antalet dylika, men det sammanlagda beräknade antalet visar sig överensstämma med eller komma mycket nära det verkliga. Här är det t. ex. vissa förändringar i fråga om skolformerna, vilka icke kunnat förutses, såsom att ett större antal mindre folkskolor, än vad som beräknats, förvandlats till folkskolor av någon B-form, som givit upphov till ifrågavarande differenser med avseende på de olika slagen av tjänster.

Då sålunda 1926 års beräkningar i stort sett visat sig vara så pass tillförlitliga, som man på grund av omständigheterna kunde begära, beslöto de sakkunniga att av inspektörerna inhämta nya uppgifter om sådana faktorer, som kunde tänkas komma att inverka på lärarbehovet. Därvid ansågs det lämpligt att låta undersökningen omfatta en period av tio år framåt, enär det knappast torde vara möjligt att överblicka lärarbehovet för en längre tid, och å andra sidan beräkningar för en kortare tid, exempelvis fem år, vore mindre värdefulla för ändamålet. I samband med folkskolinspektörernas

årsmöte i huvudstaden under hösten 1929 hade de sakkunniga en konferens med några av mötets deltagare och diskuterade de riktlinjer, som eventuellt borde följas vid en dylik hänvändelse. Med ledning av de synpunkter, som därvid framkommo, avlätto de sakkunniga sedan en skrivelse till samtliga folkskolinspektörer såväl som till städernas överlärare.

De sakkunniga tänkte sig, att folkskolinspektörerna och överlärarna, som sedan år tillbaka voro väl förtrogna med sina respektive skolområden, skulle bättre än andra beräkningar kunna ge en föreställning om den sannolika utveckling, som de olika områdena hade att genomlöpa exempelvis under en tioårsperiod framåt.

De sakkunniga önskade således närmast få veta, hur man kunde tänka sig, att utvecklingen i de olika områdena skulle komma att gestalta sig: om i samma tempo som under de närmast föregående åren eller om möjligen i saktare eller raskare tempo, och vad som i så fall kunde sägas orsaka det ena eller det andra. De sakkunniga önskade, kort sagt, vinna kännedom om huru många nya lärartjänster inom folkskolan, mindre folkskolan och småskolan som kunde tänkas tillkomma under åren 1930/1939.

Därjämte ville de veta något om den roll, som de starka årskullarna av 1920 och 1921 redan hade spelat eller möjligen komme att spela inom de olika områdena: om de betytt något vid nya tjänsters inrättande eller kunde komma att betyda något.

De sakkunniga mottogo svar på denna skrivelse från alla inspektörerna och från skolmyndigheterna i 95 av städerna (från 19 erhöles inga svar).

Utlåtandena äro synnerligen olika i fråga om utförligheten. Några inspektörer ha blott meddelat det antal nya tjänster inom folkskolan, den mindre folkskolan och småskolan eller den minskning i antalet dylika tjänster, som de anse kunna ifrågakomma inom sina inspektionsområden under de närmaste tio åren. Det stora flertalet har däremot mer eller mindre utförligt motiverat de siffror, som de angivit, och många inspektörer ha även lämnat upplysning om hur de gått till väga vid sina beräkningar. Några uppgiva sålunda, att de rådfört sig med de lokala myndigheterna inom skoldistriktet, överlärare, skolråd eller bådadera, och att de på grundval av dessas uppgifter utfört sina beräkningar.

Bland de faktorer, som ha den största betydelsen, framhålles främst den sjunkande nativiteten och förändringen från halvtids- till heltidsläsning. Somliga inspektörer ha lämnat ganska utförliga uppgifter om befolkningsförhållandena inom inspektionsområdet, om de ekonomiska faktorer, som kunna spela någon avgörande roll i fråga om skolväsendets utveckling, eller om de nuvarande skolförhållandena.

I fråga om den sedvanliga avgången av lärare måste man utgå från den förutsättningen, att samtliga inspektörer tagit denna med i sina beräkningar, ehuru endast ett fåtal omnämnt densamma i sina utlåtanden. Naturligt är, att de därvid endast tagit hänsyn till den beräknliga avgången av lärare och således icke till avgång på grund av förtidspensionering, giftermål, transport till andra skoldistrikt, läraravdelningars indragning genom inrättande av skolskjutsar eller dylikt. I fråga om sistnämnda förhållande har dock en inspektör anført, att han tagit hänsyn till skolväsendets centralisering, varvid skolskjutsars användande i mindre utsträckning beräknats göra en del tjänster obehövliga.

De flesta inspektörerna ha besvarat frågan, huruvida de anse, att utvecklingen kommer att gå i samma tempo som under de närmast föregående

åren eller i saktare eller raskare tempo. Därvid har ett stort antal framhållit såsom sannolikt, att skolväsendets utveckling inom deras inspektionsområden under närmaste tioårsperioden kommer att gå i långsammare takt. Många ha emellertid vid sina beräkningar utgått från att utvecklingen kommer att fortgå i samma takt som hittills.

De siffror, som meddelats angående det beräknade antalet nya eller indragna tjänster, äro merendels klumpsiffror för de tre olika slagen av tjänster: folkskole-, mindre folkskole- och småskoletjänster. I ett flertal utlåtanden har dessutom lämnats upplysning om det beräknade antalet biträdande lärartjänster. Endast några inspektörer ha tabellariskt angivit, vilka förändringar som kunna komma att ske år för år.

Beträffande den roll, som de stora årskullarna av 1920 och 1921 ha spelat, ha så gott som samtliga folkskolinspektörer mer eller mindre utförligt redogjort för densamma. Som ett allmänt omdöme kan sägas, att de synas ha verkat tämligen ojämnt. Medan från något mer än tredjedelen av inspektionsområdena meddelas, att de åstadkommit inrättandet av en del nya tjänster, vilka merendels äro av tillfällig natur, inrapporteras från kanske femtedelen, att de spelat en obetydlig roll, och från de övriga, att de icke haft någon inverkan alls. Sin största inverkan på lärarantalet synas de ha haft inom Blekinge inspektionsområde, där de medfört inrättandet av ej mindre än 18 nya småskollärartjänster. Inom Hälsinglands södra ha av samma anledning 9 nya småskoletjänster, 2 biträdande lärar- och 6 folkskollärartjänster tillkommit. Inom Närke's inspektionsområde ha likaledes 17 nya tjänster måst inrättas, därav 11 småskole- och 6 folkskoletjänster, inom Norrbottens norra 8 folkskole- och 4 småskoletjänster och inom ett par andra inspektionsområden 9 nya tjänster. För de övriga områdena, där de haft någon inverkan, varierar antalet nya tjänster mellan 1—5.

Uppgifterna från städernas skolmyndigheter äro av enahanda art som folkskolinspektörernas i fråga om beräkningsgrunder och utförlighet. De mest utförliga redogörelserna ha inkommit från Stockholm och Malmö. I fråga om orsakerna till ökning eller minskning i antalet lärartjänster spelar även för städerna nativiteten en betydande roll, medan däremot förändring av skolformer synes vara av ringa betydelse. Härtill komma emellertid en del faktorer, som äro av särskild vikt för städerna i detta avseende, såsom stark in- eller utflyttning, allmän tillbakagång eller snabb utveckling, inkorporeringar, skolreformen av år 1927 o. s. v. Beträffande Stockholm medför det pågående utbytandet av folkskollärarinnor mot småskollärarinnor en betydande förändring i fråga om lärartjänsterna. De stora årskullarna av 1920 och 1921 ha även beträffande städerna verkat mycket ojämnt. I allmänhet har det förhållit sig så, att de stora städerna rönt den starkaste inverkan, så att ett flertal nya tjänster på grund därav måst inrättas, men att de små städerna ha kunnat reda sig med det befintliga antalet lärare eller också måst inrätta en eller annan ny tjänst av tillfällig art.

Så gott som samtliga folkskolinspektörer ha emellertid mer eller mindre starkt betonat vanskligheten av att beräkna, huru stort antal nya lärartjänster som kunna bli erforderliga under de närmaste 10 åren, och en av inspektörerna anser det ligga utom möjlighetens gräns att med anspråk på någon grad av tillförlitlighet kunna giva några upplysningar vare sig i fråga om befolkningsförhållandena, barnantalet eller behovet av lärarkrafter inom inspektionsområdet samt motiverar denna sin uppfattning. Många

andra inspektörer påvisa med exempel, huru stort antal osäkerhetsmoment som förefinnes, vilka kunna kullkasta alla gjorda beräkningar.

En sammanfattning av de av folkskolinspektörerna och överlärarna gjorda beräkningarna rörande ökning eller minskning i antalet lärartjänster fram t. o. m. våren 1939 återfinnes i en bilaga. Sammanfattningsvis kan nämnas, att beträffande småskollärartjänsterna antalet egentliga småskollärartjänster skulle ökas på landsbygden med 280 och i städerna med 39; tjänsterna vid mindre folkskolor och de biträdande lärartjänsterna däremot skulle reduceras med 511. Samtliga småskollärartjänster skulle alltså komma att minskas med ett antal av 192.

Medan sålunda genom dessa uppgifter från folkskolinspektörerna och städernas överlärare en uppfattning vunnits om det ungefärliga antalet lärartjänster under perioden 1930—1939, har på de sakkunnigas anmodan byråchefen E. Göransson verkställt en beräkning av den sannolika avgångsfrekvensen inom de olika lärarkårerna under samma tidsperiod.

Innan byråchefen Göransson gick att beräkna det framtida förnyelsetalet beträffande småskollärarinnor, gjorde han en undersökning av det antal befattningar, som stått obefordrade lärarinnor till buds under de närmast föregående åren. Som resultat av undersökningen må anföras följande tabell.

	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	Summa	Medeltal
Antal avgångna lärarinnor	510	457	420	484	388	2,259	452
Antal lärarinnor, som utnämnts efter att tidigare ha varit ordinarie	80	44	47	36	24	231	46
Av de i första raden upptagna, som avgått från ordinarie tjänst, kvarstå i egenskap av vikarier	48	39	31	35	33	186	37
För obefordrade lärarinnor tillgängliga befattningar	382	374	342	413	331	1,842	369

Med utgångspunkt från det vid slutet av vårterminen 1928 förefintliga antalet ordinarie småskollärarinnor och med stöd av de tabeller, som medfölja utredningen, kom byråchefen Göransson vid sina beräkningar till det resultatet, att fram till mitten av år 1939 i medeltal årligen 350 ordinarie platser egentligen skulle stå till förfogande för de nyexaminerade. Men då årligen ett visst antal förutvarande ordinarie lärarinnor återinträder på lärarbanan och likaledes ett visst antal avgångna stannar kvar på de lediga platserna som vikarier och då vidare enligt folkskolinspektörernas och överlärarnas beräkningar antalet småskollärartjänster årligen skulle komma att minskas med 17,¹⁾ måste talet 350 reduceras till 261.

Emellertid kan icke en årsproduktion av 261 småskollärarinnor täcka hela behovet. Det förefinnes även behov av extra ordinarie lärarinnor samt av vikarier för ordinarie och extra ordinarie. För att utröna, huru stort antal som fordras för att ersätta dessa, har en beräkning verkställts beträffande avgången i fråga om hela det vid mitten av år 1928 befintliga antalet småskollärarinnor, varvid förutsatts, att avgångsförhållandena beträffande alla

¹⁾ Sedan byråchefen Göransson slutfört sina beräkningar, ha nya uppgifter från Stockholms folkskolinspektör medfört en höjning av denna siffra till 19.

dessas skulle vara desamma som i fråga om de ordinarie. Det antal, som enligt denna beräkning årligen skulle fordras för att rekrytera de avgångna, skulle utgöra 419. På grund av den beräknade minskningen av småskolekåren under de närmaste 10 åren, får detta tal reduceras med 17 per år, vartill kommer en häremot svarande minskning med 2 beträffande vikarierna. Som slutresultat av sina beräkningar av omsättningsförhållandena fram till och med våren 1939 har därför byråchefen Göransson stannat vid ett årsbehov av i medeltal 400. Härtill göres emellertid den anmärkningen, att ingen hänsyn tagits till att avgångna i viss utsträckning återinträda, och ej heller till att de, som avgått som ordinarie, i viss utsträckning kvarstå som vikarier.

Beträffande lärarbehovet yttra de sakkunniga följande:

I november 1930 räknade småskollärarkåren i vårt land 13,850 medlemmar, fördelade på olika lärarbefattningar; 9,833 som ordinarie vid småskola, 507 som extra ordinarie, 668 som biträdande lärare vid folkskola, 2,188 som lärare vid mindre folkskola och 654 som vikarier. Av de senare vikarierade 31 stycken å folkskollärartjänster. Tio år tidigare räknade samma kår 14,333 medlemmar, och vad som därför i första hand intresserar, när det gäller att bestämma seminarieorganisationens omfattning, är att lära känna den sannolika storleken av denna lärarkår exempelvis en tio år framåt i tiden. Det är förenat med svårigheter på grund av de många och i mycket obestämbara faktorer, som spela in, och flertalet av dem, som hittills sysslat med spörsmålet, ha betygat osäkerheten i alla förhandsberäkningar. Men om erfarenheterna från den gångna tiden kunna ha någon betydelse för den kommande, finns det åtminstone ett par förhållanden, som kunna ge vinkar om den framtida utvecklingen.

I folkskolinspektörernas ovan omtalade svar på de sakkunnigas förfrågan framhålls det, att den sjunkande nativiteten och förändringen från halvtids- till heltidsläsning äro de faktorer, som nog i allmänhet och i främsta rummet få betydelse för skolväsendets gestaltning under den tid, som närmast kommer. Men det nämnes också de mindre folkskolornas avskrivning och de biträdande lärartjänsternas besättande med folkskollärare. De sakkunniga ha i det föregående i någon mån vidrört de mindre folkskolorna; dessa ha under de senare åren, såsom framgår av de lämnade sifferuppgifterna, haft att uppvisa en fortgående och tämligen snabb minskning beträffande antalet. Det hör säkerligen till det mest troliga, att denna utveckling kommer att fortskrida över hela landet — i raskare tempo här och där och något långsammare kanhända på andra ställen. Den sammanhänger nämligen med en strävan att skapa goda skolförhållanden åt landets alla skolbarn, som för närvarande är synnerligen starkt framträdande. Denna de mindre folkskolornas omvandling till egentliga folkskolor betyder icke, att en småskollärarinna överallt får vika för en folkskollärare, eftersom den nya skolformen kan vara sådan, att en småskollärarinna fortfarande behövs. Med den nuvarande tendensen att ersätta den mindre folkskolan med en B₃-skola, d. v. s. med en lärare för samtliga årsklasserna, är detta sista emellertid icke fallet. Det händer ju också, att en mindre folkskola indrages utan att ersättas med någon annan ny skolform, och i det långa loppet kommer reformen med all säkerhet att innebära, att småskolekårens antal minskas. Detta senare blir också förhållandet med den andra åtgärden, som ur enahanda motiv löper jämsides med den nyssnämnda. År 1923 tjänstgjorde 1,015 småskol-

De sakkunniga.

Den sannolika utvecklingen.

lärarinnor som biträdande lärare vid våra folkskolor; år 1930 hade antalet sjunkit till 668, vilket vill säga en minskning av omkring 50 per år. Denna reform är liksom den föregående beroende av tillgången på utexaminerade folkskollärare, och det är möjligt, att den något fördröjes genom den tillfälliga folkskollärarbrist, som tycks vara att vänta, men även härvidlag kan det sägas med en tämligen stor tillförsikt, att för framtiden komma de biträdande lärartjänsterna att upphöra som en mera avsevärd tillgång i småskollärarinornas anställningsförhållanden.

Det var emellertid tvenne andra faktorer, som enligt folkskolinspektörernas uppfattning komme att utöva det största inflytandet på utvecklingen under de närmaste åren, och den ena av dessa var förändringen från halvtidsläsning till heltidsläsning. På grund av en del omständigheter — väl huvudsakligen en gles bebyggelse och därav följande långa skolvägar — ha våra skolor kommit att delas upp i sådana, som barnen besöka under veckans alla läsdagar, samt andra, där besöken inskränka sig till varannan dag. Detta gäller såväl småskolor som mindre folkskolor och folkskolor, och det finns variationer, där barnen på annat sätt erhålla en undervisning, som endast till hälften utgör den stadgade årliga lärotiden. Med en växande insikt om den stora betydelse, som skolundervisningen har för den uppväxande ungdomen, har denna ordning mer och mer kommit att framstå som en olägenhet, som i görligaste mån måste bortarbetas, och det är intressant att se, huru denna strävan efter heltidsläsning sedan flera år tillbaka icke förtrötts. Under åren 1921—1928 har antalet halvtidsläsande småskolor minskat med 273, mindre folkskolor med 706, kombinerade små- och folkskolor med 487 samt halvtidsläsande folkskolor med 439 eller sammanlagt 1,905. Det är icke överallt, som arbetet varit lika ihärdigt eller lika vinstgivande. De största andelarna i den sammanlagda siffran 1,466, som inom sig rymmer småskollärarinneavdelningarna, ha Värmlands län med 144, Kalmar län med 136 samt Västerbottens och Norrbottens län med respektive 127 och 128 — det senare väl i hög grad beroende på det intresse, som statsmakterna ägnat skolväsendet häruppe. De län, som år 1928 ha den procentuellt vackraste ställningen, är Västmanlands län, där de halvtidsläsande skolorna med småskollärarinneavdelningar under de ovan nämnda åren avvecklats med 94 procent, Stockholms län med 87 procent samt Örebro och Malmöhus län, där avvecklingsprocenten är respektive 80 och 79. Men intetdera av dessa län har från början haft så många skolor att omändra. Det ser i stället ut, som om det vackraste arbetet skulle vara utfört inom Kalmar län, där de ovan berörda 136 förändringarna representera 78 procent.

Resultatet av detta strävsamma och visserligen sakta framskridande men i alla fall lyckosamma arbete har blivit, att i halva antalet av våra län de halvtidsläsande småskolorna praktiskt taget äro försvunna. Men halvtidsläsningen finns ändå kvar i stor utsträckning. Den omfattar åtskilligt flera än två och ett halvt tusen skolor, som med sitt flertal ligga i en bred halvcirkel över mellersta och södra Sverige, från Östergötland över Småland, Västergötland, Bohuslän och bort över Värmland med sin bredaste del över Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län.

Det är mer än svårt för att icke säga omöjligt att beräkna den inverkan, som halvtidsläsningens utbytande mot heltidsläsning kan komma att få beträffande småskollärarinnekårens storlek. Då halvtidsläsningen är en sämre form för undervisning och då förbättringar inom folkskolväsendet i allmänhet visa sig i att antalet läraravdelningar och på grund därav också

antalet lärare stiger, tänker man sig gärna, att en reform av ifrågavarande beskaffenhet under alla omständigheter borde betyda en utökning av småskollärrarinnekåren. Så är emellertid icke fallet. Det är endast i en del fall, som förändringarna från halvtidsläsning nödvändiggöra flera småskollärarinnor, men däremot oftare, som de medföra motsatsen. Vilketdera som blir fallet, hänger väl i yttersta hand på storleken hos de barnantal, för vilka förändringarna ske.

Sedan ett par årtionden tillbaka har vårt land haft att dragas med en stadigt fortgående nedgång i födelsetalen med de båda åren 1920 och 1921 som underligt ensamstående undantag. År 1910 voro de levande födda 135,625, och år 1919 hade de reducerats till 115,193. Gången av denna företeelse för de följande åren framgå av nedanstående tabell.

Sakkunnigas tabell 14.

Å r	Levande födda i riket	Å r	Levande födda i riket
1919	115,193	1925	106,292
1920	138,753	1926	102,007
1921	127,723	1927	97,847
1922	116,946	1928	97,605
1923	113,435	1929	92,619
1924	109,055		

Om man antager — som skolöverstyrelsen gjort i en nyligen slutförd utredning — att till småskolestadiet kunna räknas de barn, som fylla 7 och 8 år det kalenderår, under vilket läsårets första hälft infaller, skulle småskolestadiet under läsåret 1927/1928 omfatta årskullarna från 1920 och 1919, följande läsar årskullarna från 1921 och 1920 o. s. v., och hela årsräckan ända fram till läsåret 1936/1937 skulle te sig som följer:

Sakkunnigas tabell 15.

L ä s å r e t	Barn på småskole- stadiet	Ökning eller minskning från foregående år
1927/1928	225,805	
1928/1929	243,973	+ 18,168
1929/1930	224,011	— 19,962
1930/1931	210,929	— 13,082
1931/1932	203,705	— 7,224
1932/1933	197,170	— 6,535
1933/1934	190,714	— 6,456
1934/1935	182,987	— 7,727
1935/1936	178,958	— 4,029
1936/1937	174,167	— 4,791

Anm. Den totala minskningen av barnantalet på småskolestadiet skulle således från läsåret 1928 1929 och fram till läsåret 1936/1937 utgöra 69,806 barn, d. v. s. 29,5 procent av de barn, som vårterminen 1929 lämnade småskolan.

Då de båda barnstarka årskullarna redan hösten 1929 hade lämnat sina sista kontingenter till småskolan, ansågo de sakkunniga det möjligt för folkskolinspektörerna att ge upplysningar om vilken roll de spelat, och det har i det föregående och i stora drag lämnats en redogörelse för verkningarna av deras gång genom småskoleklasserna. Den försiggick på sina håll icke utan besvärigheter. Men i det stora hela har man en förnimmelse av att dessa båda årskullar störde utvecklingens normala gång på ett sätt, som var till fromma för folkskoleväsendet. De mindre folkskolorna exempelvis, som åren närmast före hade minskats med ungefär ett 30-tal per år, fingo läsåret 1927/1928 se reduceringen uppgå till icke mindre än 89 stycken. De halvtidsläsande mindre folkskolorna minskades samma läsår med 115. De heltidsläsande småskolorna åter, som under läsåren 1924—1927 ökats med 63 per år, ökades läsåret 1927/1928 med 298. I liknande riktning utvecklade sig de kombinerade små- och folkskolorna, bland vilka den s. k. B₃-formen ökades ut med 61 stycken — ett tydligt tecken till att en mindre folkskola här och där blivit allt för stor och svårhanterlig för en småskollärarinna.

Det var naturligt, att behovet av småskollärarinnor skulle bli större än vanligt, och kraven kommo också från både städer och landsbygd; de kommo för övrigt att gälla såväl ordinarie som extra ordinarie. I städerna, där de förras antal under närmast föregående år minskats med ungefär 9 per år, ökades antalet nyss nämnda läsår med 25; för landsbygdens del utgjorde ökningen 58. Samma år nådde de extra ordinarie den avsevärda öknings-siffran 159, fördelad med 71 på städerna och 88 på landsbygden.

Från början annonserades det emellertid allestädes ifrån, att de nya tjänsterna voro tillfälliga som årskullarna, och de ha säkerligen också i de allra flesta fallen redan avvecklats eller komma att avvecklas. Och den som studerar ovanstående tabeller förstår, att det kommer att dröja, innan någonting av det timade upprepas. Folkskolinspektörerna räkna med en fortgående minskning i behovet av småskollärarinnor, en minskning som i siffror kan uttryckas med talet 192 eller ungefär 19 per år, ty siffrorna äro mycket ungefärliga, och som gäller både stad och landsbygd, även om Stockholms speciella småskoleförhållanden en tid framåt ge sken av ökning för städernas del.

De sakkunniga kunna ingenting ha att invända mot de beräkningar, som ligga bakom siffteralen. Det är klart, att den sjunkande nativiteten får en hel del att betyda för städernas vidkommande, så mycket mera, som flerstädes det sista årets födelsetal icke når upp till mer än 60 à 70 procent av 1920 års årgång. Också på landsbygden finns det ju fortfarande utrymme för skolförbättringar; det finns fortfarande halvtidsläsande skolor att utbyta mot heltidsläsande, mindre folkskolor att indraga eller omlägga och flyttande skolor att omvandla till fasta. Men de sakkunniga vilja ändå i detta sammanhang göra ett par reflexioner.

Det framhålles i yttrandena rörande vissa orter, att nedgången i nativiteten med all sannolikhet kommer att uppvägas genom inflyttningar. Och det tillägges någon gång, att dylika inflyttningar till städer och andra större samhällen ofta kunna vålla upprättande av nya läraravdelningar å de nya orterna men ingenstädes åstadkomma någon motsvarande indragning; de endast minska klassnumerären i en del landsbygdsskolor. Det säges vidare, att det i städerna är jämförelsevis lätt att anpassa sig efter de stigande eller sjunkande födelsetalen, att det däremot på landsbygden är ett helt annat problem att reglera klassavdelningarna så, att det blir ett normalt antal

lärjungar per klass. Många gånger skulle det låga barnantalet i ett skoldistrikt väl försvara indragningen av en skola, men det låter sig ej så lätt göra, ty vid sammanslagning av ett par skolrotar eller vid uppdelning av andra sådana bliva skolvägarna merendels för långa. Barnantalet i våra skolor undergår för övrigt ständiga växlingar icke endast beroende på föregående växlingar i födelsetalens storlek utan också av andra orsaker. Det händer t. ex. icke så sällan, meddelas från ett inspektionsområde i Norrland, att en järnvägstjänsteman kommer inflyttande till ett skoldistrikt. Han kan ha 4 å 5 barn i skolåldern. Dessa barn tillsammans med de tidigare på platsen motivera en framställning om inrättande av en ny skola — småskola eller mindre folkskola — ute i en liten by. Å andra sidan kan naturligtvis en sådan tjänstemans avflyttning verka i den motsatta riktningen.

Allt detta är sant, men det är säkerligen icke allt, som kan sägas i saken. Det är nog ändå så, att det på sina ställen uppehålls skolor, som en gång voro behöfliga men för vilka behov ej längre finns kvar; i varje fall har det under de senaste åren varit och är alltjämt så, att skolor, som förut haft ett tämligen knappt lärjungetal, undan för undan mottaga allt fåtaligare årsgrupper. Enligt tillgängligt siffermaterial fanns det våren 1928 synnerligen gott om småskollärarinnor — bortåt tusentalet — som sutto med högst 10 elever i sina klasser. Av dessa hade ett par hundra högst 6. Men »högst 6» innesluter variationer, och det inberättas från olika inspektionsområden, att skolrotar finnas med endast 2 å 3 barn i sina skolor.

Det är känt, att befolkningen inom ett skolområde är starkt fästad vid sin skola och icke gärna släpper den, även om barnantalet är mycket litet. Och en skola får naturligtvis icke indragas förhastat. Men å andra sidan ålägger skolväsendet våra kommuner och icke minst staten så stora kostnader, att det bör vara en angelägenhet av största vikt att se till, att besparingar, som kunna göras, också bliva gjorda, där det kan ske, utan att undervisningen blir lidande. Ty lika väl som det är riktigt, att överbefolkade skolavdelningar bliva uppdelade i flera, lika så väl är det rimligt och rätt, att så gott som avfolkade skolavdelningar sammanslås med andra. Hur detta lämpligen bör ske, är ett problem, som i våra dagar är möjligt att lösa, och det är sannolikt, att den sjunkande nativiteten kommer att framtinga lösningen.

De sakkunniga ha med detta velat framhålla, att de allt svagare födelsetalen kunna få en större räckvidd i fråga om småskollärarinnekårens storlek i framtiden och att folkskolinspektörernas beräkningar därför snarare ligga i över- än i underkanten.

I en undersökning, omfattande 5 år — från våren 1923 till våren 1928 — har byråchefen Göransson studerat småskollärarinnekårens växlande förhållanden — hur lärarinnorna kommit och gått och ibland kommit igen — för att med ledning av denna undersökning jämte andra faktorer och under hänsynstagande till folkskolinspektörernas beräkningar kunna sluta sig till det antal nyexaminerade, som årligen skulle behövas för att rekrytera kåren. Undersökningen och dess resultat ha i korthet refererats i det föregående.

Tager man ut de ordinarie för sig, skulle som deras ersättare årligen behöva utexamineras 350 elever. Men enligt undersökningen bleve så många nytillträdande för många. Ty varje år träder ett visst antal småskollärarinnor in, som förut varit ordinarie men avgått och som sedan av olika

Det framtida
lärarbehovet.

anledningar söka sig tillbaka till sitt gamla yrke. Och likaledes varje år finns det ett visst antal ordinarie lärarinnor, som visserligen avgå från tjänsten men stanna kvar som vikarier på de genom deras egen avgång ledigblivna platserna. Får man taga de undersökta åren 1924—1928 som norm, skulle i genomsnitt 72 platser vart år på detta sätt undanhållas de obefordrade och således endast 278 platser stå till förfogande. Men då enligt folk-skolinspektörernas beräkningar de olika småskollärlärlarinetjänsterna under de närmaste åren komma att reduceras, skulle också rekryteringstalet kunna reduceras till 261.

Vid sidan av de ordinarie behövs det emellertid en hel del andra för att möta extra ordinära förhållanden, och det behövs sådana, som kunna träda till, när någon dör eller blir sjuk eller annars anledningar föreligga. Under antagande, att alla dessa vore underkastade enahanda växlande villkor som de ordinarie, kom byråchefen Göransson till det resultatet, att det årliga rekryteringsbehovet låg kring siffran 400 — men med tillägget, att därvidlag »ingen hänsyn tagits till att avgångna i viss utsträckning återinträda och ej heller till att de, som avgått som ordinarie, i viss utsträckning kvarstå som vikarier».

De sakkunniga ha i samband med denna undersökning ingenting att tillägga annat än en anmärkning rörande de båda nyssnämnda lärarinnekategorierna. Det framgår nämligen icke alldeles klart, vilken betydelse som bör tillmätas dem vid bestämmandet av förnyelseavtalet.

Ett närmare studium av de tabeller, som åtfölja undersökningen, ger vid handen, att växlingarna i småskollärlärlarinnekårens sammansättning äro anorlunda, än man i allmänhet föreställer sig. Man tänker sig gärna, att det är under pensionsåret och fram emot pensionsåldern, som den allt övervägande avgången sker. Från slutet av vårterminen 1923 till slutet av vårterminen 1928, d. v. s. den tid, som undersökningen omfattar, var det visserligen så, att den största kontingenten — något mer än fjärdedelen av samtliga — avgick i åldern mellan 55—60 år, men mellan 25—30 gick mer än femtedelen, och mellan 20—35 gingo omkring 40 procent av alla dem, som av olika anledningar lämnade sina ordinarie anställningar. Det är således en regelbunden företeelse, att det är de unga och yngsta lärarinnorna, som avgå i den största utsträckningen. Att många av dessa under årens lopp kunna ha anledning att vända tillbaka är ingenting märkligt, i all synnerhet om man betänker, att mer än hälften av dem, som återinträdde 1925—1928, voro unga människor, födda mellan åren 1895—1904. Siffrorna kunna växla år för år, och det kan vara svårt att fixera medeltalet per år, men att företeelsen är regelbundet återkommande och måste räknas bland de faktorer, som bestämma förnyelsestalet, anse de sakkunniga vara otvivelaktigt. Samma uppfattning ha de rörande förekomsten av den andra av de båda kategorierna, även om dess betydelse måste vara en annan och mindre.

I sin promemoria säger byråchefen Göransson, att det av undersökningsmaterialet »torde framgå, att dessa kategorier av lärarinnor äro i avtagande». Detta är säkerligen fallet i rätt stor utsträckning, och de sakkunniga äro därför av den meningen, att man för framtiden har att räkna med ett mindre medeltal än det vid beräkningen nu använda.

Vill man vid sidan av de matematiska sannolikhetsberäkningarna söka ledning av den praktiska erfarenheten, har man visserligen icke mycket att

hålla sig till, men ändå så mycket, att man kan få ett par tämligen säkra hållpunkter vid bedömandet av frågan om rekryteringsbehovet.

Såsom omnämnts i det föregående, inforrar skolöverstyrelsen sedan år 1929 uppgifter från småskoleseminariernas rektorer angående anställningsförhållandena för de tre närmast föregående åren utexaminerade småskollärarinnorna, och tabell 12 ger en bild av hur dessa förhållanden gestaltat sig den 1 mars 1930. Redan förut hade liknande tabeller utarbetats rörande anställningsförhållandena den 1 mars 1927 för de lärarinnor, som utexaminerades åren 1925 och 1926, och det hade varit önskvärt, att man icke för år 1928 haft den lucka i undersökningarna, som man nu har; man skulle då bättre ha kunnat överblicka de olika årsgrupperna och säkerligen också kunnat draga något säkrare slutledningar. Som det nu är, möter man den första årsgruppen en enda isolerad gång, och de siffror, som ha praktiskt värde, komma på grund därav först med årsgruppen 1926. Närslutna tabell åskådliggör förhållandena.

Sakkunnigas tabell 16.

Tidpunkten	Antal anställda av årsgruppen				
	1925	1926	1927	1928	1929
Den 1 mars 1927	428	272	—	—	—
» » » 1928	—	—	—	—	—
» » » 1929	—	359	323	226	—
» » » 1930	—	—	340	257	199

Om man till antalet här ovan lägger de 16 lärarinnor, som våren 1926 utgingo från Murjeks seminarium utan att komma med i räkningen och som den 1 mars 1929 voro placerade, hade således under de fyra läsåren 1926/1927—1929/1930 av de fyra årsgrupper med sammanlagt 1,561 lärarinnor, som vi något så när känna till, icke flera än 1,171 vunnit anställning i de olika befattningarna som ordinarie, extra ordinarie och vikarier. Per år betyder detta, att 293 platser stått till deras förfogande.

Det är en sak i detta sammanhang, som omedelbart väcker uppmärksamhet, nämligen de fallande siffrorna; för varje ny årsgrupp blir antalet anställda mindre än för den närmast föregående, såsom framgår av följande tabell:

Sakkunnigas tabell 17.

Årsgrupp	Antal anställda av de olika årsgrupperna efter		
	1 år	2 år	3 år
1925	—	428	—
1926	272	—	359
1927	—	323	340
1928	226	257	—
1929	119	—	—

Denna omständighet är så mycket mera påfallande, som man hade anledning att vänta motsatsen. Hösten 1927 inträdde nämligen den första stora delen av de barnrika årskullarna från åren 1920 och 1921 i småskolan, och hösten därpå följde en andra del efter för att år 1929 åtföljas av en tredje och sista. Det hade under sådana omständigheter varit naturligt, tycker man, att såväl årsgruppen 1926 som framför allt de båda årsgrupperna 1927 och 1928 haft en större andel i den avsevärda utvidgning av småskollärrarinnekåren, som då ägde rum. Att så icke blev fallet, tyder på att de uppkomna luckorna fylldes från annat håll, och det råder intet tvivel därom, att stora reserver lågo kvar och väntade från föregående års utexaminationer. Året 1923 utexaminerades 790 elever från samtliga våra småskoleseminarier, följande år sjönk siffran till 677, men året därpå steg den ånyo till 726. Huru anställningsförhållandena för de två första årens lärarinnor legat till, vet man ingenting om, men beträffande årsgruppen 1925 vet man, att ännu i mars 1927 ett par hundra i runt tal gingo utan plats som lärarinnor. Och detta betydande överskott har sedan vuxit för varje år, även om det skett i olika utsträckning för olika delar av landet, såsom följande sammanställning visar:

Sakkunnigas tabell 18.

Utexaminationsområde	Antal utexaminerade åren 1927, 1928 och 1929	Antal anställda	
		inalles	i % av de utexaminerade
Norrland	386	272	70,4
Svealand	236	159	67,3
Götaland	469	365	77,8

Det är, som synes, framför allt seminarierna i Svealand — och särskilt är det de i Mälardalskapen — som haft svårt att placera sina avgångna elever, och detta fastän utexamineringen där under de nu ifrågakommande åren varit mindre än för de övriga seminarierna; det låg tydligen äldre årsgångar i vägen. Och detta är jämväl förklaringen till den ringa omsättning, som ägt rum inom årsgruppen 1929. Den hade att trängas med å ena sidan de äldre reserverna och å andra sidan den svärm av lärarinnor, som blevo lediga, när den första delen av de stora årskullarna lämnade småskolan på våren 1929.

De lärarinnegrupper, som nu omnämnts, voro emellertid icke de enda, som åren 1926—1930 tävlade om platserna; det kom konkurrenser från tvenne andra håll, om vilka man dessutom har en del besked. I sin förut vid ett par tillfällen omtalade redogörelse påpekar byråchefen Göransson, att från slutet av våren 1926 och till slutet av våren 1928 ett antal av 128 avgångna lärarinnor antingen återinträdde som ordinarie eller stannade kvar som vikarier. Då dessa båda kategorier representera en årligen återkommande, om också något varierande grupp, kan man räkna med, att de under den nu avhandlade tiden med inalles något mer än ett par hundra ökat antalet anställda. Och slutligen tillkommer så de privata småskoleseminariernas tillskott till lärarinnerekryteringen. Dessa seminarier voro icke längre i arbete, när skolöverstyrelsen samlade in sina uppgifter rörande anställ-

ningsförhållandena, men deras utexamination är känd; den utgjorde 180 lärarinnor för åren 1926—1928. Det kan diskuteras, huru stor anställningsprocent man i fråga om dem bör räkna med, när ingenting i den vägen är i siffror känt. Men eftersom de i viss utsträckning brukat gå till privat-skolor och väl också gått ut som familjelärarinnor, förefaller det rimligt, att denna procent beräknas med ett lägre tal än för motsvarande årsgrupp från de andra seminarierna; deras tillskott kommer i varje fall att närma sig hundratalet.

Gör man sålunda, som de sakkunniga här gjort, en ungefärlig uppskattning av de delvis okända anställningsförhållandena i enlighet med sådana, som man känner, finner man, att under de nu avhandlade fyra åren ett antal lärarinnor vunnit anställning, som för de tre första åren i genomsnitt ligger mycket nära talet 400, men för det sista året icke når upp till talet 300. Utanför möjligheten att ens på ett ungefär kunna fixeras i siffror befinna sig emellertid vad de sakkunniga kallat reserverna.

Den korta undersökningsperiod med dess begränsade material, som de sakkunniga haft att bygga på och som är den enda, som står till buds med rent praktiska erfarenheter, kan ur anställningssynpunkt icke betraktas som en normal eller genomsnittsperiod. Om man fräntager året 1926, har den allt för starkt legat under påverkan av de exceptionella förhållanden, som 1920/1921 års höga födelsetal förde med sig. Under sitt sysslande med dessa ting ha de sakkunniga likväl kommit till den uppfattningen, att de erfarenheter, som vunnits, i det stora hela bekräfta sannolikheten hos de matematiska beräkningarna. Dessa leda, såsom synes framgå av byråchefen Göransson's kommentar, till ett siffertal, som ligger åtskilligt under det slutligen valda, men då de sakkunniga i ett annat utlåtande ha för avsikt att föreslå anordnande av särskilda utbildningskurser för småskollärarinnor i och för vinnande av kompetens till lärarbefattning vid egentlig folkskola och då en sådan anordning nödvändiggör en utökning av småskollärarinneproduktionen för att kompensera avgången till folkskolan, anse de emellertid, att det årliga rekryteringsbehovet ändå kommer att hålla sig i närheten av talet 400 — möjligen ett eller annat tiotal under.

En av de sakkunniga, lantbrukaren G. Persson, hade reservationsvis anförts en avvikande mening beträffande det årliga lärarbehovet, varvid han beräknat detsamma till 370.

Angående lärarbehovet yttrade skolöverstyrelsen i sitt över de sakkunnigas förslag den 28 januari 1931 avgivna utlåtande:

Det, som måste vara grundläggande för behovet av seminarier, är uppenbarligen i första rummet lärarbehovet. De sakkunniga hava i detta avseende kompletterat överstyrelsens tidigare utredningar med nya sådana. Överstyrelsen byggde sitt år 1927 framlagda förslag om en ny seminarieorganisation på ett årsbehov av 372 lärare. De sakkunniga komma fram till ett årsbehov av omkring 400 eller något 10 tal därunder. Den framlagda seminarieplanen med 3 dubbelseminarier och 9 enkelseminarier lämnar med den av de sakkunniga föreslagna siffran 28 i varje avgångsklass (20 i Murjek) utrymme för en årlig examination av 412 lärarinnor, fördelade på 15 examensavdelningar.

Byråchefen Göransson, som biträtt de sakkunniga vid denna undersök-

Skolöverstyrelsen
28/1 1931.

ning, har räknat med ett årligt rekryteringstal av 261. Detta vore dock minimum och gällde närmast behovet av ordinarie. Med hänsyn till andra faktorer, som närmare angivas, kommer byråchefen Göransson till det resultatet, att det årliga totala rekryteringsbehovet låge kring siffran 400, vilket resultat, såsom ovan sagts, de sakkunniga godtagit. Reservanten Persson har för sin del ansett att rekryteringsbehovet av de sakkunniga räknats för högt. Han anser den sannolika behovssiffran vara 340 à 344. Räknades med en planerad tvåårig seminariekurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, borde enligt reservanten den årliga examinationssiffran uppgå till 370.

Överstyrelsen har givetvis på den korta tid, som stått överstyrelsen till buds, icke kunnat mera ingående granska de av de sakkunniga framlagda vidlyftiga utredningarna eller bilda sig ett säkert omdöme rörande hållbarheten av grundvalen för det resultat, till vilket de sakkunniga kommit. Överstyrelsen hyser emellertid, med hänsyn till den riktning, som utvecklingen på folkskolans område tagit under de senaste åren, i likhet med reservanten Persson den uppfattningen, att de sakkunniga räknat med ett för stort rekryteringsbehov. Det är sannolikt, att även det av överstyrelsen tidigare beräknade småskollärrinnebehovet måste anses för högt. Även under den bestämda förutsättningen, att ett antal småskollärarinnor, motsvarande en examensklass, årligen kommer att utbildas till folkskollärarinnor, vill överstyrelsen hålla före, att man sannolikt icke bör räkna med ett högre examinationstal än det av reservanten förordade, nämligen 370, vilket motsvarar 15 examensavdelningar med 25 elever i varje klassavdelning, eller 13 avdelningar, därest man nödgades räkna med i regeln 28 i klassen.

Det nu sagda gäller en seminarieorganisation avpassad efter normala förhållanden och under förutsättning, att det årliga lärlärrinnebehovet skulle tillgodoses uteslutande ur den jämsides löpande produktionen. För närvarande finnes, såsom närmare framgår av de sakkunnigas utredning, ett betydande överskott av småskollärarinnor. I syfte att minska den stora arbetslösheten inom kåren har antalet utexaminerade under de senare åren kraftigt nedbragts. År 1929 utexaminerades 314, år 1930 298 och för åren 1931 och 1932 beräknas antalen 286 och 334. Även under de närmaste åren framåt gäller det att begränsa examinationen för att snarast möjligt uppnå ett lämpligt förhållande mellan tillgång och efterfrågan. Detta kan ske dels genom att snarast nedlägga överflödiga landstingsseminarier, dels genom att under några år framåt i erforderlig mån hålla klassnumreren nere.

Skolöversty-
relsens nya
utredning
10 11 1931.

Genom beslut den 3 juli 1931 anbefallde Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att före den 15 november 1931 till Kungl. Maj:t inkomma med vissa utredningar och förslag angående folkskole- och småskoleseminariernas framtida organisation. Till åtlydande härav inkom överstyrelsen till Kungl. Maj:t med en den 10 november 1931 dagtecknad skrivelse i ämnet, åtföljd av 31 bilagor med diagram och kartor jämte en till överstyrelsen av Kungl. Maj:t remitterad skrivelse från stadsfullmäktige i Göteborg av den 22 juni 1931 angående förläggning till Göteborg av ett statens småskoleseminarium ävensom av följande till överstyrelsen inkomna skrivelser: från lektorn Fritz Wigfors och rektorn A. Funke den 14 oktober 1924 jämte tillhörande handlingar angående inträdesfordringar och undervisningsplan vid särskild kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor, från vederbörande

länsstyrelser i september och oktober 1931 med vederbörande landstings förklaringar angående överlämnande till staten av landstingsseminariers fasta och lösa egendom, från stadsfullmäktige i Växjö den 3 oktober 1931 angående ett statligt dubbel- eller enkelseminarium i Växjö, från stadsfullmäktige i Skara den 12 oktober 1931 angående bibehållande av folkskoleseminariet därstädes, från rektorn G. L:son Högsby den 15 oktober 1931 och från lärarkåren vid folkskoleseminariet i Luleå den 27 oktober 1931 angående lämpligheten av samundervisning, från byggnadsstyrelsen dels den 15 oktober 1931 angående kostnader för folkskoleseminariernas i Landskrona och Härnösand omändring till dubbelklassiga småskoleseminarier samt för folkskoleseminariernas i Lund och Växjö till samseminarier, dels den 5 november 1931 angående kostnader för folkskoleseminariets i Karlstad omändring till samseminarium samt från stadsfullmäktige i Kristinehamn den 30 oktober 1931 angående ett statens småskoleseminarium därstädes.

Vad angår behovet av småskollärare under den tid, för vilken den nya seminarieorganisationen är avsedd, lämnar överstyrelsen först en kort sammanfattning rörande de tidigare beräkningar, som blivit verkställda av överstyrelsen och de sakkunniga. För dessa beräkningar har utförligt redogjorts i det föregående. Vidare erinrar överstyrelsen om vad jag i propositionen till 1931 års riksdag, nr 212, anfört rörande de vanskligheter, som vore förenade med beräkningar för att finna det verkliga lärarbehov, som borde läggas till grund för en någorlunda konstant seminarieorganisation, avsedd för en längre tid framåt. Därefter redogör överstyrelsen för nya beräkningar, som utförts inom överstyrelsen.

Till en början gör överstyrelsen några förberedande anmärkningar angående de svårigheter, som äro förenade med sådana beräkningar som de ifrågavarande.

Överstyrelsen har vid sina förnyade överbäganden i fråga om det framtida rekryteringsbehovet starkt känt de vanskligheter, som berörts i den gjorda sammanfattningen av de faktorer, till vilka hänsyn måste tagas vid beräkningen av småskollärary behovet. En särskild svårighet ligger däri, att med hänsyn till det sedan flera år tillbaka befintliga stora överskottet av småskollärarinnor själva utgångspunkten måste bli synnerligen osäker. Med andra ord, man saknar det erfarenhetens stöd, som vore för handen, ifall jämvikt förefunnes mellan tillgång på och behov av lärarkrafter.

När överstyrelsen sedan övergår till nämnda beräkningar, yttrar överstyrelsen sig först om det befintliga läraröverskottet.

Genom indragning av tidigare befintliga parallellavdelningar vid åtskilliga seminarier, genom nedläggande av seminarier och genom att minska elevintagningen vid seminarierna har småskolläraryproduktionen väsentligen nedbringats under de senaste åren. Under tiden 1928/1931 hava icke mindre än 8 seminarier nedlagt sin verksamhet, nämligen 2 enskilda seminarier i Stockholm, Ateneums och Detthows, samt landstingsseminarierna i Uppsala, Malmköping, Kristianstad, Uddevalla, Skellefteå och Öjebyn. Under de senaste åren hava utexaminerats:

Nya beräkningar.

Läraröverskottet.

År	Antal.
1926.....	550
1927.....	506
1928.....	375
1929.....	314
1930.....	309
1931.....	273

År 1932 komma att utexamineras 356 och år 1933 endast 157 småskollärarinnor. Det relativt höga antalet elever i de nuvarande avgångsklasserna, vilket kommer att höja 1932 års avgångssiffra, beror på att flera landstingsseminarier, inför utsikten att snarast nödgas nedlägga sin verksamhet, år 1930 ansågo sig böra intaga ett ökat antal elever. Genom Kungl. Maj:ts ingripande har ett dylikt förfarande omöjliggjorts under år 1931.

Anställningsförhållandena den 1 mars 1929, 1930 och 1931 för de vid småskoleseminarierna under åren 1926, 1927, 1928, 1929 och 1930 utexaminerade småskollärarinnorna.

Utexaminerade		Anställningsförhållandena								
År	Antal	Den 1 mars 1929			Den 1 mars 1930			Den 1 mars 1931		
		Anställda	Utan anställning	Uppgift saknas	Anställda	Utan anställning	Uppgift saknas	Anställda	Utan anställning	Uppgift saknas
1926.....	470	359	94	17	—	—	—	—	—	—
1927.....	433	323	104	6	340	82	11	—	—	—
1928.....	344	226	113	5	257	76	11	264	67	13
1929.....	314	—	—	—	199	114	1	239	67	8
1930.....	309	—	—	—	—	—	—	213	93	3
1926, 1927 och 1928	1,247	908	311	28	—	—	—	—	—	—
1927, 1928 och 1929	1,091	—	—	—	796	272	23	—	—	—
1928, 1929 och 1930	967	—	—	—	—	—	—	716	227	24
Procenttal:										
1926.....	100	76	20	4	—	—	—	—	—	—
1927.....	100	75	24	1	78	19	3	—	—	—
1928.....	100	66	33	1	75	22	3	77	19	4
1929.....	100	—	—	—	64	36	—	76	21	3
1930.....	100	—	—	—	—	—	—	69	30	1
1926, 1927 och 1928	100	73	25	2	—	—	—	—	—	—
1927, 1928 och 1929	100	—	—	—	73	25	2	—	—	—
1928, 1929 och 1930	100	—	—	—	—	—	—	74	23	3

Trots den sålunda inträdda minskningen i antalet utexaminerade småskollärarinnor, har läraröverflödet sedan länge varit och är fortfarande mycket stort. Detta sammanhänger med den kraftiga, plötsliga nedgången i lärarbehovet omkring mitten av 1920-talet, innan seminarieorganisationen hunnit i någon mån anpassa sig efter de nya förhållandena, ävensom den alltjämt fortsatta nedgången i detta behov. Någon fullständig statistik över över-

taliga lärarinnor finnes icke, men något begrepp om läget kan erhållas genom överstyrelsens under en följd av år från seminarierektorerna inhämtade uppgifter om anställningsförhållandena den 1 mars beträffande de under de närmast tre föregående åren utexaminerade lärarinnorna. Den senast återgivna tabellen grundar sig på det hittills tillgängliga materialet angående berörda anställningsförhållanden.

Anställningen avser icke blott ordinarie och extra ordinarie befattningar utan ock vikariat av mer eller mindre tillfällig natur. I statistiken fattas uppgifter för de vid de numera nedlagda enskilda seminarierna i Stockholm utexaminerade lärarinnorna. Enligt räkningen den 1 mars 1930 saknade 272 av årgångarna 1927—1929 anställning, och vid räkningen den 1 mars 1931 saknade av årgångarna 1928—1930 ett antal av 227 anställning. I vad mån de 94 av 1926 års årgång, som den 1 mars 1929 samt de 82 av 1927 års årgång, som den 1 mars 1930 saknade anställning, sedermera lyckats erhålla sådan, vet man icke. Icke heller vet man något om de 28, 23 och 24, från vilka rektorerna vid räkningarna åren 1929, 1930 och 1931 icke kunnat erhålla uppgifter. Till grupperna utan anställning hava räknats även ett icke obetydligt antal, vilka enligt rektorernas uppgifter av någon anledning aldrig kommit att söka anställning.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter ävensom därtill att statistiska uppgifter här saknas för de år, som ligga före år 1926, torde det vara uppenbart, att de arbetslösa småskollärarynnornas antal är väsentligen större, än vad tabellen ger vid handen. I stort sett visar statistiken, att i medeltal omkring 25 procent av de årligen utexaminerade icke lyckats erhålla något slag av skolanställning, detta oaktat den årliga utexaminationen från år 1923 till år 1930 minskat från 790 till 309 eller i medeltal med 69 för år.

Anställningsförhållandena inom lärarkåren hava även under en följd av år varit föremål för uppmärksamhet och klarläggande inom överstyrelsens statistiska avdelning. Resultatet härav i ett visst begränsat avsnitt framgår av nedanstående tablå, utvisande anställningsförhållandena vid slutet av vårterminen 1926—1930 för de småskollärarynnor, som utexaminerats de fem närmast föregående åren.

Anställningsförhållanden för under åren 1926—1929 utexaminerade småskollärarynnor.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Slutet av vårterminen år	Antalet examinerade närmast föregående 5-års-period	Därav anställda vid den i kol. 1 angivna tidpunkten		Icke anställda (kol. 2 minskad med kol. 3)	Beräknad avgång bland icke anställda	Återstå icke anställda
		Antal	Procent			
1926	3,522	2,555	72,5	967	393	574
1927	3,401	2,365	69,5	1,036	380	656
1928	3,244	2,167	66,8	1,077	362	715
1929	2,829	2,014	71,2	815	316	499
1930	2,467	—	—	—	—	—

Även denna statistik visar, att antalet av dem, som vid slutet av den närmaste femårsperioden efter examen icke lyckats erhålla någon anställning, är synnerligen betydande, och pekar i stort sett i samma riktning som den förut anförda, på rektorernas uppgifter för vissa treårsperioder grundade undersökningen.

Av det anförda framgår, att man, när det nu gäller att planlägga en seminarieorganisation av något så när konstant natur på något längre sikt, icke kan utgå ifrån det nuvarande lärarbehovet, enär detta till stor del kan fyllas med befintliga reserver. Organisationen måste uppenbarligen grundas på ett beräknat årligt normalbehov med den förutsättningen, att några reserver av lärarinnor icke stå till förfogande. Däremot måste hänsyn tagas till det nuvarande lärarinneöverskottet, när det gäller att bestämma examinationens omfattning under de närmaste åren framåt. Överstyrelsen återkommer sålunda till denna fråga i kapitlet om seminarieorganisationens genomförande och i samband därmed stående övergångsanordningar.

Lärartjän-
sternas antal.

Därefter redogör överstyrelsen för en beräkning av lärartjänsternas antal fram till vårterminen 1939.

En viktig faktor vid bedömandet av det erforderliga årliga rekryteringsbehovet är antalet lärartjänster i riket och de förändringar häri, som under den närmaste framtiden kunna väntas. I diagram VII¹ åskådliggöres utvecklingen av småskollärartjänsterna under åren 1908—1938, och jämsides härmed visar en grafisk framställning antalet utexaminerade småskollärarinnor under tiden 1908—1933.

Skolöverstyrelsen har nu, såsom redan förut omnämnts, i syfte att så långt som möjligt vinna klarhet angående småskollärartjänsternas utveckling, från folkskolinspektörerna infordrat vissa uppgifter beträffande dessa tjänster för perioden 1931—1939.

Med utgångspunkt från det verkliga antalet tjänster vid vårterminens slut år 1931 vid småskolor och mindre folkskolor ävensom biträdande lärartjänster vid folkskolor ha inspektörerna uppgivit det beräknade antalet tjänster av nämnda slag vid samma tidpunkt fram till vårterminens slut år 1939. Resultatet av denna beräkning åskådliggöres närmare i diagram VII och VIII¹. I nedanstående tabell angives det totala antalet tjänster enligt denna undersökning.

Beräknat antal småskollärartjänster från år 1931 till år 1939.

Å r	S m		M f		B t r		Sam t l i g a	
	Antal	Ökning eller minsk- ning	Antal	Ökning eller minsk- ning	Antal	Ökning eller minsk- ning	Antal	Ökning eller minsk- ning
1931	10,320	—	2,176	—	659	—	13,155	—
1932	10,333	+ 13	2,068	— 108	606	— 53	13,007	— 148
1933	10,325	— 8	1,957	— 111	572	— 34	12,854	— 153
1934	10,316	— 9	1,860	— 97	544	— 28	12,720	— 134
1935	10,286	— 30	1,769	— 91	515	— 29	12,570	— 150
1936	10,271	— 15	1,693	— 76	472	— 43	12,436	— 134
1937	10,255	— 16	1,648	— 45	443	— 29	12,346	— 90
1938	10,260	+ 5	1,605	— 43	412	— 31	12,277	— 69
1939	10,284	+ 24	1,569	— 36	385	— 27	12,238	— 39
1931—1939 . .	—	— 36	—	— 607	—	— 274	—	— 917

¹ Bilagor till skolöverstyrelsens skrivelse.

Överstyrelsen gjorde en liknande undersökning i sin till Kungl. Maj:t den 23 juni 1927 ingivna utredning angående småskolläraryrket. Folkskolinspektörernas beräkning av småskollärartjänsterna sträckte sig då endast fram till år 1933. En jämförelse mellan resultatet av de båda räkningarna för de gemensamma åren 1931—1933 är gjord i nedanstående tablå.

Jämförelse mellan 1926 års och 1931 års beräkningar av antalet lärartjänster.

Beräkningen gjord		1931	Ökning eller minskning	1932	Ökning eller minskning	1933	Ökning eller minskning
1926	Sm	10,008	—	9,990	—	9,976	—
1931	Sm	10,320	+ 312	10,333	+ 343	10,325	+ 349
1926	Mf	2,167	—	2,121	—	2,083	—
1931	Mf	2,176	+ 9	2,068	— 53	1,957	— 126
1926	Btr	651	—	617	—	585	—
1931	Btr	659	+ 8	606	— 11	572	— 13
1926	Summa	12,826	—	12,728	—	12,644	—
1931	Summa	13,155	+ 329	13,007	+ 279	12,854	+ 210

Den år 1926 gjorda beräkningen utvisar sålunda, då jämförelse göres med 1931 års verkliga tal, att det förutsedda resultatet för nämnda år kommit verkligheten ganska nära beträffande tjänsterna vid mindre folkskolor och biträdande lärartjänster, men att den varit för låg beträffande tjänsterna vid småskolan, i det att år 1931 funnos 312 småskollärartjänster mer än som beräknats. På enahanda sätt visar 1931 års beräkning 343, respektive 349 flera småskollärartjänster för åren 1932 och 1933 än vad som kunde förutses år 1926, medan däremot tjänster vid mindre folkskolor samt biträdande lärartjänster komma att efter år 1931 minska i betydligt raskare tempo än som kunde förutses för fem år sedan. Det totala antalet tjänster blir för år 1931 329 och skulle för åren 1932 och 1933 enligt inspektörernas senaste beräkningar bli respektive 279 och 210 flera, än vad förut beräknats, allt beroende på folkskoleorganisationens snabba utveckling även de senaste åren.

Vad som i den föreliggande nya statistiska beräkningen måste tilldraga sig särskild uppmärksamhet samt vara för saken av största betydelse är den vändning mot en starkare nedgång i tjänsternas antal fram till år 1939, som utredningen visar. Den totala minskningen skulle komma att uppgå till 917. Även de seminariesakkunniga, som grundade sina kalkyler på vissa från folkskolinspektörerna och överlärarna i de större städerna inhämtade kompletterande upplysningar, kommo till det resultatet, att nu ifrågavarande lärartjänster skulle undergå någon minskning, dock ej tillnärmelsevis så stor. Nedanstående tabell visar en jämförelse mellan de sakkunnigas siffror och 1931 års statistik.

*Jämförelse mellan de sakkunnigas och 1931 års beräkningar av
antalet lärartjänster.*

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	De sakkunniga			1931 års räkning			Skillnaden i slutresultatet år 1939 (kol. 4—kol. 7)
	År 1929	Ökning eller minskning	År 1939	År 1931	Ökning eller minskning	År 1939	
Sm	10,314	+ 319	10,633	10,320	— 36	10,284	349
Mf och Btr .	2,950	— 511	2,439	2,835	— 881	1,954	485
Summa	13,264	— 192	13,072	13,155	— 917	12,238	834

Av tabblån framgår, att, medan de sakkunniga räknat med 13,072 lärartjänster år 1939, hava folkskolinspektörerna enligt 1931 års räkning kommit till ett antal av 12,238, eller 834 mindre.

De av folkskolinspektörerna för åren 1931—1939 beräknade lärartjänsterna fördela sig på landsbygd och städer samt under olika delar av perioden på sätt framgår av nedanstående tabblå.

Lärartjänsternas fördelning på landsbygd och städer.

	Antal tjänster vår- terminen 1931	Beräknat antal tjänster		Ökning eller minskning		
		vår- terminen 1935	vår- terminen 1939	1931—1935	1935—1939	1931—1939
Landsbygd	11,081	10,565	10,281	— 516	— 324	— 840
Städer	2,074	2,005	1,997	— 69	— 8	— 77
Summa	13,155	12,570	12,238	— 585	— 332	— 917

Av tabblån framgår, att den kraftigaste minskningen av lärartjänsterna kommer att äga rum under perioden 1931—1935, ävensom att nedgången i det stora hela huvudsakligen kommer på landsbygden, nämligen med 840. Detta sammanhänger givetvis med de mindre folkskolornas ombildning och de biträdande lärartjänsternas avveckling. Vad städerna beträffar, kommer en ökning av småskollärarinnetjänsterna att äga rum i Stockholm med 148, medan i övriga städer i regeln någon minskning äger rum. Det hela resulterar för städernas vidkommande i en total minskning av 77.

Enligt de beräkningar av folkskolinspektörerna, för vilka här ovan lämnats en kortfattad redogörelse, framgår, att det antal tjänster, som äro bestämmande för småskollärarkårens storlek, kommer att under de närmaste åren framåt väsentligen nedgå, intill vårterminen 1939 med över 900. Det har förut påpekats, att liknande beräkningar, verkställda år 1926, icke helt kommo att stämma med den verkliga utvecklingen. Det finnes emellertid anledning antaga, att de av folkskolinspektörerna nu gjorda beräkningarna skola, om icke fullkomligt så dock i stort sett tämligen nära, komma att sammanfalla med verkligheten. Man har nu i flera avseenden kunnat säkrare överblicka de faktorer, som måste komma att inverka på den väntade utvecklingen i förevarande avseende. Givetvis måste man dock alltjämt räkna med möjligheten av kastningar till följd av oförutsedda omständig-

heter. Skulle exempelvis åtgärder för åstadkommande av större koncentration i kommunernas skolväsen komma att genomföras i större utsträckning, än folkskolinspektörerna för närvarande haft anledning att räkna med, kommer givetvis lärartjänsterna att minska i ännu större omfattning.

Vidare yttrar överstyrelsen sig om den inverkan på lärarbehovet, som avgångsfrekvensen inom lärarkåren samt ändringar i lärarantalet ha.

Om lärarkårens storlek och lärartjänsternas framtida ökning eller minskning är en viktig faktor vid bedömandet av det årliga lärarbehovet, så kan den dock icke ensam vara vägledande för bestämmandet av detta behov. Även andra viktiga omständigheter måste härvid tagas i betraktande, i främsta rummet avgångsfrekvensen inom lärarkåren. Byråchefen E. Göransson har även beträffande småskollärarkåren gjort en utredning i sistnämnda hänseende. Överstyrelsen vill här endast redogöra för resultatet av dessa beräkningar, i den mån de äro av direkt betydelse för ett ståndpunktstagande till frågan om det årliga rekryteringsbehovet. Detta behov ävensom de faktorer, varpå beräkningarna grunda sig, framgå närmare av nedanstående tabellariska översikt.

Avgångsförhållandena.

Översikt av de faktorer, som ligga till grund för beräkning av lärarbehovet.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Vid slutet av vårterminen år	Totala antalet		Redovisningsår	Antalet nyanställda på grund av		
	Lärartjänster	Lärare		Avgång	Ändring i lärarantalet	Summa av kol. 5 och 6
1928	13,189	14,036	1928/1929	445	+ 206	651
1929	13,345	14,242	1929/1930	474	— 102	372
1930	13,250	14,140	1930/1931	472	— 101	371
1931	13,155	14,039	1931/1932	481	— 158	323
1932	13,007	13,881	1932/1933	466	— 163	303
1933	12,854	13,718	1933/1934	454	— 143	311
1934	12,720	13,575	1934/1935	461	— 160	301
1935	12,570	13,415	1935/1936	466	— 143	323
1936	12,436	13,272	1936/1937	473	— 96	377
1937	12,346	13,176	1937/1938	483	— 74	409
1938	12,277	13,102	1938/1939	478	— 42	436
1939	12,238	13,060	1939/1940	504		
			1940/1941	512		
			1941/1942	520		
			1942/1943	512		
			1943/1944	521		
			1944/1945	549		

I kol. 2 av tabellen anges till och med år 1931 det verkliga antalet lärartjänster och därefter det av folkskolinspektörerna beräknade antalet. I kol. 3 upptages det beräknade antalet lärare, som erfordras för att uppehålla

de i näst föregående kolumn angivna befattningarna, sålunda även vikarier för tjänstlediga lärare, vilket behov är beräknat efter samma grunder, som när det gäller folkskollärarkåren.

De beräknade talen för avgång från tjänsten enligt kol. 5 innefattar all avgång, vadan hänsyn tagits till såväl pensionering som dödlighet ävensom avgång av annan anledning. På grund av lärartjänsternas fortgående minskning, för vilken redogörelse förut lämnats, behöva de på grund av avgång vakanta befattningarna icke i full utsträckning återbesättas. Det på grund härav minskade rekryteringsbehovet anges närmare i kol. 6. Det återstående verkliga behovet framgår slutligen av kol. 7. Detta utgör i medeltal 380 för de i kolumnen angivna åren. Under läsåret 1928/1929 utgjorde behovet av nyanställda icke mindre än 651. Detta sammanhänge givetvis med de talrika barnkullarna omkring början av 1920-talet. Under nämnda läsår utökades antalet lärartjänster — mest extra ordinarie — med 206. Sedan dess sjunker lärartjänsternas antal år för år, och behovet av nya lärare nedgår kraftigt för att nå sitt minimum läsåret 1933/1934. Från sistnämnda år sker åter en kraftig stegring i behovet, vilket för år 1938/1939 kan betecknas med siffran 436. Detta sammanhänger närmast med att den stora nedgång i antalet lärartjänster, som beräknats äga rum under 1930-talets förra del, alltmer avtager under dess senare del, på samma gång avgångsfrekvensen också något ökas från sitt nyss nämnda minimum.

Av det anförda framgår uppenbarligen, att en seminarieorganisation, av passad efter det nuvarande behovet, då å ena sidan detta behov enligt vad utredningen visar befinner sig i en vågdal, och å andra sidan en stor reserv av tjänstelösa småskollärarinnor finnes, skulle bli alldeles för trång och behöva byggas ut väsentligt efter några få år. Problemet är sålunda i själva verket det, som överstyrelsen redan inledningsvis framhållit, nämligen att det gäller att bygga upp en organisation, vars genomförande måste ske i två etapper. Själva huvudorganisationen kommer att avse tiden från slutet av 1930-talet, då förhållandena, såvitt nu kan bedömas, hunnit att mera stabilisera sig. Intill dess får man nöja sig med en mera provisorisk organisation, som måste få karaktären av erforderliga övergångsanordningar. Det är uppenbarligen också detta som riksdagen avsett, då riksdagen velat såsom sin mening uttala, att det syntes riksdagen klokt att under alla förhållanden giva organisationen ett visst mått av elasticitet, så att den utan större svårighet kunde anpassas efter förekommande växlingar i lärarbehovet (riksdagens skrivelse nr 199/1931 sid. 6).

Slutligen har överstyrelsen gjort följande sammanfattning angående lärarbehovet.

Sammanfattning av
lärarbehovet.

När det nu alltså i främsta rummet gäller att bestämma en seminarieorganisation av mera definitiv karaktär, avsedd att med full effektivitet träda i kraft om några år, sedan det nuvarande läraröverskottet konsumerats, vill överstyrelsen med hänvisning till det utredningsmaterial, för vilket en redogörelse lämnats i det föregående, framhålla följande synpunkter.

När överstyrelsen framlade sitt förslag år 1927 och då kom till ett årligt examinationsbehov av 372, sträckte sig det statistiska underlaget härför icke längre fram än till och med år 1933. Detta förslag saknar därför i det förhandenvarande nya läget all aktualitet. En lärarproduktion av denna omfattning motsvarar, såsom framgår av ovanstående tabell, det så att säga

teoretiska behovet för läsåret 1929/1930. Med hänsyn till det befintliga läraröverskottet är siffran för hög under de kommande övergångsåren men uppenbarligen för låg för det behov, som beräknats inträda efter några år.

Vad därefter angår det av de sakkunniga beräknade årliga rekryteringsbehovet, vilket rör sig omkring 400, så gäller givetvis i än högre grad om detta, att siffran vore för hög, om det gällde att sätta i gång med en sådan examination för de närmaste övergångsåren. Oavsett den befintliga reserven av lärarinnor utgör det beräknade behovet av nya lärare från och med läsåret 1931/1932 till och med läsåret 1935/1936, sålunda under närmaste 5-årsperiod, allenast i medeltal 312 för år.

Däremot ger den nu föreliggande, förnyade utredningen vid handen, att man vid fastställandet av den så kallade mera definitiva organisationen efter den nämnda övergångsperioden torde böra räkna med rekryteringssiffran 400 eller något därutöver. Den seminarieorganisation, som överstyrelsen efter ingående övervägande nu framlägger, ger utrymme åt en årlig examination av 420 lärarinnor eller 15 avgångsavdelningar med det av riksdagen bestämda maximitalet av 28 elever i varje avdelning.

Överstyrelsen är med hänsyn till de osäkerhetsmoment, som måste vidlåda varje mera teoretisk beräkning av detta slag, och den växling i förhållandena, under även relativt korta tidsperioder, som erfarenheten hittills ådagalagt, väl medveten om vanskligheten av att på detta sätt fixera ett bestämt tal. Invändningar kunna givetvis göras i både den ena och den andra riktningen mot det resultat, vartill överstyrelsen sålunda kommit. Närmast till hands skulle väl ligga en viss tveksamhet, huruvida icke med hänsyn till de förhållanden, om vilka man har erfarenhet från de senaste åren, det av överstyrelsen beräknade examinationsbehovet möjligen ligger i överkant. Härvid bör emellertid observeras följande omständigheter. De av byråchefen Göransson gjorda beräkningarna visa, att behovet av nya lärare från och med läsåret 1936/1937 kommer att stiga ganska kraftigt. Det är också ådagalagt beträffande en av de faktorer, som måste öva ett väsentligt inflytande på nyrekryteringen, nämligen avgångsfrekvensen inom lärarkåren, att avgångssiffrorna fortsätta att stiga betydligt även på 1940-talet (kol. 5 i ovanstående tabell). Detta sammanhänger med det faktum, att ett stort antal småskollärarinnor befinner sig i relativt höga åldrar, och att avgången på grund av pensionering sålunda kan väntas bli avsevärt stegrad. Maximum i detta hänseende kommer att inträffa på 1950-talet. Vidare må framhållas, att vid beräkningen av från tjänsten avgångna lärare hänsyn icke tagits till den ökade avgång, som måste bli följd, därest den utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, som enligt överstyrelsens förslag skulle förläggas till folkskoleseminariet i Falun, kommer till stånd. Slutligen bör ock hänsyn tagas till den gjorda erfarenheten, att icke alla av dem, som avlägga småskollärarexamen, kunna påräknas för lärartjänst på småskolans område. Icke så få unga kvinnor avlägga småskollärarexamen utan syfte att övergå till tjänst i småskolan. Sålunda ha rektorerna i sina uppgifter angående anställningsförhållandena den 1 mars 1931 uppgivit, att av de under treårsperioden 1928—1930 utexaminerade icke mindre än 76 uraktlåtit att söka anställning, och att av dessa 59 hindrats att söka på grund av övergång till annan levnadsbana, fortsatt utbildning av olika slag eller liknande anledning. Nu anförda omständigheter tala för att seminarieorganisationen icke göres alltför snäv.

Den frågan ligger då å andra sidan nära till hands, huruvida icke med hänsyn till utredningens teoretiska resultat och nyss anförda synpunkter den av överstyrelsen framlagda planen måste anses vara hållen alltför mycket i underkant. Pekar icke det hela i den riktningen, att ett förslag om åtminstone 16 examensavdelningar vore försvarligt? Omständigheter som enligt överstyrelsens mening tala emot en sådan utvidgning äro följande. De i det stora hela osäkra förhållandena böra mana till försiktighet, när det gäller att planlägga lärarutbildningen för en längre tid framåt, så att man icke på nytt råkar in i en period av stor arbetslöshet inom lärarkåren. Men även de ekonomiska synpunkterna kräva givetvis beaktande. Utom den årliga avgångsfrekvensen inom kåren är det, såsom ovan framhållits, även en annan faktor, som inverkar på lärarbehovet, nämligen förändringen i antalet lärartjänster. Beräkningar i sådant hänseende äro nu gjorda endast för tiden fram till år 1939. Om de blivande nativitetsförhållandena och deras inverkan på barnantalet i småskolan efter denna tid vet man nu ingenting med vissnet. I varje fall måste man räkna med möjligheten av åtgärder från statsmakternas sida i sådant hänseende, som avses i skolöverstyrelsens den 24 april 1930 avgivna utredning angående »beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor och skolavdelningar». Folkskolinspektörerna hava i sina nu framlagda beräkningar givetvis icke kunnat taga hänsyn till verkningarna av en eventuell lagstiftning av antydda innebörd. Men man torde icke böra alldeles bortse ifrån, att en utveckling i denna riktning kan komma att förorsaka icke blott minskning av tjänster vid mindre folkskolor och biträdande lärartjänster utan också indragning av småskollärartjänster i större omfattning, än vad hittills skett.

Då nu lokaler ställas till förfogande i tillräcklig omfattning utan någon större kostnad för statsverket och överflöd finnes på seminarielärare, kan det visserligen från denna synpunkt synas klokt att göra seminarieorganisationen så vid, att den med säkerhet räcker till för framtiden. Men å andra sidan kan det icke vara klok hushållning, att nu upprätta flera statsseminarier än som måste anses oundgängligen nödvändiga vid den tidpunkt, då organisationen skall vara färdigbildad, då man ändå står inför nödvändigheten att under ett avsevärt antal övergångsår låta verksamheten gå med endast halv drift. Skulle det om några år visa sig, att utexaminationen av småskollärarinnor behöver utökas utöver de 15 avdelningar, som planen nu upptager, torde det icke möta oöverstigliga svårigheter att då utöka examinationen i erforderlig omfattning. Såsom överstyrelsen i samband med frågan om folkskoleseminarieorganisationen erinrat om, kunna de lokaler, som kunna komma att stå till buds vid vissa folkskoleseminarier, längre fram tagas i bruk för detta ändamål. Med hänsyn till samtliga de synpunkter, som för frågans bedömande enligt överstyrelsens mening böra komma under övervägande, har överstyrelsen alltså kommit till den uppfattningen, att seminarieorganisationen nu bör fastställas till 15 examensavdelningar.

Departementschefen.

Såsom synes av det föregående har ett omfattande och erkännansvärt arbete av skolöverstyrelsen och de sakkunniga nedlagts på beräkningar av det lärarbehov, som skulle kunna läggas till grund för en ny seminarieorganisation, avsedd att äga bestånd för en längre tid framåt. De olika

beräkningarna hava givit ganska olika resultat. Bortser man från skolöverstyrelsens beräkning 1927, enligt vilken årsbehovet av lärare skulle vara 327 — vilken beräkning dock nu enligt överstyrelsens uttalade mening icke längre äger någon aktualitet — har sagda årsbehov beräknats

av de sakkunniga	till 400,
	eventuellt » 380,
av de sakkunniga i deras framlagda organisations-	
plan	» 412,
av reservanten G. Persson	» 370,
av skolöverstyrelsen i dess yttrande ²⁸ / ₁ 1931	» 370,
allt under förutsättning, att en tvåårig kurs för små-	
skollärarynnors utbildning till folkskollärarynnor	
inrättas; skulle denna förutsättning bortfalla,	
komma dessa tal att minskas med 28, och man	
kommer ned till lägst reservanten G. Perssons	
lägsta siffror 340 à 342, högst 384,	
av skolöverstyrelsen i dess yttrande ¹⁰ / ₁₁ 1931	» 400,
av skolöverstyrelsen i dess framlagda organisations-	
plan	» 420.

Som synes röra sig siffrorna mellan 340 och 420. Skillnaden utgör 80 och representerar i det närmaste tre avgångsavdelningar med 28 elever i varje.

Bemärkas bör emellertid — något, på vilket såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen fäst uppmärksamheten — att alla beräkningar med avseende på det framtida lärarbehovet äro sannolikhetskalkyler. Att komma till en närmelsevis exakt siffra, som kan bliva gällande för ett 20- eller 30-tal år framåt, torde ej vara möjligt. Detta med hänsyn till det stora antal variabla faktorer, som ingå i beräkningarna. Såsom sådana faktorer må nämnas nativitetsförhållandena, vilka relativt snabbt inverka på lärjungefrekvensen i småskolan, det allmänna folkskoleväsendets fortgående omdaning särskilt i riktning mot mindre folkskolors förändring till egentliga folkskolor och biträdande lärarinnors utbytande mot examinerade folkskollärare, läroverksreformens verkningar på småskolestadiet, indragning av skolor med för litet barnantal eller på grund av skolskjutsars anordnande samt det befintliga överskottet av småskollärarynnor. I sin senaste utredning förklarar också skolöverstyrelsen sig vara — med hänsyn till de osäkerhetsmoment, som måste vidlåda varje mera teoretisk beräkning av ifrågavarande slag, och den växling i förhållandena under även relativt korta tidsperioder, som erfarenheten hittills ådagalagt — väl medveten om vanskligheten av att på detta sätt fixera ett bestämt tal.

Med hänsyn till nu angivna svårighet, för att icke säga omöjlighet att med avseende på lärarbehovet anställa ens något så när tillförlitliga beräkningar för någon längre tid framåt, anser jag försiktigheten bjuda, att den

seminarieorganisation, som nu är i fråga, bygges på beräkningar, som avse lärarbehovet endast för den närmaste framtiden. I sådant avseende synas mig de i det föregående omförmälda beräkningarna och särskilt de, som skolöverstyrelsen lämnat i sin senaste utredning av frågan, kunna vara vägledande.

Skolöverstyrelsen fäster där uppmärksamheten på den utveckling hän mot en starkare nedgång i lärartjänsternas antal fram till år 1939, som utredningen visar. Den totala minskningen skulle komma att uppgå till 917. Vidare har överstyrelsen i sin översikt av de faktorer, som ligga till grund för beräkning av lärarbehovet (sid. 41) angivit behövt antal nyanställda lärare under åren 1928/1929—1938/1939. Håller man sig här till åren 1931/1932—1938/1939, finner man, att medeltalet för dessa år icke blir högre än 348. Redan härav framgår, att de tal rörande lärarbehovet, vid vilka de sakkunniga och skolöverstyrelsen slutligen stannat, kunna betydligt reduceras. Jag bortser härvid från den eventualiteten — till vilken överstyrelsen vid sina senaste beräkningar icke heller tagit hänsyn — att en föreslagen två-årig kurs skulle anordnas för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor. Till den frågan återkommer jag i det följande.

När det nu gäller att fastställa ett sådant tal för årsbehovet av lärare, på vilket en ny seminarieorganisation skall byggas, och när man därvid av flera skäl — ej minst de statsfinansiella — måste tillse, att organisationen icke blir för vid, måste enligt min mening utöver den reducering av de sakkunnigas och skolöverstyrelsens tal, som nyss nämnts, komma en ännu längre gående reducering. I sin skrivelse nr 199 uttalade 1931 års riksdag, att det syntes riksdagen klokt att under alla förhållanden giva organisationen ett visst mått av elasticitet, så att den utan större svårighet kunde anpassas efter förekommande växlingar i lärarbehovet. I detta uttalande kan jag helt instämma. Men för åstadkommande av en sådan elasticitet är en stark begränsning av organisationen oundgänglig, så att man icke riskerar en ny period av arbetslöshet bland småskolans lärarinnor. Med hänsyn härtill anser jag, att man icke nu bör utgå från ett högre årsbehov av lärare än 300 eller något därutöver. Den av riksdagen ifrågasatta elasticiteten kan då lätt vinnas därigenom, att nya utbildningskurser anordnas på extra stat, när behovet ökas, och indragas, när de icke vidare äro behövliga.

B. Seminariebehovet.

Såsom förut nämnts kommo de sakkunniga vid sina beräkningar av det årsbehov av utexaminerade lärare, på vilket en ny seminarieorganisation borde byggas, till ett antal av 400, möjligen ett eller annat tiotal mindre. Sedan denna beräkning blivit gjord, föreslogo de, att sagda organisation skulle omfatta 15 avgångsavdelningar med 28 elever i varje utom vad beträffar seminariet i Murjek, som skulle ha 20 elever. Denna organisation skulle ge en årlig utexaminering av 412 lärare. Det må nu här och i det

De sakkunniga.

följande hållas i minnet, att en organisation med denna omfattning utgör utgångspunkten och grundvalen för de sakkunnigas alla följande utredningar och förslag.

Beträffande det behövlige *antalet småskoleseminarier* erinra de sakkunniga först, att skolöverstyrelsen i sin utredning år 1927 kommit till ett behov av 16 avgångsavdelningar med 24 elever i varje samt fördelade på 1 dubbelseminarium och 14 enkelseminarier. Därefter anföra de följande:

Seminarier-
nas antal.

Räknar man med en klassnummerär av 28 elever och ett årligt rekryteringsbehov av 380 à 390 lärarinnor, behövs det 14 seminarieavdelningar. Då den nuvarande organisationen vid sidan av de fyra statsseminarierna består av 18 landstingsseminarier och dessutom ett för staden Göteborg, betyder detta, att 9 av de nu arbetande seminarierna måste nedläggas. Låter det sig göra att åvägabrunga en större koncentration med ett antal dubbelseminarier — någonting som av såväl pedagogiska som ekonomiska skäl vore att föredraga — kommer ytterligare ett par att nedläggas. Frågan blir således närmast, hur den nya organisationen bör ha sina seminarieavdelningar förlagda.

Vad angår *förläggningen av dessa seminarieavdelningar* yttra de sakkunniga:

Seminarier-
nas förlägg-
ning.

Den naturliga utgångspunkten är väl därvidlag, att en landsända får så stor del av den samlade utexamineringen, som dess lärarinnekår berättigar den till, d. v. s., att om småskollärarinnorna i en del av landet utgöra exempelvis 10 procent av landets alla lärarinnor, bör till den landsdelen gå 10 procent av nyrekryteringen. Det finns många sätt att dela upp landet för att på så vis hjälpa sig fram till en något så när lämplig och rättvis fördelning. Man kan låta Mälar- och Hjälmarskapskapen utgöra en del för sig, Vänerområdet en del för sig o. s. v., och skolöverstyrelsen har gjort en förberedande uppdelning genom att tänka sig en linje dragen genom Mälaren och Hjälmaren till Vätterns norra udde och därifrån över Väneren fram till Svinesund och så förlägga 8 av sina seminarieavdelningar norr om denna tänkta gränslinje och 8 söder om densamma. Det visar sig emellertid, att hur man än delar upp landet, måste man sedan alltid i detaljerna tänja på gränslinjerna, och att man därför lika gärna kan gå ut ifrån den gamla historiska indelningen i Norrland, Svealand och Götaland. Nedanstående tabell kan tjäna som illustration till hur fördelningen under sådana omständigheter ter sig.

Sakkunnigas tabell 19.

Landsdel	Procentuell andel av landets lärarinnekår	Motsvarande procent av utexamineringen, uttryckt i antal lärarinnor	Erforderligt antal seminarieavdelningar
Norrland	28,4	111	4
Svealand	25,5	100	3,5
Götaland	46,1	181	6,5

Såsom framgår av tabellen, borde Svealand och Götaland någonstädes ha ett seminarium i hälftenbruk. Det är emellertid omöjligt att för de olika landsdelarna ordna en seminarieförläggning, som i någon större utsträckning närmar sig idealet. Förläggningssorterna, som man har att välja emellan, finnas redan och äro begränsade; det gäller endast att välja ut de ur olika synpunkter bästa och lämpligaste.

Om man först vänder sig mot Götaland, som kräver det största antalet seminarier, finner man, att Skåne icke får sitt lärarinnebehov fyllt genom det enda seminarium, som för närvarande är i verksamhet inom landskapet; såsom förut är nämnt, nedlades seminariet i Kristianstad från och med vårterminen 1929. För Halland däremot är ett seminarium för mycket. Men genom två seminarier äro de båda landskapen tillgodosedda i full utsträckning, och de sakkunniga finna ingen anledning att föreslå en ändring av de nuvarande förläggningssorterna, *Lund* och *Halmstad*. Den sydöstra hälften av Götaland med landskapen Blekinge, Småland, Östergötland, Öland och Gotland har enligt den antagna fördelningsprincipen rätt till ett 70-tal lärarinnor årligen. Läger man till Närke och angränsande delar av Södermanland, får man plats för tre seminarier. Som förläggningssorter inom detta område föreslog skolöverstyrelsen Linköping och Jönköping samt Växjö, därest tillfredsställande lokaler kunde anskaffas. I annat fall skulle lärarbehovet kunna tillgodoses av erforderliga parallellklasser vid något av seminarierna i Jönköping eller Halmstad. De sakkunniga dela överstyrelsens uppfattning i fråga om *Linköping*, men beträffande det övriga i förslaget ha de kommit till en annan uppfattning. De förutsättningar, under vilka överstyrelsen kunde förorda, att ett statens småskoleseminarium förlades till Växjö, föreligga icke. För närvarande är landstingsseminariet inrymt i en Växjö stad tillhörig, tämligen flackt och lågt belägen byggnad i en utkant av staden. Denna byggnad fyller icke ens blygsamma anspråk på vare sig ändamålsenlig anordning av lokalutrymmena eller nödortfiktigt underhåll. I sitt nuvarande skick måste den anses alldeles olämplig som seminariebyggnad. En restaurering kan visserligen tänkas men torde möta så stora svårigheter på grund av byggnadssättet och även med tvivelaktigt resultat draga så betydande kostnader, att den knappast kan komma i fråga. Efter att på ort och ställe ha tagit del av lokalförhållandena måste de sakkunniga anse uteslutet att i denna byggnad inrymma ett statsseminarium.

Såsom framgår av skolöverstyrelsens utredning, har det under ett tidigare skede av denna frågas behandling föreslagits, att om staten övertog dövstumundervisningen och denna koncentrerades, så att dövstumskolan i Växjö bleve flyttad, den för detta ändamål använda byggnaden skulle få disponeras för småskoleseminariet. Emellertid ligger frågan om dövstumskoleundervisningens ordnande ännu i det ovissa, varför dessa lokaler ej nu stå till förfogande. Men även om så vore förhållandet, anse likväl de sakkunniga — trots dövstumskolebyggnadens vackra och lämpliga läge och till synes stabila byggnadssätt — att den svårigen på ett tillfredsställande sätt skulle kunna tillgodose ett småskoleseminariums lokalbehov och att en ombyggnad på grund därav endast i nödfall torde kunna förordas.

Vad Jönköping beträffar, äro förhållandena där i så måtto enahanda med dem i Växjö, att de lokaler, i vilka det nuvarande landstingsseminariet är inrymt, utgöras av staden tillhöriga byggnader; de ha förut tjänat såsom sjukhus. Dessa lokaler ha på viss tid och kostnadsfritt upplåtits åt landstinget, och stadsfullmäktige i Jönköping ha förklarat sig villiga att upplåta

anläggningen åt staten för seminarieändamål antingen mot en viss årlig hyra eller genom inköp. Enligt byggnadsstyrelsens värdering skulle hela fastigheten med tomt och samtliga byggnader hava ett värde av 145,900 kronor. Det är möjligt, att nya förhandlingar skulle medföra för staten andra och mera förmånliga villkor, men därmed vore lokalfrågan icke löst. För att de olika byggnaderna skulle kunna motsvara sitt ändamål, kräves enligt byggnadsstyrelsen förändrings- och reparationsarbeten, som draga en kostnad av icke mindre än 103,900 kronor. Det är därför icke möjligt för de sakkunniga att förordna Jönköping som förläggningssort, därest bättre förhållanden erbjuda sig annorstädes.

När skolöverstyrelsen gjorde sin rundgång bland landstingsseminarierna för att välja ut de bästa förläggningssorterna, var det förklarligt, att den icke stannade vid *Kalmar*. Där saknades seminariebyggnad; de lokaler, som staden kostnadsfritt upplät och fortfarande upplåter, äro olämpliga och otillräckliga, och undervisningen i gymnastik och hushållsgöromål måste bedrivas i lokaler, lånade i andra skolor.

Frågan om anskaffande av tillräckliga och tidsenliga seminarielokaler hade visserligen tidigare omfattats med livligt intresse, och i september 1922 beslöt Kalmar läns södra landsting att under samarbete med länets norra landsting på av Kalmar stad upplåten tomt uppföra ett nytt tvåklassigt småskoleseminarium enligt uppgjorda ritningar och kostnadsförslag, slutande på en summa av 138,600 kronor. Men i anledning därav att frågan om statens övertagande av seminarieutbildningen under tiden blivit aktuell, kunde följande år kvalificerad majoritet icke uppbringas i landstinget för beslutets fullföljande, varför detta tills vidare blev uppskjutet i avvaktan på seminarieorganisationens slutliga ordnande.

Från och med hösten 1928 har emellertid frågan kommit i ett nytt läge. Vid sammanträde med Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott i oktober nämnda år beslöt man godkänna förslag om att samman med Kalmar stad erbjuda att utan kostnad för statsverket till statens förfogande ställa erforderliga lokaler till ett statens småskoleseminarium, för den tid undervisning vid ett sådant bedroves i Kalmar. Motsvarande erbjudande gjordes av Kalmar stadsfullmäktige enligt beslut å sammanträde den 1 november samma år. Sedermera har drätselkammaren i Kalmar i en till skolöverstyrelsen ställd, den 18 februari 1929 dagtecknad skrivelse förklarat, att det från stadens sida tidigare gjorda erbjudandet avsåge såväl enkel- som dubbelseminarium samt att Kalmar stad genom dess drätselkammare erbjöde sig att i enlighet med stadsfullmäktiges beslut »ställa för ett statligt tvåklassigt dubbelseminarium erforderliga och fullt iordninggjorda lokaler till statens förfogande». Drätselkammaren anhöll samtidigt, att skolöverstyrelsen måtte taga under omprövning möjligheterna och fördelarna av att till Kalmar förlägga ett tvåklassigt dubbelseminarium samt framlägga förslag om ett dylikt seminariums inrättande därstädes. Som lämpliga lokaler föreslog drätselkammaren dels Kalmar högre allmänna läroverks gymnastikbyggnad, dels i viss omfattning samma läroverks huvudbyggnad, dels ock stadens epidemisjukhus. I anledning därav anmodade skolöverstyrelsen statens byggnadsstyrelse att avgiva yttranden angående möjligheterna att genom erforderlig omändring kunna erhålla en tillfredsställande lösning av lokalfrågan för dels ett tvåklassigt enkelseminarium, antingen i den ifrågavarande gymnastikbyggnaden eller i bottenvåningen av allmänna läroverkets huvudbyggnad, dels ett tvåklassigt dubbelseminarium i enlighet med drätselkammarens

erbjudanden, antingen i läroverkets huvudbyggnad eller i stadens epidemisjukhus.

Byggnadsstyrelsen överlämnade i april 1929 den begärda utredningen, varav framgick, att ett tvåklassigt enkelseminarium skulle utan större ändringar i byggnaderna kunna inrymmas såväl i gymnastikbyggnaden som i läroverkets huvudbyggnad, med förord för huvudbyggnaden såsom den lämpligaste. Ett dubbelseminarium skulle kunna inrymmas antingen i epidemisjukhuset, om detta om- och påbyggdes, eller i läroverkets huvudbyggnad, med förord för epidemisjukhuset, särskilt med hänsyn till dess fria och goda läge.

De sakkunniga, som genom besök på platsen sökt bilda sig en uppfattning om de olika alternativens lämplighet, måste vitsorda de goda lokal-möjligheter för ett statsseminarium, som Kalmar har att erbjuda. Då ett dubbelseminarium, såsom tidigare framhållits, i många avseenden är att föredraga, och då vidare Kalmar ur förläggningssynpunkt har ett gynnsammare läge än Halmstad eller Jönköping, som skolöverstyrelsen eventuellt tänkte sig kunna mottaga parallellklasser, vilja de sakkunniga förorda, att ett dubbelseminarium förlägges till Kalmar — allt under förutsättning, att staden enligt sitt erbjudande ställer »erforderliga och fullt iordningställda lokaler till statens förfogande». I fråga om de för sådant ändamål föreslagna två platserna ha de sakkunniga i det stora hela ingenting att invända mot någondera, även om de i likhet med byggnadsstyrelsen giva ett visst företräde åt epidemisjukhuset.

För den återstående delen av Götaland, d. v. s. Västergötland, Bohuslän och Dalsland, äro två seminarieavdelningar behövliga, även om detta möjligen kommer att föra med sig ett litet överskott. Skolöverstyrelsen, som endast räknade med ett seminarium i denna del av landet, gav *Skara* företräde såsom förläggningssort, för den händelse lokalfrågan kunde lösas. Som det nu är, har landstingsseminariet visserligen egna lokaler i en ganska centralt belägen fastighet, men de äro ej tillräckliga; seminariet förfogar nämligen endast över tre lärosalar, ett litet lärarinnerum och ett obetydligt materialrum, vilka samtliga dessutom äro rätt bristfälliga. För att skaffa erforderliga utrymmen har byggnadsstyrelsen uppgjort ett förslag, enligt vilket dels hela den nuvarande byggnaden skulle tagas i bruk för seminariets räkning, dels en tillbyggnad till densamma skulle utföras. Genom dessa anordningar skulle jämväl bostäder för rektor och för vaktmästare kunna erhållas. Kostnaderna härför skulle belöpa sig till 142,100 kronor, därav för förändringsarbeten 40,000 kronor, för reparationsarbeten 7,700 kronor och för tillbyggnaden 94,400 kronor.

Byggnadsstyrelsen har framhållit, att seminariet i *Skara* i fråga om lokaler är sämst ställt av alla, som den haft att undersöka, och att det därför också kräver de dyraste byggnadskostnaderna. Det har ävenledes den minsta tomten. Då därtill kommer, att de sakkunniga vid besök å platsen i och för granskning av det ovannämnda förslaget till om och tillbyggnad funnit vissa planerade anordningar vara mindre tillfredsställande, bland annat beträffande skolkökslokalernas förläggande till källaren, anse de sig icke kunna tillstyrka, att byggnadsstyrelsens förslag kommer till utförande. Då de sakkunniga emellertid längre fram i sitt betänkande ha för avsikt att hemställa, det folkskoleseminariet i *Skara* med hänsyn till det framtida folkskollärary-behovet måtte nedläggas, ligger det närmast till hands — därest denna

hemställan bifalles — att de därigenom ledigblivna lokalerna tagas i anspråk för ett småskoleseminarium, d. v. s. i detta fall ett dubbelseminarium.

Årsbehovet av nya småskollärarinnor för huvudparten av Svealand fylles — om också nått och jämnt — genom tre avgångsavdelningar. Det förefaller de sakkunniga ur många synpunkter naturligt och lämpligt, att två av dessa, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, slås samman till ett dubbelseminarium i *Strängnäs* med förläggning i det nedlagda folkskoleseminariets lokaler. Någon tvekan kan däremot råda om den andra förläggningsorten. Värmland och Dalarne, som valet måste stå emellan, ha i det närmaste en lika stor småskollärarinnekår, och Kristinehamn såväl som Falun erbjuda lokaler, som med en del förändringar, eventuellt någon tillbyggnad, kunna göras lämpade för ändamålet. Att de sakkunniga till sist enat sig om att förorda förläggningen till *Falun* beror förnämligast därpå, att Falun i det stora hela ligger bättre till och att en förläggning dit ställer sig ekonomiskt något fördelaktigare.

Som man finner av tabell 19, skulle 4 seminarieavdelningar vara nog för att årligen ersätta och förnya hela Norrlands småskollärarinnekår. Då staten uppehåller 4 enkelseminarier inom just detta område, skulle frågan kunna tyckas vara löst och ingenting vidare behövas. Det förhåller sig likväl så, att redan seminariernas förläggning omöjliggör en sådan lösning. Delar man upp Norrland i två något så när lika stora hälfter, visar det sig, att den övre delen, Lappland och Västerbotten, med ett årsbehov av ungefär 50 lärarinnor, fått tre av dessa seminarier på sin lott. Det behövs således en omprövning.

Den nedre delen av Norrland med Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Ångermanland, Jämtland och Härjedalen har utrymme för minst två seminarier, ett för de första tre landskapen och ett för de tre senare, och som förläggningsorter erbjuda sig i det ena fallet Hagaström och i det andra *Östersund*. Men även ett annat alternativ kan diskuteras, nämligen att utbyta Hagaström mot Härnösand. Det förefaller likväl som om de starkare skälen skulle tala för det förre. Genom en förläggning till Härnösand skulle samtliga de norrländska seminarierna dragas mot norr och ett allt för stort landområde hänvisas till en enda seminarieavdelning, nämligen den i Falun. Hagaström står dessutom i bättre och lättare förbindelse med den del av förläggningsområdet — Hälsingland — som kräver det mesta av utexamineringen, och även om det i fortsättningen kommer att draga ytterligare kostnader, blir det dock billigare att sätta i stånd än ett seminarium i Härnösand. Härtill kommer en sak, som visserligen har en begränsad räckvidd, men det är väl i allmänhet så, att man ej gärna byter ut en anstalt, som helt nyligen blivit skänkt till staten, mot en annan, såvida icke denna senare är för ändamålet väsentligen mera lämpad. De sakkunniga anse sig därför böra förorda, att såväl Hagaström som Östersund bibehållas som förläggningsorter för seminarierna i nedre Norrland.

I övre Norrland ha, som nämnts, tre av statens småskoleseminarier sin verksamhet, det ena i Haparanda och de båda andra i Murjek och Lycksele. Då årsbehovet rör sig kring siffran 50, innebär detta en avgångsklass för mycket. Härtill kan läggas, att övre Norrland sedan några år tillbaka har att dragas med en överproduktion av lärarinnor, som redan haft till följd, att två landstingsseminarier måst nedläggas och som uppenbarligen ännu ligger och tynger på lärarinneproduktionen; av de 140 elever, som åren 1927—1929 utexaminerades från Haparanda, Murjek och Lycksele, hade nämligen endast 97 kunnat vinna anställning i en eller annan form

den 1 mars 1930. Tanken faller därför närmast på att förordna ett nedläggande av någotdera av de nu nämnda seminarierna, och eftersom seminariet i Haparanda har sin speciella uppgift att utbilda lärare för den svenska finnbygden och det i Lycksele med avseende på lokaler och utrustning är det bästa i riket, skulle således endast *Murjeks* seminarium kunna komma i fråga.

De sakkunniga äro emellertid icke förvissade om, att detta skulle vara det rätta tillvägagångssättet. Det är en oviss fråga, huru länge man har att räkna med överproduktionens verkningar. I allmänhet ligger det så, att den största kontingenten av de utexaminerade redan under det första arbetsåret efter utexamineringen får anställning i någon form och att anställningsutsikterna sedan bli mindre för vart år, vilket gör, att många tämligen snart söka sin utkomst på annat håll. Å andra sidan upplyses det, att det icke är någon sällsynthet i dessa trakter, att lärarinnor ännu efter flera år gå och vänta på sin första anställning. Man vet heller ingenting om hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Tendensen hitintills är olika inom de olika småskolläraryrketjänsterna. Somliga tendera att bli färre och andra att bli flera, men övre Norrland följer icke alldeles med i den vanliga takten. Medan under åren 1919—1928 de mindre folkskolorna i vårt land minskades med 398, var minskningen i övre Norrland endast 26, d. v. s. från 878 till 852, och medan samtliga småskolläraryrketjänster under samma tidsperiod ökades med 432, var ökningen för övre Norrland ensamt 142. Det vill med andra ord säga, att utvecklingen hittills för denna landsända krävt ett procentuellt större antal lärarinnor än för andra delar av landet.

Men vad som stärker de sakkunniga i deras tveksamhet inför ett nedläggande av *Murjeks* seminarium är en annan omständighet. I sin utredning framhöll skolöverstyrelsen, att med hänsyn till vårt lands stora utsträckning och olika naturförhållanden ett på matematisk väg beräknat årligt minimibehov av lärare för hela riket icke kunde vara tillfyllest; det måste alltid finnas en viss marginal mellan det teoretiska och det praktiska behovet. De sakkunniga dela denna uppfattning. När det gäller vidsträcktare områden, för den praktiska fördelningen av de nytillkomna ofta med sig svårigheter, som måste återverka på det behövliga antalets storlek. För Skåne och Blekinge exempelvis kräves rent matematiskt samma årliga utexaminering som för Lappland och Västerbotten, men det beräknade femtiotalet lärarinnor har naturligen lättare att fylla sina olika uppgifter som ersättare inom det förra området än inom det senare, som är elva gånger större. Det är därför nödvändigt för den större delen av Norrland, och särskilt för den övre delen såsom varande ett gränsland, att de utexaminerades antal icke ligger i underkant. De sakkunniga anse sig därför böra förordna, att *Murjeks* seminarium — i varje fall tills vidare — bibehålles.

I nästföljande kapitel under rubriken »Seminarierna» hava de sakkunniga mera i detalj yttrat sig om småskoleseminariernas förläggning. Såsom en sammanfattning av vad de i det föregående anfört yttra de följande:

Den nya seminarieorganisation, som förordats i det föregående, skulle komma att bestå av 3 dubbelseminarier och 9 enkelseminarier, av vilka senare de 3 fortfarande skulle vara tre-åriga. Genom de olika seminarierernas förläggning skulle för hela landets vidkommande 12 seminarier kunna nedläggas, nämligen landstingsseminarierna i Härnösand, Bollnäs, Västerås, Uppsala, Malmköping, Örebro, Jönköping, Växjö, Borås, Uddevalla och Kristinehamn samt seminariet i Göteborg. Följande tabell ger en översikt av de nya förhållandena:

Sakkunnigas tabell 20.

Statsseminarier		Seminarier, som böra indragas	
Seminarium	Antal examensavdelningar	Seminarium	Antal examensavdelningar
Strängnäs	2	Uppsala	1/2
Skara	2	Malmköping	1/2
Kalmar	2	Göteborg	1/2
Linköping	1	Uddevalla	1/2
Lund	1	Härnösand	1
Halmstad	1	Bollnäs	1
Falun	1	Västerås	1
Hagastrom	1	Örebro	1
Östersund	1	Jönköping	1/2
Lycksele	1	Växjö	1
Murjek	1	Borås	1
Haparanda	1	Kristinehamn	1
12 seminarier	15	12 seminarier	9 1/2

Om man undantager dubbelseminarierna, ha samtliga inom den nya organisationen att direkt fortsätta sin verksamhet. Emellertid är det nödvändigt, att landstingsseminarierna undergå större eller mindre förändringar för att i fråga om lokaler och annat bliva fullt tillfredsställande; det måste företagas förändrings- och reparationsarbeten för att skaffa nya specialrum, badrum m. m., och det måste ske kompletteringar beträffande rumsinventarier, undervisningsmateriel och bibliotek.

Innan de sakkunniga övergå att lämna en mera detaljerad framställning rörande de ifrågavarande seminariernas olika förhållanden, ha de — för översiktens skull och för att undvika allt för många upprepningar i fortsättningen — fogat in följande redogörelse för hur de framlagda ändringsförslagen kommit till och vilka normer som varit reglerande.

I maj 1928 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att i samråd dels företaga en undersökning rörande de för småskoleseminarierna i vissa namngivna städer upplåtna lokalernas och därtill hörande inventariers tillstånd och beskaffenhet, sådana de då befunnas, och i samband därmed låta värdera såväl sådana seminariefastigheter i nämnda städer, vilkas överlåtande till statsverket med äganderätt av överstyrelsen ifrågasatts, som jämväl den till omförmälda småskoleseminarier hörande lösa egendomen, och dels verkställa utredning angående de ändrings- eller reparationsarbeten, som, därest ett statsövertagande komme att ske, kunde i samband med övertagandet eller under de närmaste åren därefter anses påkallade, ävensom angående eventuellt föreliggande behov av nyanskaffning av inventarier och materiel för de till övertagande ifrågasatta seminarierna samt kostnaderna härför.

Byggnadsstyrelsens och skolöverstyrelsens undersökningar.

De båda styrelserna skulle därjämte vid sidan av ett par specialundersökningar rörande seminariebyggnaderna i Linköping och Strängnäs samt dövtumskolans lokaler i Växjö utreda alla de förhållanden, som kunde vara ägnade att belysa frågan om kostnaderna för anskaffande av nödiga lokaler för de seminarier, som enligt överstyrelsens förslag skulle övertagas av staten, och dessas ändamålsenliga utrustning; och skulle det åligga byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att vid fullgörandet av sina uppdrag utarbeta alternativa förslag med utgångspunkt i ena fallet från att seminariekursen bibehölles såsom tvåårig och i andra fallet från att kursen ökades med ytterligare ett år.

Nu nämnda uppdrag fördelades på det sättet mellan de båda styrelserna, att byggnadsstyrelsen verkställde samtliga utredningar angående fastigheterna och skolöverstyrelsen utredningen angående den lösa egendomen.

Till grund för sin utredning angående lokalbehovet hade byggnadsstyrelsen att lägga en av skolöverstyrelsen uppgjord promemoria. Enligt denna upptagas såsom erforderliga följande lokaler och utrymmen, nämligen: för tvåklassigt seminarium (enkelseminarium)

- 2 klassrum för seminarieavdelningarna,
- 2 klassrum för övnings skolavdelningarna,
- 2 specialrum, ett närmast avsett för slöjd och teckning, ett närmast för naturkunnighets- och geografiundervisningen och i samband därmed stående laborationer,
- 1 gymnastiksal med avklädningsrum, bad och duschanordningar, biblioteksrum, ett för bokförvaring och ett för studiearbete,
- 1 träslöjdsal, även avsedd för pappslöjdsundervisning och såsom verkstadslokal,
- materielrum,
- skolkök med matsal,
- 1 överspelningsrum,
- 1 expeditions- och kollegierum,
- 1 lärarrum;

för tvåklassigt småskoleseminarium (dubbelseminarium) upptager promemorian:

- 4 klassrum för seminarieavdelningarna,
- 3 klassrum för övnings skolavdelningarna,
- 1 överspelningsrum,
- 1 lärare- och 1 lärarinnerum samt i övrigt lokaler och anordningar som för enkelseminarium.

Det framgick av byggnadsstyrelsens utredning, som förelåg färdig i oktober 1928, att av de undersökta seminarierna endast två voro utrustade med alla de lokaler, vilka enligt skolöverstyrelsens promemoria vore erforderliga för en tvåårig lärokurs, men att däremot brister i ena eller andra avseendet vidlåde de övriga. I de följande översikterna lämnas för vart och ett seminarium särskilt närmare uppgifter om det lokalbehov, som byggnadsstyrelsen förefann, om de förslag till nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten, som enligt dess mening skulle erfordras, för att ifrågasvarande seminarium skulle bringas i ett fullt tillfredsställande skick, såväl som om de kostnader, som detta skulle föra med sig.

Skolöverstyrelsens utredning med däri ingående kostnadsberäkningar rörande den lösa egendomen vid de till övertagande av staten ifrågasatta landstingsseminarierna var slutförd i oktober 1928.

För att erhålla en konkret utgångspunkt för såväl värderingen av den landstingsseminarierna tillhörande lösa egendomen som för beräkningen av kostnaderna för erforderlig nyanskaffning hade överstyrelsen infordrat förteckning över vederbörande seminariers inventarier och lösa egendom enligt följande gruppering: 1) rumsinventarier och med dem närmast likställd lös egendom; 2) undervisningsmateriel och 3) bibliotek.

En sammanställning av de inkomna uppgifterna från de seminarier, som här äro i fråga, visar följande resultat:

Seminarier	Rumsinventarier kronor	Undervisningsmateriel kronor	Biblioteket kronor	Summa kronor
Linköping	3,870: 45	547: —	6,510: 20	10,927: 65
Lund	14,519: 25	4,105: 08	1,960: 85	20,585: 18
Halmstad	12,454: 95	2,258: 25	3,000: —	17,713: 20
Falun	17,241: 67	3,982: 48	10,630: 36	31,854: 51
Skara	400: —	800: —	812: —	2,012: —
Östersund	9,825: 50	2,719: —	1,814: 95	14,359: 45
Kalmar	1,023: —	313: —	1,311: —	2,647: —
Summa kronor	59,334: 82	14,724: 81	26,039: 36	100,098: 99

Efter granskning och bearbetning av det inkomna materialet fann överstyrelsen, att de angivna värderingarna i stort sett utgjorde reducerade bokföringsvärden och att de voro rimliga, därest ett inköp från statens sida skulle komma i fråga. Emellertid ansåg överstyrelsen, att frågan om ett dylikt inköp icke skulle komma att bli aktuell, enär flertalet landsting förklarat sig villiga att vid statens övertagande av seminariet överlämna ifrågavarande lösa egendom utan ersättning.

Överstyrelsen erinrade i detta sammanhang därom, att de nuvarande landstingsseminarierna voro ganska olika utrustade i fråga om både lokaler och materiel. Beträffande den sistnämnda hade icke så få seminarier fått nöja sig med en betydligt sämre utrustning än vad som numera kommer de bättre utrustade folkskolorna till del. Detta hade bland annat sin förklaring däri, att ett osäkerhetstillstånd i seminariernas tillvaro inträtt i och med 1923 års riksdags initiativ till landstingsseminariernas förstatligande. Det sålunda inträdda läget hade medfört ett visst eftersättande av landstingens omsorger för sitt seminarieväsen, som även gjort sig märkbart i fråga om inventarier och materiel. Detta åter vore anledningen till att den nödvändiga kompletteringen av småskoleseminariernas utrustning vid ett förstatligande av seminarierna måste draga jämförelsevis höga kostnader.

Genom vunnen erfarenhet vid inredning och möblering av liknande läroanstalter och i övrigt genom införskaffande av prisuppgifter hade skolöverstyrelsen kommit till den uppfattningen, att i fråga om rumsinventarier och vid full nyanskaffning följande kostnader kunde — med avseende på

de rumstyper, som inginge i skolöverstyrelsens promemoria till byggnadsstyrelsen — anses normerande, nämligen för:

2 klassrum för seminarieavdelningarna à 1,300:—	kronor	2,600:—
2 » » övningsskoleavdelningarna à 950:—	»	1,900:—
2 specialrum (naturkunnighet och geografi 700:—; teckning och kvinnlig slöjd, jämte 2 symaskiner 1,500:—)	»	2,200:—
1 gymnastiksal med omklädnadsrum	»	5,525:—
1 biblioteksrum med läsrum (1,000 + 700)	»	1,700:—
1 skolkök med matsal (1,200 + 800)	»	2,000:—
1 materielrum	»	600:—
1 överspelningsrum	»	295:—
1 träslöjdsal med verktygsuppsättning	»	800:—
1 rektorsexpedition 1,800 + kassaskåp 1,000	»	2,800:—
1 lärar- och kollegierum	»	1,500:—
övriga rum (såsom bykstuga och mangelrum)	»	350:—
diverse inventarier i uthus, källare, pannrum m. m.	»	300:—

Kronor 22,570:—

Vid dubbelseminarium tillkommo ytterligare för:

1 samlingssal	kronor	2,200:—
2 klassrum för seminarieeleverna à 1,300:—	»	2,600:—
1 » » övningsskolan à 950:—	»	950:—
1 lärarinnerum	»	500:—

Kronor 6,250:—

Kostnaderna för nyanskaffning till dubbelseminarium skulle alltså belöpa sig till 28,820 kronor.

Likaledes kunde som utgångspunkt vid uppskattningen av kostnaderna för erforderlig komplettering av undervisningsmaterielen tagas följande standardsumma för full nyanskaffning av materiel till varje särskilt undervisningsämne, nämligen

för kristendom	kronor	100:—
» modersmål	»	60:—
» hembygdsundervisning	»	100:—
» historia	»	100:—
» geografi	»	2,000:—
» räkning och geometri	»	100:—
» naturkunnighet	»	4,000:—
» psykologi	»	150:—
» teckning	»	200:—
» musik och sång	»	25:—
» slöjd (kvinnlig slöjd och pappslöjd)	»	340:—

Kronor 7,175:—

Sådan materiel, som erfordrades för undervisning i hushållsgöromål, hade inräknats i inventarierna för uppsättning av skolkök, och materiel för lek och idrott hade beräknats ingå i nyinredning av gymnastiksal. I posten för geografi inginge också nyanskaffning av filmapparat till en beräknad kostnad av kronor 615.

Biblioteket i ett småskoleseminarium borde enligt skolöverstyrelsen omfatta minst 1,000 band. Då nya bundna böcker kunde räknas ha ett värde av 6 kronor per band, skulle således totalkostnaden vid nyuppsättning belöpa sig till 6,000 kronor.

Därefter ha de sakkunniga lämnat några översikter över de seminarier, som skulle komma i fråga för den nya seminarieorganisationen. Dessa översikter ha delats i två grupper. I den första gruppen upptagas de seminarier, som av de sakkunniga förordats till övertagande av staten; i den senare sådana, som eventuellt kunna tänkas ifrågakomma som alternativ. Beträffande seminarierna i båda dessa grupper ha de sakkunniga gjort de erinringar, som de funnit påkallade. Till den första av de nämnda grupperna skulle höra det nuvarande folkskoleseminariet i Strängnäs samt landstingsseminarierna i Skara, Kalmar, Linköping, Lund, Halmstad, Falun och Östersund. Till den andra gruppen skulle höra landstingsseminarierna i Kristinehamn och Härnösand samt statens seminarium i Hagaström. De alternativa förläggningsorterna, som möjligen kunde tänkas komma i fråga, vore att byta ut Falun mot Kristinehamn och Hagaström mot Härnösand.

Seminarie-
översikter.

Beträffande *folkskoleseminariet i Strängnäs* anföra de sakkunniga.

Vid 1929 års riksdag fattades beslut om nedläggande av verksamheten vid folkskoleseminariet i Strängnäs. Under frågans vidare behandling framhölls av olika myndigheter lämpligheten att till de sålunda ledigblivna lokalerna förlägga ett dubbelseminarium för utbildning av småskollärarinnor.

Seminariets tomt, utgörande 24,645 m², har ett utmärkt läge; större delen upptages av en mycket vacker trädgårdsanläggning. De fastigheter, som befinna sig å densamma, utgöras av seminariebyggnad, rektorsbostad och portvaktstuga, vartill komma uthusbyggnader. Samtliga ägas av staten och befinna sig i ett gott skick.

Byggnadsstyrelsen har vid undersökning på platsen funnit, att det mycket fördelaktigt med smärre förändringar kan erhållas ett bra tvåklassigt dubbelseminarium. De viktigaste förändringarna skulle bestå i anordnande av skolkök, badrum, gymnastiksal, lärarinnerum och överspelningsrum. Förutom alla erforderliga lokaler erhålles även en reservsal. Kostnaderna för samtliga förändrings- och reparationsarbeten beräknas till 98,800 kronor.

Enligt byggnadsstyrelsens förslag drager inläggandet av ny värmeledning den största kostnaden, nämligen 33,000 kronor. Uppvärmningen har hittills skett med lågtrycksånga och detta system innebär otvivelaktigt vissa olägenheter i jämförelse med varmvattensuppvärmning. Men då, enligt vad de sakkunniga inhämtat, intet fel förefinnes på den nuvarande värmeledningen och denna alltid fungerat till full belåtenhet, vilja de sakkunniga ifrågasätta, huruvida icke nämnda utgiftspost kan — i varje fall tillsvidare — insparas. I fråga om byggnadsstyrelsens förslag i övrigt ha de sakkunniga intet att erinra.

För komplettering av rumsinventarier har skolöverstyrelsen beräknat en summa av 9,520 kronor. Undervisningsmateriel och bibliotek ha däremot befunnits vara fullt tillräckliga.

De sakkunniga anse sig böra fästa uppmärksamheten på att stadsfullmäktige i Strängnäs i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 december 1928

bland annat anförde, att då Strängnäs stad vid folkskoleseminariets upprättande skänkte tomt för ändamålet, knöts till upplåtelsen det villkoret, att tomten uppläts för seminariet, så länge den därtill användes, vilket villkor i kungl. brevet av den 7 juni 1901 godkändes.

Vad angår de nyssnämnda *landstingsseminarierna* redogöra de sakkunniga i sitt betänkande, sid. 84—94, till vilket här hänvisas, för dessa seminariers tillkomst och organisation, deras ägare, byggnader, tomter och inredning, inventarier och undervisningsmateriel samt kostnader för deras istandsättande, där sådana påfordras, m. m.

I fråga om *statens seminarium i Hagaström* yttra de sakkunniga:

År 1906 upprättades i Hagaström, beläget 6 km. från Gävle, av f. seminarierector J. Wockatz ett privat seminarium, benämnt »mindre folkskoleseminarium». Det organiserades med särskild hänsyn till att utbilda lärarinnor för den mindre folkskolan och biträdande lärarinnor i den egentliga folkskolan. Sedan seminariets föreståndare anhållit att på vissa villkor få till staten såsom gåva överlämna seminariet, beslöt 1920 års riksdag att från och med år 1921 övertaga detsamma och fortsätta dess verksamhet såsom ett statens småskoleseminarium.

Lärokursen är vid seminariet tvåårig. Övningsskolan består av en 7-klas-sig folkskola, fördelad på en småskole- och en folkskoleavdelning. Läs-året 1928—1929 utgjorde barnantalet i övningsskolan 46 (21 + 25). Lärar-personalen består av 5 ordinarie lärare, därav en manlig, förordnad som rektor, två ämneslärare och två övningsskollärarinnor, samt 6 timlärare: för sång, teckning, träslöjd, kvinnlig slöjd, skolköksundervisning och gymnastik.

På den fritt och vackert belägna tomten, som omfattar en yta av 3,045 hektar, ligga seminariebyggnad och rektorsbostad jämte nödiga uthus. Byggnaderna äro uppförda dels av timmer, dels av plank i dubbla lag, på grund av betong, taken äro täckta med tegel, och centraluppvärmning finnes inlagd.

Redan år 1922 anmälde skolöverstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t, att byggnaderna voro behäftade med stora brister och snarast möjligt behövde undergå en genomgripande reparation, och samma år avgav byggnadsstyrelsen ett utlåtande med framställning om att förslag måtte avlätas till 1923 års riksdag att för utförande av reparationsarbeten å byggnaderna bevilja ett anslag av 39,000 kronor. Denna framställning föranledde emellertid icke något förslag till nämnda riksdag. År 1924 hemställde byggnadsstyrelsen om förslag till 1925 års riksdag att till utförande av vissa ändrings- och reparationsarbeten bevilja ett anslag av 35,000 kronor. Därvid meddelade byggnadsstyrelsen, att då en del reparationsarbeten å seminariebyggnaden oundgängligen måst genomföras, byggnadsstyrelsen låtit utföra dessa arbeten under år 1923 med anlitan av till styrelsens förfogande ställda anslagsmedel till byggnader och reparationer. Styrelsen framhöll emellertid, huru- som även efter ifrågavarande reparationer seminarieanläggningen vore behäftad med högst avsevärda brister, ävensom att seminariet saknade särskild gymnastiksal, och anförde bland annat, att med hänsyn till de väsentliga fel och brister, som vidlådde seminarieanläggningen, densamma måste anses mindervärdig som skolbyggnad samt att det otvivelaktigt torde bliva nödvändigt att snarast vidtaga sådana förändringar i densamma, att de framhållna olägenheterna i möjligaste mån avhjälpes.

På förslag av Kungl. Maj:t anvisade 1927 års riksdag ett anslag av 20,000 kronor till vissa ändrings- och reparationsarbeten vid seminariet, däribland till anordnande av gymnastiksal och omändring av de 2 trappor upp belägna bostadsrummen till lärosalar.

För bestridande av kostnaderna för inredning och möblering av de nya lokalerna anvisade 1928 års riksdag ett belopp av högst 7,685 kronor.

Då 1927 års statsrevisorer besökte seminariet, fingo de det intrycket, att seminariabyggnaden vore behäftad med så väsentliga brister, att om verksamheten vid seminariet jämväl i framtiden skulle uppehållas, statsverket hade att motse avsevärda ytterligare utgifter för byggnadens försättande i sådant skick, att den bleve fullt lämplig för sitt ändamål. Med hänsyn härtill syntes det revisorerna vara skäl att i samband med den pågående utredningen rörande småskoleseminarieorganisationen taga under övervägande, om ej någon utväg kunde erbjudas, varigenom staten frigjordes från sina förpliktelser å användandet av berörda seminarium. Ett sådant övervägande syntes desto mera påkallat, som fråga föreläge att med hänsyn till rådande överflöd av småskollärare nedlägga ett antal av de dittillsvarande småskoleseminarierna.

Med anledning av ovannämnda utlåtande framhöll skolöverstyrelsen i skrivelse i januari 1928, att bristerna vid seminarieanläggningen blivit i det väsentliga avhjälpta genom de verkställda ändrings- och reparationsarbetena samt att gymnastiksal och naturkunnighetssal under den närmaste tiden komma att inrättas.

I den mån Hagaströms stationssamhälle under den närmaste tiden utvecklats att bli en verklig förstad till Gävle med goda kommunikationer med denna stad, försvunne alltmer olägenheterna av seminariets ursprungliga isolerade läge. Kärnpunkten av frågan om nämnda seminarium, i den mån den bragts under diskussion av statsrevisorerna, ansåg överstyrelsen utgöra seminariets framtida ställning i seminarieorganisationen. Överstyrelsen framhöll, att man icke kunde inköpa småskoleseminarier av landstingen och samtidigt nedlägga ett seminarium, som redan vore statens egendom, varför styrelsen också i sin utredning den 23 juni 1927 räknat med ett bibehållande av Hagaströms seminarium.

Byggnadsstyrelsen åter yttrade i skrivelse i januari 1928, att seminarieanläggningen efter genomförandet av omförmälda arbeten torde kunna anses någorlunda tillfredsställande men att det, såsom statsrevisorerna framhållit, skulle komma att medföra avsevärda ytterligare utgifter, därest anläggningen skulle försättas i sådant skick, att den bleve fullt lämplig för sitt ändamål.

Vid sitt besök å seminariet funno de sakkunniga, att av de lokaler, som angivits i överstyrelsens promemoria, endast ett specialrum och överspelningsrum saknades. Då emellertid det specialrum, som redan fanns, genom praktiska anordningar kunde användas för undervisning i såväl naturkunnighet och geografi som teckning och kvinnlig slöjd, torde det ej vara nödvändigt att anordna ännu ett. Såsom överspelningsrum begagnades skolsalarna, men utrymme fanns att inreda särskilt överspelningsrum, om det skulle vara behövt. Laboratoriet och slöjdsalen för gossar vore ej tillräckligt stora, och samma anmärkning kunde riktas mot kollegierummet, som jämväl var avsett att användas till expeditjonsrum. Utom de för undervisningen behöfliga lokalerna inrymde seminariabyggnaden även tvenne lärardubletter samt vaktmästarbostad bestående av ett rum och kök.

De lokaler, som inretts för de av 1927 och 1928 års riksdagar anslagna

medlen, befunnos vara i ett gott skick och skilde sig avsevärt från de icke restaurerade delarna av byggnaden, vilka gävo ett mindre tilltalande intryck. De sakkunniga hålla före, att en förbättring av sistnämnda lokaler är ofrånkomlig.

En olägenhet är dessutom, att seminariet i Hagaström ligger rätt ensligt och avskilt från den tätare bebyggelsen.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om *seminariets i Murjek förflyttning* till annan ort och därom anfört:

År 1875 förordnade Kungl. Maj:t, att ett seminarium för utbildande av lapska småskollärare och lärarinnor skulle upprättas i Mattisuddens by, belägen $\frac{3}{4}$ mil från Jokkmokks kyrkoplats. Seminariet började sin verksamhet därstädes samma år. Som övningsskola fick användas en av svenska missionssällskapet upprättad missionsskola i Mattisudden. Lärokursen var från början ettårig, från höstterminen 1883 blev den tvåårig och från och med höstterminen 1900 treårig. Från och med höstterminen 1904 blev seminariets verksamhet förlagd till Murjeks stationssamhälle.

Övningsskolan utgöres av en 6-klassig folkskola, fördelad på en småskole- och en folkskoleavdelning. Läsåret 1928—1929 var barnantalet i övningskolan 24 (9 + 15).

Lärarpersonalen består av 5 ordinarie lärare, därav en manlig, förordnad som rektor, en ämneslärarinna, två övningsskollärarinnor och en skolkökslärarinna. Härtill komma en extra ordinarie kvinnlig lärare och en vikarierande manlig ämneslärare. 4 av nämnda lärare jämte seminariets vaktmästare tjänstgöra därjämte såsom timlärare.

Riksdagarna 1901 och 1902 beviljade medel för uppförande av en seminariebyggnad samt ett elevhem. Sedermera har tillkommit en särskild byggnad för skolkök och hushållsundervisning.

I skolöverstyrelsens utredning säges, att det länge stått såsom ett önskemål att finna en för detta seminarium lämpligare förläggningsort än den lilla ödemarksbyn Murjek i närheten av polcirkeln, och det framhålles jämväl, vilket trängande behov som förefinnes, att för seminariet erhålla utvidgade och förbättrade lokaler. Då överstyrelsen i annat sammanhang förordade indragning av parallellavdelningen vid folkskoleseminariet i Luleå, påpekade den samtidigt i sin ovannämnda skrivelse det ändamålsenliga i att förflytta seminariet i Murjek till Luleå. En dylik förflyttning borde emellertid enligt överstyrelsens mening föregås av en mera ingående utredning, vilken i sin tur icke kunde med fördel verkställas, förrän statsmakterna fattat definitivt beslut angående den föreslagna organisationen av folkskoleseminariet i Luleå.

I september 1928 hemställde Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott, att Murjeks seminarium måtte förflyttas till Öjebyn och seminariets lokaler i Murjek förvandlas till ett skolhem för Jokkmokks socken. Med utgången av vårterminen 1928 hade verksamheten nedlagts vid Öjebyns seminarium, och landstinget framhöll, hurusom en förflyttning av seminariet i Murjek kunde verkställas utan någon förändring av de ledigblivna seminarielokalerna i Öjebyn.

I sitt utlåtande med anledning av denna landstingets framställning nöjde sig skolöverstyrelsen i det hela med att hänvisa till sin nyss omtalade skrivelse och avstyrkte framställningen.

För att vinna en säkrare uppfattning om ovan berörda förhållanden ha de sakkunniga besökt såväl Murjek som Öjebyn och Luleå. Vid sitt besök i Murjek funno de, att en stor del av lokalerna äro i gott skick och erbjuda tillräckligt utrymme. Detta gäller om byggnaden för skolkök och hushållsundervisning, rektorsbostaden, elevhemmet, bad- och tvättrummen samt ekonomibyggnaderna. Däremot är den egentliga seminariebyggnaden synnerligen bristfällig och otillräcklig. Den inrymmer fyra lärosalar, en gymnastiksal, även använd till samlingssal, samt ett lärarrum, som också användes till bibliotek. Lärosalarna äro ganska små och rymma högst 20 elever. Då endast en tunn dörr skiljer gymnastiksalen från en övningsskolesal, störes undervisningen avsevärt i den sistnämnda under gymnastiklektionerna. Lärarrummet är mycket litet och torftigt. Ventileringen i byggnaden är i hög grad bristfällig. Då intet särskilt materialrum finnes, är undervisningsmaterielen kringspridd i de olika klassrummen. Ett rum, icke vidare lämpligt som skollokal, förhyres för 450 kronor om året i ett litet privat hus, några minuters väg från skolan, för småskoleavdelningen av övningsskolan.

En icke obetydlig olägenhet vållas därav, att platsen saknar tillräcklig tillgång till vatten. Särskilt kännbart är detta förhållande på vårarna. Hushållsarbetet lider stort men därav, då den största sparsamhet med vattnet måste iakttagas, och bad- och duschinrättningarna kunna endast vid enstaka tillfällen användas, varigenom svårighet uppstår att vänja eleverna vid sådana hygieniska förhållanden, som måste betraktas som högst nödiga.

Övningsskolan har haft att kämpa med synnerligen svåra rekryteringsförhållanden. Murjeks bysamhälle, som ligger 2 kilometer från stationssamhället, där seminariet är beläget, har konkurrerat med seminariets övningsskola om barnen. Därav har det kommit sig, att övningsskolan haft ett för undervisningen alldeles otillräckligt antal lärjungar. Efter de sakkunnigas besök å platsen har emellertid på kyrkostämma i Jokkmokk i december 1929 skolrådet fått i uppdrag att se till, att småskoleavdelningen i seminariets övningsskola varje år har ett antal av minst 16 barn. Denna åtgärd är dock av tillfällig beskaffenhet.

Murjeks hela invånarantal utgjorde enligt 1920 års folkräkning 407 personer. Samhället är i kulturellt hänseende synnerligen vanlottat. Så finnes exempelvis ingen bokhandel. Med sjukvården är det klen beställt. Intet sjukrum eller isoleringsrum finnes vid seminariet, och vid epidemier finnes intet tillhåll för de sjuka. Närmaste läkare är bosatt i Sandträsk, omkring en timmes järnvägsresa från Murjek.

Med undantag av rektor och skolkökslärarinnan, i vilkas avlöningsförmåner ingå fria bostäder, måste lärarpersonalen hyra bostäder av privatpersoner i samhället. Då familjerna därstädes till största delen äro trångbodda, har det för lärarna ofta varit förenat med stora svårigheter att erhålla tjäniliga bostäder. Då det sålunda är svårt att trivas å platsen, blir det en ständig växling av lärare, och detta förhållande måste inverka menligt på skolarbetet.

Norrbottens läns landsting har från år 1894 haft sitt småskoleseminarium förlagt till Öjebyn utanför Piteå, men till följd av den stora överproduktionen av småskollärarinnor i dessa delar av landet nedlades seminariets verksamhet från och med vårterminen 1928. Till följd av den ovan relaterade framställningen angående förflyttning av Murjeks seminarium till Öjebyn avlade de sakkunniga i oktober 1929 ett besök vid sistnämnda se-

minarium. Detta, som har ett synnerligen fördelaktigt och tilltalande läge å stor och väl disponerad tomt, förfogar över relativt nybyggda, fullt tillräckliga och ändamålsenliga lokaler, fördelade å ett flertal byggnader. Samtliga äro väl underhållna och i gott skick. Lärosalarna äro ljusa och rymliga. Ett trevligt inrett skolhem innehåller rum för 23 elever jämte 2 dagrum. Uppvärmningen sker med centralvärme. Till anläggningen hör även en rymlig rektorsbostad samt bostad för vaktmästare. Levnadsomkostnaderna för eleverna ställa sig mycket billiga. Genom skolköket kunde således mat erhållas för 1 krona 25 öre om dagen. Några svårigheter i anseende till övningsskolans rekrytering förefinnas icke; det meddelades vid de sakkunnigas besök, att mer än tillräckligt med barn kunde ställas till övningsskolans förfogande.

Den enda olägenheten utgjordes av otillräcklig tillgång till vatten. Emellertid framhölls av representanter för de kommunala myndigheterna, att en rikt givande källa med gott vatten var belägen på ett avstånd av omkring 250 meter från seminarieanläggningen. Den låg visserligen på enskilt markområde, men man trodde sig kunna garantera, att seminariet genom den samma skulle få sitt behov av vatten tillfredsställt.

Såsom förut är nämnt, har skolöverstyrelsen förordat, att seminariet i Murjek — för den händelse parallellavdelningen vid folkskoleseminariet i Luleå komme att indragas — förflyttas till denna stad. Det är otvivelaktigt, enligt vad de sakkunniga genom besök å platsen förvissat sig om, att tillräckliga utrymmen stå till förfogande och att ett samboende med folkskoleseminariet skulle vara till nytta i mer än ett avseende. Genom en sådan förflyttning skulle därjämte en förenkling i administrationen kunna äga rum på så sätt, att de båda seminarierna slogos samman under samma rektorat. Å andra sidan kan det icke förnekas, att mycket talar för en förläggning till Öjebyn, därest en förläggning till annan ort överhuvud taget bör äga rum. De sakkunniga ha emellertid den uppfattningen, att någon förflyttning icke bör ifrågakomma. Det är tills vidare en öppen fråga, hur utvecklingen av skolförhållandena i övre Norrland komma att gestalta sig och huru många småskoleseminarier således, som det är riktigt att där upprätthålla. Skulle de mindre folkskolorna och de biträdande lärartjänsterna minskas i snabbare tempo än hitintills och skulle systemet med skolhem få en rikare användning, blir frågan om nedläggandet av Murjeks minarium utan tvivel på allvar aktuell. Men så länge det har existensberättigande, bör det ligga — enligt de sakkunnigas mening — som det nu ligger, som en utpost mot ödemarkerna.

Mot den av de sakkunniga framlagda planen rörande seminariernas antal och förläggning hava avvikande meningar uttalats av ledamöterna Almkvist och Persson.

Reservationer.

På anförda skäl anser *Almkvist*, att de sakkunniga bort föreslå för landet i dess helhet en småskoleseminarieorganisation, omfattande 3 dubbelseminarier, i Strängnäs, Skara och Kalmar, samt 10 enkelseminarier, förlagda till Lund, Halmstad, Linköping, Kristinehamn, Falun, Östersund, Härnösand, Lycksele, Murjek och Haparanda. Avgångsavdelningarnas antal bleve då 16 och de årligen utexaminerades antal — under förutsättning av fullt antal elever i alla avgångsklasser — 395. *Almkvist* räknar med ett antal av

25 i varje avgångsklass. Dock har han liksom de sakkunniga räknat med att seminariet i Murjek icke kan mottaga mer än 20 elever i varje klass. (Betänkandet sid. 149 och 150).

Persson anser, att seminariet i Murjek bör nedläggas och yttrar därom bland annat:

Det synes högst sannolikt, att de primitiva förhållanden, under vilka seminariet i Murjek nödgas arbeta, måste på det sättet inverka på utbildningen, att den kommer att ligga på en lägre nivå, än som kan bibringas eleverna i de bättre rustade anstalterna i Lycksele och Haparanda. Detta bör ha sin särskilda betydelse, när såsom i övre Norrland en stor del av de i småskoleseminarierna utbildade lärarinnorna komma att i de mindre folkskolorna arbeta med uppgifter, för vilka annars, i folkskolan, kräves en väsentligt högre kompetens.

I sitt nuvarande skick företer seminariet i Murjek, förutom sitt ödsliga och från kulturellt liv mycket isolerade läge, väsentliga brister i avseende å seminariebyggnaden, samt har en svag övningsskola. I sistnämnda avseende har visserligen Jokkmokks församling i fjol vidtagit åtgärder för att småskoleavdelningen i seminariets övningsskola skulle få ett antal av minst 16 barn, vilket dock ej innebär någon garanti för framtiden och även för det närvarande är i knappaste mån. Det måste väcka allvarliga betänkligheter, att samtidigt med att motsvarande undervisningsanstalter i landet genomgående reorganiseras och ställas på hög nivå skulle denna enda arbeta under högst otillfredsställande förhållanden. Att återigen nedlägga avsevärda kostnader på att utbygga seminariet i detta ödebygdssamhälle med de brister och stora olägenheter, som i andra hänseenden ändå måste komma att höra samman med verksamheten däruppe, torde vara uteslutet, detta så mycket mera, som hela skolväsendets utveckling i denna landsdel helt visst kommer att med varje år allt klarare och otvetydigare visa denna anstalts bristande existensberättigande. Under sådana förhållanden måste jag finna det mest rationella och riktiga vara att i samband med omorganisationen av seminarieväsendet seminariet i Murjek nedlägges. (Betänkandet sid. 155 och 156.)

I det utlåtande angående frågan om seminariernas antal och förläggning, som skolöverstyrelsen avgav över de sakkunnigas betänkande, sammanfattade överstyrelsen sin mening i frågan sålunda:

Skolöverstyrelsen
28/1 1931.

För det närvarande kunna statsmakterna icke gärna taga någon definitiv ställning till frågan om småskoleseminariernas antal och förläggning, innan vissa preliminära beslut föregått rörande en del för hela seminarieorganisationen grundläggande frågor, nämligen dels statens övertagande av småskolläro-utbildningen och i samband därmed stående frågor rörande lärarpersonalen vid nedlagda seminarier, dels de definitiva villkoren för statens övertagande av vissa landstingen tillhöriga lokaler, dels två- eller treårig utbildningskurs, dels ock antalet elever per seminarieklass.

Statskontoret uttalade samma mening som skolöverstyrelsen.

I den förutnämnda nya utredningen rörande småskoleseminarierna yttrar skolöverstyrelsen angående *det behövliga antalet seminarier*:

Statskontoret.
Skolöverstyrelsens nya
utredning
10/11 1931.

Seminarier-
nas antal.

De seminariesakkunniga, som föreslagit 15 examensavdelningar, hade i sin organisationsplan upptagit 12 seminarier, därav 3 dubbelseminarier, förlagda till Strängnäs, Skara och Kalmar, samt 9 enkelseminarier, nämligen i Linköping, Lund, Halmstad, Falun, Hagaström, Östersund, Lycksele, Murjek och Haparanda.

Utgångsläget för bedömandet av seminariebehovet och seminariernas förläggning är nu delvis ett annat. När seminariefrågans behandling vid 1929 års riksdag resulterade i ett yrkande på förnyad utredning, framhöll riksdagen (skrivelse nr 145), att det vore i hög grad angeläget, att den blivande utredningen rörande ytterligare inskränkningar med avseende å seminarierna för folkskollärarytbildningen skedde under hänsynstagande till en eventuell statlig organisation för småskollärarytbildningen, så att dessa båda frågor icke behandlades och prövades var för sig utan såsom ett enda sammanhängande spörsmål om statens anordningar för utbildning av lärare för folkundervisningsväsendet. Härigenom torde det, betonade riksdagen, bliva möjligt att särskilt beträffande lokalfrågorna vinna den mest praktiska och för staten minst kostsamma lösningen av berörda organisationsfrågor. De sakkunniga, som fingo hand om utredningen, beaktade också sistnämnda synpunkt, och då de kommo till det resultatet, att med hänsyn till omfattningen av det föreliggande folkskolläraryrket icke blott folkskoleseminariet i Strängnäs utan även folkskoleseminariet i Skara kunde nedläggas, hemställde de, att de sålunda lösgjorda seminariebyggnaderna på sätt ovan angivits måtte användas för småskollärarytbildningen. Då i propositionen nr 212 till 1931 års riksdag föredragande departementschefen framhöll nödvändigheten av ytterligare utredning angående spörsmålet om seminarieorganisationens omfattning, låg bakom ett sådant utredningsbehov bland annat den av skolöverstyrelsen framhållna synpunkten, huruvida icke ännu flera folkskoleseminarier, än vad de sakkunniga föreslagit, kunde nedläggas och ersättas med småskoleseminarier. Detta har föranlett överstyrelsen att rikta särskild uppmärksamhet på denna fråga. Överstyrelsens förnyade utredning angående behovet av folkskollärare har nu visat, att sådan ytterligare nedskärning av folkskoleseminarieorganisationen är möjlig till en omfattning motsvarande två avgångsklasser. Såsom överstyrelsen i det föregående närmare motiverat, bör en dylik reduktion icke gå ut över något av de nuvarande dubbelseminarierna. Överstyrelsen har på grunder, som ävenledes blivit förut anförda, kommit till det resultatet, att även seminarierna i Landskrona och Härnösand — bägge enkelseminarier — böra nedläggas. Därav följer, att staten bör göra sig tillgodo de härigenom tillgängliga lokalerna för inrättande av småskoleseminarier. Att även dessa kunna organiseras såsom dubbelseminarier måste ur såväl pedagogiska som ekonomiska synpunkter få betraktas såsom en betydande vinst. Även de sakkunniga hava framhållit, att i den mån det låte sig göra att åvägbringa en större koncentration av småskollärarytbildningen med ett större antal dubbelseminarier, vore detta ur nyssnämnda synpunkter att föredraga. Den pedagogiska fördelen med dubbelseminarier ligger bland annat i möjligheten att till ett sådant seminarium kunna skaffa bättre utrustning samt i de större möjligheterna att för de olika ämnena kunna erhålla specialutbildade lärare. Ekonomiskt sett betyder ett dubbelseminarium såsom ersättning för två enkelseminarier en besparing i de årliga driftkostnaderna med minst 12,000 kronor.

Enligt överstyrelsens nu föreliggande förslag skulle den nya seminarieor-

ganisationen komma att omfatta 10 seminarier, nämligen 5 dubbelseminarier och 5 enkelseminarier.

Innan överstyrelsen mera ingående redogör för de särskilda seminariernas förläggning och i samband därmed frågan om indragning av vissa av de nuvarande seminarierna, lämnar överstyrelsen en redogörelse för det läge, vari lokalfrågorna nu befinna sig. Härom anför överstyrelsen:

Genom cirkulär den 3 juli 1931 anbefalldes Kungl. Maj:ts länsstyrelserna i Uppsala, Nyköping, Linköping, Jönköping, Växjö, Kalmar, Karlskrona, Malmö, Halmstad, Göteborg, Vänersborg, Mariestad, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Härnösand och Östersund att från vederbörande landsting ävensom, beträffande länsstyrelsen i Göteborg, från stadsfullmäktige därstädes inhämta förklaring, huruvida de vore villiga, att kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämna den under läsåret 1930/1931 för småskoleseminarieverksamhet använda fasta och lösa egendom, varav staten funne sig vara i behov. Tillika anbefalldes byggnadsstyrelsen att upptaga och slutföra förhandlingar med Strängnäs stad i syfte att utverka stadens medgivande därtill, att den tomt, som för närvarande disponeras för folkskoleseminariet i Strängnäs, må efter folkskoleseminariets indragning användas till tomt för ett statligt småskoleseminarium. De av landstingen lämnade förklaringarna skulle överlämnas till skolöverstyrelsen.

Tillgängliga
seminarie-
byggnader
m. m.

Då överstyrelsen nu lämnar en kort redogörelse för svaren, nämnas först de seminarier, vilka hava egna, landstinget tillhörande byggnader, nämligen seminarierna i Linköping, Lund, Halmstad, Uddevalla, Borås, Västerås, Falun, Bollnäs, Härnösand och Östersund. På ett undantag när hava samtliga landsting, som äro huvudmän för dessa seminarier, förklarat sig villiga — under förutsättning att seminariet å orten finge fortsätta såsom statsseminarium — att till staten kostnadsfritt och med full äganderätt överläta all den fasta och lösa egendom, varav staten kunde finna sig vara i behov. Landstinget i Gävleborgs län har framhållit, att sedan verksamheten vid seminariet i Bollnäs blivit nedlagd, landstinget med stor sannolikhet komme att finna annan användning för såväl seminariets dyrbara fastighet som inventarierna och därför icke vore villigt att till staten överlämna den fasta eller lösa egendomen.

Vad därefter beträffar de seminarier, vid vilka landstinget (eller staden) endast ägt lös egendom, nämligen seminarierna i Uppsala, Malmköping, Jönköping, Kalmar, Växjö, Göteborg, Örebro och Kristinehamn, hava samtliga vederbörande landsting förklarat sig villiga att i mån av anspråk därpå kostnadsfritt till staten överlämna denna egendom.

Beträffande de seminarier, för vilkas verksamhet vederbörande kommun hittills upplåtit lokaler, nämligen seminarierna i Uppsala, Malmköping, Jönköping, Kalmar, Växjö, Göteborg och Kristinehamn, föreligga följande erbjudanden. Stadsfullmäktige i Kalmar och Göteborg hava erbjudit staten med full äganderätt nybyggnader och erforderliga tomtutrymmen för antingen enkel- eller dubbelseminarier, förlagda till respektive städer. Stadsfullmäktige i Kristinehamn hava redan år 1930 beslutat erbjuda staten att för fortsatt seminarieverksamhet med full äganderätt övertaga den fastighet, i vilken det nuvarande enkelseminariet i nämnda stad är inrymt. Stadsfullmäktige i Växjö hava beslutat att med full äganderätt erbjuda staten

det hus, i vilket det nuvarande landstingsseminariet är inrymt, samt att för sagda byggnads om- och tillbyggnad till ett tidsenligt småskoleseminarium bidra med 75,000 kronor till ett dubbelseminarium eller 50,000 kronor till ett enkelseminarium. Stadsfullmäktige i Jönköping hava förklarat sig icke vara villiga att kostnadsfritt till statsverket överlåta seminariets byggnader och tomt.

Seminarierna i Skara och Örebro arbeta i av landstinget förhyrda lokaler. Stadsfullmäktige i Skara och Skaraborgs läns landsting hava vardera erbjudit 25,000 kronor såsom bidrag till inköp av den fastighet, som för närvarande förhyres för seminarieändamål. Landstingets erbjudande gäller även annan möjlighet för lösning av lokalfrågan, därest ett statsseminarium förlägges till Skara.

Överstyrelsen lämnar här en sammanfattning av de gjorda erbjudandena beträffande seminariebyggnader och annan egendom samt återkommer till lokalfrågorna i samband med frågan om de nya statsseminariernas förläggning.

Till staten erbjudna seminariebyggnader jämte tomter m. m.

För seminarium i	Av nedanstående myndighet	Nuvarande hus eller nybyggnad	Lös egendom (landstingens)	Anmärkningar
Uppsala	Landstinget	—	Ja	Seminariet är nedlagt
Malmököping .	»	—	»	» » » »
Linköping . . .	»	Nuvarande	»	
Jönköping . . .	»	—	»	
Kalmar	Staden	Nybyggnad	»	{ Enkel- eller dubbelseminarium
Växjö	»	Nuvarande	»	{ Darjämte bidrag till ombyggnad
Lund	Landstinget	»	»	
Halmstad . . .	»	»	»	
Göteborg . . .	Staden	Nybyggnad	»	{ Enkel- eller dubbelseminarium
Uddevalla . . .	Landstinget	Nuvarande	»	{ Seminariet är nedlagt
Borås	»	»	»	{ Beslut om nedläggande år 1932
Skara	» och staden	»	»	{ Bidrag till lokaler
Kristinehamn .	Staden	»	»	
Örebro	Landstinget	—	»	{ Beslut om nedläggande år 1932
Vasterås	»	Nuvarande	»	{ » » » »
Falun	»	»	»	
Bollnäs	»	—	Nej	» » » »
Härnösand . . .	»	Nuvarande	Ja	
Östersund . . .	»	»	»	

Byggnadsstyrelsen har den 26 oktober 1931 till överstyrelsen inkommit med den anbefallda utredningen angående den förut nämnda tomtfrågan i Strängnäs. Av denna framgår, att stadsfullmäktige i Strängnäs genom beslut den 21 oktober 1931 förklarat sig icke hava något att invända mot,

att den efter folkskoleseminariets nedläggande användes för ett tilltänkt dubbelt småskoleseminarium. Skulle med igångsättandet av detta småskoleseminarium dröja utöver höstterminen 1932, förbehålla sig dock stadsfullmäktige rätt att inkomma med begäran om ersättning för den förlust, som genom folkskoleseminariets indragning vållas staden. Härvid stödde sig stadsfullmäktige på nädiga brevet av den 7 juni 1901, som uttryckligen godkänt stadens förbehåll vid upplåtandet av tomten till ett folkskoleseminarium, »så länge det därtill användes». Byggnadsstyrelsen har för sin del härutöver icke haft något att anföra.

Sedan övergår skolöverstyrelsen till frågan om *seminariernas förläggning* och yttrar därom följande:

De 15 examensavdelningar, som även de sakkunniga föreslagit, skulle enligt deras förslag fördelas på 12 seminarier, nämligen 3 dubbelseminarier förlagda till Strängnäs, Kalmar och Skara samt 9 enkel-seminarier förlagda till Linköping, Lund, Halmstad, Falun, Hagaström, Östersund, Lycksele, Murjek och Haparanda. De nuvarande 4 statsseminarierna i Haparanda, Murjek, Lycksele och Hagaström skulle alltså bibehållas, småskoleseminarier skulle inrättas i stället för indragna folkskoleseminarier i Strängnäs och Skara, varjämte staten skulle övertaga landstingsseminarierna i Linköping, Kalmar, Lund, Halmstad, Falun och Östersund. Följande 12 seminarier borde alltså indragas: Uppsala, Malmköping, Jönköping, Växjö, Göteborg, Uddevalla, Borås, Kristinehamn, Örebro, Västerås, Bollnäs och Härnösand. Reservationsvis yrkade ledamoten hos de sakkunniga N. J. F. Almqvist, att seminarierna i Kristinehamn och Härnösand borde bibehållas men seminariet i Hagaström nedläggas, och ledamoten G. Persson ansåg, att seminariet i Murjek borde indragas.

Seminarier-
nas förlägg-
ning.

Vad först beträffar de föreslagna dubbelseminarierna, anser överstyrelsen i likhet med de sakkunniga, att sådana böra upprättas i Strängnäs, Kalmar och Skara, vartill kommer den möjlighet, som enligt den av överstyrelsen nu gjorda utredningen yppat sig, att kunna inrätta seminarier av denna typ även i Landskrona och Härnösand.

Det är en gammal tanke att i stället för folkskoleseminariet i Strängnäs, som enligt statsmakternas beslut avvecklar sin verksamhet vid slutet av vårterminen 1932, därstädes i den sålunda ledigblivna byggnaden upprätta ett småskoleseminarium. Överstyrelsen hemställde i sitt utlåtande den 28 januari 1931, att redan 1931 års riksdag därom borde fatta beslut. Emellertid fann Kungl. Maj:t, att frågan härom borde vila och upptagas i samband med en fullständigare plan för småskoleseminariernas övertagande av staten, detta så mycket hellre, som viss utredning borde föranstaltas för att bringa klarhet i frågan om överlåtelsen till staten av seminarietomten. Denna utredning är nu, som förut omnämnts, verkställd. Av densamma framgår, att Strängnäs stad är villig att upplåta tomten även för det nya ändamålet. Visserligen har staden förbehållit sig rätt att få framställa anspråk på ersättning av kronan under en eventuell begränsad övergångstid, men då detta förbehåll icke synes hava framställts såsom villkor för tomtupplåtelsen för det nu avsedda ändamålet, synes hinder icke möta för ett beslut att förlägga småskoleseminariet till Strängnäs.

Strängnäs.

Dubbelseminariet i Strängnäs kommer att ersätta de hittillsvarande lands-

tingsseminarierna i Mälardalslän, av vilka seminarier de i Uppsala och Malmköping redan upphört, och de i Örebro och Västerås komma att nedläggas med vårterminen 1932.

Kalmar.

I den seminarieorganisation, som skolöverstyrelsen förslagsvis framlade år 1927, ingick icke något seminarium i Kalmar. Anledningen härtill var den, att där saknades erforderlig seminariebyggnad. De lokaler, som staden kostnadsfritt upplåtit, äro olämpliga och otillräckliga och lämpa sig icke heller för ombyggnad. Sedan dess har lokalfrågan kommit i ett nytt läge. Vid sammanträde med Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott i oktober 1928 beslöt man godkänna förslag om att tillsammans med Kalmar stad erbjuda att utan kostnad för statsverket till statens förfogande ställa erforderliga lokaler till ett statens småskoleseminarium för den tid, undervisning vid ett sådant bedrivs i Kalmar. Motsvarande erbjudande gjordes av Kalmar stadsfullmäktige genom beslut den 1 november samma år. Sedermera har drätselkammaren i Kalmar i en till skolöverstyrelsen ställd skrivelse den 18 februari 1929 förklarat, att det från stadens sida tidigare gjorda erbjudandet avsåge såväl enkel- som dubbelseminarium, samt att Kalmar stad genom dess drätselkammare erbjöde sig att i enlighet med stadsfullmäktiges beslut »ställa för ett statligt tvåklassigt dubbelseminarium erforderliga och fullt iordninggjorda lokaler till statens förfogande». Av de olika alternativ för lokalfrågans lösning enligt detta erbjudande, som kommit under förberedande omprövning, har såväl byggnadsstyrelsen som skolöverstyrelsen förordat en om- och tillbyggnad av stadens epidemisjukhus, vilket på grund av landstingets övertagande av epidemisjukvården blir ledigt. Detta har ett fritt och gott läge. De sakkunniga, som i likhet med överstyrelsen på ort och ställe undersökt frågan, giva även sitt förord åt nu nämnda alternativ.

Överstyrelsen har inhämtat, att det av Kalmar stad gjorda, för staten synnerligen förmånliga anbudet ännu står fast. Då Kalmar, såsom gammal erfarenhet visar, är en lämplig seminarieort och — särskilt med hänsyn även till öarna — måste anses vara centralt belägen inom sitt blivande rekryteringsområde, nämligen Småland, Blekinge, Öland och Gotland, vill överstyrelsen i likhet med de sakkunniga förorda, att ett dubbelseminarium upprättas i Kalmar.

Den enda ort, som numera — sedan Jönköpings stad givit besked, att lokaler för ett seminarium i nämnda stad icke komma att ställas till förfogande — skulle kunna komma i fråga såsom alternativ till Kalmar, är Växjö. Överstyrelsen har förut lämnat en redogörelse för det erbjudande i fråga om lokaler för ett statligt småskoleseminarium, som gjorts av Växjö stad. Enligt den utredning, som följer detta erbjudande, skulle kostnaderna för om- och tillbyggnad av det nuvarande seminariet i Växjö, vilket kostnadsfritt skulle överlåtas, uppgå till: för ett enkelseminarium 116,000 och för ett dubbelseminarium 157,000 kronor. Till dessa kostnader har staden erbjudit sig bidraga med i förra fallet 50,000 och i senare fallet 75,000 kronor. Då överstyrelsen förordat Kalmar såsom förläggningsort för ett statligt dubbelseminarium, har det skett under beaktande av det från Växjö föreliggande erbjudandet.

Skara.

Då skolöverstyrelsens och de sakkunnigas förslag sammanfalla jämväl däri, att ett småskoleseminarium av dubbeltyp skulle förläggas till Skara,

så är förutsättningen härför en och densamma, nämligen att folkskoleseminariet därstädes skulle komma att upphöra och folkskoleseminariets byggnader och tomt sålunda bliva tillgängliga för ändamålet. Förändringen kan visserligen icke ske utan rätt genomgripande förändringsarbeten, vilka enligt vad de sakkunniga låtit genom byggnadsstyrelsen utreda skulle draga en kostnad av 150,800 kronor (betänkandet sid. 212). De sakkunniga framhålla, att det låter tänka sig, att en ny omprövning kan nedbringa dessa kostnader. Överstyrelsen delar denna uppfattning samt visar längre fram, hur detta kan ske, liksom den ock är ense med de sakkunniga däri, att i varje fall ett dubbelseminarium i Skara skulle för småskoleseminariernas förläggning som en helhet innebära en god lösning (betänkandet sid. 142).

Emellertid har, sedan de sakkunniga avgåvo sitt betänkande, en omständighet tillkommit, som nödvändiggör en ny omprövning av frågan om förläggningen av det småskoleseminarium, som skulle ha Västergötland och närgränsande landskap i västra Sverige till sitt naturliga rekryteringsområde. I skrivelse den 22 juni 1931 hava Göteborgs stadsfullmäktige hos Kungl. Maj:t meddelat, att fullmäktige beslutat att, under förutsättning att ett statens småskoleseminarium förlades till Göteborg, kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämna såväl lämplig tomt som en byggnad med erforderliga lokaler för ett enkel- eller dubbelseminarium som också de inventarier och den undervisningsmateriell, som stadens småskoleseminarium äger, samt tillika hemställt, att ett statens småskoleseminarium måtte förläggas till Göteborg. Den ärendet åtföljande ekonomiska utredningen visar, att kostnaderna för ett sådant dubbelseminarium, som åsyftas, skulle uppgå till omkring 300,000 kronor.

Motiveringen för detta erbjudande kan sammanfattas i de synpunkter, som styrelsen för stadens småskoleseminarium framlagt i en skrivelse i ärendet till stadsfullmäktige. De äro i huvudsak följande.

Redan vid avgivande av sitt förslag i juni 1927 ansåg skolöverstyrelsen, att åtskilliga skäl talade för att ett småskoleseminarium förlades till Göteborg, men att förläggandet dit mötte hinder på grund av kostnaderna för uppförande av en seminariebyggnad. I avgivet utlåtande i oktober samma år hade länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttrat: »På grund av sitt läge är Göteborg huvudorten för den del av vårt land, varom nu är fråga. Enbart detta torde motivera seminariets förläggande hit till staden. Emellertid föreligga andra förhållanden, som kanske i ännu högre grad ge stöd åt lämpligheten av en dylik anordning. Såsom stadens myndigheter erinrat, finnas nämligen här en mångfald kulturinstitutioner, vilka givetvis måste bli till mycket stort gagn för undervisningen vid seminariet samt elevernas utbildning i övrigt. Detta innebär en så avgjord fördel för lärarutbildningen, att staten icke synes böra tveka att tillgodogöra sig den genom att förlägga ett seminarium hit.» Vidare framhöll länsstyrelsen, att tillströmningen av sökande till seminariet i Göteborg alltid varit stor, och att detta medfört möjligheten till ett gott urval. Seminariestyrelsen hänvisar nu till detta uttalande samt erinrar om, att då de seminariesakkunniga föreslagit, att seminariet i Göteborg borde nedläggas och ett dubbelseminarium i Skara upprättas, de uppenbarligen inriktat sig på att erhålla den ur statens synpunkt billigaste organisationen. Vad Västsverige beträffar, torde man icke kunna påräkna, att ett småskoleseminarium förläggas till Göteborg, såvida ej från stadens sida ett för staten förmånligt anbud gjordes. Styrelsen kunde icke heller underlåta att fortfarande finna, att det ur utbildningssyn-

punkt för den kvinnliga ungdomen i Göteborg vore synnerligen önskvärt, att ett seminarium förlades till staden.

Med hänsyn till det sålunda från Göteborgs stad gjorda erbjudandet föreligger uppenbarligen det problemet, huruvida det småskoleseminarium för västra Sverige, varom nu är fråga, bör förläggas till Skara eller till Göteborg. Överstyrelsen vill emellertid genast framhålla, att skulle även i det nu förevarande fallet frågan bedömas uteslutande ur statsekonomisk synpunkt, så kunde man knappast säga att något problem föreläge. Göteborg ägde då avgjort företräde. Överstyrelsen har emellertid på grunder, som nedan närmare angivas, funnit sig böra pröva denna fråga även från andra synpunkter, vilka överstyrelsen för sin del måste finna vägande.

Sedan de sakkunniga framlagt förslaget, att Skara skulle mista sitt folkskoleseminarium, har den lilla staden inför en sådan risk gripits av stor oro, enär ett förverkligande härav skulle både kulturellt och ekonomiskt drabba samhället hårt. I en till överstyrelsen ingiven skrift har stadsfullmäktiges i Skara beredningsutskott framlagt sina bekymmer i saken. I denna framställning göres vissa jämförelser mellan Göteborg och Skara såsom lämpliga seminarieorter, vilken jämförelse föranletts av de sakkunnigas förslag, att det kvinnliga folkskoleseminariet i Skara borde ersättas med anordningar för utbildning i Göteborg av kvinnliga folkskollärare. Ehuru den aktuella frågan angående valet Skara—Göteborg nu gäller småskollärarytbildningen, äro de av Skara stad framställda synpunkterna i det väsentliga av så allmängiltig innebörd, att de, i den mån de i och för sig måste anses bärkraftiga, kunna äga tillämpning även i det nu förevarande läget. Överstyrelsen finner sig därför böra göra följande korta sammanfattning av dessa synpunkter.

En sak, som talade emot en flyttning av seminariet från Skara, vore den kring seminariebyggnaden belägna botaniska trädgården, som utan gensägelse torde kunna sägas vara den bäst skötta och ur olika synpunkter bäst ordnade seminarieträdgården i riket. Den innehölle 1,700 olika växtarter. Endast de mest tvingande skäl borde kunna medföra dess slopande. De sakkunniga hade påstått, att den kvinnliga ungdomen från Bohuslän, Dalsland, norra Halland och Västergötland med undantag för Skaraborgs län med lika stor fördel kunde anlita ett seminarium i Göteborg som i Skara. I skrivelsen erinras häremot, att skolöverstyrelsen i skrivelse den 26 januari 1926 framhållit, att en förflyttning till Göteborg av den lärarinneutbildning, som nu vore förlagd till Skara, skulle innebära en avsevärd försämring i jämförelse med nuvarande ordning. Det bleve särskilt landsbygden, som finge kännning härav. Man kunde vara säker på, att till ett kvinnligt seminarium i Göteborg tillströmningen av sökande från hem på den egentliga landsbygden skulle komma att bliva mindre än till seminariet i Skara. För eleverna skulle utbildningen komma att ställa sig dyrare i Göteborg än i Skara. Skara hade vitsordats vara en synnerligen lämplig studiestad med goda inackorderingsmöjligheter för den studerande ungdomen. Såge man vidare på möjligheten för sådana sökande att komma in vid seminariet, om det förlades till Göteborg, så vore det uppenbart, att flickorna från landsbygden bleve ogynnsamt ställda i konkurrensen om platserna vid seminariet. De skulle få att tävla med massor av sökande från seminariestaden, vilka haft förmånen att utan större kostnader besöka preparandkurser i hemstaden och träna upp sig till inträdesprövningen. Rekryteringen av seminariet komme genom den föreslagna förflyttningen att undergå en förskjutning i

för landsbygden ogynnsam riktning. Den stora västsvenska landsbygden vore bäst betjänad, om den finge ett tillräckligt stort tillskott av lärarinnor, som utgått från hem på landet och från barndomen vore förtrogna med förhållandena där. Beredningsutskottet anför en detaljerad undersökning angående kostnaderna för seminarieelevernas uppehälle i Skara och i Göteborg. Skillnaden i priset endast för rum och mat skulle för en elev i Göteborg, som icke vore bosatt i staden, under 9 månader göra en merutgift av 450 kronor. Därtill komme utgifter i övrigt av olika slag, som bleve större i Göteborg. Som en sammanfattning härav framhålles i skrivelsen, att den besparing i fråga om lokalkostnader, som en förflyttning till Göteborg kunde innebära, komme att rikligt få betalas av eleverna.

För egen del vill överstyrelsen beträffande de nu anförda synpunkterna endast framhålla följande. Att utbildningskostnaderna för eleverna ställa sig billigare i Skara än i Göteborg torde vara ställt utom allt tvivel. De framlagda farhågorna för att landsbygdens kvinnliga ungdom skulle genom seminariets förläggning till Göteborg från Skara komma i ett missgynnat läge torde också vara väl grundade. Ett av de motiv, som från Göteborgshåll framhållits för de blivande uppoffringarna i syfte att få ett småskoleseminarium förlagt dit, har ju också varit de önskvärda utbildningsmöjligheter för den kvinnliga ungdomen i Göteborg, som detta skulle medföra.

Med framhållandet av nu anförda mera allmänna synpunkter, vilka även enligt överstyrelsens mening giva Skara företrädare framför Göteborg såsom förläggningsort för ett småskoleseminarium för Västsverige, har överstyrelsen givetvis icke velat underkänna vad som från vissa andra synpunkter — fränsett statsfinansiella — blivit anförda till förmån för seminariets förläggande till Göteborg. Vad som för överstyrelsen i sista hand måst bliva avgörande i denna fråga är följande. Såsom bland annat av ovanstående framgår, kämpar Skara stad en väl begriplig kamp för att få behålla sitt folkskoleseminarium, en för staden och provinsen betydelsefull kulturinstitution, som är lika gammal som den lagstadgade folkskolan eller nära 90 år. Om det från mera allmänna synpunkter finnes någon möjlighet att kunna tillmötesgå denna önskan, skulle det för överstyrelsen vara en stor tillfredsställelse att få göra detta. I det läge, vari seminariefrågan nu befinner sig, har även överstyrelsen nödgats på förut angivna grunder ansluta sig till det framkomna förslaget om Skara folkskoleseminariums nedläggande. Men nu är därjämte den faran överhängande, att Skara skulle förlora även sitt 45 år gamla småskoleseminarium. I varje annat fall, då överstyrelsen i sin nu föreliggande utredning funnit sig böra föreslå indragning av folkskoleseminarier, har det ingått i de föreslagna anordningarna, att vederbörande samhälle skulle erhålla compensation genom inrättande av ett småskoleseminarium av dubbeltyp i de ledigblivna lokalerna. Så i Strängnäs, i Landskrona och i Härnösand. Kalmar skulle jämte bibehållandet av sitt folkskoleseminarium bli begåvat med ett dubbelt småskoleseminarium. Men Skara skulle ställas i den situationen att bli berövat både folkskole- och småskoleseminariet. Överstyrelsen finner sig icke kunna medverka härtill. Då överstyrelsen därtill, såsom av det förut anförda framgår, ur vissa betydelsefulla synpunkter måste giva Skara företrädare såsom förläggningsort för ett seminarium, som skulle ha till uppgift att förse hela den västsvenska landsbygden med småskollärarinnor, har överstyrelsen för sin del kommit till det resultatet, att de statsekonomiska synpunkterna i detta fall icke böra få vara helt och hållet avgörande, och att sålunda ett

statligt dubbelt småskoleseminarium bör förläggas till Skara i de lokaler, som bliva lediga efter folkskoleseminariets nedläggande.

Såsom redan förut anförts, äro kostnaderna för ett dubbelseminarium i Göteborg beräknade till omkring 300,000 kronor, vilka skulle bestridas med kommunala medel, medan en omändring av folkskoleseminariets byggnader i Skara för småskoleseminarieändamål av byggnadsstyrelsen beräknats till omkring hälften av nämnda summa, vilket belopp dock torde kunna väsentligen nedbringas. Därjämte kan påräknas bidrag från de lokala myndigheterna till erforderliga reparationer å seminariebyggnaden i Skara. Landstinget i Skaraborgs län beslutade år 1923 att bevilja ett belopp av 25,000 kronor för inköp tillsammans med Skara stad, som också för ändamålet anslag 25,000 kronor, av den fastighet, vari det nuvarande småskoleseminariet i Skara är inrymt, för ett pris av 50,000 kronor i och för dess överlämnande till staten. Nu har 1931 års landsting för sin del förklarat sig villigt att, under förutsättning att folkskoleseminariet i Skara måste indragas, till staten kontant överlämna ovanberörda belopp av 25,000 kronor såsom bidrag till kostnaderna för omändring av folkskoleseminariebyggnaden till småskoleseminarium. Skara stad har för sin del icke ännu tagit ställning till sin tidigare ekonomiska utfästelse med hänsyn till det nya läge, som inträder, därest folkskoleseminariet måste nedläggas.

Överstyrelsen återkommer längre fram till frågan om tidpunkten för Göteborgsseminariets nedläggande.

Landskrona. Vad de återstående två dubbelseminarierna angår vill överstyrelsen i detta sammanhang endast erinra, att dessa skulle förläggas till Landskrona och Härnösand. Överstyrelsen har genom byggnadsstyrelsen låtit utreda, vilka kostnader förändringen av de nuvarande folkskoleseminariernas byggnader därstädes till småskoleseminarier skulle medföra.

Lund. Upprättandet av ett dubbelseminarium i Landskrona kommer att göra de nuvarande seminarierna i Lund och Halmstad överflödiga. Överstyrelsen kommer i det följande i samband med förslag om småskollärarytbildningen under de närmaste övergångsåren att framlägga de skäl, som tala för, att Lunds seminarium dock under dessa övergångsår finge fortsätta sin verksamhet.

Härnösand. Givet är också att tillkomsten av ett dubbelseminarium i Härnösand måste göra det nuvarande seminariet i Östersund överflödigt. Denna nödvändighet är i och för sig att beklaga, då även landstinget i Jämtlands län förklarat sig villigt att utan kostnad för statsverket till staten överlämna seminariet i Östersund, vilket i avseende på lokaler och utrustning i övrigt är ett av de fullständigaste och bästa landstingsseminarierna.

Linköping. Överstyrelsen övergår därefter till de fem enkelseminarier, som jämte de föreslagna dubbelseminarierna skulle erfordras. Fråga uppkommer då bland annat, vilka landstingsseminarier som skulle behöva övertagas av staten. Enligt överstyrelsens mening bör därvid seminariet i Linköping i främsta rummet komma i fråga. Uppenbarligen bör med hänsyn till det geografiska läget och för åstadkommande av lämpliga rekryteringsförhållanden ett seminarium finnas i östra Sverige mellan Kalmar och Strängnäs. Härvid ger sig Linköping av sig självt såsom en motsvarighet till det föreslagna väst-

götaseminariet. I likhet med de sakkunniga förordar överstyrelsen övertagande av det nuvarande landstingsseminariet samt hänvisar till den beskrivning över seminariets egendom och lokala förhållanden, som lämnats i betänkandet sid. 85—86. Redan 1930 års landsting i Östergötlands län förklarade sig villigt att till staten kostnadsfritt och med full äganderätt överlämna seminariets fasta och lösa egendom, och detta beslut har upprepats i år. Byggnadsstyrelsen har värderat tomten och byggnaden till 214,250 kronor.

Utom de två avgångsavdelningarna i Strängnäs erfordras i Svealand — bortsett från Dalarna, vilket i detta sammanhang lämpligen bör hänföras till det rekryteringsområde, som omfattar nedre Norrland — ytterligare en sådan avdelning. Det synes då självfallet, att ett enkelseminarium bör förläggas i Värmland, och då till den nuvarande seminarieorten Kristinehamn.

Kristinehamn.

De sakkunniga stannade för det förslaget, att seminarier borde finnas både i Hagaström och i Falun, men att Kristinehamn borde bli utan. Motivet härför återfinnes i betänkandet sid. 77: »Någon tvekan kan där emot råda om den andra förläggningsorten (nämligen i Svealand jämte seminariet i Strängnäs). Värmland och Dalarna, som valet måste stå emellan, ha i det närmaste en lika stor småskollärrarinneskår, och Kristinehamn såväl som Falun erbjuda lokaler, som med en del förändringar, eventuellt någon tillbyggnad, kunna göras lämpliga för ändamålet. Att de sakkunniga till sist enat sig om att förorda förläggningen till Falun beror förnämligast därpå, att Falun i det stora hela ligger bättre till och att en förläggning dit ställer sig ekonomiskt något fördelaktigare.» Reservanten Almqvist har emellertid ansett övervägande skäl tala för att även seminariet i Kristinehamn bibehållas. I likhet med reservanten finner överstyrelsen, att valet icke bör stå mellan Falun och Kristinehamn utan mellan Falun och Hagaström, då det måste ur geografisk synpunkt anses olämpligt, att två seminarier läggas så nära varandra, under det att västra delen av Svealand skulle bli alldeles utan seminarium.

Överstyrelsen hänvisar till den redogörelse för seminariet i Kristinehamn, som de sakkunniga lämnat i betänkandet sid. 91—92. Genom beslut i januari 1930 hava stadsfullmäktige i Kristinehamn beslutat att erbjuda statsverket att med full äganderätt övertaga den nu åt Värmlands läns landsting upplåtna seminariebyggnaden, för den händelse staten komme att övertaga lärarinneutbildningen vid småskoleseminariet därstädes. Byggnadsstyrelsen har åsatt fastigheten ett värde av 87,750 kronor.

Såsom överstyrelsen ovan framhållit, kan överstyrelsen icke ur sakliga synpunkter föreslå, att seminarium behållas i både Falun och Hagaström. Åtskilliga omständigheter vålla, att valet mellan dessa vid ett slutligt avgörande icke är så lätt. Överstyrelsen finner sig därför böra summera de skäl, som kunna tala för det ena och andra alternativet. Vad först beträffar Falun hade de sakkunniga enhälligt förordat det nuvarande landstingsseminariets förstatligande. Häremot kunna icke heller enligt överstyrelsens mening i och för sig från rent sakliga synpunkter några vägande invändningar göras. Seminariet har haft sin verksamhet i Falun i 52 år och på ett framgångsrikt sätt bidragit till folkbildningens främjande i främsta rummet hos dalafolket med dess säregna provinsiella läggning. Belägenheten måste an-

Falun.

ses vara central och kommunikationerna goda, även om hänsyn toges till grannprovinserna i nedre Norrland, Uppland och Västmanland. Byggnaden är ett i staden välbeläget, solitt stenhus. Den är i övrigt i mycket gott skick och väl inredd. Tomten är icke särdeles stor, 1,680 m.² Hela fastigheten med tomt och hus är av byggnadsstyrelsen värderad till 159,800 kronor. I övrigt hänvisas till den utförligare beskrivning av anläggningen, som förekommer i de sakkunnigas betänkande sid. 89.

Hagaström
eller Falun?

Kopparbergs läns landsting har nu erbjudit statsverket att utan kostnad och med full äganderätt övertaga den fasta och lösa egendomen för seminarieändamål. Det är detta nya läge som givetvis kräver en särskild omprövning av den fråga, som innefattar valet mellan Falun och Hagaström. Utgångspunkten är nu den, att staten kan sägas ha båda seminarierna i sin ägo. Det är i såväl det ena som det andra fallet sålunda fråga om gäva till staten. Men ett av seminarierna blir överflödigt.

Hagaström.

Vad seminariet i Hagaström beträffar ha de sakkunniga å sid. 94—96 i sitt betänkande lämnat en redogörelse för detsamma, vilken tillika utgör en historik över den utveckling, som det hittills undergått. Det torde icke kunna förnekas, att seminariebyggnaden i Hagaström vid den tidpunkt, då staten mottog densamma såsom gäva, var behäftad med större bristfälligheter än överlåtelsehandlingarna gävo anledning att antaga. Ehuru dessa brister undan för undan blivit partiellt avhjälpda, återstå ännu väsentliga önskemål att förverkliga, innan lokalerna bliva fullt ändamålsenliga. Sålunda framhålla de sakkunniga, att de lokaler, som inretts för de av 1927 och 1928 års riksdagar anslagna medlen, befundes vara i gott stånd och skilde sig avsevärt från de icke restaurerade delarna, vilka gäve ett mindre tilltalande intryck. De sakkunniga hålla före, att en förbättring av sistnämnda lokaler vore ofrånkomlig.

Seminariets fortsatta tillvaro har vid flera tillfällen satts i fråga. Då 1927 års statsrevisorer besökte seminariet, fingo de det intrycket, att seminariebyggnaden vore behäftad med så väsentliga brister, att om verksamheten vid seminariet jämväl i framtiden skulle uppehållas, statsverket hade att motse avsevärda ytterligare utgifter för byggnadens försättande i sådant skick, att den bleve fullt lämplig för sitt ändamål. Med hänsyn härtill syntes det revisorerna vara skäl att i samband med den pågående utredningen rörande småskoleseminarieorganisationen taga under övervägande, om ej någon utväg kunde erbjudas, varigenom staten frigjordes från sina förpliktelser i fråga om användandet av berörda seminarium. Enligt en av statsrevisorerna gjord kalkyl skulle kostnaderna för samtliga reparations- och ändringsarbeten vid seminariet i Hagaström, sedan staten fick det i sin ägo, hava uppgått till 66,500 kronor. Vid en förfrågan härom i byggnadsstyrelsen har uppgivits, att summan torde vara större. I avgivet utlåtande över statsrevisorernas anmärkning framhöll skolöverstyrelsen bland annat, att staten väl näppeligen borde nedlägga ett seminarium, som vore statens egendom, och i stället med dryga kostnader inköpa småskoleseminarier av landstingen. Läget är nu annorlunda i det avseendet, att det icke längre, såsom tidigare var fallet, är fråga om att staten bör inlösa vissa landstingsseminarier, enär sådana seminarier i överflöd stå till fritt förfogande för statsverket, bland andra seminariet i Falun.

Vid en jämförelse mellan de för undervisningen erforderliga lokalerna vid småskoleseminarierna i Hagaström och i Falun torde man kunna säga, att de numera i stort sett äro lika goda. Vissa erforderliga utrymmen fattas dock på båda hållen och måste anskaffas. Byggnaden i Falun är bättre och tarvar mindre underhåll för framtiden, liksom ock utrymmesförhållandena i stort sett (hallar, biblioteksrum, samlingssal, expedition m. m.) äro avgjort bättre i Falun. Därtill kommer en sak, som av reservanten Almkvist vidrörts, nämligen att övningsskolan i Hagaström måste anses vara en svag punkt. Genom överenskommelse med Valbo skoldistrikt, inom vilket seminariet ligger, har det hittills lyckats att på ett tämligen tillfredsställande sätt ordna denna fråga. Det finns emellertid inga garantier för att det skall kunna lyckas i framtiden. Men tillgång till en tillräckligt omfattande övningsskola är en huvudbetingelse för seminariets verksamhet. Som en olägenhet i det hela beträffande Hagaström kan, såsom ock de sakkunniga gjort, framhållas dess ensliga läge, avskilt från den tätare bebyggelsen. Isoleringen från andra läroanstalter försvårar givetvis erhållandet av särskilda facklärare i övningsämnen. Tomtutrymmet i Hagaström är överlägset, liksom ock rektorsbostaden i en särskild villabyggnad i Hagaström saknar motstycke i Falun.

Erinras bör därom, att seminariet i Hagaström alltifrån statens övertagande av detsamma för elva år sedan, stått på extra stat, vadan utgifterna för detsamma bestridas ur ett i riksstaten för ändamålet upptaget extra anslag. Dock har riksdagen medgivit, att seminariets lärare med full tjänstgöring, vilka av överstyrelsen förordnas tills vidare, så länge anslag till seminariet utgår, få i avlönings- och pensionshänseende vara likställda med ordinarie lärare. Dessa provisoriska anordningar tyda uppenbarligen på, att statsmakterna ställt sig tveksamma beträffande seminariets framtida fortvaro och räknat med möjligheten av dess nedläggande.

Vid ett övervägande av de synpunkter, som kunna tala för eller emot de båda alternativen, har överstyrelsen för sin del kommit till det resultatet att, därest staten kan anses ha alldeles fria händer inför valet mellan Falun och Hagaström, företräde måste givas åt Falun såsom seminarieort och åt de lokaler, som där nu erbjudits åt staten.

Vad som kan vålla betänksamhet beträffande ett beslut om nedläggande av seminarieverksamheten i Hagaström är enligt överstyrelsens mening endast den omständigheten, huruvida de villkor, på vilka staten av donator mottagit seminariet, möjligen kunna lägga hinder i vägen härför. De seminariesakkunniga hava icke haft anledning att beröra denna synpunkt. I riksdagens skrivelse nr 8 A år 1920, sid. 138, heter det, att riksdagen antagit av seminarieföreståndaren J. Wockatz gjort erbjudande om överlämnande till staten på vissa i skrivelser den 26 april 1919 och den 11 oktober samma år närmare angivna villkor av det av honom grundade seminariet i Hagaström. Liknande hänvisning till nämnda båda skrivelser beträffande de uppställda villkoren förekommer i den av rektor Wockatz den 21 december 1920 uppsatta överlåtelsehandling (bilaga 31).

En utredning från Kungl. Maj:ts sida i fråga om de villkor, under vilka seminarieverksamheten må kunna nedläggas, torde behöva komma till stånd.

Under förutsättning att hinder på grund av avtalet mellan rektor Wockatz och kronan icke möter, anser överstyrelsen alltså, att staten bör ersätta seminariet i Hagaström med ett statligt seminarium i Falun.

Lycksele.

Det återstår nu endast att taga ståndpunkt till seminarieorganisationen i övre Norrland, nämligen Västerbottens och Norrbottens län. Där finnas nu tre statseminarier, nämligen i Lycksele, Murjek och Haparanda. Någon tvekan om behovet av seminarierna i Lycksele och Haparanda förefinnes icke. Seminarieanläggningen i Lycksele är ganska ny, i det att de av staten där uppförda byggnaderna togos i bruk med höstterminen 1924.

Haparanda.

Seminariet i Haparanda har att även för framtiden fylla sin speciella uppgift att utbilda lärarinnor för småskolor och mindre folkskolor i församlingarna i rikets nordligaste gränssorter. Detta seminariums förläggning bör vara sådan, att tillgång finnes i erforderlig omfattning av finsktalande barn i övningskolan.

Nedläggande
av seminariet
i Murjek.

Vad seminariet i Murjek beträffar har behovet för framtiden av detsamma varit föremål för olika meningar. De sakkunniga hava, om än med tvekan, förordat att seminariet i Murjek — i varje fall tills vidare — bibehålles. Reservanten Persson har under framhållande av, att hela skolväsendets utveckling i denna landsdel helt visst komme att med varje år allt klarare och otvetydigare visa denna anstalts bristande existensberättigande, funnit det mest riktiga vara att i samband med omorganisationen av seminarieväsendet seminariet i Murjek nedlägges. Han framhåller ock svårigheten att här erhålla barn till övningskolan samt finner det vara uteslutet, att staten skulle nedlägga avsevärda kostnader på att utbygga seminariet i detta ödebygdssamhälle med de brister och stora olägenheter, som i andra avseenden ändå måste komma att höra samman med verksamheten däruppe.

Vad som enligt överstyrelsens mening bör bliva avgörande för frågan om detta seminariums bibehållande eller nedläggande är dess behövlighet med hänsyn till det erforderliga årliga lärarinnebehovet i övre Norrland. De sakkunniga hava uppskattat detta rekryteringsbehov till omkring 50. Vid de tre seminarierna i Lycksele, Murjek och Haparanda skulle enligt riksdagens beslut beträffande klassernas storlek årligen utexamineras 84 (3×28).

Vid bedömandet av utvecklingen för framtiden må att börja med beaktas folkskolinspektörernas uppgifter angående lärartjänsterna. Följande översikt är härvid belysande.

Beräknat antal lärartjänster inom Västerbottens och Norrbottens län.

Inspektionsområden	Småskolor			Mindre folkskolor och biträdande tj.			Samtliga tjänster		
	1931	1939	Ökning eller minsk- ning	1931	1939	Ökning eller minsk- ning	1931	1939	Ökning eller minsk- ning
Västerbottens södra . . .	132	155	+ 23	111	70	— 41	243	225	— 18
» mellersta . . .	97	114	+ 17	215	175	— 40	312	289	— 23
» norra . . .	108	119	+ 11	172	141	— 31	280	260	— 20
Norrbottens södra	77	84	+ 7	133	90	— 43	210	174	— 36
» mellersta . . .	87	84	— 3	103	85	— 18	190	169	— 21
» norra	122	123	+ 1	71	37	— 34	193	160	— 33
Tornedalens	126	137	+ 11	113	89	— 24	239	226	— 13
	749	816	+ 67	918	687	— 231	1,667	1,503	— 164

Av tabellen framgår, att lärartjänsterna vid småskolor skulle komma att ökas med 67, under det att tjänsterna vid mindre folkskolor och biträdande tjänster beräknats minska med 231, vadan alltså minskningen i det totala antalet tjänster blir 164. Detta betecknar en kraftigare minskning än för riket i dess helhet. Medan minskningen i lärartjänster för hela riket utgör nära 7 procent, blir minskningen för Västerbottens och Norrbottens län nära 10 procent.

Beträffande anställningsförhållandena och arbetslösheten bland lärarinnorna i de båda nordligaste länen kan ur tillgängliga uppgifter för de senaste åren följande inhämtas.

Anställningsförhållandena den 1 mars 1929, 1930 och 1931 för de under näst föregående 3-årsperiod utexaminerade.

Utexaminerade			1929		1930		1931		Uppgift saknas år 1931
År	Seminarium	Antal	Anställning	Utan anställning	Anställning	Utan anställning	Anställning	Utan anställning	
1928	Haparanda . . .	18	6	11	13	4	14	3	1
	Murjek	18	9	8	15	2	12	5	—
	Lycksele	15	13	2	11	3	13	2	—
	Skellefteå	14	9	5	11	2	13	—	1
	Öjebyn	17	5	12	9	6	10	4	3
1929		82	42	38	59	17	62	14	5
	Haparanda . . .	9	—	—	3	6	5	2	2
	Murjek	16	—	—	8	8	12	4	—
	Lycksele	9	—	—	7	2	7	2	—
	Skellefteå	12	—	—	5	7	8	3	1
1930		46	—	—	23	13	32	11	3
	Haparanda . . .	13	—	—	—	—	9	3	1
	Murjek	13	—	—	—	—	7	6	—
	Lycksele	11	—	—	—	—	8	3	—
1928—1930		37	—	—	—	—	24	12	1
		164	—	—	—	—	118	37	9
							72 %	23 %	5 %

Att börja med är det i ögonen fallande, hur det minskade behovet av lärarinnor nödgat att inskränka utexaminationen till ett fåtal vid varje seminarium. År 1928 utexaminerades sålunda sammanlagt 81 elever vid 5 seminarier (medeltal 16), år 1929 sammanlagt 46 vid 4 seminarier (medeltal 11) och år 1930 sammanlagt 37 vid 3 seminarier (medeltal 12). Men oaktat reserverna från de numera nedlagda seminarierna i Öjebyn och Skellefteå synas ha varit i det närmaste förbrukade, hade av de 37 år 1930 utexaminerade den 1 mars 1931 endast 24 eller $\frac{2}{3}$ lyckats erhålla något

slag av anställning, häri inräknade även kortvariga vikariat. Av hela 3-årsperiodens examinander (164) hade samma datum endast 118 (72 procent) fått någon anställning, medan 37 (23 procent) saknade anställning.

År 1931 utexaminerades vid de tre nuvarande seminarierna 28 (H. 7, M. 11 och L. 10), år 1932 blir siffran 47 (H. 12, M. 17 och L. 18), år 1933 49 (H. 15, M. 15 och L. 19) samt år 1934 36 (H. 12, M. 12 och L. 12). Det kan förväntas, att de nu arbetslösa lärarinnorna komma att placeras under dessa övergångsår. Men att därefter sätta i gång med full examination vid 3 seminarier (= 84 lärarinnor per år), då seminarierna i Haparanda och Lycksele kunna utexaminera 56 årligen, är knappast tillrådligt.

Vad som stärkte de sakkunniga i deras tveksamhet inför ett nedläggande av Murjeks seminarium var följande omständighet (betänkandet sid. 78). Skolöverstyrelsen hade i sin tidigare utredning framhållit, att med hänsyn till vårt lands stora utsträckning och olika naturförhållanden ett på matematisk väg beräknat årligt minimibehov av lärare för hela riket icke kunde vara tillfyllest. Det måste alltid finnas en viss marginal mellan det teoretiska och det praktiska behovet. De sakkunniga delade denna uppfattning och ansåge det nödvändigt, att för den större delen av Norrland, och särskilt för den övre delen såsom varande ett gränsland, de utexaminerades antal icke låge i underkant. Med hänsyn till vad sålunda anförts skulle överstyrelsen icke heller tveka att förordna bibehållandet av tre seminarier i övre Norrland, om elevantalet i avgångsklasserna finge hållas vid omkring 20, vilket i och för sig är ett lagom antal för dessa treklassiga seminarier. Endast en mindre del av seminarieeleverna kunna mottagas i de med seminarierna i Lycksele och Murjek förenade internaten, och det har visat sig förenat med svårigheter att för de övriga erhålla bostäder i dessa samhällen. Vad Haparanda beträffar, torde det bli synnerligen svårt att på ett tillfredsställande sätt rekrytera seminariet med ett högre antal elever. Men sedan riksdagen bestämt, att även vid dessa seminarier normalantalet elever i klasserna skall vara 28, kommer saken i ett annat läge. Man kan då givetvis icke upprätthålla ett helt seminarium för att tillgodose ett eventuellt reservbehov med hänsyn till de långa avstånden. Detta bleve liktydigt med att nödgas dras med en permanent överproduktion av betydande mått. Då överstyrelsen föreslagit ett dubbelseminarium i Härnösand, kommer detta givetvis också att i någon mån tillgodose behovet av lärarinnor i södra Västerbottens kusttrakt, om så kan befinnas erforderligt. Överstyrelsen vill alltså för sin del förordna, att verksamheten vid Murjeks seminarium nedlägges med utgången av år 1934.

Sammanfatt-
ning.

En sammanfattning av vad överstyrelsen i detta kapitel anført beträffande seminariernas förläggning innehålles i följande tablå.

Plan över den nya seminarieorganisationen.

Statsseminarier		Seminarier, som böra indragas	
Seminarium	Antal examens- avdelningar	Seminarium	Antal examens- avdelningar
Strängnäs	2	Jönköping	$\frac{1}{2}$
Linköping	1	Växjö	1
Kalmar	2	Lund	1
Landskrona	2	Halmstad	1
Skara	2	Göteborg	$\frac{1}{2}$
Kristinehamn	1	Borås	1
Falun	1	Örebro	1
Härnösand	2	Västerås	$\frac{1}{2}$
Lycksele	1	Hagström	1
Haparanda	1	Bollnäs	1
		Östersund	1
		Murjek	1
10 seminarier	15	12 seminarier	$10\frac{1}{2}$

Överstyrelsen har vid uppgörande av plan för småskoleseminariernas förläggning i åtskilliga fall varit bunden av hänsyn till de lokaler, som för ändamålet stått till förfogande och som i första hand måste komma till användning. Detta oaktat har, såsom närmare framgår av en skrivelsen bilagd karta III, seminariernas fördelning på olika delar av landet blivit med hänsyn till geografiska förhållanden samt folkmängdens och lärartjänsternas fördelning i riket i stort sett tillfredsställande. Med 15 examensavdelningar årligen kommer varje avdelning att motsvara ett invånarantal av omkring 409,400 samt ett antal lärartjänster av omkring 800. Kartbilden upptager fem större naturliga rekryteringsområden: 1) övre Norrland, 2) nedre Norrland och Dalarne, 3) Svealand med undantag av Dalarne, 4) östra Götaland och 5) västra Götaland. Det ligger i sakens natur, att de sålunda dragna gränserna endast hava ett schematiskt syfte och i verkligheten icke komma att utgöra någon spärr mellan de olika områdena. Följande översikt visar antalet invånare och lärartjänster samt examensavdelningar inom dessa områden.

Översikt över seminariernas geografiska fördelning.

Områden	L ä n	Invånare	Lärarkrafter	Examensavdelningar	Seminarier
1 {	Västerbottens Norrbottens }	403,860	1,503	2	{ Haparanda (1) Lycksele (1)
2 {	Kopparbergs Gävleborgs Västernorrlands Jämtlands }	942,430	2,408	3	{ Härnösand (2) Falun (1)
3 {	Stockholms län och stad . . Uppsala Södermanlands Värmlands Örebro Västmanlands }	1,745,055	2,684	3	{ Strängnäs (2) Kristinehamn (1)
4 {	Östergötlands Jönköpings Kronobergs Kalmar Gotlands Blekinge }	1,130,927	2,196	3	{ Linköping (1) Kalmar (2)
5 {	Kristianstads Malmöhus Hallands Göteborgs och Bohus . . . Älvsborgs Skaraborgs }	1,919,299	3,447	4	{ Landskrona (2) Skara (2)

Till protokollet över skolöverstyrelsens utredning och förslag den 10 november 1931 avgav ledamoten av överstyrelsen undervisningsrådet N. J. F. Almqvist ett särskilt yttrande, i vilket han beträffande småskoleseminarierna uttalade såsom sin mening, att överstyrelsen bort föreslå,

att småskoleseminariet i Härnösand övertages av staten och fortfarande uppehålls såsom enkelseminarium; samt

att småskoleseminariet i Östersund övertages av staten och bibehålles vid sin verksamhet.

Beträffande *folkskoleseminariet i Härnösand* har ordföranden hos stadsfullmäktige därstädes *Fritz Kaijser* enligt stadsfullmäktiges uppdrag till Kungl. Maj:t inkommit med en den 16 december 1931 dagtecknad skrivelse, i vilken dels anhålles, att folkskoleseminariet i Härnösand måtte bibehållas såsom varande det äldsta seminariet i Norrland, beläget inom Norrlands folkrikaste och folktätaste län och ungefär mitt emellan de på cirka 80 mil från varandra belägna seminarierna i Uppsala och Umeå, dels framhålls, att samma skäl, som talade för att folkskoleseminariet bibehölls i Härnösand, talade också för det därvarande småskoleseminariets bibehållande.

Vidare har *domkapitlet i Härnösand* i en till Kungl. Maj:t ställd, den 30 december 1931 dagtecknad skrivelse hemställt, att, om något folkskoleseminarium i Norrland måste indragas, indragningen icke måtte drabba folkskoleseminariet i Härnösand.

I sin motivering till denna hemställan har domkapitlet anfört bland annat, att kulturhistoriska skäl talade avgjort emot seminariets nedläggande, att Härnösands domkapitel skulle genom seminariets indragning försättas i ett betydligt försämrat utgångsläge vid fullgörandet av sin skyldighet att övervaka folkskolundervisningen, att ungdomens planer på lärarkallet böra underlättas genom möjligheten att på nära håll vinna seminarieutbildning, att statistiken ger vid handen, att seminariet i Härnösand är en utpräglad läroanstalt för mellersta Norrland ävensom att ett påtagligt lokalt behov av en dylik utbildningsanstalt finnes i denna landsdel, att avståndet från mellersta Norrland till de närmaste folkskoleseminarierna bleve för stort, att omkostnaderna för utbildningen skulle bli större, om seminariet nedlades, att tillfällighetspräglade sparsamhetsskäl icke böra få vara utslagsgivande, att det ur driftsekonomisk synpunkt framdeles ej torde ställa sig väsentligt förmanligare för staten med ett dubbelseminarium i Luleå än med ett enkelseminarium i Härnösand samt att det med hänsyn till de rika framtidsmöjligheterna i Norrland och de gynnsammare nativitetssiffrorna kan synas oklokt att tilltaga seminarieorganisationen i Norrland alltför snäv.

Ytterligare har *biskopen E. Lönegren* med skrivelse den 28 januari till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnat åtskilliga framställningar och opinionsyttringar rörande ifrågasatt indragning av folkskoleseminariet i Härnösand.

I skrivelse av den 25 januari 1932 ha *folkskolinspektörerna T. Hellman och J. A. Näslund* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta underkasta skolöverstyrelsens den 10 november 1931 avgivna förslag till ny seminarieorganisation en allsidig granskning, så att på grundvalen därav Härnösands folkskoleseminarium alltför måtte bestå och tjäna den bygd, varmed det i snart 90 år växt samman.

Slutligen ha domprosten *Per Söderlind m. fl.* med en den 13 februari 1932 dagtecknad skrivelse till Kungl. Maj:t överlämnat åtskilliga framställningar rörande ifrågasatt indragning av folkskoleseminariet i Härnösand.

Angående *seminariet i Skara* ha stadsfullmäktige därstädes i en till ecklesiastikdepartementet den 21 december 1931 inkommen skrivelse hemställt

Nya framställningar.

Folkskoleseminariet i Härnösand.

Folkskoleseminariet i Skara.

om förslag till riksdagen, att, om folkskoleseminariet i Skara komme att nedläggas, ett dubbelt småskoleseminarium måtte i stället där anordnas. Som skäl för sin hemställan ha stadsfullmäktige dels åberopat vad skolöverstyrelsen i berörda avseende anfört i sin utredning av frågan om småskoleseminarierna den 10 november 1931, dels för egen del framhållit bland annat följande:

Den nuvarande seminariefastigheten i Skara har ett taxeringsvärde av 100,000 kronor och innehåller utom byggnaden en vidsträckt, synnerligen förnämlig och ur undervisningssynpunkt värdefull trädgård. Seminariets lösegendom, inventarier, möbler, undervisningsmateriel m. m. har ett brandförsäkringsvärde av 106,000 kronor, vilket torde motsvara dess värde vid användning å dess nuvarande plats. Med utnyttjande av dessa tillgångar i fast och lös egendom kan, såsom av skolöverstyrelsens yttrande framgår, för en kostnad av högst 125,000 kronor ett fullt tillfredsställande småskoleseminarium erhållas. Av detta belopp har Skaraborgs läns landsting redan beslutat bidraga med 25,000 kronor, och få stadsfullmäktige härmed erbjuda sig att ävenledes bidraga med 25,000 kronor, för den händelse att det gamla folkskoleseminariet komme att nedläggas och i stället ett statligt, dubbelt småskoleseminarium här inrättas. — — — Därest ett sådant småskoleseminarium skulle anordnas i Skara enligt skolöverstyrelsens förslag, så garantera stadsfullmäktige, att under övergångstiden, till dess den ombyggda seminariebyggnaden kan upplåtas för sitt nya ändamål, för småskoleseminariet och dess övningsskola lämpliga och erforderliga lokaler skola finnas tillgängliga att tagas i bruk redan höstterminen 1932, även om undervisningen vid småskoleseminariet redan då skulle börja i dubbla klasser. Sådana lokaler hava nämligen förut stått till förfogande för härvarande folkskoleseminarium under den tid detta var i verksamhet såsom dubbelseminarium, vartill komma de lokaler och klassrum i det nuvarande statsunderstödda småskoleseminariet, som bliva disponibla efterhand som detta seminariums verksamhet under övergångstiden kommer att nedläggas.

Småskoleseminariet i Hageström.

Rörande *seminariet i Hageström* har *förre rektorn därstädes J. Wockatz*, från vilken staten år 1920 mottagit nämnda seminarium såsom gåva, i en till Kungl. Maj:t inkommen skrivelse av den 31 december 1931 anhållit, att seminariet i Hageström måtte, till dess förhållandena i fråga om de mindre folkskolornas antal *väsentligt* ändrades, få fortsätta sin verksamhet att utdanna lärarinnor framför allt för dessa skolor, så framt det ej skulle anses lämpligt, att seminariet nu eller hellre framgent, då antalet mindre folkskolor ytterligare minskats, ordnas som ett seminarium för småskollärarinnor att utbilda sig till folkskollärarinnor. Till stöd för denna sin anhållan har Wockatz åberopat dels innehållet i sina två gåvobrev och det nuvarande antalet mindre folkskolor, över 2,100, dels skolöverstyrelsens och dåvarande departementschefens uttalanden, när gåvan mottogs.

Av nämnda gåvobrev var det första utfärdadt den 26 april 1919. I detta anhöll Wockatz att få till svenska staten såsom gåva överlämna det av honom grundade och dittills ledda seminariet i Hageström, omfattande skolhusbyggnad, föreståndarbostad, uthusbyggnader och skolträdgård m. m. jämte

tillhörande inventarier och undervisningsmateriel, allt beläget på fri tomt om 3.045 hektar; och förklarade han sig därvid förvänta, dels att seminariet fortfarande finge arbeta för att i främsta rummet utbilda lärarinnor för de mindre folkskolorna och biträdande lärarinnor i de egentliga folkskolorna, åtminstone så länge sådana mindre folkskolor funnes till avsevärt antal, t. ex. mellan 500 och 1,000, dels att han under sin återstående livstid, dock högst i 10 år, finge uppbära en årlig ränta av $4\frac{1}{2}$ procent å det vid överlämnandet å seminariet nedlagda kapitalet, omkring 107,000 kronor. Inga in-teckningar graverade fastigheten.

Det andra var daterat den 11 oktober 1919. Däri anhöll Wockatz att få göra en ändring och ett tillägg i avseende på den förut nämnda skrivelsen den 26 april 1919. Wockatz anförde därvid, att han med hänsyn till sin hustrus den 15 juni 1919 timade fränfälle såsom ensam stående person kunde reda sig med lägre ränta än den förut nämnda $4\frac{1}{2}$ procent, nämligen med $2\frac{1}{2}$ procent å det kapital och för den tid, som i föregående skrivelse angivits. Dessutom uttalade Wockatz önskvärdheten av att ett eller flera särskilda folkskoleseminarier grundades, vilka byggde på goda tvååriga seminarier och vilka öppnade tillfälle främst för lärare i mindre folkskolor och biträdande lärare i egentliga folkskolor att få fortsätta sin utbildning till folkskollärarinnor, varvid dessa seminarier med hänsyn till elevernas föregående verksamhet som lärare åtminstone försöksvis torde kunna åtnöja sig med tvåårig kurs. I samband därmed gjorde Wockatz det uttalandet, att det av honom åt staten hembjudna seminariet måtte kunna förvandlas till ett dylikt seminarium för fortsatt utbildning även tidigare, än han i sin skrivelse den 26 april 1919 angivit, ifall Kungl. Maj:t skulle finna det rätt och lämpligt. Ej heller ansåge sig Wockatz vilja uppställa ovan uttalade önskemål rörande dylikt seminariums anordning såsom villkor, utan anhölle han blott, att de uttalade önskemålen beaktades i den mån de kunde anses förtjäna det. Slutligen uttalade Wockatz önskvärdheten av att han måtte få överlämna seminariet antingen vid årsskiftet 1919/1920 eller vid slutet av läsåret 1919/1920.

Till sistnämnda skrivelse var fogat, bland annat, ett av byggmästarna C. Aug. Eklund och Johan Lundvik upprättat värderingsinstrument, enligt vilket förenämnda fastighet hade ett värde av 272,900 kronor.

Skolöverstyrelsen förordade den av Wockatz gjorda framställningen. På förslag av Kungl. Maj:t (proposition nr 381, sid. 57—74) antog 1920 års riksdag det av Wockatz gjorda erbjudandet om överlämnande till staten den 1 januari 1921 på vissa i skrivelser den 26 april 1919 och den 11 oktober samma år närmare angivna villkor av det av honom grundade seminariet i Hagaström, omfattande skolhusbyggnad, föreståndarbostad, uthusbyggnader och skolträdgård m. m. jämte tillhörande inventarier och undervisningsmateriel (riksdagens skrivelse den 22 juni 1920, nr 8 A, sid. 133, 134, 138, 139).

Sedermera har Wockatz till Kungl. Maj:t inkommit med en ny skrivelse, dagtecknad den 5 februari 1932. I denna skrivelse har Wockatz till en början erinrat om de båda förutnämnda villkor han hade uppställt för överlåtandet av seminariet i Hagaström såsom gåva åt staten. Därefter har han anfört följande:

Skulle det emellertid nu på grund av tidsläget visa sig ogörligt att för närvarande uppfylla dessa villkor, får undertecknad härmed anhålla, att

fastigheten med byggnader och av mig på sin tid överlämnade inventarier återställas till mig för att av mig överlämnas till en stiftelse, vilken har att därmed förfara på följande sätt.

1) Rektorsbostaden med lilla skogsbacken åt ån till jämte ett litet område till trädgård gives åt ett »hem för ogifta mödrar» (i likhet med Frälsningsarméns Skogsbo i Sundbyberg), främst för unga kvinnor från Gävle stad och Valbo församling, som råkat i olycka, eljest från länet. De få vistas där en tid före förlossningen och medan barnet får di. — Väg ordnas mot norr längs dalsänkan.

2) Själva seminariebyggnaden med uthus, skolinventarierna och nödigt område för skolplan överlåtes mot skälig ersättning till Valbo församling för upprättande av en folk- och småskola.

3) Återstående del av tomtområdet skall styckas i byggnadstomter och försäljas. De för försäljningen influtna medlen jämte den av Valbo församling inbetalda köpesumman disponeras sålunda:

a) till ovan under 1) omförmälda hem överlämnas ett belopp av 3,000 kronor till sängar, sängkläder och dylikt.

b) till Frälsningsarmén överlämnas ett belopp av 25,000 kronor för upprättande i Göteborg eller dess närhet av ett likadant hem som det under 1) omförmälda.

c) Återstående belopp skall fonderas och avkastning av densamma årligen, sedan sex procent lagts till kapitalet, utdelas såsom studiestipendier i syfte att underlätta för småskollärarinnor, nu närmast lärarinnor vid mindre folkskolor eller biträdande lärarinnor i folkskolor, bådadera från Gävleborgs län, att vidare utbilda sig till folkskollärarinnor. Eventuellt må sådana lärarinnor från andra län söka dylika stipendier.

Stiftelsens styrelse skall bestå av tre ledamöter med två suppleanter.

En ledamot och en suppleant för honom utses av länsstyrelsen i Gävleborgs län, övriga två ledamöter jämte en suppleant för dem utses av Gävleborgs läns landsting.

Vidare tillåter jag mig framföra en vädjan, att det sörjes för lärarpersonalens framtid, i den mån dess ålder och hälsotillstånd m. m. för densamma försvårar en eventuell övergång till annan verksamhet. Detta gäller framför allt teol. kand. J. Ulff och lärarinnan fröken Kerstin Alfving, ävensom vaktmästaren Konrad Hansson och hans hustru, vilka alla troget arbetat vid seminariet alltifrån dess grundande. Men det gäller även fil. kand. fröken Elna Sidvall, som varit anställd vid seminariet sedan detta år 1921 övertogs av staten.

Kand. Ulff, född $25/6$ 1872, lär ju få pension år 1932, och hans framtid är därmed säkrad. För fröken Alfving, född $10/11$ 1877, förordar skolöverstyrelsen, att hon må få kvarstå i statens pensionsanstalt med det högre pensionsunderlag, som tillkommer henne såsom seminarielärarinna, men man torde ha förbisett en sak. Det är sant, att hon är ordinarie småskollärarinna i Valbo skoldistrikt. Förflyttas hon till denna plats, skulle det medföra, att hon under de sex år, som för henne återstår, innan hon blir pensionsberättigad, finge nöja sig med *väsentligt* lägre lön än hon nu har, och detta vore väl ej rätt, utan bör hon väl få uppbära något tillägg under dessa 6 år, så framt ej annan utväg öppnas för henne. Hennes hälsa är angripen.

Fil. kand. fröken Elna Sidvall, född $2/3$ 1880, lär ej heller ha stark

hälsa, och osäkert är därför, om hon numera utan överansträngning måktar sköta en anställning under för henne nya och främmande förhållanden.

Uti skolöverstyrelsens uttalande upptagas båda dessa lärarinnor under huvudrubriken »4) *Lärare på indragningsstat*». De torde båda böra få *valrätt till indragningsstat och givas frihet* att efter då föreliggande förhållanden i fråga om hälsa m. m. välja mellan tillgängligt arbete eller att antingen få åtnjuta samma förmåner som lärarinnor vid indraget landstingsseminarium även i så måtto att komma på indragningsstat med fullt bibehållna ekonomiska fördelar eller, om detta ej kan beviljas, att komma på indragningsstat jämlikt samma bestämmelser som enligt Kungl. Maj:ts kungörelse nr 344 den 9 oktober 1931 gäller angående ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda anstalter.

Vaktmästaren Konrad Hansson, född $^{23}/_4$ 1872, och hans hustru Erika Hansson, född $^{23}/_{11}$ 1858, böra tillerkännas någon pension. Fru Hansson skötte arbetet åren 1906—1921, herr Hansson 1921—1933.

Rektor B. Gezelius, född $^2/_{11}$ 1882, som nominellt är adjunkt i Västerås, och som under hela sin tjänstetid arbetat vid seminarier borde möjligen erhålla *förmånsrätt* till nytt rektorsförordnande vid något av de nya statsseminarierna.

I fråga om *seminariet i Östersund* har *Jämtlands läns landstings förvaltningsutskott* i en till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställd skrivelse av den 5 januari 1932 erinrat om vissa skäl, som enligt utskottets mening tala för nämnda seminariums bibehållande.

Småskoleseminariet i Östersund.

Beträffande *seminariet i Murjek* har skolöverstyrelsen med skrivelse den 12 januari 1932 till ecklesiastikdepartementet överlämnat en av *Jokkmokks församling* till överstyrelsen ingiven framställning om bibehållande av statens seminarium å nämnda ort.

Småskoleseminariet i Murjek.

Vad först beträffar *antalet avgångsavdelningar* vid småskoleseminarierna ha de sakkunniga ansett, att sagda avdelningar borde utgöra 15 med en årlig utexaminering av 412 lärare. Skolöverstyrelsen har i sin senaste utredning räknat med samma antal avgångsavdelningar men med en årlig utexaminering av 420 lärare.

Departementschefen.

Då jag emellertid i det föregående föreslagit, att den nya seminarieorganisationen skulle bygga på en årlig utexaminering av 300 lärare eller något därutöver, och då jag vidare, i likhet med skolöverstyrelsen, på grund av 1931 års riksdags beslut rörande elevantalet räknar med ett antal av 28 elever i varje avgångsklass, följer därav, att seminarieorganisationen kan begränsas till att omfatta 11 avgångsavdelningar, varigenom erhålles en årlig utexaminering av 308 lärare.

Vad sedan angår *seminariernas förläggning* ha de sakkunniga från sin utgångspunkt angående lärarbehovet föreslagit, att den nya seminarieorganisationen skulle omfatta 3 dubbelseminarier och 9 enkelseminarier. Dubbelseminarierna skulle förläggas till Strängnäs, Skara och Kalmar; enkelsemi-

narierna till Murjek, Haparanda, Lycksele, Östersund, Falun, Hagarström, Linköping, Lund och Halmstad. Staten skulle övertaga — under villkor som omnämnas i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 maj 1929 — landstingsseminarierna i Östersund, Falun, Linköping, Lund och Halmstad, vadan således seminarierna i Uppsala, Malmköping, Göteborg, Uddevalla, Härnösand, Bollnäs, Västerås, Örebro, Jönköping, Växjö, Borås och Kristinehamn skulle nedläggas. Mot dessa förslag ha dock, som i det föregående omförmälts, två ledamöter anfört avvikande mening, den ene — Almqvist — angående seminarierna i Härnösand, Kristinehamn och Hagarström, den andre — Persson — beträffande seminariet i Murjek.

Skolöverstyrelsen har i sin senaste utredning, likaledes från sin utgångspunkt rörande lärarbehovet, föreslagit en organisation, omfattande 5 dubbelseminarier och 5 enkelseminarier. Dubbelseminarierna skulle förläggas till Strängnäs, Kalmar, Landskrona, Skara och Härnösand, enkelseminarierna till Linköping, Kristinehamn, Falun, Lycksele och Haparanda. Seminarierna i Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Göteborg, Borås, Örebro, Västerås, Hagarström, Bollnäs, Östersund och Murjek skulle indragas.

Såsom av skolöverstyrelsens senaste utredning (sid. 65—66) framgår, hava de landsting, som äga egna byggnader, på ett undantag när, förklarat sig villiga att, under villkor att de finge behålla sina seminarier, till staten kostnadsfritt och med full äganderätt överlåta all den fasta och lösa egendom, varav staten kunde finna sig vara i behov. Likaså ha de landsting, som för seminarieutbildningen äga endast lös egendom, förklarat sig villiga att kostnadsfritt till staten överlämna denna. Vidare ha vissa kommuner, som åt landstingsseminarier upplåtit lokaler, gjort mer eller mindre frikostiga erbjudanden till ekonomiska uppoffringar, för att de skulle få behålla sina seminarier.

Alla dessa erbjudanden äro givetvis synnerligen erkännansvärda. Det är högst sannolikt, att staten anser sig böra med tacksamhet taga emot åtminstone vissa delar av den lösa egendom, som sålunda ställts till de nya småskoleseminariernas förfogande. Huruvida staten däremot behöver tillgodogöra sig landstingens erbjudanden av lokaler för nämnda seminarier är en fråga, som äger nära samband med det sätt, på vilket den nya folkskoleseminarieorganisationen uppbygges. På detta samband mellan folk- och småskoleseminarier fäste 1929 års riksdag uppmärksamheten, då riksdagen i sin skrivelse nr 145 uttalade såsom angeläget, att frågorna om folkskolläro- och småskolläro-utbildningen icke prövas var för sig utan såsom ett enda sammanhängande spörsmål om statens anordningar för utbildning av lärare för folkundervisningsväsendet. »Därigenom», yttrade riksdagen, »torde det bliva möjligt att särskilt beträffande lokalfrågorna vinna den mest praktiska och för staten minst kostsamma lösningen av berörda organisationsfrågor.»

Vid ett närmare överbäggande av frågan om seminariernas förläggning har jag funnit oundgängligt att taga hänsyn till nyssnämnda samband mel-

lan folk- och småskoleseminarier. Vad angår lokalfrågorna har jag därför utgått ifrån de seminariebyggnader, som staten själv har i sin ägo, och undersökt, i vilken utsträckning de skulle förslå för tillgodoseende av det lokalbehov, som erfordras för den nya seminarieorganisationen, sådan jag tänkt mig densamma. Jag håller nämligen före, att det ur alla synpunkter, framför allt de statsekonomiska, vore lämpligast, om alla såväl folk- som småskoleseminarier kunde inrymmas i statens egna byggnader. Av undersökningen har också framgått, att så kan ske. Sagda byggnader visa sig nämligen, om ock med några smärre förändringar, innehålla så stort förråd av lokaler, att dessa synas vara tillräckliga icke blott för den fasta organisation av folk- och småskoleseminarier, som jag kommer att föreslå, utan ock därutöver för ett avsevärt antal tillfälliga kurser för utbildning av folk- och småskollärare, om ett ökat lärarbehov så skulle kräva; detta dock under den förutsättningen, att vissa av de nuvarande folkskoleseminarierna nedläggas och lämna rum för nya småskoleseminarier. Till denna förändring skall jag strax återkomma.

Vad beträffar den nya organisationen av småskoleseminarierna har jag redan uttalat mig för en utexamineringskapacitet av 11 avgångsavdelningar. Vid fördelningen av dessa på olika seminarier utgår jag ifrån att flertalet seminarier böra ur såväl pedagogisk som ekonomisk synpunkt anordnas som dubbelseminarier. Inom den av mig tänkta ramen för seminarieorganisationen anser jag mig böra bereda plats för 4 sådana seminarier. Nu har skolöverstyrelsen föreslagit, att dylika seminarier böra förläggas till Strängnäs, Landskrona, Skara och Härnösand och därvid uppvisat, att utrymme där kan åt dem beredas i de samtidigt av överstyrelsen till nedläggande föreslagna folkskoleseminariernas byggnader i sistnämnda städer.

Vad angår folkskoleseminariet i *Strängnäs* må erinras, att detta avvecklar sin verksamhet enligt statsmakternas beslut vid slutet av vårterminen 1932 och att dess byggnader därefter kunna tagas i anspråk för ett småskoleseminarium av dubbeltyp. Frågan om därvarande seminarietomt, som äges av staden och upplåtits för folkskoleseminariet, har förut varit oklar, men i skrivelse den 21 oktober 1931 har staden förklarat sig villig att upplåta tomten även för ett småskoleseminarium. Visserligen har staden därvid förbehållit sig rätt att, om med igångsättandet av småskoleseminariet skulle dröja utöver höstterminen 1932, få framställa anspråk på ersättning av kronan för den förlust, som genom folkskoleseminariets indragning vållas Strängnäs, men då detta förbehåll, såsom skolöverstyrelsen anmärker, icke synes hava framställts såsom villkor för tomtupplåtelsen för ett småskoleseminarium, synes hinder icke möta för ett beslut att förlägga ett sådant seminarium till Strängnäs.

Vad beträffar folkskoleseminariet i *Skara* ha de sakkunniga föreslagit, att detta skulle nedläggas och utbytas mot ett dubbelt småskoleseminarium. Skolöverstyrelsen har biträtt detta förslag och därutöver föreslagit nedläggande av folkskoleseminarierna i *Landskrona* och *Härnösand*, vilka likaledes

skulle ersättas av dubbla småskoleseminarier. Såsom framgår av det förslag, som jag i det följande kommer att framlägga beträffande folkskoleseminarierna, skulle seminarierna i Skara och Landskrona nedläggas. I de byggnader, som sålunda bliva lediga, böra enligt min mening småskoleseminarier av dubbeltyp förläggas. Vad Härnösand beträffar, innebär mitt förslag i det följande, att folkskoleseminariet där skulle bibehållas. Ett förläggande dit av ett småskoleseminarium av dubbeltyp låter sig sålunda icke göra, därest min uppfattning om småskoleseminariernas förläggande till statens byggnader bör vinna beaktande. Det fjärde dubbelsmåskoleseminarium, som jag vill förorda, bör enligt min mening förläggas till *Falun*, där lokaler kunna beredas inom därvarande folkskoleseminarium, vilket skulle, såsom jag kommer att föreslå, förvandlas från dubbelseminarium till enkelseminarium.

Under förutsättning sålunda, att — utöver folkskoleseminariet i Strängnäs, om vars nedläggande beslut redan fattats — folkskoleseminarierna i Skara och Landskrona komma att upphöra med sin verksamhet och folkskoleseminariet i Falun kommer att förändras från dubbelseminarium till enkelseminarium, föreslår jag, att till en var av nämnda fyra städer må förläggas ett småskoleseminarium av dubbeltyp.

De återstående behövliga tre småskoleseminarierna måste enligt min plan vara anordnade som enkelseminarier. Utöver de två statliga enkelseminarierna i Lycksele och Haparanda skulle alltså erfordras ytterligare ett dylikt seminarium. Skolöverstyrelsen har ansett, att ett småskoleseminarium bör förläggas till södra Sverige och funnit Kalmar vara en lämplig förläggningsort. Under förutsättning att folkskoleseminariet därstädes nedlägges, varigenom utrymme skulle erhållas för ett småskoleseminarium, föreslår jag i anslutning härtill, att det tredje enkelseminariet förläggas till Kalmar.

Vad beträffar landstingsseminarierna äro seminarierna i Uppsala, Malmköping och Uddevalla redan indragna, och seminarierna i Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs skola enligt vederbörligt beslut nedläggas år 1932. Alla de övriga synas böra indragas på tider, som med hänsyn till den nya organisationens successiva genomförande kunna befinnas lämpliga. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma dessa tider. Jag återkommer härtill i det följande.

Vad angår de av staten ägda småskoleseminarierna i Hagaström och Murjek ha reservanterna bland de sakkunniga — Almkvist och Persson — på anförda skäl föreslagit, den förre nedläggandet av seminariet i Hagaström, vilket förslag framställdes under jämförelse med seminariet i Kristinehamn, och den senare nedläggande av seminariet i Murjek. Skolöverstyrelsen har under jämförelse med landstingsseminariet i Falun föreslagit nedläggande av seminariet i Hagaström, varjämte överstyrelsen föreslagit nedläggande av seminariet i Murjek (sid. 74—75 och 76—78). Även bortsett från någon som helst jämförelse har överstyrelsen anført synnerligen starka skäl, som tala för nedläggande av båda dessa seminarier. Jag finner dessa skäl

övertygande och tillstyrker så mycket hellre bifall till överstyrelsens förslag, att småskoleseminarierna i Hagaström och Murjek indragas, som en sådan indragning står i god överensstämmelse med mitt eget organisationsförslag.

I fråga om seminariet i Murjek, som helt äges av staten, finnes intet hinder för nu nämnda anordning. Vad angår den framtida dispositionen av den till seminariet hörande fastigheten synes en utredning därom böra vidtagas, innan den frågan förelägges riksdagen.

Vad beträffar seminariet i Hagaström har detsamma, som i det föregående erinrats, av dess ursprunglige ägare, förre rektorn därstädes J. Wockatz överlämnats åt staten såsom gåva. Då det allmänna ej längre har anledning att tillgodogöra sig den en gång givna gåvan för det ändamål, densamma avsåg, och då efter med Wockatz förda underhandlingar denne icke varit benägen att medgiva donationens utnyttjande till annat med den statliga undervisningsverksamheten förbundet ändamål, bör ifrågavarande donation återgå till Wockatz. Han har nu också i en skrivelse av den 5 februari 1932 själv gjort framställning därom (sid. 83 ff.). Jag vill erinra, att ett fortsatt användande för statens räkning av Hagaström-seminariets byggnader säkerligen skulle draga ej oväsentliga kostnader. Fastigheten, som är lagfaren för kronan, bör sålunda utan vederlag återgå till Wockatz. Riksdagens medgivande härtill torde erfordras.

I överensstämmelse med det nu anförda föreslår jag följande

Plan över den nya seminarieorganisationen.

Seminarier	A n t a l		Seminarier, som böra ned- läggas
	examens- avdel- ningar.	årligen ut- examinerade lärare	
Strängnäs	2	56	Linköping
Kalmar	1	28	Jönköping
Landskrona	2	56	Växjö
Skara	2	56	Lund
Falun	2	56	Halmstad
Lycksele	1	28	Göteborg
Haparanda	1	28	Borås
			Kristinehamn
			Örebro
			Västerås
			Falun
			Hagaström
			Härnösand
			Bollnäs
			Östersund
			Murjek
7 seminarier	11	308	16 seminarier

Denna förläggning av seminarierna torde kunna försvaras även ur geografisk synpunkt. Som synes finge man för Sydsverige seminarierna i Landskrona och Kalmar med en årlig utexaminering av 84 lärare, för mellersta Sverige seminarierna i Skara och Strängnäs, vilka årligen komme att utexaminera 112 lärare, för nedre Norrland och Dalarne seminariet i Falun, med en utexaminering av 56 lärare om året, samt för övre Norrland seminarierna i Lycksele och Haparanda, vilkas utexaminering av tillhopa 56 lärare om året synes enligt skolöverstyrelsens utredning vara tillräcklig för detta område. Givetvis komma gränserna mellan seminariernas rekryterings- och avlevereringsområden att bli något flytande, men ett sådant förhållande kommer att förefinnas, hur man än söker att placera seminarierna, och i praktiskt avseende har detta näppeligen någon större betydelse i våra dagar med deras utvecklade kommunikationsförhållanden.

C. Seminariernas inre organisation.

Under rubriken »De särskilda seminariernas organisation» har skolöverstyrelsen i sin senaste utredning upptagit till skärskådande vissa frågor, som röra småskoleseminariernas inre anordning. En av dessa, nämligen om lärarnas anställningsförhållanden, har behandlats av de sakkunniga, och en annan, nämligen om lärarkompetensen, har reservationsvis framförts av ledamoten av de sakkunniga N. J. F. Almkvist. Jag följer här den ordning, som överstyrelsen har i nämnda utredning.

1. Lärokursens längd.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Överstyrelsen erinrar först om 1931 års riksdags beslut angående lärokursens längd och anför därefter:

I enlighet med detta riksdagens beslut har skolöverstyrelsen alltså räknat med att samtliga de av överstyrelsen föreslagna nya statsseminarierna skola organiseras med 2-årig lärokurs, och att vid seminarierna i Haparanda och Lycksele lärokursen fortfarande blir 3-årig.

Skulle emellertid några mera genomgripande förändringar i fråga om utbildningstiden för folkskollärare komma till stånd, torde även frågan om lärokursens längd vid småskoleseminarierna böra i samband därmed komma under förnyad omprövning.

2. Övningsskolan.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Vad i övrigt angår seminariernas organisation, i den mån denna inverkar på behovet av lokaler och lärare ävensom i sista hand på kostnaderna, har överstyrelsen i detta sammanhang velat närmast erinra om övningsskolan.

Vid seminariet i Haparanda finnas tre övningsskolavdelningar, omfattande vardera respektive klass 1—2, klass 3—4 och klass 5—6. Övningsskolan i Lycksele har två avdelningar, omfattande klass 1—2 samt klass 3—6. På sistnämnda sätt är även övningsskolan vid seminariet i Hagsätra organiserad. Att övningsskolorna vid dessa seminarier omfatta folkskolans sex klasser är betingat av deras uppgift att utbilda lärarinnor icke blott för småskolan utan även för mindre folkskolor. Vid de nya statsseminarierna av enkel typ böra, liksom vid de nuvarande landstingsseminarierna, finnas minst två och vid dubbelseminarierna minst tre övningsskolavdelningar. I

enlighet med nu gällande bestämmelse bör övningsskolan utgöra en småskola samt kunna, där förhållandena det föranleda och skolöverstyrelsen därtill lämnar medgivande, tillika omfatta en eller flera årsklasser av den egentliga folkskolan (stadgans § 46).

3. Lokalbehovet.

Vad lokalbehovet angår har överstyrelsen tidigare i sådant avseende uppgjort följande promemoria (jämför de sakkunnigas betänkande sid. 80 och 81).

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

För enkelseminarium:

- 2 klassrum för seminarieavdelningarna,
- 2 klassrum för övningsskolavdelningarna,
- 2 specialrum, ett närmast avsett för slöjd och teckning samt ett avsett för naturkunnighets- och geografiundervisning och i samband därmed stående laborationer,
- 1 gymnastiksal med avklädningsrum,
- bad och duschanordning,
- biblioteksrums, ett för bokförvaring och ett för studiearbete,
- 1 träslöjdsal, även avsedd för pappslöjdsundervisning och såsom verkstadslokal,
- materielrum, erforderligt antal,
- skolkök med matsal,
- 1 överspelningsrum,
- 1 expeditions- och kollegierum,
- 1 lärarrum.

För dubbelseminarium:

- 1 samlingssal,
 - 4 klassrum för seminarieavdelningarna,
 - 3 klassrum för övningsskolavdelningarna,
 - 1 lärar- och 1 lärarinnerum
- samt i övrigt lokaler och anordningar som för enkelseminarium.

Om denna promemoria yttrar skolöverstyrelsen, att den legat till grund för byggnadsstyrelsens utredningar och kostnadsberäkningar. Överstyrelsen hade framhållit, att därest en redan befintlig seminariebyggnad övertoges och lokalerna i det stora hela vore tillräckliga och ändamålsenliga, borde krav på utvidgning icke uppställas, även om ett eller annat specialrum skulle fattas och detta icke lade väsentliga hinder i vägen för undervisningens ändamålsenliga bedrivande. Härtill hava de sakkunniga anslutit sig. Överstyrelsen återkommer till lokalbehovet vid de särskilda seminarierna i samband med kostnadsberäkningarna.

4. Ämnes- och övningsskollärarna.

I fråga om åtskillnaden mellan ämnes- och övningsskollärare yttrar överstyrelsen:

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Vid vartdera av statens treklassiga seminarier i Haparanda och Lycksele finnas sex lärare med full tjänstgöring, därav i Haparanda en rektor, två ämnes- och tre övningsskollärare samt i Lycksele en rektor, tre ämnes- och två övningsskollärare.

Ett tvåklassigt enkelseminarium kräver normalt fem lärare med full tjänstgöring, nämligen förutom rektor två ämnes- och två övningsskollärare, samt ett tvåklassigt dubbelseminarium åtta lärare med full tjänstgöring, nämligen förutom rektor fyra ämnes- och tre övningsskollärare.

Därtill komma vid seminariet i Lycksele en skolkökslärarinna med full tjänstgöring samt i varje fall för övrigt erforderliga timlärare.

Så länge seminarierna voro av mindre omfattning med allenast en klassavdelning samtidigt (lärokursen 1 eller 1½ år, eller 2-årig lärokurs och intagning i vissa fall vartannat år), mötte en viss svårighet att göra en sträng åtskillnad mellan ämnes- och övningsskollärare. Vad beträffar den tekniska möjligheten att numera kunna genomföra en dylik uppdelning av lärarna, framhöll överstyrelsen i sitt den 28 januari 1931 avgivna utlåtande över de seminariesakkunnigas betänkande, att i sådant avseende givetvis inga som helst svårigheter förefunnes beträffande de nuvarande treklassiga seminarierna och de blivande dubbelseminarierna, men att icke heller vid de tvåklassiga enkelseminarierna borde, såsom erfarenheterna från seminariet i Hagaström och en del landstingsseminarier redan visade, möta några svårigheter för en sådan anordning. Överstyrelsen hyser fortfarande denna uppfattning. När en lärarbefattning vid småskoleseminarium ledigförklaras, tillkännagives givetvis alltid, huruvida tjänstgöringen avser själva seminariet eller övningsskolan.

5. Lärarkompetensen.

Sakkunnig-
ledamoten
N. J. F.
Almkvist.

Med nu berörda förhållande sammanhänger på det närmaste frågan om seminarielärarnas kompetens. Denna fråga upptogs reservationsvis bland de sakkunniga av ledamoten Almkvist, som i ett särskilt yttrande anförde följande:

Enligt nu gällande föreskrifter äro kompetensvillkoren lika för ämneslärare och för övningsskollärare vid småskoleseminarierna. Även om denna anordning i en del fall, särskilt vid de mindre seminarierna, inneburit vissa fördelar, medför den å andra sidan så stora nackdelar, att den fördenskull icke längre bör upprätthållas.

Det har nämligen visat sig svårt att erhålla väl kvalificerade sökande till ämneslärarbefattningar vid småskoleseminarier. Skolöverstyrelsen har vid flera tillfällen i avgivna yttranden fäst uppmärksamhet härpå. Det är givet, att detta förhållande i främsta rummet beror på de jämförelsevis låga lönerna. Lärarna vid andra undervisningsanstalter äro i detta avseende gynnsammare ställda, och därav följer, att endast undantagsvis lärare med akademisk examen söka anställning vid småskoleseminarierna. Men gynnsammare placering i lönehänseende förbindes ofta med skärpta kompetenskrav. Här böra båda delarna beslutas. Undervisningen inom själva seminarierna bör bestridas av högt kvalificerade lärare. Eleverna ha numera i stort antal avlagt realskoexamen eller genomgått åttaklassig flickskola.

En dylik uppdelning mellan ämneslärare- och övningsskollärartjänster har redan genomförts vid statens samtliga småskoleseminarier, alltså även vid det tvååriga i Hagaström, och erfarenheterna därav äro de bästa. Vad där- efter vidkommer kompetensen för ämneslärare vid småskoleseminarium, synes den böra sättas ungefär lika med den, som gäller för ämneslärare vid kommunal realskola.

På grund av det anförda föreslår Almkvist, att en uppdelning äger rum mellan ämneslärar- och övningsskollärartjänster vid småskoleseminarium, att nu gällande kompetensvillkor för övningsskollärare bibehållas, men att kompetensen för ämneslärartjänst höjes till ungefärlig likhet med den för ämneslärartjänst vid kommunal realskola föreskrivna.

I sitt över betänkandet avgivna utlåtande yttrade skolöverstyrelsen i fö-
varande fråga:

Enligt bestämmelserna i nu gällande stadga för landstingsseminarierna fordras för anställning såsom ordinarie lärare vid småskoleseminarium att hava med goda vitsord avlagt folkskollärarexamen eller förvärvat annan teoretisk och praktisk utbildning för lärarkallet av minst häremot svarande omfattning, att hava under minst två läsår med nit och skicklighet bestritt full tjänstgöring vid någon under skolöverstyrelsen ställd läroanstalt samt att på sätt, som i stadgan närmare angives, hava blivit av skolöverstyrelsen förklarad behörig och lämplig till tjänsten. De nuvarande bestämmelserna lägga sålunda icke hinder i vägen för anställande av lärare med sådan kompetens, som går utöver minimifordran, nämligen avlagd folkskollärarexamen. På grund av den hittillsvarande låga avlöningen för småskoleseminariernas lärare hava de lediga lärartjänsterna endast lockat ett fåtal sökande, och bland den nuvarande seminarielärarkåren är det endast i få undantagsfall som någon lärare har avlagt någon akademisk examen.

Anledningen till den låga lönestandarden sammanhänger med det förhållandet, att vare sig beträffande anställningsvillkor eller avlöningsförmåner någon skillnad hittills icke blivit gjord mellan lärarna vid själva seminariet (ämneslärarna) och lärarna vid seminariets övningsskola. Överstyrelsen framhöll i sitt förut nämnda utlåtande den 30 november 1928, att det stode klart för överstyrelsen, att om lärokursen vid småskoleseminarierna bleve utsträckt till treårig, spörsmålet om lärarkompetensen icke längre kunde uppskjutas. Överstyrelsen är emellertid av den uppfattningen, att denna fråga måste bli i hög grad aktuell i samband med den nu förestående reformen beträffande småskoleseminariernas förstatligande, även om den nuvarande tvååriga utbildningstiden bibehålles. Därigenom att samtliga enkelklassiga seminarier med intagning av elever endast vartannat år bortfalla och samtliga seminarier komma att bestå av, förutom ett par övningskolavdelningar, minst två seminarieklasser (vid de föreslagna dubbelseminarierna fyra seminarieavdelningar) komma förutsättningar att finnas för en uppdelning av lärarna i dels ämneslärare och dels övningsskollärare.

Överstyrelsen har närmare gått in på denna fråga i sitt den 19 oktober 1930 avgivna utlåtande över 1928 års lönekommittés betänkande. Överstyrelsen har i sagda utlåtande framhållit, att någon ljusning beträffande möjligheten att till ämneslärartjänsterna erhålla sökande med önskvärda teoretiska och pedagogiska kvalifikationer icke inträtt, ävensom att detta faktum berodde på de för ämneslärarna bestämda låga löneförmånerna. I den mån dessa höjdes, bleve möjligheterna i nämnda hänseende större. Överstyrelsen funne det emellertid sannolikt, att tillfredsställande löneförmåner för ämneslärare vid småskoleseminarium icke kunde utverkas, utan att andra kompetenskrav än de nu gällande samtidigt bleve fastställda. Överstyrelsen måste under alla förhållanden finna det rimligt och nödvändigt att kravet på ämneslärarnas kompetens skärpes, och synas starka skäl tala för den av reservanten anförda uppfattningen, att kompetensfordringarna på småskoleseminariernas ämneslärare böra bestämmas till minst de för ämneslärartjänst vid kommunal mellanskola gällande. Naturligtvis böra därmed följa motsvarande löneförmåner.

Vad beträffar den tekniska möjligheten att kunna genomföra en dylik uppdelning av lärarna i ämneslärare och övningsskollärare finnas givetvis inga som helst svårigheter vid de nuvarande treklassiga seminarierna och de blivande dubbelseminarierna. Men icke heller vid de tvåklassiga enkelseminarierna böra, såsom erfarenheterna från seminariet i Ilagaström och en del landstingsseminarier redan visa, några svårigheter möta för en sådan

anordning. Vid dylikt seminarium krävas två lärare i övningsskolan och tre ämneslärare (rektor inberäknad), och normalt bör det kunna gå att på dessa tre lärare på ett tillfredsställande sätt fördela de sju läsåmnen, som förekomma på småskoleseminariernas läroplan.

De sålunda ifrågasatta nya bestämmelserna angående lärarkompetensen skulle sålunda komma att tillämpas vid erforderlig rekrytering av de ordinarie lärar- och rektorstjänsterna vid statens småskoleseminarier. Då emellertid överstyrelsen i likhet med de sakkunniga anser önskvärt, att lärarna på indragningsstat efter nedläggandet av vissa landstingsseminarier i möjligaste mån komma att erhålla anställning vid de nya statsseminarierna, skulle överstyrelsen finna lämpligt att under en viss övergångstid Kungl. Maj:t (eventuellt skolöverstyrelsen) ägde rätt att utan hinder av de nya kompetensbestämmelserna till ordinarie ämneslärare vid småskoleseminarium förordna förtjänt lärare på indragningsstat, som därtill anmälde sig.

Vid ärendets behandling i överstyrelsen har undervisningsrådet Björck reservationsvis anfört huvudsakligen följande:

Det synes knappast görkligt att vid de blivande enkelseminarierna åvåga bringa en konsekvent genomförd arbetsfördelning mellan ämnes- och övningsskollärare. Vid sådant förhållande, och då det dessutom måste anses vara till fördel för rekryteringen i det hela att kunna för undervisningen tillgodogöra sig goda lärarkrafter med olika utbildning, har reservanten icke funnit tillräckliga skäl föreligga för en förändring av nuvarande ordning.

Skolöversty-
relsen 10/11
1931.

Beträffande nu förevarande fråga har skolöverstyrelsen i sitt senare yttrande fasthållit sin förutvarande ståndpunkt och anfört följande:

Det ligger i sakens natur, att det måste krävas olika realkompetens för lärarna i övningsskolan och för ämneslärarna vid själva seminariet. För de förra bör givetvis, i likhet med vad som gäller övningsskollärarna vid folkskoleseminarierna, krävas avlagd folkskollärarexamen. För närvarande efterdras icke heller någon högre formell kompetens för ämneslärarna vid småskoleseminarierna än »att hava med goda vitsord avlagt folkskollärarexamen eller förvärvat annan teoretisk och praktisk utbildning för lärarkallet av minst häremot svarande omfattning». Denna bestämmelse är uppenbarligen mycket otillfredsställande. De för seminarierna oförmånliga följderna av en sådan nivellering i kompetensbestämmelserna beträffande ämnes- och övningsskollärare skulle givetvis kunna motverkas, ifall i stället avlöningen vore differentierad på ett mot den önskvärda realkompetensen svarande sätt. Så är emellertid icke förhållandet, utan avlöningen är lika för ämnes- och övningsskollärare och motsvarar den för övningsskollärarna vid folkskoleseminarierna bestämda lönen. För landstingsseminariernas lärare äro lönebeloppen till och med lägre, enär tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg aldrig kommit i nivå med motsvarande poster för folkskoleseminariernas övningsskollärare. Dessa förhållanden hava verkat i hög grad menligt på lärarrekruteringen vid småskoleseminarierna. De statliga seminarierna lida härav ännu mer än landstingsseminarierna, enär landstingen dock i många fall begagnat sig av möjligheten att förbättra lärarlöner genom särskilda tillägg.

Överstyrelsen har också tidigare för Kungl. Maj:t framlagt det trängande behovet av ändrade kompetensbestämmelser för småskoleseminariernas ämneslärare och i samband därmed även ändrade avlöningsbestämmelser. Överstyrelsen vill hänvisa till vad överstyrelsen i sådant hänseende framhållit i sina utlåtanden dels den 19 oktober 1930 över 1928 års lönekommittés be-

tänkande, dels den 28 januari 1931 över de seminariesakkunnigas utredning. Huvudinnehållet i överstyrelsens yttrande rörande denna sak är återgivet å sid. 51—53 i propositionen nr 212 till 1931 års riksdag, i vilken proposition frågan om lärarkompetensen vid småskoleseminarierna behandlades i en särskild avdelning.

Föredragande departementschefen framhöll, att denna fråga icke vore tillräckligt utredd, för att något förslag om ändrade kompetensbestämmelser skulle kunna i dåvarande sammanhang framläggas. Vidare erinrades därom, att en lösning av detta spörsmål nära sammanhänge med den blivande löneregleringen för småskoleseminariernas lärare. I likhet med de sakkunniga fann departementschefen angeläget, att under en viss övergångstid så många som möjligt av de ordinarie lärarna vid de nedlagda landstingsseminarierna måtte vinna anställning vid de nya statsseminarierna. Därjämte framhölls, att spörsmålet om lärarkompetensen vid småskoleseminarierna icke hade någon inverkan på frågan om statens övertagande av dessa seminarier, utan att denna fråga kunde lösas helt självständigt.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter, på grund av vilka frågan om kompetensfordringarna för småskoleseminariernas lärare blivit ställd på framtiden, har överstyrelsen nu endast velat ånyo betona frågans stora vikt och betydelse för småskollärarytbildningen samt framhålla, att den nu förestående koncentrationen av denna utbildning med ett större antal dubbelseminarier måste vara ägnad att föra frågan ett stort steg närmare sin lösning.

6. Anställningsförhållandena.

Beträffande anställningsförhållandena vid småskoleseminarierna ha de sakkunniga anført följande:

De sakkunniga.

De sakkunniga ha i det föregående förordat en seminarieorganisation, omfattande tre dubbel- och fem enkelseminarier, förutom statens nuvarande fyra enkelseminarier.

Vid de seminarier, som föreslås till förstatligande, funnos vid början av höstterminen 1930 ordinarie lärare anställda till följande antal, nämligen vid seminarierna i:

Linköping	4 lärare
Lund	4 »
Halmstad	4 »
Kalmar	1 »
Falun	4 »
Östersund	4 »

Summa 21 lärare

Vid beräklandet av statsverkets kostnader för den nya organisationen ha de sakkunniga — såsom redan angivits — utgått ifrån, att vid varje enkelseminarium skulle vara anställda 4 och vid dubbelseminarium 7 ordinarie lärare, i båda fallen förutom rektor. De nya statsseminarierna skulle alltså kräva en personal av 49 ordinarie lärare. Då vid de till förstatligande föreslagna seminarierna endast finnas 21 lärare, föreligger således en brist av 28 lärare.

Antalet ordinarie vid de småskoleseminarier, som förutsättas skola upphöra med sin verksamhet, framgår av följande översikt:

Växjö	3	ordinarie lärare
Uppsala	3	» »
Jönköping	2	» »
Borås	3	» »
Malmköping	3	» »
Göteborg	2	» »
Bollnäs	5	» »
Kristinehamn	4	» »
Västerås	2	» »
Uddevalla	2	» »
Örebro	2	» »
Härnösand	5	» »

Summa 36 ordinarie lärare

Av tidigare lämnad redogörelse framgår dessutom, att en del småskoleseminarier redan avvecklats på initiativ av vederbörande landsting. Då verksamheten nedlades, hade vid dem följande antal lärare ordinarie anställning, nämligen:

vid seminariet i Öjebyn	3	ordinarie lärare
» » i Skellefteå	5	» »
» » i Kristianstad	3	» »

Summa 11 ordinarie lärare

Tillsammans skulle alltså finnas 68 vid småskoleseminarier tjänstgörande eller å indragningsstat hos respektive landsting uppförda ordinarie lärare och de nya statliga seminariernas behov av lärare skulle således utan svårighet kunna tillgodoses, för den händelse de överblivna lärarna kunde tagas i anspråk.

I sin utredning fäster skolöverstyrelsen uppmärksamheten på att beträffande lärarpersonalen vid statens nuvarande småskoleseminarier bland annat är föreskrivet, att befattningshavare vid en möjligen inträdande förändrad organisation av undervisningsväsendet skall vara pliktig att låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet. Någon bestämmelse av motsvarande innehåll finnes icke rörande lärare vid landstingsseminarier, och även om man kan tänka sig en skyldighet för dessa seminariers lärare att underkasta sig förflyttning till lärarbefattning vid annan kommunal skola inom landstingets skolområde, kan denna skyldighet icke sträcka sig till en lärarbefattning i statens tjänst.

De sakkunniga finna det emellertid önskvärt, att ifrågavarande lärare själva och snarast möjligt övergå till lärartjänst vid de seminarier, som övertagas av staten, och för att, i den mån detta är möjligt, underlätta en sådan utveckling, bör enligt de sakkunnigas mening föreskrivas, att de ordinarie lärartjänster, som under en tid av tre år från förstatligandet skola tillsättas vid statens samtliga småskoleseminarier, icke skola ledigkungöras utan efter prövning av Kungl. Maj:t besättas med lärare från de nedlagda landstingsseminarierna.

Angående denna fråga yttrar nu skolöverstyrelsen:

Tillsättning av lärare vid statens nuvarande småskoleseminarier sker i enlighet med föreskrift i kungl. brevet till skolöverstyrelsen den 9 december 1921 med däri gjord ändring genom kungl. brev den 3 juni 1927. Rektor och lärare tillsättas av skolöverstyrelsen, rektor genom förordnande på viss tid, lärare med full tjänstgöring medelst fullmakt, i den mån riksdagen an-

visat medel för uppförande av lärarbefattningar på ordinarie stat, och övriga lärare medelst förordnande att gälla tills vidare eller för viss tid. Vikarie för tjänstledig lärare förordnas, då tjänstledigheten avser kortare tid än en termin, av domkapitlet, som utgör den lokala styrelsen för vederbörande seminarium. När en av Kungl. Maj:t fastställd stadga för statens småskoleseminarier kommer till stånd, bör denna givetvis upptaga även bestämmelser om lärartillsättningen. Tills vidare torde föreskrifterna i ovannämnda kungl. brev böra utsträckas att gälla även de nya statsseminarierna.

Såsom ovan anförts har Kungl. Maj:t anslutit sig till den av skolöverstyrelsen och de seminariesakkunniga uttalade tanken, att de ordinarie lärare, som äro anställda vid sådana landstingsseminarier, som av staten övertagas, eller varit anställda vid seminarier av detta slag, som i samband med småskollärrarinneutbildningens förstatligande måste nedläggas, i största möjliga mån komma att vinna ordinarie anställning vid de blivande statsseminarierna. För att underlätta en sådan utveckling, att nu ifrågavarande lärare, vilka icke äro underkastade förflyttningsskyldighet, själva och snarast möjligt övergå till lärartjänst vid de seminarier, som övertagas av staten, hava de sakkunniga förordnat en föreskrift om att de ordinarie lärartjänster, som under en tid av tre år från förstatligandet skola tillsättas vid statens samtliga småskoleseminarier, icke skola ledigkungöras utan efter prövning av Kungl. Maj:t besättas med lärare från de nedlagda landstingsseminarierna. Överstyrelsen har intet att erinra mot en sådan anordning. Frågan, om övergångstidens längd lämpligen bör sättas till tre år eller något längre tid, torde dock böra hållas öppen.

7. Rektors ställning.

I fråga om rektors ställning yttrar skolöverstyrelsen.

Enligt gällande stadga för landstingsseminarierna skall till rektor vid sådant seminarium förordnas en av de vid seminariet anställda ordinarie lärarna eller i undantagsfall annan lärare. Därav följer, att rektors avlöning i sådana fall utgöres av den stadgade lärarlönen plus ett särskilt rektorsarvode, vartill kommer bostad eller ersättning härför. Till rektorerna vid statens småskoleseminarier utgår särskild i författning stadgad rektorslön å tjänsten i dess helhet (nr 542/1920), varav följer, att sådan rektor icke med nödvändighet behöver innehava ämneslärartjänst vid seminariet. För närvarande inneha rektorerna vid seminarerna i Murjek och Lycksele ordinarie ämneslärarbefattning vid det egna seminariet med tjänstledighet å befattningen, så länge rektorsförordnandet varar. Rektorerna vid seminarerna i Haparanda och Hagsåström innehava ordinarie befattning vid annan läroanstalt, den förre övningsskollärbefattning vid folkskoleseminarium och den senare adjunktur vid högre allmänt läroverk. Överstyrelsen vill erinra därom, att såväl lärarlönekommittén i sitt år 1923 avgivna betänkande som 1928 års lönekommitté föreslagit avlöning åt rektor vid samtliga småskoleseminarier i enlighet med det system, som nu gäller för rektorerna vid statsseminarierna. Följden härav torde sålunda bliva, att även sättet för förordnande av rektor vid statens nuvarande småskoleseminarier skall tillämpas vid de nya statsseminarierna över lag. Förfarandet är onekligen förenat med vissa olägenheter, särskilt med hänsyn till möjligheten att kunna bereda rektorerna någon ordinarie tjänst. Det torde dock vara oundvikligt, då det överensstämmer med motsvarande förhållande vid andra statliga läroanstalter.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

8. Nya författningsbestämmelser.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Slutligen berör skolöverstyrelsen frågan om nya författningsbestämmelser.

De nu gällande bestämmelserna rörande småskoleseminariernas såväl organisation som ekonomiska förhållanden äro fördelade på ett flertal kungörelser och kungl. brev, somliga gällande statens och somliga landstingens seminarier. Det torde ligga i sakens natur, att sedan staten övertagit småskoleseminarierna och organisationen därigenom blivit mera enhetlig, en motsvarande enhetlighet också bör komma till stånd beträffande författningsbestämmelserna. Bland annat blir en ny stadga för småskoleseminarierna erforderlig. Under ett eller annat övergångsår synes man dock böra nöja sig med mera provisoriska föreskrifter.

Departementschefen.

Jag har intet att invända mot vad överstyrelsen anfört angående övnings skolans anordning vid småskoleseminarierna. Icke heller föranleder överstyrelsens yttrande rörande lokalbehovet någon erinran från min sida, och jag kan vidare ansluta mig till vad överstyrelsen anfört rörande det behöfliga antalet lärare vid seminarier. De av överstyrelsen i denna punkt upptagna spörsmålen angående lärotidens längd, åtskillnad mellan ämnes- och övningsskollärare och kompetensfordringar för erhållande av lärartjänster vid seminarier synas mig visserligen betydelsefulla, men det torde icke vara erforderligt att i detta sammanhang taga ställning till desamma.

Vad skolöverstyrelsen i sitt yttrande om anställningsförhållandena anfört rörande blivande stadgebestämmelser om lärartillsättningen vid småskoleseminarierna biträder jag. Att sådana åtgärder vidtagas, som möjliggöra tillmötesgående av de sakkunnigas och skolöverstyrelsens uttalade önskan, att ordinarie lärare, vilka nu äro eller tidigare varit anställda vid seminarier, som redan äro eller komma att bliva nedlagda, må kunna i största möjliga mån vinna anställning vid de blivande statsseminarierna, har jag redan förordnat. Däremot kan jag icke biträda de sakkunnigas förslag om en till längden fastställd övergångstid, under vilken lediga tjänster vid de nya statsseminarierna icke skulle ledigförklaras utan efter prövning av Kungl. Maj:t besättas med lärare från de nedlagda småskoleseminarierna. Dels finner jag en så begränsad övergångstid mindre lämplig, dels anser jag, att den ifrågasatta prövningen bör ankomma på skolöverstyrelsen, som enligt min mening bör fortfarande tillsätta de ordinarie ämnes- och övningsskollärartjänsterna.

Vad beträffar rektors ställning instämmer jag i skolöverstyrelsens uttalande. Att nya enhetliga författningsbestämmelser för småskoleseminarierna, ny seminariestadga däri inbegripen, måste utfärdas följer redan av 1931 års riksdags beslut, att all småskollärarytbildning skall ombesörjas av staten.

D. Ekonomiska synpunkter.

Beträffande de ekonomiska synpunkterna rörande den nya seminarieorganisationen hava de sakkunniga och skolöverstyrelsen yttrat sig angående engångskostnader, årsomkostnader samt kostnader för lärare på indragningsstat.

1. Engångskostnader.

Vidkommande de engångskostnader, som vid ett förstatligande av landstingsseminarierna enligt de sakkunnigas förslag skulle bliva erforderliga, ha de sakkunniga anfört följande:

De sakkunniga.

Byggnadsstyrelsens förslag till nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten beträffande de landstingsseminarier, som av de sakkunniga förordats till förstatligande, slutade på en kostnadssumma av 169,600 kronor, fördelade på följande sätt:

S e m i n a r i u m	Nybyggnad	Förändrings- arbeten	Reparations- arbeten
Linköping	37,800	9,500	
Lund	—	60,400	9,800
Halmstad	—	24,300	7,300
Falun	—	6,200	7,500
Östersund	—	6,800	

Vilka brister, som genom de föreslagna anordningarna skulle avhjälpas, ha i seminarieöversikterna närmare angivits samtidigt med att de sakkunniga givit tillkänna den uppfattning, som de själva kommit till, rörande dessa ting under sina besök vid de skilda läroanstalterna. Det är huvudsakligen den nya gymnastikbyggnaden i Linköping, som de sätta i fråga.

Till summan här ovan böra läggas de 98,800 kronor, som byggnadsstyrelsen i annat sammanhang ansett nödvändiga för att iordningställa de ledigblivna seminarielokalerna i Strängnäs; jämväl därom ha de sakkunniga yttrat sig i det föregående. Där är närmast inläggandet av ny värmeledning, varom tveksamhet råder. Den skulle draga en kostnad av 33,000 kronor. Till dubbelseminariet i Skara återkomma de sakkunniga längre fram, och i fråga om dubbelseminariet i Kalmar skulle staten ej betungas med några byggnads-kostnader.

Då de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda förslaget om utbildningstidens utsträckning till tre år, ha de vid bedömandet av utrymmesfrågan endast tagit hänsyn till för tvåårig utbildningskurs erforderliga lokaler. För övrigt gå de ut ifrån att den promemoria, som skolöverstyrelsen upprättat rörande lokalbehovet vid tvåårigt enkel- och dubbelseminarium, mera är att betrakta såsom ett program av en jämförelsevis hög standard, som lämp-ligen bör följas, då fråga är om nyanläggning eller mera omfattande förändringar. I de fall åter, då redan befintliga seminariebyggnader övertagas och lokalerna kunna sägas vara i stort sett ändamålsenliga och tillräckliga, anse de sakkunniga alldeles som skolöverstyrelsen, att krav på utvidgning

icke bör framställas, om ett eller annat specialrum skulle fattas, endast undervisningen kan upprätthållas utan större olägenheter.

De sakkunniga anse dessutom, att de förbättringar i fråga om lokalerna, som föreslagits och måste anses vara nödvändiga, icke böra komma till utförande på en gång eller omedelbart efter förstatligandet. Det torde i stället vara lämpligt, att de genomföras successivt och efter framställning från vederbörande seminarium. De kunna då bättre anpassas efter de krav på ändringar, som erfarenheten funnit vara ofrånkomliga och ändamålsenliga.

Skolöverstyrelsens förslag till komplettering av den lösa egendomen slutade på en kostnadssumma av 70,735 kronor enligt följande fördelning:

S e m i n a r i u m	Rumsinven- tarier	Undervis- ningsmate- riel	Bokbestånd	Summa
Linköping	12,881	6,245	—	19,126
Lund	5,294	3,530	4,800	13,624
Halmstad	7,225	4,695	3,600	15,520
Falun	5,429	2,770	—	8,199
Östersund	6,596	4,070	3,600	14,266

Vid beräkningen av erforderliga rumsinventarier och kostnaderna för dessa har skolöverstyrelsen vid de skilda seminarierna i första hand räknat med nyanskaffning för felande rum. Därjämte har kompletteringsbehovet för redan befintliga rum prövats mera individuellt med hänsyn i varje särskilt fall till olika på saken inverkan omständigheter, så långt dessa varit möjliga att bedöma.

I fråga om kompletteringssummans storlek och om dess fördelning seminarierna emellan är i det stora hela inga invändningar att göra. De sakkunniga ha här och var kunnat konstatera bristfälligheter och detta icke minst i fråga om biblioteken. Dock vill det synas, som om siffrorna i någon mån skulle kunna nedbringas. Skulle den föreslagna nya gymnastikbyggnaden i Linköping icke bli av, frångå de 5,525 kronor, som ingå i siffran rörande rumsinventarier för detta seminarium. Däremot tillkomma 9,520 kronor, som skolöverstyrelsen beräknat för rumsinventarier i Strängnäs. De sakkunniga förutsätta, att de vid Skara folkskoleseminarium befintliga rumsinventarierna såväl som undervisningsmaterielen och bokbeståndet äro tillräckliga även vid seminariets förändring till dubbelseminarium för småskollärlarinneutbildning. Men för dubbelseminariet i Kalmar kräves med all sannolikhet full nyanskaffning.

Kompletteringen bör emellertid även i detta avseende ske successivt, och det finns härvidlag ett särskilt skäl, som talar för en sådan anordning. De sakkunniga ha för avsikt att föreslå, att staten vid övertagandet av småskollärlarinneutbildningen också skall övertaga det ekonomiska ansvaret för all den ordinarie lärarpersonal, som är anställd icke allenast vid de seminarier, som övertagas, utan jämväl vid de övriga. Det är under sådana omständigheter en rimlig begäran, att de landsting, vilkas seminarier ej längre skola fortsätta sin verksamhet, till staten överlämna den lösa egendom, som staten kan önska övertaga. De sakkunniga mena därför, att kompletteringar i större

omfattning icke böra ske, förrän en granskning ägt rum av det förråd, som sålunda kan bli tillgängligt.

När skolöverstyrelsen i sin senaste utredning yttrar sig om de ekonomiska synpunkterna, förutskickar överstyrelsen den erinran, att den utredning i nämnda avseende, som överstyrelsen i detta sammanhang lämnar, hänför sig till den i det föregående av överstyrelsen föreslagna seminarieorganisationen och att kostnadsberäkningen i sin helhet alltså gäller en tidpunkt, då denna organisation tänkes helt genomförd någon gång i slutet av 1930-talet. De ekonomiska frågor och budgetära förhållanden, som avse mera provisoriska anordningar under övergångsåren, behandlar överstyrelsen icke i denna utredning utan först senare.

I anslutning till vad de sakkunniga anfört och föreslagit rörande engångskostnaderna (betänkandet sid. 100—102) samt med iakttagande av sådana modifikationer, som betingas av de av överstyrelsen föreslagna ändringarna i seminarieorganisationen, har överstyrelsen beräknat engångskostnaderna för denna organisations genomförande. Överstyrelsen börjar med erforderliga förändrings- och reparationsarbeten i de byggnader, som skulle för ändamålet användas, och yttrar därom:

Såsom framgår av byggnadsstyrelsens skrivelse till överstyrelsen den 15 oktober 1931, har byggnadsstyrelsen gjort en utredning angående genom vilka förändringar det kvinnliga folkskoleseminariet i Landskrona och det manliga folkskoleseminariet i Härnösand kunna ombildas till dubbelklassiga småskoleseminarier. Enligt verkställd beräkning skulle ändringen i Landskrona icke behöva medföra några särskilda kostnader men ändringsarbetena i Härnösand kosta 10,600 kronor.

Förändringen av folkskoleseminariet i Skara till ett dubbelt småskoleseminarium har beräknats draga en kostnad av 150,800 kronor (betänkandet sid. 212). Enligt vad överstyrelsen inhämtat, skulle med någon reduktion i ombyggnadsprogrammet kostnaderna kunna nedbringas med 25,000 kronor, kanske mera. Tages därjämte hänsyn till det av landstinget erbjudna bidraget av 25,000 kronor och eventuellt ett lika stort bidrag från Skara stad, skulle statens kostnader för byggnadernas omändring kunna stanna vid 75,000 kronor. I nedanstående översikt upptager överstyrelsen emellertid ett förslagsbelopp av 100,000 kronor.

Förändringen av folkskoleseminariet i Strängnäs skulle enligt byggnadsstyrelsen kosta 98,000 kronor. De sakkunniga anse, att ett häri inberäknat belopp av 33,000 kronor för ny värmeledning borde, åtminstone tills vidare, kunna inbesparas.

För seminariet i Linköping har beräknats, att erforderliga förändrings- och reparationsarbeten skulle kosta 9,500 kronor. Seminariet saknar egen gymnastiksal. Byggandet av ett särskilt gymnastikhus skulle kosta 37,800 kronor. De sakkunniga ha ifrågasatt nödvändigheten härav. Då seminariet för närvarande disponerar fullgod gymnastiklokal i seminariets närhet, kan behovet av nytt gymnastikhus först framdeles med säkerhet bedömas.

Beträffande seminariet i Kristinehamn skulle enligt byggnadsstyrelsens beräkningar behovet av tillbyggnad samt omändringar draga en kostnad av 132,000 kronor, därav nybyggnadsarbetet 99,500 kronor. De sakkunniga

hava närmare ingått på denna fråga (betänkandet sid. 92) och för sin del funnit, att särskild tillbyggnad av huset vore onödig. I stället kunde för billigare pris en påbyggnad av huset verkställas. Överstyrelsen delar denna uppfattning. Enligt byggnadsstyrelsens beräkning skulle ett påbyggande av huset med ytterligare en våning kosta 52,000 kronor. Sannolikt skulle kostnaderna härför kunna nedbringas. I tablån här nedan upptagas de approximativt med 50,000 kronor. Beräknade kostnader för vissa förändrings- och reparationsarbeten hava upptagits till 33,300 kronor.

Kostnaderna för erforderliga ändrings- och reparationsarbeten vid seminariet i Falun hava beräknats till 13,700 kronor. Ett alternativ, upptagande nybyggnad till ett belopp av 52,000 kronor, avstyrkes av de sakkunniga. Även överstyrelsen förordar det förstnämnda alternativet.

Följande översikt visar sammanfattningsvis de beräknade engångskostnaderna för lokaler.

Seminarium	Förändrings- och repara- tionsarbeten Kronor	Anm.
Strängnäs	65,800	{För gymnastikbyggnad ytterligare 37,800 kr.
Linköping	9,500	
Kalmar	—	
Landskrona	—	
Skara	100,000	
Kristinehamn	83,300	
Falun	13,700	
Härnösand	10,600	
Summa kronor	282,900	

Byggnadsstyrelsens förslag till nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten för den av de sakkunniga föreslagna seminarieorganisationen slutade på ett belopp av 419,300 kronor (proposition nr 212, sid. 73). De sakkunniga tänkte sig dock, såsom framgår av ovanstående redogörelse, att kostnaderna skulle kunna minskas på åtskilliga punkter. Enligt överstyrelsens seminarieplan skulle, i främsta rummet tack vare ett större antal dubbelseminarier i förutvarande folkskoleseminarier, kostnaderna för lokaler kunna ytterligare avsevärt beskäras. Dessa kostnader komma givetvis att fördelas på flera år.

Beträffande erforderlig anskaffning av inventarier, undervisningsmaterieell och böcker åt de nya statsseminarierna och därav föranledda kostnader får överstyrelsen hänvisa till i sådant avseende tidigare gjorda utredningar och de sakkunnigas framställning i ämnet.

Därefter lämnar överstyrelsen följande översikt över de beräknade kostnaderna för nyanskaffning av lös egendom, därest kompletteringen skulle avse kravet på önskvärd fullständighet.

S e m i n a r i u m	Rumsinven- tarier	Undervis- ningsmate- riel	Bokbestånd	Summa
Strängnäs	9,520	—	—	9,520
Linköping	7,356 ¹⁾	6,245	—	13,601
Kalmar	28,820	7,175	6,000	41,995 ²⁾
Landskrona	—	—	—	—
Skara	—	—	—	—
Kristinehamn	7,250 ¹⁾	1,520	—	8,770
Falun	5,429	2,770	—	8,199
Härnösand	—	—	—	—
Summa	58,375	17,710	6,000	82,085

¹⁾ För eventuellt ny gymnastiksal tillkomma ytterligare 5,525 kronor.

²⁾ Summan utgör beräknad kostnad för fullständigt ny utrustning för ett dubbelseminarium.

Det gäller även om den lösa egendomen, att kompletteringar böra ske efter hand i mån av behov. Med största sannolikhet kunna de verkliga kostnaderna nedbringas avsevärt under i tabellen angivna summor, enär behovet av inventarier av detta slag i stor utsträckning kan tillgodoses ur förråd, som av landstingen ställts till statens förfogande, mot det att staten övertager det ekonomiska ansvaret för lärarpersonalen vid de nedlagda landstingsseminarierna.

2. Årsomkostnader.

Beträffande de blivande årsomkostnaderna för den av de sakkunniga föreslagna seminarieorganisationen ha de sakkunniga lämnat följande utredning:

De sakkunniga.

Vid beräkning av de årliga driftskostnaderna för den seminarieorganisation, som de sakkunniga förordat till förstataligande, ha skolöverstyrelsens statförslag i dess utredning år 1927 blivit följda, enär de vid granskning i det stora hela ej föränlett någon erinran från de sakkunnigas sida.

Vid uppgörande av sina förslag utgick skolöverstyrelsen ifrån de nu gällande avlöningarna jämlikt kungl. kungörelsen den 31 december 1919, nr 890, angående avlöning åt lärare vid av landsting eller stad, som ej deltagit i landsting, inrättade småskoleseminarier samt angående statsbidrag till sådana seminarier.

Beträffande lärarna förutsattes, att vid enkelseminarium erfordras jämte rektor, som upptagits såsom manlig, fyra lärare med full tjänstgöring, därav en beräknats vara manlig och tre kvinnliga. I övrigt skulle undervisningen skötas av timlärare, företrädesvis i de särskilda övningsämnen.

För närvarande utgår tillfällig löneförbättring för lärarna vid landstingsseminarierna med ett belopp utgörande $\frac{3}{4}$ av det, som är bestämt för lärarna vid statens småskoleseminarier. I sin gjorda beräkning förutsatte överstyrelsen för lärarna i de nya statsseminarierna full likställighet i nämnda hänseende. Läkararvodet, som skolöverstyrelsen upptog till 700 kronor, var, enligt vad de sakkunniga inhämtat, beräknat med ledning av den er-

sättning, som i allmänhet utgått till läkare vid småskoleseminarium och med särskild hänsyn tagen till, att ifrågavarande läkare icke endast skola verkställa undersökningar utan jämväl vid sjukdom ägna den sjuke vård och tillsyn. Bibliotekariearvodena voro likaledes beräknade med ledning av numera utgående ersättning. De utgifter i övrigt, till vaktmästare, värme, lyse m. m., som upptagits, hade beräknats med ledning av de utgifter, som i verkligheten visat sig erforderliga vid de bäst ordnade seminarierna, varjämte i tillämpliga delar jämförelse gjorts med statens småskoleseminarier.

Dyrtidstilläggen voro beräknade efter den för vårterminen 1927 gällande tilläggsprocenten och beloppen för elevstipendier endast approximativt beräknade. I fråga om de senare ha de sakkunniga tagit dem med utan att vilja binda sig vid summan. För övrigt äro i nedanstående förslag dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring icke medräknade.

A. Förslag till utgiftsstat för tvåklassigt småskoleseminarium (enkelseminarium).

1. Läraravlöningar.

	Lön	Tjänstgöringspengar	Ålders-tillägg	Summa
a) rektor, manlig (utom bostad eller bostadsersättning)	2,900	1,500	1,200	5,600
b) ämneslärare: 1 manlig	2,100	1,300	1,200	4,600
1 kvinnlig	1,800	1,000	900	3,700
övningsskollärare: 2 kvinnliga	3,600	2,000	1,800	7,400
c) timlärare: musik 10 tim. $\times$ 95 kronor =		950		
gymnastik 10 tim. $\times$ 95 kr. =		950		
hushållsgöromål 10 tim $\times$ 90 kronor =		900		
trädgårdsskötsel $2\frac{1}{2}$ tim. $\times$ 140 kronor =		350		
d) vikariearvoden, förslagsvis				3,150
				1,000
				<u>25,450</u>

2. Övriga arvoden.

a) läkararvode	700
b) bibliotekariearvode	150
	<u>850</u>

3. Utgifter till materiell, ljus m. m.

a) vaktmästare (utom bostad och bränsle)	1,800
b) undervisningsmateriel och böcker	1,000
c) materiel för undervisning i slöjd och hushållsgöromål	300
d) uppvärmning, vatten, lyse och renhållning	3,000
e) tryckningskostnader	400
f) inventarier och deras underhåll	750
g) övriga utgifter	500
	<u>7,750</u>

4. Elevstipendier	5,000
-----------------------------	-------

Sammandrag:

1.	kronor	25,450
2.	»	850
3.	»	7,750
4.	»	5,000
		kronor 39,050

Om samtliga ordinarie lärare befinna sig i lägsta lönegraden och alltså inga ålderstillägg utgå, minskas denna summa med 5,100 kronor. Minimibelopp alltså 33,950 kronor.

B. Förslag till utgiftsstat för tvåklassigt småskoleseminarium (dubbelseminarium), byggt på enahanda grunder som för enkelseminarium.

1. Läraravlöningar.

	Lön	Tjänstgöringspengar	Ålders-tillägg	Summa
a) rektor, manlig (utom bostad eller bostadsersättning).....	3,100	1,800	1,200	6,100
b) ämneslärare: 1 manlig.....	2,100	1,300	1,200	4,600
3 kvinnliga.....	5,400	3,000	2,700	11,100
övningsskollärare: 3 kvinnliga.....	5,400	3,000	2,700	11,100
c) timlärare: musik 21 tim. × 95 kr. = .		1,995		
gymnastik 20 tim. × 95 kr. =		1,900		
husligt arbete 48 tim. × 90 kronor =		4,320		
trädgårdsskötsel 5 tim. × 140 kronor		700		8,915
d) vikariearvoden, förslagsvis				2,000
				43,815

2. Övriga arvoden.

a) läkararvode.....	1,200
b) bibliotekariearvode	225
	1,425

3. Utgifter till materiel, ljus m. m.

a) vaktmästare (utan bostad och bränsle).....	1,800
b) undervisningsmateriel och böcker	1,500
c) materiel för undervisning i slöjd och hushållsgöromål	500
d) uppvärmning, vatten, lyse och renhållning	5,000
e) tryckningskostnader.....	600
f) inventarier och deras underhåll	1,200
g) övriga utgifter	900
	11,500

4. Elevstipendier

10,000

Sammandrag:

1.	kronor 43,815
2.	» 1,425
3.	» 11,500
4.	» 10,000
	kronor 66,740

Om samtliga ordinarie lärare befinna sig i lägsta lönegraden och alltså inga ålderstillägg utgå, minskas denna summa med 7,800 kronor. Minimibelopp alltså 58,940 kronor.

De sakkunniga ha i det föregående förordat en seminarieorganisation, omfattande — vid sidan av statens nuvarande 4 seminarier — 3 dubbel- och 5 enkelseminarier. Den sammanlagda årliga kostnaden för dessa skulle med utgångspunkt från här ovan angivna normalstater utgöra:

för tre dubbelseminarier.	kronor 200,220: —
för fem enkelseminarier.	» 195,250: —
	Tillsammans kronor 395,470: —,

med kostnaderna för elevstipendier inräknade men utom dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring samt under förutsättning, att samtliga lärare befinna sig i högsta lönegraden. (Frånräknas de beräknade kostnaderna för elevstipendier blir summan 340,470 kronor.) I den mån lärarne stå i lägre lönegrad, minskas årskostnaderna, likaså för den händelse vid en del seminarier allt framgent anställas kvinnliga rektorer och i övrigt enbart kvinnliga lärare.

Jämväl andra omständigheter kunna, såsom skolöverstyrelsen påpekar, samverka till att årskostnaderna i tillämpningen komma att ställa sig lägre än de i staterna upptagna förslagsbeloppen. Sålunda kommer antagligen endast vid ett fåtal seminarier trädgårdsskötsel att bedrivas och förslagsbeloppen för sjukvikarierna torde i normala fall endast komma att partiellt tagas i anspråk.

Statens nuvarande kostnader för småskolläraryutbildningen vid landstingsseminarierna uppgår för budgetåret 1930/1931 till 375,000 kronor förutom dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring.

Enligt de av riksdagen för budgetåret 1930/1931 fastställda staterna för statens seminarier i Haparanda, Murjek och Lycksele, uppgå kostnaderna för dessa under samma budgetår till 173,000 kronor. För det tvåklassiga seminariet i Hagaström slutar staten på en summa av 37,500 kronor. Statsverkets årliga omkostnader för hela småskoleseminarieorganisationen skulle följaktligen komma att uppgå till 605,970 kronor mot nuvarande sammanlagda årskostnad av 585,500 kronor, förutom dyrtidstillägg, tillfällig löneförbättring samt kostnader för lärare å övergångsstat.

Statskon-
toret.

Statskontoret har i sitt utlåtande den 19 juli 1928 förklarat sig ej hava något att erinra mot de av skolöverstyrelsen föreslagna staterna för olika typer av småskoleseminarier.

Skolöver-
styrelsen
10/11 1931.

I en särskild punkt har skolöverstyrelsen yttrat sig om avlöningsförhållandena vid småskoleseminarierna och därom anfört:

För lärarpersonalen vid statens småskoleseminarier i Haparanda, Murjek och Lycksele gälla bestämmelserna i kungl. kungörelserna den 22 juni 1920 (nr 542), den 20 juni 1924 (nr 238) och den 3 juni 1927 (nr 267) angående avlöningsförmåner för ifrågavarande lärare. Någon ändring i dessa bestämmelser finner sig överstyrelsen icke böra i nu förevarande sammanhang föreslå.

För landstingsseminarierna gäller kungl. kungörelsen den 31 december 1919 (nr 890) angående avlöning åt lärare vid av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättade småskoleseminarier. Samma kontanta avlöningsbelopp, som i nu nämnda kungörelse äro bestämda, tillkommer ock lärarpersonalen vid seminariet i Hagsätröm jämlikt Kungl. Maj:ts brev till statskontoret den 18 juni 1927, dock med den skillnaden att rektor, i likhet med rektorerna vid övriga statens seminarier, erhåller en bestämd lön å rektorsbefattningen, medan rektorerna vid landstingsseminarierna avlönas med dels lön å innehavande ämneslärarbefattning, dels därutöver ett särskilt rektorsarvode.

Överstyrelsen föreslår nu, att avlöningen för rektorerna vid de nya statsseminarierna utgår i enlighet med bestämmelserna i ovannämnda kungl. brev angående avlöningsförmåner åt lärarpersonalen vid seminariet i Hagsätröm, att lärarna i övrigt avlönas i enlighet med bestämmelserna i § 1 av kungl. kungörelsen den 31 december 1919 (nr 890) angående avlöning åt lärare vid av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättade småskoleseminarier, samt att för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförmåner skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse de villkor och bestämmelser, som i motsvarande avseende meddelats i kungl. kungörelsen den 22 juni 1920 (nr 542) angående avlöningsförmåner för lärarpersonalen vid statens småskoleseminarier i Haparanda och Murjek m. m. med däri genom kungörelsen den 20 juni 1924 (nr 238) gjord ändring. Tillika bör stadgas, att lärare, som med eller efter ingången av den 1 juli 1932 tillträder befattning vid statens småskoleseminarier, skall vara pliktig underkasta sig nämnda villkor och bestämmelser.

Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg böra utgå efter samma grunder, som gälla för statens småskoleseminarier i Haparanda, Murjek och Lycksele. Den tillfälliga löneförbättringen för dessa seminarier under budgetåret 1931/1932 angives i kungl. kungörelsen den 12 juni 1931 (nr 254) angående tillfällig löneförbättring för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Vad beträffar ifrågasatt ny lönereglering för småskoleseminariernas lärare, får överstyrelsen hänvisa till sitt den 19 oktober 1930 avgivna utlåtande över 1928 års lönekommittés betänkande.

Vad vidare angår årsmkostnaderna för de av skolöverstyrelsen föreslagna nya småskoleseminarierna har överstyrelsen anført följande:

I sin utredning angående småskollärarytbildningen år 1927 framlade överstyrelsen förslag å stater för dels enkel- och dels dubbelseminarier med två-årig lärokurs. I dessa stater upptogos rektorsavlöningarna såsom för manlig rektor, jämte samtliga lärare förutsattes vara i högsta lönegraden. I beräkningarna ingingo dock icke tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg. Statsförslagen finnas återgivna i de sakkunnigas betänkande sid. 103—104. Statskontoret har i utlåtande den 19 juli 1928 förklarat sig ej hava något att erinra mot de av överstyrelsen föreslagna staterna för olika

typer av småskoleseminarier, och de hava icke heller föranlett någon erinran från de sakkunnigas sida. Överstyrelsen finner sig därför nu kunna in-skränka sig till att lämna följande översikt över de beräknade, årliga drift-kostnader, vilka skulle föranledas av den av överstyrelsen föreslagna semi-narieorganisationen.

Sammanfattning av utgiftsstaterna för småskoleseminarierna.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
S e m i n a r i e r	Grundlön	Timlärare och vikarier	Övriga arvoden	Utgifter till materiel, ved och ljus m. m.	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Dubbelseminarier:					
Strängnäs	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Kalmar	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Landskrona	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Skara	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Härnösand	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Enkelseminarier:					
Linköping	16,200	4,150	850	7,750	28,950
Kristinehamn	16,200	4,150	850	7,750	28,950
Falun	16,200	4,150	850	7,750	28,950
Lycksele	22,000	5,150	850	8,500 ¹⁾	36,500
Haparanda	20,200	5,150	850	10,500	36,700
Summa	216,300	77,325	11,375	99,750	404,750

¹⁾ De verkliga utgifterna äro omkring 12,000 kronor, vari ingår en post av omkring 3,500 kronor, utgörande inkomster av hyror m. m.

Då i kol. 2 upptagits endast lön i första lönegraden, vartill för seminarierna i Lycksele och Haparanda lagts särskilda lönetillägg å 200 kronor, skall till summan 216,300 kronor komma en summa motsvarande ålders-tillägg. Under förutsättning att samtliga lärare befunne sig i tredje löne-graden, d. v. s. kommit i åtnjutande av två ålderstillägg, skulle det härför erforderliga beloppet uppgå till 44,200 kronor.

Härtill kommer anslag för elevstipendier med ett totalbelopp av 142,200 kronor. Nära hälften av detta belopp, eller 67,200 kronor, kommer på seminarierna i Haparanda och Lycksele, vid vilka seminarier jämlikt kungl. brev den 17 april 1925 alla de elever, vilka förbinda sig att mottaga lärar-tjänster i rikets nordligaste gränssorter respektive vissa lappmarksförsamlingar, erhålla 400 kronor för läsår. För samtliga övriga seminarier är stipendie-beloppet beräknat till 75,000 kronor, och är beräkningen gjord med hänsyn till de grunder, som hittills varit gällande i fråga om stipendier till elever vid landstingsseminarier. Dessa stipendier ha utgått efter grunder, som resulterat i något lägre belopp än de, som kommit eleverna vid statens folkskoleseminarier till del. Överstyrelsen finner goda skäl tala för att eleverna vid statens småskoleseminarier i förevarande hänseende bleve lik-

ställda med folkskoleseminariernas elever. Vid sådant förhållande skulle det ovannämnda beloppet, 75,000 kronor, behöva höjas vid den tidpunkt, då organisationen blir helt genomförd. Överstyrelsen har emellertid icke i detta sammanhang kunnat ingå på den ytterligare utredning rörande denna sak, som en dylik höjning måste förutsätta.

I den mån vid en del seminarier allt framgent anställas kvinnliga rektorer och i övrigt enbart kvinnliga lärare, minskas årskostnaderna.

En jämförelse mellan den beräknade kostnaden för den nya seminarieorganisationen å ena sidan och å andra sidan dels statens nuvarande utgifter för och dels den totala årliga kostnaden för småskollärarytbildningen visar nedanstående resultat. Beräkningen är gjord med hänsyn till de seminarier, som voro i verksamhet under budgetåret 1930/1931. De kommunala utgifterna (landstingens och vissa städers) äro de, som för dessa seminarier faktiskt utgingo år 1925, utom kostnader för lokaler, men det finnes icke anledning antaga, att dessa utgifter voro mindre år 1930.

Den nuvarande organisationen:

Statens utgifter	kronor 593,765:—
Kommunala utgifter	» 226,524:—
Summa kronor	820,289:—
Den nya organisationen	» 591,150:—
Skillnad kronor	229,139:—

Ett fullständigt genomförande av småskollärarytbildningens förstatligande enligt den av överstyrelsen framlagda planen betyder sålunda en årlig total besparing av minst 229,139 kronor. Statens utgifter för hela den nya seminarieorganisationen skulle sålunda under alla förhållanden i framtiden icke bliva större än de nuvarande utgifterna för de fyra statsseminarierna jämte bidraget till landstingsseminarierna, sannolikt väsentligen mindre. Den besparing, som kommer på minskade utgifter för tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, är ej här medräknad.

Statskontoret har den 18 december 1931 avgivit infordrat utlåtande över *Statskontoret*. skolöverstyrelsens ifrågavarande utredning i vad angår de däri gjorda ekonomiska beräkningarna och därvid förklarat sig hava i detalj granskat sagda beräkningar. Mot dem, som avse småskoleseminarierna, har ämbetsverket icke funnit anledning till någon erinran. Icke heller har det synts statskontoret vara något att erinra mot de övergångsanordningar skolöverstyrelsen föreslagit beträffande folkskoleseminariet i Strängnäs.

3. Lärare på indragningsstat.

I en avdelning av sitt betänkande, vilken har till överskrift »Lärarpersonalen», ha de sakkunniga ägnat uppmärksamhet åt den blivande ställningen för den seminariepersonal, vilkens tjänster komme att på grund av den nya seminarieorganisationen indragas. De sakkunniga ha därvid först lämnat följande redogörelse för skolöverstyrelsens tidigare ståndpunkt:

Såsom redan anförts under avdelningen om »Landstingsseminariernas förstatligande», ägde ett sammanträde rum i Stockholm i januari 1925 med representanter för de småskoleseminarier, som disponerade över egna bygg-

De sakkunniga.

Tidigare uttalande av skolöverstyrelsen.

nader. Vid detta behandlades även frågor rörande seminariepersonalens ställning, för den händelse utbildningen av småskollärarinnor skulle komma att förstärkas. I den promemoria, som mötet enade sig om, uttalades i detta avseende, att landstingen borde fordra, att staten övertog all ordinarie lärarpersonal vid seminarierna och iklädde sig ansvar för stadgad avlöning och pensionering. Detta skulle även gälla lärarpersonalen vid de seminarier, som kunde komma att nedläggas. Beträffande fast anställd betjäning borde särskild överenskommelse träffas. Detta förslag blev grundläggande för den standpunkt landstingens förvaltningsutskott och därefter landstingen själva sedermera kommo att intaga.

I den grundläggande utredningen av år 1927 framhöll skolöverstyrelsen bland annat, att ordinarie lärare, som voro anställda vid seminarier, som kommo att indragas, måste anses intaga en sådan rättslig ställning gent emot landstingen, att de icke kunde entledigas utan måste bibehållas vid de förmåner, som enligt gällande författningar voro förenade med befattningen, då den tillträdde, eller som senare tillerkänts dem i egenskap av ordinarie lärare. Till dessa förmåner hörde i främsta rummet rätt till avlöning och pension samt erforderlig tjänsteårsberäkning.

Skolöverstyrelsen erinrade vidare därom, att i fråga om lärarpersonalen vid statens nuvarande småskoleseminarier, i den mån dessa voro på ordinarie stat, bland annat vore föreskrivet, att befattningshavare skall, med bibehållande av den tjänstegrad och avlöning han innehade, vara pliktig att vid en möjligen inträdande förändrad organisation av undervisningsväsendet ävensom eljest, då Kungl. Maj:t med hänsyn till undervisningsväsendets behov prövade sådant nödigt, låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet. Någon bestämmelse av motsvarande innebörd funnes icke intagen i kungörelsen angående avlöning åt lärare vid landstingsseminarier. Ordinarie lärare, som på grund av seminarieverksamhetens nedläggande kommo att bli utan befattning, torde därför, ansåg skolöverstyrelsen, intill dess vederbörande befattningshavare erhöle ordinarie tjänst på annat håll, komma att uppföras på landstingets indragningsstat. Frågan vore under sådana förhållanden närmast den, i vad mån landstingen och staten skulle bidra till kostnaderna för den lärarpersonal, som sålunda kunde komma att överföras på övergångsstat, och förordade överstyrelsen för sin del det förslag, som framställdes vid förutnämnda representantmöte i fråga om den ordinarie lärarpersonalen. Detta förslag syntes överstyrelsen vara med billighet och rättvisa överensstämmande, så mycket mera som landstingen under ett halvt århundrade haft stora utgifter för småskollärarytbildningen, vilken dock varit av ett allmänt riksintresse.

I de yttranden, som i anledning av skolöverstyrelsens utredning införades från länsstyrelser, landsting och seminariestyrelser samt från styrelsen för småskoleseminariernas lärarförening, instämde samtliga, som i saken yttrade sig, med skolöverstyrelsen i dess synpunkter. Därutöver framställdes från en del landsting vissa längre gående krav. Ett par landsting yrkade exempelvis, att staten skulle övertaga all vid deras seminarier anställd personal och ansvara för dess stadgade avlöning, andra uttalade som sin mening, att beträffande den fast anställda personalen borde särskild överenskommelse träffas mellan staten och landstingen. Andra återigen jämte ett par seminariestyrelser ansågo, att staten borde övertaga ansvaret för rektors särskilda arvode, bostadsförmåner och rätt till högre pension, och slutligen ansågo ett par, att det i någon mån borde sörjas för de timlärare, som under en följd av år haft

anställning vid ett seminarium med ett så stort antal veckotimmar, att avlöningen från seminariet utgjort den väsentliga inkomstkällan. Ett landsting yrkade, att staten borde övertaga ansvaret även för den ordinarie vaktmästaren.

Med anledning av de yttranden, som sålunda avgivits, och på grund av inkomna nya framställningar anbefalldes Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att inkomma med förnyat yttrande. Sådant avgavs den 30 april 1928. Efter att ha konstaterat, att samtliga myndigheter uttalat sin anslutning till överstyrelsens förslag om att staten skulle övertaga och ansvara för avlöningen till de vid landstingsseminarierna anställda ordinarie lärarna, sålunda även de lärare, vilka på grund av vissa seminariers nedläggande komme att mista sina befattningar, anförde skolöverstyrelsen beträffande de särskilda yrkandena om rektorsarvodet, att den icke kunde principiellt likställa rektor med ordinarie lärare. Visserligen förhölle det sig i de flesta fall så, att en av seminariets lärare förordnades till rektor, men detta förordnande meddelades endast på viss tid, högst fem år. Den primära frågan i detta sammanhang vore enligt skolöverstyrelsens mening, huruvida på grund av gällande författningar landsting kunde anses skyldigt att utbetala rektorsavlöning, sedan förordnandet som rektor upphört. Av svaret på denna fråga berodde sedan spörsmålet, huruvida staten skulle — liksom i fråga om den ordinarie lärarpersonalen — med bidrag underlätta landstingens utgifter för ändamålet.

Beträffande därefter frågan om rektors pensionering fann skolöverstyrelsen det ostridigt, att enligt nu gällande bestämmelser det stadgade särskilda rektorsarvodet å 1,000 kronor finge inräknas i pensionsunderlaget och att pension utginge i enlighet med detta. Det syntes överstyrelsen billigt, att förutvarande rektor finge bibehållas vid möjligheten till de fördelaktigare pensionsförmåner, som svarade mot hans ställning i tjänsten, då han på grund av seminariets nedläggande tvingades att avgå.

I fråga om övningslärare och annan fast anställd personal — till exempel vaktmästare — förklarade sig skolöverstyrelsen behjärta de förhållanden, som uttalats i yttrandena. Överstyrelsen ansåg emellertid, att dylika specialfrågor icke kunde generellt lösas, utan torde de åsyftade fallen lämpligen böra göras till föremål för statsmakternas behandling efter särskild framställning av vederbörande landsting.

Därefter redogöra de sakkunniga för vissa provisoriska anordningar, som blivit i förenämnda avseende vidtagna beträffande lärarpersonalen vid några redan nedlagda landstingsseminarier. Provisoriska anordningar.

Frågan om lärarpersonalens ställning vid sådana seminarier, som kunde komma att nedläggas sin verksamhet, har redan i viss omfattning varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Vid 1927 års riksdag hemställde åtskilliga motionärer, att riksdagen måtte medgiva, att de statsbidrag, som då utgingo till Norrbottens läns landstings seminarium i Öjebyn, måtte till den del, som svarade mot de anställda ordinarie lärarnas avlöning, få utgå, även om seminariet med hänsyn till läraröverskottet nedlades.

I enlighet med statsutskottets förslag biföllos motionerna i så måtto, att riksdagen medgav, att statsbidrag för tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 finge utgå till avlönande av 4 ordinarie lärare vid seminariet i Öjebyn utan hinder därav, att verksamheten vid seminariet under nämnda tid nedlagts. I maj 1927 godkände Kungl. Maj:t detta riksdagens beslut samt förklarade — efter framställning från Norrbottens läns landstings skolkommitté i egenskap

av styrelse för Öjebyns seminarium — genom brev den 31 december 1928, att tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt ifrågavarande 4 lärare skulle för samma tid, som riksdagens beslut avsåg, utgå enligt de bestämmelser, som före denna tid gällde beträffande tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärare vid av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, inrättade småskoleseminarier.

I statsverkspropositionen till 1928 års riksdag erinrade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln om det vid 1927 års riksdag i fråga om seminariet i Öjebyn fattade beslutet samt anförde vidare, att för att icke övriga landsting, som kunde komma att besluta åtgärder i enahanda riktning, som skett i fråga om nämnda seminarium, skulle bliva nödsakade att svara för avlöandet av den härigenom övertaliga lärarpersonalen, syntes det skäligt, att det av riksdagen lämnade medgivandet utsträcktes att gälla även andra seminarier i liknande ställning. Medgivandet borde göras provisoriskt och lämpligen avse tiden 1 juli 1928—30 juni 1930. Medgivandet borde icke avse flera lärare än som varit för verksamheten vid vederbörande seminarium oundgängligen nödvändigt, och borde det bero på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, huruvida statsbidrag finge utgå och vilket antal lärare medgivandet skulle gälla. Givetvis borde statsbidrag icke förekomma i sådana fall, där läraren enligt eget medgivande förflyttats till annan tjänst inom undervisningsväsendet, vid vilken vore förbunden minst samma avlöningsförmåner som vid seminarietjänsten. Riksdagen biföll detta Kungl. Maj:ts förslag.

Efter framställning av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln har riksdagen därefter även under åren 1929 och 1930 lämnat liknande medgivanden som år 1928, och har på grund härav statsbidrag utgått till ytterligare 5 lärare vid landstingsseminariet i Skellefteå och till 3 vid seminariet i Kristianstad.

I samband med beslut den 2 oktober 1930 föreskrev Kungl. Maj:t emellertid i viss mån ändrade villkor för statsbidrags utgående. Då medgavs nämligen, att statsbidrag enligt gällande bestämmelser finge utgå för tiden 1 juli 1930—30 juni 1931 till högst 5 lärare vid seminariet i Skellefteå, men Kungl. Maj:t förklarade tillika, att, vad anginge tid, då vederbörande lärare kan komma att åtnjuta avlöning för tjänstgöring å annan befattning i statens tjänst eller hos kommun, Kungl. Maj:t i varje särskilt fall ville pröva, om och i vad mån statsbidrag må utgå. Därjämte föreskrevs, att Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott vid rekvisition av i Kungl. Maj:ts brev omförmälda medel skulle bifoga uppgift, huruvida någon av de lärare, rekvisitionen avsåg, innehade annan befattning i statens tjänst eller hos kommun, vilka löneförmåner han härför åtnjöt, ävensom vilka avlöningsförmåner han i egenskap av lärare vid förenämnda seminarium åtnjöt vid tidpunkten för dess nedläggande. Länsstyrelsen skulle, där så erfordrades, underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

De sakkunniga.

Slutligen yttra de sakkunniga för egen del:

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen, har från landstingens och landstingsseminariernas sida som ett enhälligt önskemål uttalats, att vid seminariernas överlämnande till statsverket eller deras eventuella nedläggande staten måtte övertaga det ekonomiska ansvaret för all den ordinarie lärarpersonal, som vore anställd vid ifrågavarande seminarier. Under den förutsättning, som 1929 års riksdag fann vara nödvändig, för att staten

skulle övertaga småskollärrarinneutbildningen, finna de sakkunniga detta önskemål vara berättigat. Dock synes härvidlag den begränsningen böra göras, att staten ej må ansvara för flera lärare vid något seminarium, än som motsvarar det erforderliga minimiantalet, d. v. s. vid ett seminarium med två elevklasser ett antal av högst fem. Då denna lärarpersonal kommer att bestå av tvenne kategorier, torde det vara erforderligt, att de olika förhållandena bliva — åtminstone i sina huvuddrag — något närmare klarlagda.

Vad först de ordinarie lärare beträffar, som tjänstgöra vid sådana seminarier, som övertagas av staten, utgå de sakkunniga från den förutsättningen, att de bibehållas vid sina tjänster. Vad åter angår lärarna vid de seminarier, som icke komma att fortsätta sin verksamhet, förefaller det vara riktigast, att de uppföras på övergångs- eller indragningsstat hos vederbörande landsting, som således för den tid, som finnes vara behövlig, har att redovisa för dem, men att staten övertager landstingets förpliktelser. Detta betyder enligt de sakkunnigas mening, att lärarna ifråga bibehållas vid den avlöning (jämte tillfällig och provisorisk löneförbättring samt eventuellt utgående dyrtidstillägg), som de enligt gällande bestämmelser ägde uppbära vid tidpunkten för anstaltens nedläggande, samt att de vid uppnådd pensionsålder komma i åtnjutande av en årlig pension till samma belopp, som skulle ha tillkommit dem, därest de intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i ordinarie tjänst vid småskoleseminariet. Skulle lärare av denna kategori erhålla annan stadigvarande befattning i statens tjänst eller hos kommun med löneförmåner, som minst motsvara dem, han uppburit i sin befattning som seminarielärare, anse de sakkunniga, att statsbidrag icke vidare bör utgå för sådan lärare. Om däremot avlöningsförhållandena mer eller mindre skulle understiga den bestämda lönen, är det naturligt, att i statsbidrag utgår det belopp, som erfordras för att jämte lönen i den nya tjänsten motsvara denna lön. I pensionshänseende bör sådan lärare heller icke erhålla sämre pensionsförmåner, än som för honom gällde, när han tillträdde den nya tjänsten.

Det kan råda tvekan om hur det bör förfaras med de ålderstillägg, som enligt avlöningskungörelsens ordalag kunna komma att utgå. Det är onekligen något för själva andemeningen i dessa ålderstillägg främmande, att de skulle kunna intjänas utan tjänstgöring. Å andra sidan sker i detta fall avstängningen från tjänstgöring utan vederbörande lärares förvållande. De sakkunniga ha under sådana omständigheter ansett, att ålderstillägg ej bör utgå under den tid, lärare befinner sig på övergångsstat; att däremot, därest lärare inom de närmaste fem åren återinträder i seminarietjänstgöring, hela den tid, som förflutit efter avstängningen, må få räknas honom till godo i och för uppflyttning i högre lönegrad.

Som en särskild punkt ha landstinget i Kronobergs län jämte ett par seminariestyrelser upptagit frågan om rektorernas avlöning. Landstinget yrkar, att staten borde svara för att de ordinarie lärarna »bibehållas vid *samtliga* nu åtnjutna lagstadgade avlönings- och pensionsförmåner, däri inräknade jämväl rektors särskilda arvode och bostadsförmåner samt rätt till högre pension», och de ovannämnda seminariestyrelserna anse det vara rätt och billigt, att så sker.

Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle förutsättningen för att de framställda yrkandena i sig innebure något berättigat, vara, att rektorstjänsten vore att betrakta som en ordinarie befattning i vanlig mening. Så är emellertid icke förhållandet. Visserligen är det merendels så, som skolöver-

styrelsen framhåller, att en av seminariets ordinarie lärare förordnas till rektor, men detta förordnande meddelas endast på viss tid — högst 5 år — och behöver icke förnyas, när det löpt ut, även om anmärkningar icke äro för handen. Vad som i föreliggande fall sker, är således, att de överblivna rektorerna falla tillbaka på sina tjänster som ordinarie lärare och bliva berättigade till samma förmåner som de andra befattningshavarna av denna kategori.

De sakkunniga kunna därför icke tillstyrka, att staten i fortsättningen svarar för de ledigblivna rektorernas särskilda rektorsarvoden eller bostadsersättningar. Detsamma gäller för sådana fall, där landsting av en eller annan anledning medgivit sina lärare avlöningsförmåner, som ligga ovanför de lagstadgade. Det bör vara landstingets sak att hålla lärarna skadeslösa för vad dessa i sådant avseende anses gå miste om.

Något annorlunda ligger det till i fråga om de överblivna rektorernas pensionering. Enligt nu gällande pensionsbestämmelser får det stadgade särskilda rektorsarvodet å 1,000 kronor inräknas i pensionsunderlaget för sådan befattningshavare, och pensionen utgår i enlighet med detta högre pensionsunderlag. Då en tjänstetid av 15 år är föreskriven för att komma i åtnjutande av pension som rektor, skulle vid övergången till den nya organisationen åtskilliga överblivna rektorer icke ha intjänat denna tid och således gå miste om de fördelaktigare pensionsförmånerna. Det synes de sakkunniga billigt, att pensionsfrågan så ordnas, att förutvarande rektor, som tjänstgjort i denna egenskap under minst 10 år, må bibehållas vid rätten till rektorspension.

Beträffande de önskemål, som från ett par landsting uttalats i fråga om övningslärare eller timlärare och vaktmästare, är det möjligt, att den av skolöverstyrelsen anvisade utvägen i något fall kan vara den lämpliga; de sakkunniga anse det likväl under alla omständigheter vara riktigast, att staten icke ikläder sig ansvar för annan personal än de ordinarie lärarna.

Beträffande statens kostnad för lärarnas uppförande på indragningsstat ha de sakkunniga gjort följande beräkning:

I tabell 21 anges bland annat, i vilka lönegrader de ordinarie lärare befinna sig, som antingen genom redan verkställd nedläggning av landstingsseminarium blivit eller genom föreslagen indragning skulle bliva utan anställning.

Enligt nu gällande författningar utgår avlöning för ordinarie lärare med följande belopp i de olika lönegraderna:

	I	II	III	IV
manlig lärare kronor	3,400	3,800	4,200	4,600
kvinnl. lärare kronor	2,800	3,100	3,400	3,700

Under antagande att samtliga dessa 47 ordinarie lärare måste uppföras på övergångsstat, skulle det första årets kostnader med hänsyn till de lönegrader, i vilka dessa lärare befinna sig, komma att uppgå till 171,500 kronor. Härtill komma utgifter för tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, ävensom de pensionsavgifter, som från landstingen överföras på staten (kronor 204:44 för varje manlig och kronor 164:44 för varje kvinnlig lärare).

Skulle de 28 lärarbefattningar, som beräknas bliva erforderliga vid de nya statsseminarierna, komma att besättas med lärare från indragna seminarier

Sakkunnigas tabell 21.

Å r	A n t a l l ä r a r e , s o m												
	befinna sig i följande lönegrader									uppnå pensionsåldern			ej upp- nått pen- sions- åldern vid årets slut
	I		II		III		IV		Summa lärare	manliga	kvinnliga	Summa	
	manl.	kvinnl.	manl.	kvinnl.	manl.	kvinnl.	manl.	kvinnl.					
1931	—	1	—	6	—	11	6	23	47	1	—	1	46
1932	—	1	—	6	—	8	5	26	46	—	—	—	46
1933	—	—	—	5	—	9	5	27	46	—	1	1	45
1934	—	—	—	2	—	10	5	28	45	—	2	2	43
1935	—	—	—	1	—	9	5	28	43	—	1	1	42
1936	—	—	—	1	—	6	5	30	42	—	2	2	40
1937	—	—	—	1	—	6	5	28	40	—	1	1	39
1938	—	—	—	—	—	5	5	29	39	—	2	2	37
1939	—	—	—	—	—	2	5	30	37	2	1	3	34
1940	—	—	—	—	—	1	3	30	34	1	—	1	33
1941	—	—	—	—	—	1	2	30	33	1	1	2	31
1942	—	—	—	—	—	1	1	29	31	—	1	1	30
1943	—	—	—	—	—	—	1	29	30	—	—	—	30
1944	—	—	—	—	—	—	1	29	30	1	2	3	27
1945	—	—	—	—	—	—	—	27	27	—	3	3	24
1946	—	—	—	—	—	—	—	24	24	—	4	4	20
1947	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	2	2	18
1948	—	—	—	—	—	—	—	18	18	—	1	1	17
1949	—	—	—	—	—	—	—	17	17	—	2	2	15
1950	—	—	—	—	—	—	—	15	15	—	1	1	14
1951	—	—	—	—	—	—	—	14	14	—	3	3	11
1952	—	—	—	—	—	—	—	11	11	—	3	3	8
1953	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	8
1954	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	1	1	7
1955	—	—	—	—	—	—	—	7	7	—	2	2	5
1956	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	1	1	4
1957	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	1	1	3
1958	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	2	2	1
1959	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	0

och går man ut ifrån, att de äldre lärarna därvidlag borde ha företräde framför de yngre, skulle årskostnaden avsevärt reduceras. Hur de verkliga kostnaderna komma att ställa sig är omöjligt att beräkna; anslaget till lärarlönerna på övergångsstat under det första året torde emellertid förslagsvis

kunna sättas till 100,000 kronor, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg oberäknade.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

I detta ämne anför skolöverstyrelsen:

Enligt av överstyrelsen i det föregående framlagd plan skulle organisationen vara fullt genomförd först med läsåret 1935/1936. Det skulle då i det hela krävas 67 lärare med full tjänstgöring, nämligen 41 ämneslärare (därav 10 rektorer) och 26 övningsskollärare. För närvarande äro de ordinarie lärarnas antal följande: vid statens seminarier 11 och vid landstingens 48, vartill komma 20 på landstingens indragningsstat, eller sammanlagt 79. Under förutsättning att samtliga ovannämnda 67 befattningar kunde besättas med nu anställda ordinarie lärare samt lärare på indragningsstat, skulle det uppstå ett överskott av 12 ordinarie lärare. Givetvis kommer detta överskott att bliva väsentligen större. Dels komma icke alla lärare på indragningsstat att söka till de nya statsseminarierna och dels torde i åtskilliga fall hinder möta för en dylik placering med hänsyn till ämneskombinationerna å tjänsterna. I första hand måste seminarieundervisningens intressen tillgodoses.

Såsom förut sagts, hålles seminariet i Hagaström på extra stat, och lärarna intaga där en särställning så tillvida, att de utan att vara ordinarie i vanlig mening åtnjuta ordinarie lärares avlönings- och pensionsförmåner. Utom rektor finnas vid detta seminarium 2 ämnes- och 2 övningsskollärare. En manlig ämneslärare vid seminariet uppnår pensionsåldern år 1932. Av de båda övningsskollärarinnorna är en, Kerstin Alfving, ordinarie småskollärarinna i Valbo skoldistrikt och har 6 år kvar till uppnådd pensionsålder. Då hon varit i seminariets tjänst under hela den tid det varit statsseminarium (11 år), liksom förut i många år, då rektor Wockats ägde seminariet, synes det billigt, att hon efter seminariets nedläggande finge kvarstå i statens pensionsanstalt med det högre pensionsunderlag, som tillkommer henne såsom seminarielärarinna. Vad den andra övningsskollärarinnan beträffar, har denna endast innehaft sitt förordnande ett år och torde såsom väl meriterad folkskollärarinna lätt erhålla annan ordinarie befattning. Återstår därefter ämneslärarinnan filosofie kandidaten Elna Sidvall, som också varit i seminariets tjänst hela den tid, seminariet varit statligt, samt har 9 år kvar till uppnådd pensionsålder. Det synes överstyrelsen, att starka skäl tala för att hon likställes med ordinarie lärarinna vid nedlagt landstingsseminarium även i så måtto, att hon må kunna efter anmälan utan tävlan erhålla ordinarie befattning vid annat statens småskoleseminarium.

Vad beträffar de ordinarie lärarna vid seminariet i Murjek, äga dessa enligt gällande bestämmelser skyldighet att låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet.

De sakkunniga hava i sitt betänkande sid. 105—113 till ingående behandling upptagit frågan om de lärare, som vid vissa landstingsseminariers nedläggande komma på landstingens indragningsstat, deras rättsliga ställning, anställningsförhållanden, avlöning och pensionering samt statens kostnader för de utgående avlöningsförmånerna. I den sålunda gjorda utredningen ingår jämväl en redogörelse för vad överstyrelsen i sina tidigare utredningar anfört beträffande dessa frågor samt för de provisoriska anordningar, som hittills varit gällande i fråga om statens bidrag till avlöning åt de lärare, som befinna sig på indragningsstat.

Sedermera har föredragande departementschefen i proposition nr 212 till

1931 års riksdag gjort en sammanfattning av de framkomna synpunkterna och tillika för egen del yttrat sig i ämnet.

Departementschefens synpunkter sammanfalla i det väsentliga med dem, som överstyrelsen tidigare framfört i denna fråga. Överstyrelsen kan därför nu inskränka sig till att uttala sin anslutning till desamma i fråga om såväl statens bidrag till lärarlönerna och rätt för lärarna att få kvarstå i statens pensionsanstalt, som ock beträffande rätt för rektor, som räknar minst 10 tjänstår såsom rektor, att bibehållas vid för rektor gällande pensionsunderlag.

Såsom även de sakkunniga framhållit, är det för närvarande omöjligt att beräkna, hur de verkliga kostnaderna för ordinarie seminarielärare på landstingens indragningsstat komma att ställa sig. De sakkunniga hava föreslagit, att anslaget till lärarlönerna, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg oberäknade, under det första året, sedan den statliga seminarieorganisationen trätt i kraft, förslagsvis sättes till 100,000 kronor. I budgettekniskt avseende synes det överstyrelsen enklast, att dessa utgifter även under de närmaste åren bestridas ur det ordinarie förslagsanslaget till »understöd åt småskoleseminarier». Först längre fram, sedan landstingsseminarierna helt avvecklats och man får en säkrare överblick över antalet på indragningsstat kvarblivna lärare, torde böra tagas under övervägande, huruvida för nu ifrågavarande ändamål ett särskilt anslag bör upptagas i riksstaten.

Beträffande *pensionsrätt för rektorer* vid sådana småskoleseminarier, som eventuellt skulle komma att nedläggas, har *småskoleseminariernas lärarförening* i en till Kungl. Maj:t ställd, den 28 oktober 1930 dagtecknad skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att rektorerna vid de småskoleseminarier, som nedläggas i samband med den pågående inskränkningen i småskoleseminarieorganisationen, måtte tillförsäkras rätt att vid inträde i pensionsåldern erhålla pension till belopp motsvarande vad eljest utgår till rektor, som pensioneras.

Pensioner åt rektorer vid nedlagda småskoleseminarier.

Föreningen har därvid erinrat, att statens pensionsanstalt annars skulle enligt gällande bestämmelser vara nödsakad att anse nämnda rektor endast som ordinarie lärare, vilken blott kan tilldelas pension som sådan, oaktat såväl rektor själv som huvudmannen under kanske lång tid betalt de betydligt högre avgifter, som utgå för rektor.

Över denna ansökning har skolöverstyrelsen den 25 november 1930, statens pensionsanstalt den 24 april 1931 och statskontoret den 2 september 1931 avgivit infortrade utlåtanden.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt bifall till ansökningen och därvid anför bland annat:

Vad lärarföreningen anför som stöd för denna framställning finner överstyrelsen beaktansvärt. Förutom att starka billighetsskäl tala för den ifrågasatta anordningen, kan beträffande frågans principiella sida framhållas bestämmelsen i § 23 mom. 5 i reglementet för statens pensionsanstalt, enligt vilket författningsrum befattningshavare i visst fall vid övergång från befattning med högre till befattning med lägre tjänstepensionsunderlag kan få bibehållas vid det högre pensionsunderlaget.

Statens pensionsanstalt har förklarat sig icke hava något att erinra där-
emot, att rektor vid nedlagt småskoleseminarium, då han räknar minst 10
tjänstår såsom rektor, må bibehållas vid rätten till rektorspension.

Pensionsanstalten har beräknat, att utöver de årsavgifter, som staten enligt
seminariesakkunnigas utredning skulle hava att övertaga för överblivna or-
dinarie lärare, skulle tillkomma 94.23 kronor för år för manlig och 86.23
kronor för år för kvinnlig lärare, som vid seminariets nedläggning tillika är
rektor och innehåft rektorsförordnandet under minst 10 år i följd.

Vidare har pensionsanstalten beräknat antalet rektorer, som i berörda
avseende skulle komma i fråga. Resultatet har blivit, att 2 manliga och
2 kvinnliga rektorer redan för närvarande fylla de uppställda villkoren
för bibehållande av rektors pensionsunderlag och att ytterligare 1 manlig
och 2 kvinnliga rektorer kunna komma att fylla villkoren, om med respek-
tive seminariums nedläggning komme att anstå tillräckligt länge (resp. 4, 2
och 5 år från den 1 juli 1931). Statens merkostnad i pensionsavgifter för
ifrågavarande rektorspensionering torde således bli jämförelsevis obetydlig.

Vid överförande av ett nedlagt seminariums ordinarie lärarpersonal på
indragningsstat, tillägger pensionsanstalten, torde särskild prövning böra före-
tagas beträffande innehavaren av rektorstjänsten i fråga om hans rätt att
bibehållas vid rektors pensionsunderlag. Denna prövning synes lämpligen
böra överlämnas åt statens pensionsanstalt eller i allt fall företagas först
efter pensionsanstaltens hörande, eftersom det tillkommer anstalten att i
sinom tid besluta i själva pensionsfrågan. Föreskrift härutinnan torde böra
utfärdas i samband med stadgande om rätt för här ifrågavarande rektorer
att bibehållas vid rektors pensionsunderlag.

Statskontoret har i ärendet anfört följande:

Jämväl statskontoret anser billighetsskäl tala för att rektor vid nedlagt
småskoleseminarium, då han räknar minst 10 tjänstår såsom rektor, må
bibehållas vid rätten till rektorspension. Härtill erfordras dock riksdagens
medgivande.

Vidare har lärarinnan vid seminariet i Hagaström Elna Sidvall i skrivelse
av den 8 februari 1932 hemställt att, för den händelse seminariet kommer
att nedläggas, bli tillerkänd valrätt till indragningsstat, och i skrivelse av
den 10 februari 1932 har lärarinnan vid samma seminarium Kerstin Alfving
hemställt att vid eventuell indragning av seminariet bli tillerkänd samma
förmåner som lärarinna vid indraget landstingsseminarium.

Skolöverstyrelsen har den 12 februari 1932 avgivit infordrat yttrande över
dessa ansökningar och därvid förordat bifall till Sidvalls ansökning.

Vad beträffar Alfving har överstyrelsen erinrat, att hon innehar ordinarie
småskolläraryrkesbefattning i Valbo skoldistrikt och sålunda äger återgå till
denna befattning. Överstyrelsen tillstyrker, att hon från allmänna indrag-
ningsstaten måtte erhålla en lönefyllnad, som tillsammans med småskol-
läraryrkeslönen komme att motsvara vad lärarinna vid indraget landstings-
seminarium kommer att erhålla på landstingets indragningsstat, varigenom
hon finge skäligen kompensation för mistade avlöningsförmåner.

Avlönings-
förmåner åt
två lärarinnor
vid semina-
riet i Haga-
ström.

Skolöver-
styrelsen.

Vad beträffar *engångskostnaderna* för den seminarieorganisation, som de sakkunniga föreslagit, har byggnadsstyrelsen beräknat till nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten vid de landstingsseminarier, som skulle övertagas av staten, en kostnadssumma av 169,600 kronor samt för iordningställandet av de ledigblivna seminarielokalerna i Strängnäs ett belopp av 98,800 kronor. De sakkunniga ha dock ansett, att sistnämnda belopp skulle kunna nedprutas med 33,000 kronor till 65,800 kronor, om med inläggandet av en ifrågasatt värmeledning finge anstå, åtminstone tills vidare. Sedermera har byggnadsstyrelsen beräknat nybyggnads-, ändrings- och reparationsarbeten vid folkskoleseminariet i Skara till ett belopp av 150,800 kronor. Komplettering av den lösa egendomen — rumsinventarier, undervisningsmateriel och böcker skulle enligt skolöverstyrelsens förslag fordra 70,735 kronor. Sammanlagda kostnaderna skulle således enligt denna beräkning uppgå till 456,935 kronor. Emellertid ha de sakkunniga ansett, att komplettering av den lösa egendomen icke borde ske i någon större omfattning, förrän en granskning ägt rum av det förråd, som kunde bli tillgängligt från de landstingsseminarier, vilka komme att nedläggas. Själva ha de därför icke angivit någon totalsumma för engångskostnaderna.

Enligt skolöverstyrelsens förslag rörande den nya seminarieorganisationen skulle kostnaderna för ändrings- och reparationsarbeten böra beräknas till 282,900 kronor och kostnaderna för komplettering av den lösa egendomen till 82,085 kronor. Av sistnämnda summa skulle 9,520 kronor behövas till rumsinventarier vid seminariet i Strängnäs, vadan allt det övriga för lös egendom skulle falla på de landstingsseminarier, som staten enligt överstyrelsens förslag skulle övertaga. Samtliga engångskostnader skulle enligt överstyrelsens förslag uppgå till 364,985 kronor.

Med den seminarieorganisation jag föreslagit skulle engångskostnaderna stanna vid en betydligt lägre summa. Då jag föreslagit, att alla småskoleseminarier skulle inrymmas i statens egna byggnader, bortfalla alla förut nämnda kostnader för istandsättande av vissa landstingsseminarier, och kvar stå endast kostnader för ändrings- och reparationsarbeten vid folkskoleseminarierna i Strängnäs och Skara. Några sådana arbeten vid folkskoleseminarierna i Landskrona och Kalmar torde nämligen icke vara behövlige. Byggnadsstyrelsen har beräknat kostnaderna för nämnda arbeten i Strängnäs till 98,800 kronor och i Skara till 150,800 kronor. I fråga om seminariet i Strängnäs skulle emellertid kostnaderna enligt de sakkunnigas mening kunna nedbringas till 65,800 kronor, och däri instämmer jag. Vad beträffar folkskoleseminariet i Skara har skolöverstyrelsen ansett, att med någon reduktion i ombyggnadsprogrammet de av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna skulle kunna nedbringas med 25,000 kronor, kanske mera. Såsom bidrag till kostnaderna har Skaraborgs läns landsting och Skara stad erbjudit sig att betala vardera 25,000 kronor under förutsättning att ett statligt dubbelt småskoleseminarium inrättas i Skara

i stället för därvarande folkskoleseminarium, för den händelse detta nedlägges. Statens bidrag till de ifrågavarande ändrings- och reparationsarbetena skulle sålunda enligt överstyrelsens mening kunna stanna vid 75,000 kronor. Med anledning härav har jag från byggnadsstyrelsen inhämtat, att en besparing av omkring 25,000 kronor i den ursprungligen beräknade kostnaden kan vinnas, under förutsättning att vissa angivna modifikationer få göras i arbetena. Jag finner sålunda intet hinder för att beräkna statens bidrag till kostnaderna för ifrågavarande arbeten till 75,000 kronor.

Kostnaderna för ändrings- och reparationsarbeten skulle således upptagas med följande belopp.

för folkskoleseminariet i Strängnäs	65,800 kronor,
» » » Skara	75,000 »

manlig och 300 kronor för kvinnlig rektor. Lärarna i övrigt skulle avlönas i enlighet med nu gällande avlöningsbestämmelser för lärarpersonalen vid landstingsseminarierna, således ordinarie manlig ämnes- eller övningsskol-lärare med 3,400 kronor och ordinarie kvinnlig ämnes- eller övningsskol-lärare med 2,800 kronor, vartill skulle kunna komma tre ålderstillägg å 400 kronor för manlig och 300 kronor för kvinnlig lärare. För åtnjutande av förenämnda avlöningsförmåner vid de nya statsseminarierna bör enligt överstyrelsens mening gälla samma villkor och bestämmelser, som i sådant avseende äro stadgade för lärarpersonalen i Haparanda och Lycksele. Vidare anser överstyrelsen, att tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg böra utgå efter samma grunder, som gälla för statens småskoleseminarier i Haparanda och Lycksele.

I samtliga nu anförda punkter rörande avlöningsförhållandena kan jag ansluta mig till skolöverstyrelsens mening. Särskilt finner jag lämpligt, att rektorerna vid de nya statsseminarierna erhålla en bestämd lön med de belopp, som föreslagits, och icke ett särskilt rektorsarvode samt att tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg få vid nämnda seminarier utgå efter samma grunder, som nu gälla vid statsseminarierna i Haparanda, Murjek och Lycksele.

Enligt de sakkunnigas förslag till ny seminarieorganisation skulle årsomkostnaderna för denna uppgå till 605,970 kronor, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg dock ej inräknade. Statens omkostnader för budgetåret 1930/1931 beräknades av seminariesakkunniga till 585,500 kronor. Beräknas de kommunala utgifterna till 226,525 kronor — år 1925 uppgingo de till 226,524 kronor — blir summan av alla nuvarande årsomkostnader 812,025 kronor. Årsomkostnaderna för den av de sakkunniga föreslagna organisationen skulle således innebära en total besparing av 206,055 kronor om året.

Med utgångspunkt från de av skolöverstyrelsen föreslagna avlöningsbeloppen, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg icke heller här inräknade, och med hänsyn tagen jämväl till erforderliga arvoden åt timlärare, vikarier m. fl. ävensom till behöfvlig materiel, till ved och ljus m. m. har skolöverstyrelsen lämnat en översikt över de beräknade årliga driftkostnaderna, vilka skulle föranledas av den utav överstyrelsen föreslagna seminarieorganisationen (sid. 108). Enligt denna översikt skulle utgiftsstaterna för småskoleseminarierna, om man utgår ifrån att manlig rektor är anställd vid alla seminarier och beträffande avlöningarna åt rektorer och ordinarie lärare räknar endast med grundlöner, uppgå till sammanlagt 404,750 kronor. Härtill skulle komma ålderstillägg med 44,200 kronor och elevstipendier med 142,200 kronor. Totalomkostnaderna skulle sålunda bliva 591,150 kronor. Då statsutgifter och kommunala utgifter för den nuvarande organisationen av skolöverstyrelsen (sid. 109) beräknats till 820,289 kronor, skulle ett fullständigt genomförande av överstyrelsens plan för den nya organisationen medföra en årlig total besparing av minst 229,139 kronor.

Vad vidkommer årsomkostnaderna, sådana de skulle ställa sig enligt den av mig förordade nya seminarieorganisationen, utgår jag från skolöverstyrelsens nyssberörda beräkningar. Med tillämpning av dessa på mitt organisationsförslag, varvid tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg således icke äro inräknade, skulle utgiftsstaterna för seminarierna bliva följande:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
S e m i n a r i e r	Grundlön	Timlarare och vikarier	Övriga arvoden	Utgifter till materiell, ved och ljus m. m.	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Dubbelseminarier:					
Strängnäs	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Landskrona	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Skara	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Falun	25,100	10,915	1,425	11,500	48,940
Enkelseminarier:					
Kalmar	16,200	4,150	850	7,750	28,950
Lycksele	22,000	5,150	850	8,500	36,500
Haparanda	20,200	5,150	850	10,500	36,700
Summa	158,800	58,110	8,250	72,750	297,910

Härtill komma ålderstillägg och elevstipendier. Liksom skolöverstyrelsen räknar jag med att samtliga lärare befinna sig i tredje lönegraden. Beloppet för ålderstillägg skulle då, efter en beräkning av 5,200 kronor för varje dubbelseminarium och 3,400 kronor för varje enkelseminarium med undantag av seminariet i Lycksele, där ålderstilläggen böra beräknas till 4,700 kronor, uppgå till 32,300 kronor. I fråga om stipendier åt seminariernas elever följer jag, liksom skolöverstyrelsen gjort, nuvarande beräkningsgrunder. Till sådana stipendier har skolöverstyrelsen beräknat 10,000 kronor för varje dubbelseminarium och 5,000 kronor för varje enkelseminarium. Då emellertid särskilda bestämmelser gälla för seminarierna i Lycksele och Haparanda, enligt vilka stipendierna vid dessa seminarier utgått med 67,200 kronor, skulle till stipendier erfordras ett belopp av sammanlagt 112,200 kronor. I detta sammanhang anser jag mig böra erinra om de anslag till trädgårdarnas underhåll och skötsel (inklusive avlöning till trädgårdsbiträde), vilka för närvarande utgå vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Kalmar, Landskrona och Skara och vilka synas böra utgå även för det fall, att dessa folkskoleseminarier utbytas mot småskoleseminarier. Sagda anslag utgöra för seminariet i Strängnäs 3,200 kronor, i Kalmar 3,600 kronor, i Landskrona 3,500 kronor och i Skara 2,600 kronor; tillhoppa 12,900 kronor.

Samtliga årsomkostnader för den av mig föreslagna seminarieorganisatio-

nen skulle sålunda uppgå till 455,310 kronor. Då överstyrelsen, såsom förut nämnts, beräknat årsmkostnaderna för den nuvarande organisationen till 820,289 kronor, skulle således mitt förslag medföra en total årlig besparing av 364,979 kronor.

I jämförelse med nuvarande totala årsmkostnader för småskollärarytbildningen skulle enligt de tre nu föreliggande förslagen vinnas följande totalbesparing:

Enligt de sakkunnigas förslag	kronor 206,055: —,
» skolöverstyrelsens förslag	» 229,039: —,
» mitt förslag	» 364,979: —.

Vad slutligen beträffar frågan om lärarna vid de nedlagda seminarierna och därmed sammanhängande avlönings-, statsbidrags- och pensionsspörsmål bör denna fråga tydligen bringas till slutgiltig lösning i samband med den nya seminarieorganisationens genomförande. Jag upprepar här vad jag i sådant avseende yttrade i proposition nr 212 till 1931 års riksdag, och vid vilket jag fortfarande håller fast:

»Det gäller till en början att skilja mellan frågan om avlöning och frågan om statsbidrag till lärarna vid nedlagda landstingsseminarier. Dessa lärare komma på landstingens indragningsstat, och avlöningsfrågan utgör sålunda ett mellanhavande mellan vederbörande lärare och seminariets huvudman, landstinget. Då en lärare på sådan indragningsstat erhåller annan ordinarie befattning, blir landstinget givetvis löst från alla förpliktelser gent emot läraren. Men så länge ordinarie lärare kvarstår på indragningsstaten, dit han överförs utan eget förvållande, äger han givetvis att uppbära alla de avlöningsförmåner — såväl grundlön och ålderstillägg, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg som eventuellt kommunala tillägg utöver de författningsenliga förmånerna — på vilka han gent emot landstinget kan göra *rättsligt grundade* anspråk gällande på grund av anställningsvillkoren och med den ordinarie befattningen överhuvud sammanhängande omständigheter.

Det torde därför icke förhålla sig så, att riksdagen utan vidare kan besluta i vad mån vederbörande befattningshavare skall få behålla sina avlöningsförmåner såsom ordinarie lärare. Vad riksdagen däremot torde hava att besluta om är, i vad mån staten bör *hjälpa landstingen* med bidrag till ifrågavarande avlöning. Jag kan icke finna annat, än att den princip riksdagen i sådant hänseende följt under de senare åren, då det gällt att provisoriskt ordna denna fråga, är den riktiga, nämligen att statsbidrag utgår till landstinget med belopp motsvarande samtliga författningsenliga löneförmåner, innefattande sålunda även provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg. Däremot synes mig staten icke böra lämna bidrag till sådana lönetillägg, vilka landstingen må hava tillförsäkrat lärarna utöver de författningsenligt bestämda och vilka lärarna eventuellt kunna göra rättsligt anspråk på att få behålla även efter seminariets nedläggande.

Att de ordinarie lärarna på indragningsstat skola få bibehålla sin pensionsrätt i statens pensionsanstalt, därom synas inga meningsskiljaktigheter hava varit rådande. Starka billighetsskäl synas mig också tala för det av

de sakkunniga framlagda samt av skolöverstyrelsen, statens pensionsanstalt och statskontoret understödda förslaget, att rektor vid nedlagt småskoleseminarium, då han räknar minst 10 tjänstår såsom rektor, må bibehållas vid rätten till rektorspensionen.»

Då jag således tillstyrkte bifall till sistnämnda förslag, förutsätter jag såsom självfallet, att statens pensionsanstalt skall höras, innan frågan om rätt för en rektor, som gjort ansökning om bibehållande av rektorspensionen, avgöres av Kungl. Maj:t.

Det nu anförda avsåg emellertid endast landstingsseminariernas lärare. Då det nu ifrågasattes, att även statsseminarierna i Murjek och Hagaström skulle nedläggas, blir det givetvis, under förutsättning att riksdagen lämnar sitt medgivande till nedläggandet, staten, som får ansvara för ledigbliven lärares vid dessa seminarier avlöning och pensionsavgifter. Visserligen hava dessa lärare skyldighet att låta sig förflyttas till andra befattningar inom undervisningsväsendet, men den möjligheten föreligger, att sådan förflyttning icke kan äga rum omedelbart efter det deras tjänster blivit indragna. Det oaktat äga de flesta av dem rätt att uppbära samtliga sina författningsenliga löneförmåner, inklusive tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, och att behålla sin nuvarande pensionsrätt. Det torde då vara lämpligast, att utgifterna för deras avlöning och pensionering utgå från samma anslag, från vilket statsbidragen till avlöning åt de vid landstingsseminarierna ledigblivna lärarna utgå, och att de således behandlas lika med dem, som vid landstingsseminarierna uppföras på indragningsstat. Det sistnämnda får givetvis icke hindra deras förflyttning till andra befattningar, när sådana kunna erbjuda sig. Frågan blir dock icke aktuell förrän budgetåret 1933/1934.

De sakkunniga hava ansett det omöjligt att för närvarande beräkna kostnaderna för de lärare, som skulle uppföras på indragningsstat. Däri instämmer jag. De sakkunniga hava dock funnit sig kunna föreslå, att anslaget till lärarlönerna, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg oberäknade, under det första året efter det den statliga seminarieorganisationen trätt i kraft skulle förslagsvis sättas till 100,000 kronor. Häremot har skolöverstyrelsen icke haft något annat att anmärka, än att utgifterna i fråga borde ur budgetär synpunkt tills vidare bestridas ur förslagsanslaget till »understöd åt småskoleseminarier». Mot de sakkunnigas approximativa beräkning av utgiftsbeloppet och överstyrelsens nyssberörda förslag har jag intet att invända.

Huru statsbidragen till läraravlöningar vid de nedlagda landstingsseminarierna och utgifterna för läraravlöningarna vid de nedlagda statsseminarierna skulle ställa sig enligt mitt förslag till ny seminarieorganisation framgår av följande beräkning.

Vid seminariet i Murjek finnas 4 ordinarie lärare. Seminariet i Hagaström, som hålles på extra stat, har utom rektor, som innehar ordinarie adjunktsbefattning i Västerås och kan återgå till denna, 4 lärare, som samtliga äro flyttningskyldiga. En av dessa, Kerstin Alfving, som är ordinarie småskollärarinna i Valbo skoldistrikt och som har endast 6 år kvar till

pensionsåldern, blir oförhindrad att återgå till sin ordinarie befattning, men då hon under en lång följd av år tjänstgjort vid seminariet, synes mig billigheten kräva, att hon, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, dels från förutnämnda indragningsstat erhåller en lönefyllnad såsom kompensation för den mindre avlöningen vid småskolan, dels ock att hon efter seminariets nedläggande får stå kvar i statens pensionsanstalt med det högre pensionsunderlag, som tillkommer henne såsom seminarielärarinna. Vad angår en annan lärarinna vid samma seminarium, Elna Sidvall, vilken har 9 år kvar till uppnådd pensionsålder, har överstyrelsen föreslagit, att hon skulle likställas med ordinarie lärarinna vid nedlagt landstingsseminarium. Det sistnämnda synes mig vara självfallet beträffande såväl henne som en tredje lärarinna, emedan de icke innehava några ordinarie lärarbefattningar att lita till. Den fjärde läraren vid seminariet blir pensionsberättigad år 1932. Under sådana förhållanden skulle av samtliga lärare vid seminarierna i Murjek och Hagaström 6 komma att uppföras på indragningsstat.

Den av f. d. rektor Wockatz gjorda framställningen om företrädesrätt för den nuvarande rektorn vid seminariet i Hagaström till annan rektorsbefattning vid småskoleseminarium kan jag icke förorda. Icke heller kan jag i detta sammanhang tillstyrka den av Wockatz gjorda hemställan angående pension åt vaktmästaren vid samma seminarium och hans hustru.

För närvarande finnas 6 lärare med full tjänstgöring vid vartdera seminariet i Lycksele och Haparanda, rektorerna inräknade. Jag förutsätter, att dessa lärare fortfarande stå kvar å sina tjänster. Utgår jag vidare från skolöverstyrelsens av de sakkunniga biträdda beräkning, att 8 ordinarie lärartjänster skulle vara erforderliga vid ett vart av de nya dubbelseminarierna och 5 sådana tjänster vid varje enkelseminarium, skulle för de av mig föreslagna 4 dubbelseminarierna och ett enkelseminarium i Kalmar krävas tillhopa 37 ordinarie lärartjänster. För besättande av dessa tjänster finnas att tillgå 48 lärare vid landstingsseminarierna, vartill kunna läggas 4 vid seminariet i Murjek och 2 vid seminariet i Hagaström. Antager man, att av dessa 54 lärare 37 överföras till de nya seminarierna, återstå 17, som skulle uppföras på indragningsstat. På sådan stat äro redan 20 lärare uppförda. Hela antalet lärare på indragningsstat skulle således bliva 37. Men om den nya organisationen, såsom skolöverstyrelsen beräknat, tänkes genomförd tidigast 1936, ha enligt de sakkunnigas förenämnda tabell 21 (sid. 115) 7 av de 37 lärarna på indragningsstat vid den tiden uppnått pensionsåldern, och endast 30 lärare på indragningsstat återstå. Nu ha de sakkunniga beräknat, att det första årets kostnader för 47 lärare på indragningsstat skulle med hänsyn till de lönegrader, i vilka dessa lärare befinna sig, belöpa sig till 171,500 kronor, oberäknat utgifter för tillfällig löneförbättring, dyrtidstillägg och pensionsavgifter. I medeltal utgör detta ungefär 3,670 kronor per lärare. För 30 lärare skulle då ifrågavarande kostnader uppgå till 110,100 kronor. Detta belopp skulle således utgöra det förslagsanslag, som med den

av mig föreslagna seminarieorganisationen skulle behöva uppföras i rikstaten för det första året till avlöning åt lärare på indragningsstat.

E. Den nya seminarieorganisationens genomförande.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

För den nya seminarieorganisationens genomförande anser skolöverstyrelsen en viss övergångstid vara nödvändig. Som skäl härför anför överstyrelsen:

Det är två huvudomständigheter som måste förorsaka, att den i det föregående föreslagna seminarieorganisationen i enlighet med den förut återgivna planen icke bör i sin fulla utsträckning genomföras omedelbarligen utan först längre fram under 1930-talet. Den ena är det överskott av lärarinnor, som för närvarande finnes, och den andra är det förhållandet, att det årliga behovet av nya lärarkrafter just nu och under de allra närmaste åren, oavsett den nu befintliga tillgången på lärarinnor, är relativt litet. Under åren 1932—1936 håller sig det beräknade årsbehovet till något över 300, för att först därefter stiga kraftigare. Vad det nu befintliga läraröverskottet beträffar, har överstyrelsen mera ingående behandlat detta spörsmål i det föregående, varför överstyrelsen nu hänvisar till denna redogörelse.

En omständighet, som under alla förhållanden gör, att den föreslagna seminarieorganisationen icke kan träda i sin fulla tillämpning förrän längre fram, är den, att de folkskoleseminarier, vilkas lokaler skola tagas i bruk för småskolläroarbetsutbildning, först skola i viss utsträckning avveckla sin verksamhet.

Därefter angiver överstyrelsen det sätt, på vilket den nya organisationen enligt överstyrelsens mening bör genomföras:

Vad seminariet i Strängnäs beträffar, skulle visserligen icke lokalförhållandena lägga hinder i vägen för att verksamheten där toge sin början höstterminen 1932. Emellertid måste man av andra skäl räkna med, att så icke kan ske förrän år 1933. Då riksdagens beslut i ärendet icke kan väntas föreligga förrän på våren 1932, synes det otänkbart att hinna vidtaga sådana verkställighetsåtgärder, som därefter bliva oundgängligen nödvändiga — förordnande av rektor och övriga lärare, anskaffande av erforderlig övnings-skola samt förberedelser för inträdesprövning till seminariet m. m. — för att seminarieverksamheten skulle kunna taga sin början redan med höstterminen samma år. Innan sådana åtgärder kunna vidtagas, krävas också erforderliga författningsbestämmelser med anledning av riksdagsbeslutet.

Vad angår det blivande dubbelseminariet i Kalmar, hyser överstyrelsen den förhoppningen, att lokaler för detsamma skola ställas till förfogande i så god tid, att verksamheten där kan taga sin början med höstterminen 1933. Det är också under denna förutsättning överstyrelsen kan förorda, att seminariet i Växjö nedlägges redan med vårterminen 1933.

På skäl, som överstyrelsen förut angivit, kan avvecklingen av verksamheten vid folkskoleseminarierna i Landskrona, Skara och Härnösand icke påbörjas förrän år 1933. Någon intagning av elever i de småskoleseminarier, som skola inrymmas i de ledigblivna lokalerna, kan icke ske förrän tidigast hösten 1934, då ännu två klasser av respektive folkskoleseminarier finnas kvar. Det blir emellertid icke möjligt att då intaga mera än en klassavdelning av småskoleseminariet, och först med höstterminen 1935 kunna de nu ifrågasvarande småskoleseminarierna träda i verksamhet såsom dubbelseminarier.

Frågan blir därefter den, vid vilken tidpunkt de landstingsseminarier, som skola ingå i den nya seminarieorganisationen, böra övertagas av staten. Av flera skäl håller överstyrelsen före, att detta bör ske med läsåret 1933/1934. Det viktigaste skälet är, att ett sådant övertagande knappast lär kunna komma till stånd tidigare. Det är ju icke nog med att riksdagen fattar beslut i frågan, vilka seminarier som skola förstatligas. Innan de bliva statsseminarier, krävas vissa förhandlingar mellan kronan och landstingen i och för åtkomsten av fastigheterna, varjämte Kungl. Maj:t har att utfärda de författningsbestämmelser, vilka måste vara en förutsättning för såväl anställande av erforderliga lärarkrafter som för verksamhetens bedrivande

Plan över seminarieorganisationens genomförande.

Seminarium	Intag- ning, avd. 1930	Examen 1932 1931	Intag- ning, avd. 1931	Examen 1933 1932	Intag- ning, avd. 1932	Examen 1934 1933	Intag- ning, avd. 1933	Examen 1935 1934	Intag- ning, avd. 1934	Examen 1936 1935	Intag- ning, avd. 1935	Examen 1937 1936
Jönköping	1	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Borås	1	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Örebro	1	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västerås	1	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bollnas	1	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vaxjö	1	22	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—
Halmstad	1	22	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—
Hagastrom	1	18	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—
Östersund	1	17	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—
Murjek	(29) 1	17	(30) 1	15	(31) 1	12	—	—	—	—	—	—
Goteborg	1	18	—	—	1	20	—	—	(1	20	eventuellt)	
Lund	1	21	1	12	1	20	1	20	1	20	—	—
Linköping	1	17	1	12	1	20	1	20	1	28	1	28
Kristinehamn . . .	1	18	1	12	1	20	1	20	1	20	1	28
Falun	1	15	1	12	1	20	1	20	1	28	1	28
Lycksele	(29) 1	18	(30) 1	19	(31) 1	12	(32) 1	25	(33) 1	25	(34) 1	28
Haparanda	(29) 1	12	(30) 1	15	(31) 1	12	(32) 1	25	(33) 1	25	(34) 1	28
Strängnäs	—	—	—	—	—	—	2	40	2	40	2	56
Kalmar	1	20	—	—	1	20	2	40	2	50	2	56
Landskrona	—	—	—	—	—	—	—	—	1	28	2	56
Skara	1	16	—	—	1	20	1	20	1	28	2	56
Härnösand	1	16	1	12	1	25	1	25	1	28	2	56
Elever	—	356	—	157	—	201	—	255	—	320	—	420
Avdelningar	20	—	12	—	11	—	12	—	13	—	15	—
Seminarier	20	—	12	—	11	—	10	—	11	—	10	—
Beräknat behov . .	—	—	—	336	—	326	—	348	—	402	—	—
Brist	—	—	—	179	—	125	—	93	—	82	—	—

vid statsseminarierna. Billigheten synes dock kräva, att någon respittid medgives för avveckling av de extra ordinarie lärarkrafter, vilka i betydande omfattning finnas vid vissa av de landstingsseminarier, som skola förstattligas. Då i varje fall landstingsseminarier komma att finnas under budgetåret 1932/1933, nämligen de under avveckling stående seminarierna i Växjö, Lund, Halmstad och Östersund, skulle det ur budgettekniska, administrativa och andra synpunkter innebära en förenkling, om under budgetåret 1932/1933 allt för många seminarietyper kunde undvikas, och småskolläraryrket utbildningens förstattligande sålunda skedde på en gång från början av budgetåret 1933/1934. Härigenom skulle det också kunna förekommas, att under ett och samma år några landsting nödgades hava utgifter för sina i gång varande seminarier, medan andra sluppe undan sådana.

Överstyrelsen förutsätter alltså, att staten övertager seminarieverksamheten i Linköping, Kalmar, Skara, Kristinehamn, Falun och Härnösand från och med budgetåret 1933/1934, samt att nya elever icke år 1932 intagas vid seminarierna i Jönköping, Växjö, Halmstad, Borås, Örebro, Västerås, Hagaström, Bollnäs, Östersund och Murjek. På grund av nuvarande klassförhållanden komma under angivna förutsättning dessa seminarier att upphöra med sin verksamhet vid följande tidpunkter: seminarierna i Jönköping, Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs år 1932, seminarierna i Växjö, Halmstad, Hagaström och Östersund år 1933 samt seminariet i Murjek år 1934.

Vad seminariet i Lund beträffar, vilket icke heller skulle komma att ingå i den framtida mera stadigvarande organisationen, har överstyrelsen redan förut antytt, att detta borde fortsätta sin verksamhet något längre än till år 1933. Då seminariet i Landskrona icke kan utexaminera småskollärarinnor tidigare än år 1936, vore det att under de närmaste åren befara en verklig lärarbrist i rikets sydligaste delar, därest seminarierna i Växjö, Halmstad och Lund samtliga skulle upphöra år 1933. Enligt de uppgifter överstyrelsen erhållit, torde det förhålla sig så, att det befintliga läraröverskottet är minst i Skåne. Vid 1931 års undersökning befanns det, att av de vid seminariet i Lund åren 1928, 1929 och 1930 utexaminerade lärarinnorna, sammanlagt 53, endast 6 voro utan anställning. Behovet av vikarier i Sydsverige kan icke väntas bliva fyllt av arbetslösa lärarinnor mera norrut på grund av avlöningsförhållandena. En vikarierande småskolläraryrket dagavlön är 5 kronor 80 öre, inberäknat provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg, ett belopp som tydligen går åt till livsuppehållet men icke räcker till resor. På grund av det nu anförda synes det icke rådligt att nedlägga seminariet i Lund under övergångsåren eller så länge erfarenheten visar, att det är behövt.

Även om seminariet i Göteborg gäller, att det icke upptagits i överstyrelsens förslag rörande den slutliga organisationen. Med hänsyn emellertid därtill, att det föreslagna dubbelseminariet i Skara icke skulle kunna bliva färdigt med full examination förrän år 1937, samt att seminariet i Uddevalla redan upphört och seminariet i Borås kommer att nedläggas år 1932, finner överstyrelsen erforderligt, att seminariet i Göteborg — i likhet med vad som föreslagits beträffande seminariet i Lund — fortsätter sin verksamhet en tid framåt under övergångsåren och sålunda intager nya elever år 1932.

Seminarieorganisationens genomförande skulle under hänsynstagande till nu anförda omständigheter sålunda i stort gestalta sig på sätt den å föregående sida införda översikten närmare utvisar.

Tabellen visar tidpunkten för såväl de överflödiga seminariernas avveckling som de nya seminariernas inträde i organisationen. Enligt denna plan skulle den nya organisationen vara fullt färdig beträffande såväl antal seminarier och examensavdelningar (5 enkel- och 5 dubbelseminarier) som antal elever (28 i varje avdelning) från och med höstterminen 1935, med utexamination våren 1937.

De för åren 1932 och 1933 angivna examenssiffrorna (356 och 157) beteckna det verkliga antalet. De tre följande årens siffror (201, 255 och 320) äro däremot *endast exempel* och kunna på förhand icke med någon säkerhet bestämmas. Intagningens storlek torde, såsom i riksdagens skrivelse nr 199/1931 framhålles, även under de närmaste åren böra bestämmas av Kungl. Maj:t. Exempelen äro nu så valda, att underskott skulle uppstå i förhållande till det beräknade årliga behovet, och bristen sålunda kunna fyllas med de tillgängliga reserverna av arbetslösa lärarinnor. På detta sätt skulle utrymme kunna beredas för en reserv av sammanlagt 470. Sannolikt komma icke så många tidigare examinerade lärarinnor att stå till förfogande. Men i så fall kan normala förhållanden inträda tidigare genom att intagningssiffran år för år ökas, i mån som detta kräves på grund av vunnit erfarenhet.

Enligt denna plan skulle seminariet i Lund behövas till år 1936 och seminariet i Göteborg till år 1934, eventuellt år 1936. Det synes rimligt, att dessa seminariers huvudmän icke behöva vidkännas några kostnader för lärarinneutbildningen efter utgången av budgetåret 1932/1933, utan böra utgifterna även för dessa seminarier under de följande övergångsåren bestridas av staten.

Som synes har skolöverstyrelsen föreslagit en övergångstid, som skulle sträcka sig till slutet av vårterminen 1936, då alla de landstingsseminarier, vilka enligt överstyrelsens förslag icke skulle övertagas av staten, skulle vara nedlagda. Som skäl för en sådan övergångstid har överstyrelsen huvudsakligen åberopat dels det nuvarande överskottet av lärarinnor, vilket av överstyrelsen beräknats kunna vara absorberat inom småskolorna under året näst efter nämnda tid, dels det ringa behovet av nya lärarkrafter nu och under de allra närmast kommande åren, oavsett den nu befintliga tillgången på lärarinnor, dels ock den omständigheten, att de folkskoleseminarier, vilkas lokaler skola tagas i bruk för småskolläro-utbildning, först måste i viss utsträckning avveckla sin nuvarande verksamhet. Dessa skäl finner jag hållbara även ur synpunkten av mitt eget förslag rörande den nya seminarieorganisationen.

Departementschefen.

Vidare har överstyrelsen, särskilt genom sin av mig återgivna tabell (sid. 127) tydligt angivit sin plan för vissa nuvarande seminariers avveckling och nya statsseminariers inträde i den nya av överstyrelsen föreslagna seminarieorganisationen. Denna plan kan jag med hänsyn till den organisation, som jag föreslagit, godtaga i vad den avser intagningen av elever till och med år 1932 och utexamineringen till och med år 1934 samt den därmed i samband stående avvecklingen av angivna seminarier, dock med undantag

därav, att enligt min mening 28 elever böra redan år 1932 intagas i vardera av seminarierna i Lycksele och Haparanda.

Vad beträffar elevintagningen åren 1933—1935 och utexamineringen åren 1935—1937 samt avvecklingen av återstående landstingsseminarier synas mig, med hänsyn till den av mig förordade seminarieorganisationen, följande avvikelser från skolöverstyrelsens plan böra göras.

Enligt min mening böra alla i verksamhet varande seminarier från och med år 1933 intaga 28 elever i varje undervisningsavdelning.

För att produktionen av lärarinnor icke må bli för stor, synes vara nödvändigt, att två seminarier nedläggas med utgången av vårterminen 1934. Skolöverstyrelsen har menat, att seminariet i Göteborg skulle eventuellt kunna därtill komma i fråga, och jag anser, att detta seminarium då bör indragas. Det andra seminariet, som vid nämnda tid synes lämpligen kunna nedläggas, är landstingsseminariet i Linköping, detta särskilt med hänsyn därtill, att det nya statsseminariet i Strängnäs är avsett att 1933 börja sin verksamhet som dubbelseminarium och således skulle kunna år 1935 utexaminera 56 elever. Seminarierna i Göteborg och Linköping skulle då icke intaga nya elever år 1933. Vad beträffar seminariet i Strängnäs synas visserligen de behövliga ändrings- och reparationsarbeten i seminariebyggnaden, vilka i det föregående omförmäls och vilka tänkts bli verkställda under budgetåret 1932/1933, icke kunna komma till utförande under sagda år, emedan medel för ändamålet icke upptagits i samma års riksstat, men med den kännedom jag har om den nuvarande seminariebyggnaden i Strängnäs anser jag, att det nya småskoleseminariet ändå kan sättas i gång med början av läsåret 1933/1934 och att ändrings- och reparationsarbetena kunna påbörjas ett år senare än som ursprungligen varit tänkt.

Landstingsseminarierna i Kalmar, Skara och Falun skulle komma att nedläggas med utgången av vårterminen 1935, emedan de nya statsseminarierna i Kalmar, Skara och Falun äro avsedda att — liksom småskoleseminariet i Landskrona — börja sin verksamhet 1934. Nämnda landstingsseminarier skulle således icke intaga nya elever 1934.

Återstå 3 landstingsseminarier, nämligen i Lund, Kristinehamn och Härnösand. Dessa skulle komma att indragas med vårterminens slut 1936 och således upphöra med elevintagning 1935. Med elevintagningen sistnämnda år skulle alltså hela den nya seminarieorganisationen vara färdigbildad och med utexamineringen 1936 alla landstingsseminarier avvecklade.

De avvikelser från skolöverstyrelsens framlagda plan rörande den nya seminarieorganisationens genomförande, vilka jag nu förordat, framgå mera åskådligt av en översikt, som jag låtit utarbета (sid. 131).

Med den utexaminering under åren 1933—1936, som skolöverstyrelsen beräknat, skulle under nämnda år uppstå en brist på nyutexaminerade lärarinnor av respektive 179, 125, 93 och 82 eller tillhopa 479. Denna brist skulle täckas genom tillgängliga reserver av arbetslösa lärarinnor. Enligt

Seminarium	Intagning. Antal avdeln. 1933	Examen 1935	Intagning. Antal avdeln. 1934	Examen 1936	Intagning. Antal avdeln. 1935	Examen 1937
<i>Landstingsseminarier:</i>						
Kalmar	1	28	—	—	—	—
Skara	1	28	—	—	—	—
Falun	1	28	—	—	—	—
Lund	1	28	1	28	—	—
Kristinehamn	1	28	1	28	—	—
Härnösand	1	28	1	28	—	—
<i>Nya statsseminarier:</i>						
Strängnäs	2	56	2	56	2	56
Kalmar	—	—	1	28	1	28
Landskrona	—	—	1	28	2	56
Skara	—	—	1	28	2	56
Falun	—	—	1	28	2	56
Lycksele	(32) 1	28	(33) 1	28	1	28
Haparanda	(32) 1	28	(33) 1	28	1	28
Elever		280		308		308
Avdelningar	10		11		11	
Seminarier	9		10		7	
Beräknat behov		348		402		
Brist		68		94		

mitt förslag skulle bristen under samma år bliva respektive 179, 125, 68 och 94; tillhopå 466. Skillnaden mellan överstyrelsens och mitt förslag utgör således endast 13 lärarinnor, ett antal, som icke torde hava någon praktisk betydelse.

Slutligen har skolöverstyrelsen på anförda skäl uttalat sig för att småskolläroverstyrelsen förstatligande måste ske på en gång från början av budgetåret 1933/1934. Häremot har jag intet att invända. Detta innebär givetvis, att staten från och med nämnda budgetår skulle övertaga kostnaderna för all småskolläroverstyrelsen. Under viss övergångstid skulle alltså staten såsom huvudman svara för småskolläroverstyrelsen vid seminarierna i Kalmar, Skara, Falun, Lund, Kristinehamn och Härnösand, ehuru dessa seminarier allt fortfarande befinna sig i vederbörande landstings ägo och lärarpersonalen är i landstingens tjänst. För att ordna dessa mellanhavanden mellan staten och vederbörande landsting synes vara lämpligt att särskilda avtal upprättas, vilka för att bliva gällande böra vara godkända av Kungl. Maj:t.

II. Folkskoleseminarierna.

A. Allmänna synpunkter.

Innan jag ingår på de sakkunnigas och skolöverstyrelsens förslag rörande folkskoleseminariernas omorganisation, anser jag mig böra till övervägande upptaga några frågor, som skolöverstyrelsen under rubriken »Allmänna synpunkter» framfört i sin senaste utredning och på vilkas avgörande i ena eller andra riktningen den nya organisationen för folkskollärarytbildningen kommer att bero. Dessa frågor avse: 1) folkskollärarytbildningens förläggande till universiteten, 2) fordringarna för inträde vid folkskoleseminarierna, 3) seminariernas rekrytering från landsbygden och femårig utbildningskurs, 4) utbildning av studenter till folkskollärare, 5) småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor

1. Folkskollärarytbildningens förläggande till universiteten.

Skolöver-
styrelsen
10/11 1931.

I den allmänna diskussionen om folkskollärarytbildningens omdaning har under senaste tiden särskilt inom vissa lärarkretsar den frågan varit på tal, huruvida icke folkskollärarytbildningen borde bygga på avlagd studentexamen och utbildningen därefter ske vid universiteten. Skolöverstyrelsen berör denna fråga mera i förbigående och yttrar därom:

Sedan genom den av 1927 års riksdag beslutade omorganisationen av vårt högre skolväsen ett närmare samband mellan olika skolarter kommit till stånd, hava önskemål framträtt om ett bättre inordnande av lärarutbildningen i skolsystemet. Särskilt har detta gällt folkskollärarytbildningen. I fråga om denna har bland annat den tanken framkommit, att densamma borde förläggas till universiteten och alltså byggas på studentexamen som förutsättning. Bidragande orsak till att en sådan tanke framträtt har varit, att i vissa andra länder folkskollärarytbildningen grundats på studentexamen. Detta gäller särskilt om Tyskland. I ett visst antal av tyska rikets delstater har visserligen seminarieutbildning av ungefär samma art och omfattning som förut bibehållits, men i de flesta har en nyordning på området inträtt, vars främsta kännetecken är, att studentexamen stadgats som grundval för utbildningen. Det är dock blott i ett mindre antal stater, som folkskollärarytbildningen förlagts till universitet eller högskolor. I tre av dessa, Braunschweig, Sachsen och Tyringen, har kursen gjorts treårig, i de övriga är den tvåårig. I flertalet stater — bland dem Preussen — hava för utbildningen av folkskollärare inrättats särskilda i förhållande till universiteten fristående läroanstalter med tvåårig kurs ovanpå studentexamen.

Frågan om folkskollärarytbildningens förläggande till universiteten kan i vårt land näppeligen sägas hava kommit över den första diskussionens stadium. Några bestämda förslag om de nya lärostolar, som på grund av en

sådan anordning skulle inrättas vid universiteten, eller om sättet för den praktiska utbildningens ändamålsenliga ordnande hava icke framkommit, ännu mindre angående de kostnader, som förändringen skulle medföra. Därest folkskollärarnas utbildning skulle helt förläggas till universiteten, synes det vara självklart, att en liknande anordning borde genomföras jämväl beträffande den praktiskt-pedagogiska utbildningen av lärare vid allmänna läroverk och andra högre undervisningsanstalter. Frågan om sist-nämnda utbildnings ändamålsenliga ordnande har nyligen varit föremål för utredning och förslag av 1927 års skolsakkunniga. I det av dem framlagda förslaget ifrågasättes icke, att utbildningen av blivande lärare vid de allmänna läroverken skulle helt och hållet förläggas till universiteten, utan förordas, att nuvarande anordning i stort sett bibehålles. Med hänsyn till här angivna olika omständigheter synes frågan om folkskollärarytbildningens förläggande till universiteten hos oss icke för närvarande äga sådan aktualitet, att den i samband med överstyrelsens nu föreliggande uppdrag kan upptagas till närmare granskning. Överstyrelsen anser sig därför icke i förevarande sammanhang böra ingå på ifrågavarande spörsmål från vare sig principiella eller organisatoriska och ekonomiska synpunkter. Det uppdrag överstyrelsen erhållit avser uppenbarligen framläggande av utredning och förslag inom ramen av den nuvarande organisationen. Givetvis bör med hänsyn till hela frågans i viss mån svävande läge någon dyrbar utökning av denna organisation icke nu ifrågasättas, något som jämväl ur andra synpunkter kan sägas vara utom räkningen.

Överstyrelsen anser sig däremot böra något närmare sysselsätta sig med vissa förändringar av seminarieorganisationen, som kunna sägas vara aktualiserade genom den allmänna utvecklingen av vår skolorganisation och som kunde genomföras inom ramen av den nuvarande organisationen. Även här gäller det en närmare anslutning till det allmänna skolsystemet, i det att seminarierna skulle mera omedelbart bygga på vissa av dess skolformer. I detta avseende är att taga hänsyn till de vidgade möjligheterna att avlägga realexamen och studentexamen, som successivt erhållits, varvid dock är att märka, att de intressen, som ungdomen i mera avsides liggande delar av vårt land kan anses äga, böra tagas i tillbörligt beaktande. Närmast upptager nu överstyrelsen till behandling frågan om

2. Seminariernas inträdesfordringar och de vidgade möjligheterna till realexamens avläggande.

Därvid erinrar överstyrelsen först om folkundervisningskommitténs ståndpunkt till denna fråga:

Såväl frågan om det värde, som borde tillerkännas avlagd realskolexamen för inträde i folkskoleseminarium, som frågan om ett direkt samband mellan realskola och folkskoleseminarium diskuteras utförligt av folkundervisningskommittén i dess den 20 december 1911 avgivna betänkande angående folkskoleseminarierna. Av både principiella och praktiska skäl avböjer kommittén tanken på att avlagd realskolexamen skulle på något sätt berättiga till inträde i seminarium utan prövning. Mera sympatisk ställer sig kom-

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

mittén till frågan om en särskild seminariekurs för dem, som avlagt real-skolexamen. Vid övervägande av skäl för och emot en sådan anordning kommer kommittén dock till det resultatet, att förhållandena inom skolväsendet vid tidpunkten för kommitténs ståndpunktstagande icke nått den utveckling och kommit till den stadga, att de kunde giva någon säkrare vägledning för framställandet av förslag i den antydda riktningen. Att man skulle komma till detta resultat syntes kommittén vara helt klart, då real-skolexamen första gången avlades så kort tid före kommitténs ståndpunktstagande som år 1907. Kommittén slutar sin framställning i förevarande hänseende med följande ord: »Det synes kommittén klart, att frågan om inrättandet av en särskild seminariekurs för dem, som avlagt realskolexamen, eller i allmänhet taget frågan om ett närmare samband mellan seminariet och realskolan icke för närvarande lämpligen kan företagas till avgörande. Helt visst bör den dock snart nog bliva föremål för behandling. Den möjligheten är för övrigt icke utesluten, att man i framtiden kan komma att i väsentlig utsträckning grunda seminariet på realskolan. Den nya överbyggnad, som folkskolan erhållit i den kommunala mellanskolan, innebär i själva verket en viss förskjutning i utgångspunkterna för frågans bedömande. I den mån den kommunala mellanskolan kan vinna utveckling och därmed tillfällen i ökat mått beredas ungdom ur de bredare folklagen att erhålla den skolbildning, som vitsordas i realskolexamen, kommer en del av de skäl, som för närvarande tala mot en sådan organisatorisk anordning och som av kommittén i det föregående berörts, att förlora i betydelse.»

Därefter redogör överstyrelsen för de vidgade möjligheter till realexamens avläggande, vilka inträtt under de senaste tjugu åren samt för det inflytande dessa förhållanden haft på seminariernas elevrekrytering!

Den utveckling av de kommunala mellanskolorna, varom folkundervisningskommittén ingenting kunde säga, har i själva verket utan tvivel överträffat förväntningarna. Ingen kunde säkerligen år 1909, då beslutet om de kommunala mellanskolorna fattades av riksdagen, våga förutspå, att denna skolform skulle utvecklas så hastigt, att inom mindre än två årtionden de kommunala mellanskolorna komme att i antal betydligt överträffa de dåvarande allmänna läroverken. Genom 1927 års skolreform bestämdes, att 54 av de förefintliga kommunala mellanskolorna skulle förvandlas till statliga samrealskolor. Den minskning i de kommunala mellanskolornas antal, som härav måste bliva följd, uppvägdes alltså av en motsvarande ökning i de allmänna läroverkens. Höstterminen 1931 finnas 50 kommunala mellanskolor, däri inräknade 8, som skola övergå till statssamskolor. Utom vid realskolor och kommunala mellanskolor kan realexamen avläggas vid vissa privatskolor, som stå under skolöverstyrelsens inseeende. Därtill kommer, att några fyrklassiga högre folkskolor hava sin undervisningsplan så ordnad, att de kunna föra sina lärjungar fram till realexamen, fastän dessa få avlägga sin examen som privatister. Genom denna utveckling av skolväsendet har det antal orter, där på sätt ovan angivits tillfälle till utbildning fram till realexamen förefinnes, alltmer tillväxt. Antalet sådana orter utgjorde år 1911, då folkundervisningskommitténs betänkande avgavs, 82 men uppgår höstterminen 1931 till 168 och har alltså mer än fördubblats. Av efterföljande översikt framgår, huru de ifrågakvarande orterna fördela sig på de olika länen.

		1911	1931
Stockholms stad		1	1
Stockholms län		2	11
Uppsala	»	2	3
Södermanlands	»	4	7
Östergötlands	»	5	10
Jönköpings	»	3	7
Kronobergs	»	1	5
Kalmar	»	4	10
Gotlands	»	1	2
Blekinge	»	2	4
Kristianstads	»	4	9
Malmöhus	»	8	15
Hallands	»	3	5
Göteborgs och Bohus	»	3	5
Älvsborgs	»	5	8
Skaraborgs	»	6	9
Värmlands	»	4	9
Örebro	»	4	7
Västmanlands	»	4	6
Kopparbergs	»	2	10
Gävleborgs	»	3	7
Västernorrlands	»	4	6
Jämtlands	»	1	2
Västerbottens	»	2	3
Norrbottnens	»	4	7
Summa		82	168

Det är vidare att märka, att de 82 orterna för år 1911 huvudsakligen utgjordes av städer, under det att av de 168 orterna för år 1931 ej mindre än 65 äro att återfinna på landsbygden. Möjligheterna att förvärva den bildning, som vitsordas genom realexamen, hava alltså under tjugu år väsentligt ökats, och denna utveckling har framför allt kunnat komma landsbygdens ungdom till godo.

Angivna förhållanden hava redan visat sig öva inflytande på seminariernas elevrekrytering. I allt större utsträckning hava ynglingar och flickor, som avlagt realskolexamen, anmält sig som inträdessökande till folkskoleseminarierna och där vunnit inträde. Till de kvinnliga folkskoleseminarierna hava också i allt större antal kommit unga flickor, som genomgått högre flickskola. En motsvarande utveckling är också om ock i mindre grad att iakttaga beträffande småskoleseminarierna. I fråga om dessa föreligger en statistik i förevarande avseende i 1929 års seminariesakkunnigas betänkande (sid. 36) omfattande åren 1926—1929, vilken visar, att antalet i småskoleseminarierna intagna med student- eller realskolexamen eller normalskolekompetens stigit från 18.7 procent år 1926 till 30.2 procent år 1929. Studenterna hava varit så få, att deras antal ej nämnvärt inverkar på resultatet. För folkskoleseminarierna kunna i förevarande avseende upplysningar hämtas ur den officiella statistiken. I nedanstående tabell lämnas för åren 1926—1930 uppgifter angående antalet intagna elever vid folkskoleseminarierna, som vad de manliga beträffar, avlagt realskolexamen och vad de kvinnliga angår, avlagt realskolexamen eller förvärvat normalskolekompetens.

		1926	1927	1928	1929	1930
Antal: Manliga		56	62	65	100	76
» Kvinnliga		68	68	93	97	93
Summa		124	130	158	197	169
Procent av hela antalet intagna	Manl. av hela antalet manl. . . .	22.8	25.4	26.2	34.8	25.9
	Kvinnl. av hela antalet kvinnl. .	42.8	41.5	56.4	53.0	50.8
	Manl. och kvinnl. av totalantalet	30.6	31.9	38.3	41.9	35.5

Av tabellen framgår, att antalet elever med den föregående utbildning, varom här är fråga, är ganska stort både absolut och relativt taget, och att det i stort sett visar en stigande tendens. Nedgången för år 1930 torde få betraktas som tillfällig. Vidare inhämtas, att antalet ifrågavarande elever är större vid de kvinnliga seminarierna än vid de manliga. Givetvis växlar antalet vid olika seminarier ganska betydligt. Det må här tilläggas, att under åren 1926—1930 75 manliga och 17 kvinnliga eller tillhoppa 92 studenter intogos i klass I vid folkskoleseminarierna.

För egen del anför överstyrelsen i detta ämne följande beträffande folkskoleseminarierna:

Inför de angivna siffrorna uppstår helt naturligt den tanken, att den tidpunkt, då, såsom folkundervisningskommittén uttalat, frågan om förhållandet mellan folkskoleseminarium och realskola bör upptagas till förnyad grundlig omprövning, snart kan anses vara inne. Att överstyrelsen icke i förevarande sammanhang kunnat förebringa en grundlig utredning av detta spörsmål torde vara självklart. För en sådan utredning hade fordrats ytt-randen från folkskoleseminariernas lärarkollegier angående de erfarenheter och önskemål på området, som hos dem kunna förefinnas. Sedan skulle överstyrelsen hava haft att vid sidan av det övriga omfattande utredningsarbetet verkställa allmän principiell utredning i frågan samt dessutom åtminstone förberedelsevis diskutera spörsmålet om de ändringar i folkskoleseminariernas undervisningsplan, som den ändrade utgångspunkten för undervisningen skulle nödvändiggöra. En särskild utredning i ärendet synes därför böra åvägabringas. Så mycket torde emellertid redan nu kunna sägas, att även om realexamen fastställes som villkor för inträde vid folkskoleseminarium, så kan ändock icke den nuvarande utbildningstiden av fyra år förkortas. Folkundervisningskommittén hade visserligen tänkt sig, att ovanpå avlagd realskolexamen skulle kunna byggas en treårig seminariekurs. Den erfarenhet, som under årens lopp vunnits angående den nuvarande seminarieorganisationen, visar emellertid enligt överstyrelsens bestämda uppfattning, att ett fullföljande av denna tanke skulle innebära en försämring av folkskollärarutbildningen i jämförelse med nuvarande förhållanden. I allmänhet torde bland dem, som hava erfarenhet angående folkskoleseminariernas arbetsförhållanden, råda en enhällig mening, att det är svårt att på den anslagna tiden medhinna det utbildningsprogram, som den för folkskoleseminarierna gällande undervisningsplanen innehåller. Emellertid torde knappast någon vara böjd att pruta av på detta program, vare sig det gäller allmänbildning eller fackutbildning. Erfarenheten torde jämväl hava

ådagalagt, att även de, som kommit in i folkskoleseminariums första klass efter avlagd realskolexamen, haft fullt upp att göra under den följande fyraåriga kursen. Det är härvidlag också att märka, att många inträdesökande med realskolexamen icke kunnat bestå i tävlingen vid inträdesprövingarna och därför trots sin examen icke blivit intagna. De, som verkligen kommit in, kunna fördenskull anses utgöra ett urval. Vidare må erinras om att inträdesfordringarna i fråga om vissa ämnen redan nu i stort sett motsvara realexamens kunskapsmätt.

Det är tydligt, att det för folkskoleseminarierna skulle kunna medföra vissa lättnader i kurserna, om deras undervisning kunde helt bygga på det kunskapsmätt, som vitsordas genom realexamen. Men dessa lättnader borde framför allt komma utbildningen till godo på det sättet, att arbetet kunde bli mindre forcerat och att den viktiga, rent pedagogiska utbildningen kunde bli bättre tillgodosedd.

Av det sagda framgår, att överstyrelsen är av den bestämda uppfattningen, att ett införande av realexamen som inträdesvillkor vid folkskoleseminarierna icke kan förbindas med någon förkortning av den fyraåriga seminariekursen, varför överstyrelsen också i sitt i det följande framlagda organisationsförslag räknat med att den vanliga seminariekursen fortfarande skulle vara fyraårig.

3. Seminariernas rekrytering från landsbygden.

När skolöverstyrelsen sedan övergår till frågan om seminariernas rekrytering från landsbygden, åsyftar överstyrelsen egentligen en rekrytering med ungdom från mera avlägsna trakter av landet. I fråga om sådan rekrytering anför överstyrelsen:

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Det är ett allmänt erkänt faktum, att seminarierna erhållit ett stort antal av sina mest begåvade och skickliga elever från orter, där ungdomen efter avslutad folkskola icke varit i tillfälle att vid fortsatt vistelse i hemmet förskaffa sig fortsatt skolbildning, om man undantager den numera obligatoriska fortsättningsskolan. Fortsatt skolgång skulle för dem kräva inackordering å annan plats. Utpräglat studiebegåvade ynglingar och flickor från sådana orter hava ofta av rent ekonomiska skäl sett sig hänvisade till att tillfredsställa sin studielust vid ett seminarium. Deras ekonomiska villkor hava ej medgivit, att de gått den jämförelsevis långa studieväg, som leder till och genom universitet eller högskola, även om de aldrig så gärna velat. Däremot hava de med det bistånd de kunnat erhålla från hemmet, med anlitande av lånevägen jämte den hjälp, som stipendierna vid ett seminarium kunnat giva, mäktat komma ut med den jämförelsevis korta seminariekursen. Vad flickorna beträffar, har det givetvis för dem varit lättast att bereda sig möjlighet att genomgå ett småskoleseminarium, men även många landsbygdsl flickor från mindre bemedlade hem hava avlagt folkskol-lärarexamen. För de unga männen har ju i förevarande hänseende endast folkskoleseminarium stått till buds, sedan småskoleseminarierna alldeles upphört att mottaga manliga elever.

För folkskolan har det varit av största betydelse, att den kunnat bland sina lärare räkna begåvade män och kvinnor med särskilt god utrustning för lärarkallet, vilka haft sitt hem i mera avlägset liggande bygder och för vilka därför seminariet praktiskt taget blivit den enda möjliga studievägen. Givetvis böra inga åtgärder vidtagas, som skulle väsentligen försvåra en

dylik rekrytering för folkskolläraryrket. Åtgärder avseende förändring av villkoren för inträde vid folkskoleseminarierna, som skulle leda i sådan riktning, skulle därjämte innebära en orättvisa mot landsbygdens ungdom, då den skulle inskränka dess redan jämförelsevis begränsade utbildningsmöjligheter. Även med det betydligt ökade antalet orter, där realexamen kan avläggas, och med de i vår tid så väsentligt förbättrade kommunikationsmöjligheterna kommer det dock alltid att i vårt land finnas trakter, för vilka förhållandena äro sådana, att de, som vilja genomgå en skola, vilken för fram till realexamen, måste inackordera sig å annan ort.

Nu angivna omständigheter äro givetvis ägnade att väcka vissa betänkligheter mot ett införande av realexamen som inträdesvillkor vid seminarium. Närmast skulle det ju vara folkskoleseminarierna, som ett sådant villkor skulle gälla. Skulle man med hänsyn till det allmänna skolväsendets utveckling anse tiden vara inne att inordna folkskoleseminariet i det allmänna skolsystemet genom att låta dess lärokurser bygga på realskolans, synes det därför ej vara ur vägen, om åtgärder bleve vidtagna, som tillförsäkrade ungdom från rena landsbygden möjlighet att utan avläggande av realexamen fortfarande få vinna inträde vid folkskoleseminarium. Detta önskemål skulle vinnas, om vid sidan om den utbildning, som skulle bygga på realexamen, vid vissa seminarier anordnades en folkskolläraryrket, vilken som förutsättning ej krävde större kunskapsmått utöver folkskolans än det, som begäfvade inträdessökande kunde förvärva genom studier på egen hand eller med bistånd av sin lärare i folkskolan. En sådan lärarutbildning, som här åsyftas, kunde givetvis icke bliva helt identisk med den, som grundades på realexamen, men den borde dock i stort sett bliva likvärdig. Om, såsom överstyrelsen med bestämdhet förutsätter, den utbildning, som skulle bygga på realexamen, skulle omfatta fyra år, torde det, därest likvärdighet skulle kunna uppnås, vara nödvändigt att låta den utbildning, som skulle förutsätta lägre inträdesfordringar, omfatta ett år längre tid, alltså fem år. Då man bedömer frågan om en sådan förlängning av seminarietiden för de här ifrågakommande eleverna, bör emellertid beaktas, att inträdessökande, som ej genomgått realskola eller högre flickskola eller på annat sätt förvärvat högre skolbildning, för att kunna bestå i konkurrensen vid inträdesprövningsarna, i regel finna sig nödsakade att genomgå en särskild preparandkurs, varför deras sammanlagda utbildningstid blir väsentligt över fyra år.

Även om man finge en femårig folkskolläraryrket, grundad på inträdesfordringar, för vilkas inhämtande genomgående av preparandkurs icke behövde bliva nödvändig, komme dessa fordringar att i väsentliga avseenden överensstämma med dem, som nu gälla, och man skulle därför med en femårig seminariekurs kunna vinna det länge kända önskemålet, att folkskoleseminariernas i och för sig ändamålsenliga lärokurser skulle av elever med nämnda förutsättningar kunna genomgåas med större lugn och större grundlighet. Såsom ovan redan angivits, skulle enligt överstyrelsens mening en sådan femårig utbildning säkerligen bliva likvärdig med den, som erhöles vid en fyraårig seminariekurs, byggd på realexamen. Att den ej kunde bliva helt identisk torde icke behöva ingiva några egentliga betänkligheter. Ett liknande förhållande förefinnes som känt redan nu i fråga om folkskolläraryrket. Det råder givetvis ganska stora olikheter mellan den utbildning, som erhöles vid ett vanligt fyraårigt folkskoleseminarium, och den, som förvärfvas genom studentexamen och därpå följande ettårig seminariekurs, och det är enligt överstyrelsens mening en fördel för folkskolan att erhålla lärare, som gått fram på olika bildningsvägar.

På frågans nuvarande stadium har överstyrelsen helt naturligt icke velat framlägga något förslag i förevarande hänseende, men överstyrelsen anser det synnerligen önskvärt, att, därest en utredning angående realexamen som inträdesvillkor vid folkskoleseminarierna skulle komma till stånd, i samband därmed också tagas under överbäggande sådana åtgärder, som kunna tillförsäkra dessa seminarier fortsatt rekrytering med ungdom, som fått sin föregående skolbildning uteslutande i folk- och fortsättningsskolor. Om nu en mera definitiv organisation av folkskoleseminarierna skall genomföras, är det uppenbarligen av vikt, att denna organisation icke göres så trång, att den ej lämnar utrymme för förändringar, som man kan förvänta skola kunna behöva vidtagas i en snar framtid. Överstyrelsen har därför sökt avväga det organisationsförslag, som i det följande framlägges, på sådant sätt, att utrymme skulle komma att förefinnas för inrättande vid ett mindre antal folkskoleseminarier av femårig kurs.

4. Utbildning av studenter till folkskollärare.

I skrivelse av den 29 augusti 1930 ha K. G. Andersson, m. fl. hemställt, det Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till omorganisation av rikets seminarier, i den mån deras verksamhet avser utbildning av studenter och likställda till folkskollärare. Motiveringen till denna framställning är i sammandrag ungefär följande:

*Skrivelse av
K. G. Anders-
son m. fl.*

Vid de i augusti 1930 avslutade inträdesprövningarna till den ettåriga studentkursen vid Växjö folkskoleseminarium blevo praktiskt taget samtliga sökande förklarade behöriga, men flertalet måste dock avvisas av brist på utrymme. De, som undertecknat framställningen, mena därför, att staten »borde finna med sin uppgift förenligt att vidtaga sådana åtgärder, att större möjligheter bereddes för dessa arbetslösa studenter till arbete och utkomst och då särskilt genom att folkskolläraryrket i större utsträckning, än som nu är fallet, ställdes öppet för dem». Studentens tidigare utbildning vore ju teoretisk och inriktad på en framtida intellektuell sysselsättning. Det syntes undertecknarna lämpligt, att ett större antal ettåriga seminariekurser anordnades vid rikets seminarier, och skulle de befinnas för knappt tilltagna för att kunna bibringa en tillfredsställande utbildning, kunde de ju tänkas utökade till att omfatta exempelvis två år.

»För den händelse», heter det i skrivelsen, »antalet utexaminerade folkskollärare genom de föreslagna åtgärderna skulle kunna befaras bli för stort, föreslå vi, att ett motsvarande antal av de lägsta klasserna vid de fyraåriga seminariekurserna indrages i den mån och vid de tidpunkter, en sådan åtgärd kan anses behöfelig med hänsyn till en normal nyrekrytering av folkskollärarkåren. En sådan åtgärd i förening med en utökning av möjligheterna för studenter att bli folkskollärare synes oss så mycket mera lämplig, som de personer, som söka inträde vid de fyraåriga kurserna, i allmänhet äro i den åldern, att de med fördel kunna inrikta sig på någon praktisk sysselsättning. De i denna kategori, som icke ha ungdomens fördel, ha ofta redan en sysselsättning, som kan ge dem en dräglig utkomst, ett yrke eller dylikt».

Till sist fäster man uppmärksamheten på den besparing, som de föreslagna åtgärderna skulle innebära för statsverket, »då ju i viss mån en fyraårig utbildning komme att ersättas med en ettårig eller eventuellt tvåårig sådan».

De sakkunniga.

I ett särskilt den 24 augusti 1931 dagtecknat betänkande ha seminarie-sakkunniga yttrat sig över denna framställning:

I sin utredning angående inskränkningar i de nuvarande folkskoleseminariernas organisation ha de sakkunniga framlagt sin allmänna syn på gestaltningen av denna organisation under den närmaste tiden. De anse, heter det där, »att denna normalt bör bestå av tvenne delar: en fastare kärna av seminarier, som ha att sörja för det minimum av utexaminering som under alla omständigheter kan anses vara behövlig, samt en mera rörlig del, som exempelvis i form av studentkurser kan möta de kastningar i lärarbehovet, som väl alltid komma att finnas». Det tillägges, »att de under nuvarande omständigheter finna denna senare del vara synnerligen av nöden».

Det är möjligt, att detta senare tillägg skulle tydas därhän, att de sakkunniga varit inne på samma tankegång, som framställningens undertecknare, så är dock ej fallet. Den nuvarande seminarieorganisationen kan och bör omedelbart inskränkas på sätt, som i utredningen föreslagits; det är till och med troligt, att den inom kort behöver ytterligare begränsas. Men det är jämväl tänkbart, att utexamineringen av lärare rent tillfälligtvis något år måste göras större än vanligt. Under sådana förhållanden synes det naturligt, att studentkurserna få en mera vidgad omfattning. De sakkunnigas avsikt är således att skapa en organisation, som utan att vara kostsammare, än den med nödvändighet måste vara, alltid förser folkskolan med det antal lärarkrafter, som den vid olika tillfällen kan ha behov av.

För dem, som stå bakom skrivelsen av den 29 augusti 1930, är utgångspunkten en annan. De önska folkskoleseminarierna så inrättade, att de årligen kunna stå öppna för det mer eller mindre stora antal studenter, som skulle vilja utnyttja dem. För den skull bör ett större antal studentkurser anordnas — gärna utökade till att omfatta exempelvis två år — samt ett motsvarande antal av de lägsta seminarieklasserna vid behov indragas. Det är svårt att förstå det för folkskolan ändamålsenliga i de föreslagna nya anordningarna; i varje fall kunna de sakkunniga ej rekommendera dem. Efter allt att döma skulle de kunna äventyra icke allenast den jämna och säkra tillgång av lärare och lärarinnor, som är ett livsvillkor för skolan i dess växt och utveckling, utan sannolikt också möjligheten att snabbt lägga till rätta vid förekommande överskott eller underskott i lärartillgången. Härmed vilja de sakkunniga likväl icke ha sagt, att icke folkskollärarytbildningen skulle kunna ordnas annorledes, än vad nu är fallet. Men för att kunna ge anvisning på nya utbildningsvägar kräves det utredningar, som ligga utanför ramen av de sakkunnigas uppdrag.

Skolöverstyrelsen
20/11 1931.

I fråga om utbildning av studenter till folkskollärare har skolöverstyrelsen erinrat, att sådan utbildning icke är någon nyhet hos oss, eftersom dylik utbildning förekommit sedan lång tid tillbaka. Angående den hittillsvarande utbildningen av berörda slag lämnar överstyrelsen följande korta historik:

Tidigare var studenternas folkskollärarytbildning ordnad på det sätt, att studenter utan inträdesprövning vunno inträde i folkskoleseminariets fjärde klass och fingo deltaga i undervisningen i vissa ämnen inom denna klass samt i de praktiska övningarna i tredje och fjärde klasserna. Denna utbildning ansågs emellertid mindre tillfredsställande. I stället inrättades därför vid vissa folkskoleseminarier särskilda ettåriga kurser för studenter.

Den första inrättades vid folkskoleseminariet i Stockholm för kvinnliga studenter år 1909, följande år inrättades en dylik kurs för manliga studenter i Växjö.

Folkundervisningskommittén upptog frågan om studenternas utbildning till folkskollärare till utförlig behandling och framlade i sitt betänkande den 20 december 1911 förslag till föreskrifter för ettåriga seminariekurser för studenter samt förslag till undervisningsplan för sådana kurser. Dessa förslag hunno icke behandlas i samband med kommitténs förslag rörande de vanliga fyraåriga seminariekurserna, och bestämmelser angående studentkurserna kommo därför icke att ingå i seminariestadgan av år 1914. I stället utfärdades, sedan folkskolöverstyrelsen den 3 juni 1916 avgivit utlåtande med förslag i ärendet, den 14 juli 1916 nådig kungörelse med föreskrifter för ettåriga seminariekurser.

Utöver de båda förutnämnda studentkurserna i Stockholm och Växjö tillkommo år 1912 två nya sådana kurser vid statsseminarierna, nämligen en i Strängnäs för manliga och en i Kalmar för kvinnliga studenter; samma år upprättades också en studentkurs för kvinnliga elever vid det privata folkskoleseminariet i Göteborg. År 1921 upprättades för att motverka den då rådande stora bristen på folkskollärare nya studentkurser i Uppsala och Lund, båda för manliga studenter. När bristen på folkskollärare efter några år upphörde och i stället överskott yppade sig, avvecklades de fem sistnämnda studentkurserna, kurserna i Uppsala och Lund med utgången av läsåret 1922—1923, kurserna i Strängnäs och Kalmar med utgången av läsåret 1925—1926 och kursen vid det privata folkskoleseminariet i Göteborg med utgången av läsåret 1924—1925.

Sedan genom 1927 års skolreform nya bestämmelser för studentexamen tillkommit, vidtogos genom nådig kungörelse den 16 april 1930 vissa ändringar i stadgan för ettåriga seminariekurser i syfte att avpassa inträdesfordringarna efter den nya ordningen för studentexamen.

Frågan om studentkurserna har varit föremål för uttalande även av 1929 års seminariesakkunniga. På grund av en till dem remitterad skrivelse hava de i ett den 24 augusti 1931 avgivet, till överstyrelsen remitterat utlåtande yttrat sig angående en utökning av studentkursernas antal. De sakkunniga, som icke gå in på frågan om studentkursernas organisation, uttala sig för att dessa fortfarande skola hava en mera lös ställning inom seminarieorganisationen, så att de kunna lätt ökas eller minskas i antal, för att det skall bli möjligt att kunna snabbt tillmötesgå ett framträdande ökat eller minskat behov av folkskollärare.

Då det gäller studenterna, kan det sägas, att folkskollärarytbildningen redan inordnats i det allmänna skolsystemet, i det att det finnes seminariekurser, som bygga direkt på studentexamen, alltså på gymnasiet. Det är alltså här icke fråga om något nytt spörsmål av principiell innebörd, utan det gäller fastmera, om man skall gå vidare på en redan beträdd väg eller ej. Det kan tvivelsutan sägas, att frågan om studenternas utbildning till folkskollärare i viss mån kommit i ett annat läge på grund av utvecklingen av det högre skolväsendet under de årtionden, som förflytit sedan år 1911, då de nu gällande bestämmelserna för de ettåriga seminariekurserna framlades av folkundervisningskommittén. Även i fråga om orter, där det finnes möjlighet att avlägga studentexamen, har en väsentlig ökning i antalet under de senaste tjugu åren inträtt, såsom framgår av nedanstående översikt, uppgjord efter samma grunder som den förut införda översikten angående orter

med möjlighet till förvärvande av kunskaper, erforderliga för avläggande av realexamen.

	1911	1931
Stockholms stad	1	1
Stockholms län	1	5
Uppsala »	1	1
Södermanlands »	2	3
Östergötlands »	2	3
Jönköpings »	1	2
Kronobergs »	1	1
Kalmar »	2	2
Gotlands »	1	1
Blekinge »	1	1
Kristianstads »	1	1
Malmöhus »	5	6
Hallands »	1	1
Göteborgs och Bohus »	1	2
Älvsborgs »	1	2
Skaraborgs »	1	2
Värmlands »	2	2
Örebro »	1	1
Västmanlands »	1	1
Kopparbergs »	1	1
Gävleborgs »	2	3
Västernorrlands »	2	2
Jämtlands »	1	1
Västerbottens »	1	1
Norrbottnens »	1	1
Summa	35	47

Även om ökningen på här förevarande område icke är på långt när så stor som i fråga om orter med utbildning till realexamen, så är den dock betydande. Det är emellertid tydligt, att möjligheterna för landsbygdens ungdom att förvärva de för deltagande i folkskollärarytbildningen nödiga förkunskaperna skulle bliva betydligt mindre, om denna utbildning byggdes helt och hållet på studentexamen, än om den huvudsakligen grundades på realexamen.

Emellertid är den tillväxt i antalet orter med gymnasier, som ägt rum, väl värd att tagas i betraktande, då det gäller att bedöma frågan, i vilken utsträckning vid folkskoleseminarierna böra anordnas för studenter avsedda kurser. Det bör härutinnan också bemärkas, att genom 1927 års skolreform möjligheterna för flickor att avlägga studentexamen väsentligt ökats. Att de ökade möjligheterna också tagits i anspråk bevisas därav, att antalet utexaminerade studenter under tjugu år växt från 1,463 vårterminen 1911 till 2,248 vårterminen 1930. Och det bör här ihåggkommas, att verkningarna av 1927 års skolreform i förevarande avseende ännu icke hunnit framträda vid sistnämnda tidpunkt.

Beträffande studentkursernas betydelse inom den hittillsvarande folkskollärarytbildningen yttrar överstyrelsen:

Att studentkurserna vid seminarierna fylla ett verkligt behov, då det gäller studenternas vidare utbildning, framgår av det stora antal, som sökt inträde vid de förefintliga kurserna. Under åren 1920—1931 anmälde sig som inträdessökande vid folkskoleseminarierna 2,771 manliga och 1,714 kvinnliga studenter, alltså sammanlagt 4,485. Av dessa intogos 877 manliga och 565 kvinnliga eller tillhoppa 1,442. I procent av de anmälda sökande utgjorde således enligt dessa siffror de intagna respektive 31,6, 32,9 och 32,2 procent. Om också härvid en viss dubbelräkning ej kunnat undvikas, då åtskilliga inträdessökande anmäla sig år efter år, så uppväges detta av det förhållandet, att ett flertal aspiranter efter hos vederbörande rektor gjorda förfrågningar om utsikterna att vinna inträde ej fullfölja sin avsikt att söka.

Längre tillbaka i tiden var det nog så, att bland de manliga studenter, som sökte sig till seminarierna, funnos åtskilliga, som valde denna studieväg, först sedan de misslyckats vid universitetet, och som icke av håg och fallenhet valde folkskollärarens kall. I det fallet hava tiderna förändrats. Seminariernas rekrytering av studenter kan numera sägas vara mycket god. Det stora antalet inträdessökande i förhållande till det antal, som kunnat intagas, har möjliggjort ett synnerligen gott urval. Det bör härvidlag bemärkas, att, såsom ovan antytts, kännedomen om den svåra konkurrensen har medfört, att i allmänhet endast studenter med utmärkta betyg funnit det lönt att anmäla sig såsom inträdessökande.

Överstyrelsen anser sig också kunna vitsorda, att folkskolan genom de lärare, som före sitt inträde vid seminarium avlagt studentexamen, erhållit ett tillskott av goda krafter, vilka utfört ett samvetsgrant och förtjänstfullt arbete i dess tjänst. Därigenom att seminarierna rekryterats på olika vägar, har folkskollärarkåren kunnat erhålla en mera allsidig sammansättning, och detta har tvivelsutan varit till gagn både för kåren själv och för skolan.

Med avseende på studentkursernas ställning inom den framtida folkskol-läro-utbildningen anför överstyrelsen:

Med hänsyn både till önskemålet om folkskoleseminariernas närmare anslutning till skolsystemet, till studenternas berättigade krav på tillfällen till fortsatt utbildning och till folkskolans bästa finner överstyrelsen det vara nödvändigt att, då ett definitivt förslag till folkskoleseminarieorganisationen skall framläggas, upptaga frågan om studentkursernas ställning till närmare prövning. Överstyrelsen har vid en sådan prövning kommit till det resultatet, att det med hänsyn till de olika omständigheter, som i det föregående anförts, måste anses önskvärt, att studentkurserna på ett fastare sätt inordnas i seminarieorganisationen. Hittills hava de, åtminstone formellt sett, haft en mera tillfällig karaktär. De hava närmast tänkts som ett slags säkerhets-ventil, genom vilken man kunnat reglera produktionen av folkskollärare. Då kurserna äro ettåriga, har det varit möjligt att vid brist på lärare genom inrättande av studentkurser hastigt öka antalet utexaminerade folkskollärare, och vid överskott på lärare har genom indragning av sådana kurser lika hastigt en minskning på området kunnat åvägabringas. Överstyrelsen anser det visserligen nödvändigt, att seminarieorganisationen göres så smidig, att vid behov minskning eller ökning i antalet utexaminerade lärare bör utan större svårighet kunna genomföras, och överstyrelsen återkommer i det följande till detta spörsmål. Men överstyrelsen anser för sin del, att nu anförda önskemål icke bör stå i vägen för att studentkurserna i viss utsträckning fast inordnas i seminarieorganisationen. Huru lärarbehovet än kan

komma att växla, torde dock ingen vilja ifrågasätta, att studentkurserna skulle helt och hållet försvinna.

Studentkursernas antal är för närvarande inskränkt till ett minimum, i det att det finnes endast en manlig och en kvinnlig kurs. De synpunkter, överstyrelsen i det föregående anför i fråga om studentkursernas berättigande, tala enligt överstyrelsens mening för att dessa kurser vid ett fastare inordnande i organisationen till antalet utökas över det minimum, som nu förefinnes. Med hänsyn till nämnda synpunkter finner överstyrelsen det väl motiverat, att åtminstone omkring 20 procent av de folkskollärare, som utexamineras, komma från studentkurserna. Överstyrelsen har därför i sitt organisationsförslag upptagit studentkursernas antal till dubbelt mot nu, alltså till det antal statliga kurser, som med undantag av en rent tillfällig ökning fanns åren 1912—1926.

Om man vill åt studentkurserna giva en fastare ställning inom organisationen, synes det överstyrelsen vara påkallat att göra en undersökning, huruvida någon väsentlig förändring i deras organisation kan anses motiverad. Beträffande en sådan förändring anför överstyrelsen:

Ett krav i detta hänseende har med ganska stor enhällighet gjort sig gällande, nämligen det, att kursens längd borde utsträckas till två år. Bland de lärare, som arbeta vid studentkurserna, torde det vara en allmän mening, att en sådan förlängning vore önskvärd, och överstyrelsen har berett sig tillfälle att i detta hänseende samråda med rektorerna Anna Sörensen och S. Mårtenson, vilka äga de mest omfattande erfarenheterna i fråga om ledning av ettåriga seminariekurser. Jämväl från dem, som genomgått studentkurs vid seminarium, hava uttalanden i sådan riktning blivit gjorda.

Även överstyrelsen finner starka skäl för en förlängning av studentkurserna vara för handen. Givetvis måste den allmänbildning, som vitsordas genom studentexamen, anses i vissa hänseenden vara överlägsen den, som förvärfvas vid ett fyraårigt folkskoleseminarium. Överlägsenheten ligger framför allt i kunskaperna i främmande språk, men förefinnes utan tvivel även i vissa andra teoretiska ämnen. Det måste emellertid ihågkommas, att vid gymnasierna icke kan förefinnas den inriktning på en blivande lärargärning, som helt naturligt i ej ringa mån präglar seminariernas allmänbildande undervisning.

Det har emellertid från början ansetts nödvändigt, att vid studentkurserna upptaga jämväl vissa teoretiska ämnen, och erfarenheten har visat, att denna anordning varit väl motiverad. Med den läggning kristendomsundervisningen på gymnasiet genom 1928 års undervisningsplan erhållit torde det vara ännu mera påkallat än förut, att kristendomskunskap upptages i undervisningsplanen för studentkursen. Blivande folkskollärare skola ju utbildas till lärare i ämnet. Att vidare undervisning i modersmålet bör förekomma är självklart, då man betänker detta ämnes centrala ställning i folkskolans undervisning. Särskilt bör märkas, att tillräcklig tid kräves för undervisning i sådana grenar av detta ämne, som äga speciell betydelse för folkskollärare, till exempel talteknik, barn- och ungdomslitteratur samt rent språkliga moment, som ge den blivande läraren förutsättningar att bedöma sådana problem som exempelvis skolans ställning till dialekterna och till rättskrivningsfrågan. De båda ämnena hälsolära och ekonomilära torde fortfarande försvara sin plats på timplanen, även om dessa ämnen genom 1928 års undervisningsplan erhållit en starkare ställning å gymnasiet, och ut-

rymme bör alltfört beredas åt en kurs i kemi för dem, som ej hava detta ämne i studentexamen. Ett av de teoretiska ämnena, nämligen psykologi och pedagogik, torde redan nu i själva verket ha för knapp tid sig tillmätt. Med den nya studentexamen torde bristen härutinnan bliva ännu mera kännbar. Begränsningen av ämnena i denna examen torde säkerligen komma att medföra, att endast få av de studenter, som komma till seminarierna, förut erhållit någon undervisning i psykologi. Det torde egentligen icke längre förefinnas något skäl för att det för en folkskollärare så viktiga ämnet erhåller mindre tid i studentkursen än i det fyraåriga seminariet, helst som vissa metodiska frågor, vilka vid det sistnämnda behandlas i annat sammanhang, vid studentkursen måste upptagas under pedagogiklektionerna.

Den största bristen hos studenterna, då det gäller utbildning till folkskollärare, ligger emellertid på övningsämnenas område. Dessa ämnen tillerkännas ju allt större betydelse i uppfostrans tjänst. De hava också sin givna plats på folkskolans arbetsordning. Men en folkskollärare måste vara beredd att undervisa i alla sin skolas ämnen och måste därför hava erhållit utbildning till lärare även i övningsämnena. Det torde vara allmänt erkänt, att den utbildning i dessa ämnen, som gymnasier kunna skänka, långt ifrån kan vara till fyllest i detta hänseende. Man kan nog också med bestämdhet säga, att den undervisning på förevarande område, som gives vid de nuvarande studentkurserna, icke heller är fullt tillräcklig, om man, som rimligt är, kräver någorlunda likvärdighet med vad som på detta område kan erhållas vid ett fyraårigt seminarium.

Ett sådant ämne som teckning intager med rätta en framskjuten plats i folkskollärarytbildningen. Den gör detta på grund av dess betydelse icke blott som ämne i folkskolan utan kanske ännu mer såsom ett av de främsta hjälpmedel, som läraren kan använda vid sin undervisning. Undervisningen i ämnet vid ett seminarium måste därför hava större omfattning och delvis även annan karaktär än vid ett gymnasium. Ej heller i fråga om sång och musik kan gymnasiets undervisning räcka till, utan den behöver sin givna komplettering. Den blivande folkskolläraren skall erhålla förutsättningar att undervisa sina lärjungar i sång, och han bör kunna nödtorftigt traktera den orgel, som numera finnes i nästan varenda folkskolesal, och erfarenheten torde hava uppenbart ådagalagt, att dessa syftemål icke kunnat på ett tillfredsställande sätt vinnas med den utbildning i ämnet, som kunnat medhinnas vid en ettårig studentkurs. Det torde också vara klart, att det måste möta nästan oöverstigliga svårigheter att på den begränsade tid, som vid en ettårig seminariekurs står till buds, utbilda eleverna till lärare i det viktiga ämnet gymnastik med lek och idrott. Vidare må erinras om att dessa elever också skola utbildas till lärare i trädgårdsskötsel, vilket ämne skall förekomma i varje folkskola, där förutsättningar därför äro för handen.

Ämnena slöjd för manliga elever och husligt arbete — innefattande kvinnlig slöjd och hushållsgöromål — för kvinnliga elever äro visserligen enligt undervisningsplanen valfria vid studentkurserna, men en granskning av årsredogörelserna för folkskoleseminarierna i Växjö och Stockholm visa att under läsåren 1926/1927—1930/1931 vid det förra samtliga elever i studentkursen deltagit i undervisningen i slöjd och vid det senare omkring 91 procent deltagit i undervisningen i husligt arbete. De båda ämnena hava alltså praktiskt taget haft samma ställning, som om de varit obligatoriska. Det

är givetvis önskvärt, att alla manliga folkskollärare, vare sig de komma från fyraårig kurs eller från studentkurs, kunna undervisa sina lärjungar i manlig slöjd. Detsamma gäller om de kvinnliga lärarna i fråga om kvinnlig slöjd. Undervisning i hushållsgöromål torde böra tillerkännas samma ställning i studentkursen som för de kvinnliga eleverna i fyraårigt seminarium. Skall emellertid undervisningen i de nu ifrågavarande ämnena, vilka ju icke förekomma å gymnasiet arbetsordning, bliva likvärdig vid de båda slagen av utbildning, torde de i stort sett kräva lika lång tid i studentkurs som i fyraårig kurs.

Av synnerlig vikt är, att erforderligt utrymme kan beredas åt seminarieelevernas praktiska utbildning för lärarkallet. Om man går ut från de till huvudsaklig ledning utfärdade undervisningsplanerna, skulle i detta avseende studentkursen vara likställd, ja, till och med överlägsen den fyraåriga kursen, i det att timplanen för den förra upptager 9 och för den senare 8 veckotimmar för praktisk utbildning. I verkligheten ställer det sig icke så gynnsamt. En väsentlig del av de för studentkursen anslagna veckotimmarna måste nämligen tagas i anspråk för behandling av metodiska frågor, vilka i den fyraåriga kursen dryftas i samband med undervisningen i de olika ämnena. En granskning av årsredogörelserna för de båda seminarierna i Stockholm och Växjö visar också, att den tid, som ägnas åt verkliga undervisningsövningar, för studentkursen icke är väsentligt större än i fjärde klassen av det fyraåriga seminariet. Den förra erhåller alltså icke någon egentlig ersättning för den tid, som i det senares lägre klasser användes för undervisningsövningar. Ännu mycket större är olikheten, då det gäller antalet av de för elevernas praktiska verksamhet så viktiga heldagsbesöken i övningsskolan.

Om tiden är knapp, ligger det ju nära till hands, att den framför allt användes för att förbereda för den lärarverksamhet, som samtliga de blivande folkskollärarna kunna antagas komma att utöva, nämligen arbetet å det egentliga folkskolestadiet. Vid sådant förhållande föreligger fara för att utbildningen för undervisning å småskolestadiet icke bliver fullt så väl tillgodosedd. Det är emellertid att märka, att antalet skolor, i vilka en folkskollärare har att ombesörja undervisningen å både folkskole- och småskolestadiet, alltså B 3-skolor, relativt sett synes vara i stigande, beroende därpå, att alltfler mindre folkskolor förvandlas till folkskolor och att på grund av det sjunkande barnantalet B 2-skolor måste förvandlas till B 3-skolor. Det är därför av vikt, att de blivande folkskollärarna erhålla god utbildning även för undervisning å småskolestadiet, helst som detta egentligen erbjuder de största svårigheterna i rent metodiskt hänseende.

Ej minst med hänsyn till den praktiska utbildningens tillbörliga tillgodoseende gör sig önskemålet om studentkursens utsträckning till att omfatta två år gällande. Därigenom skulle ej blott kunna givas bättre utrymme åt denna viktiga sida av folkskollärarytbildningen, den skulle också kunna bedrivas med större lugn och grundlighet, och studentkursernas elever skulle erhålla betydligt mera av det, som anses vara en särskild förtjänst hos seminarieutbildningen i allmänhet, nämligen att eleverna få tillfälle att så småningom växa in i skolans anda och verksamhet.

Det är uppenbart, att ett tillgodoseende av de olika önskemål överstyrelsen nu anført kräver ökad tid för studentkurserna. Detta krav gör sig egentligen redan i viss grad gällande för att möjliggöra en väl behövlig nedsättning av arbetstiden för vecka. Folkundervisningskommittén upptog

i sitt förslag till timplan för studentkurserna ett veckotimtal av 38 för både manlig och kvinnlig kurs, under det att förslaget till timplan för fyraårigt seminarium för fjärde klassen upptog endast 33 $\frac{1}{2}$ veckotimmar. Det torde utan vidare vara klart, att starka skäl förefinnas för att veckotimtalet för studentkurs icke får bli högre än veckotimtalet för fjärde klassen i fyraårigt seminarium. På denna ståndpunkt ställde sig också i stort sett folkskolöverstyrelsen i sitt den 3 juni 1916 avgivna utlåtande angående föreskrifter för ettåriga studentkurser. Överstyrelsen ansåg det av kommittén förordade veckotimtalet vara alltför högt. För att bringa till stånd en erforderlig minskning föreslog överstyrelsen, att ämnet slöjd i manlig kurs och ämnet husligt arbete i kvinnlig kurs skulle göras valfria, varigenom 5, respektive 7 timmar skulle insparas. Efter vissa andra jämkningar kom överstyrelsen till en veckotimsumma av 34 för manlig och 32 för kvinnlig kurs. Överstyrelsen uttalade den förmodan, att blott ett fåtal elever skulle begagna sig av möjligheten att tillvälja ettdera av de båda nyssnämnda ämnena, och förmenade därför, att dess förslag skulle medföra en väsentligt mindre arbetsbelastning än kommitténs. Den av Kungl. Maj:t utfärdade undervisningsplanen överensstämmer med överstyrelsens förslag.

Såsom framgår av vad överstyrelsen i det föregående anført, har överstyrelsens förmodan visat sig vara felaktig. De båda ifrågavarande ämnena hava i själva verket praktiskt taget fått samma ställning, som om de varit obligatoriska. Men därmed har också uppstått den stora arbetsbelastning, mot vilken överstyrelsen med styrka vände sig i sitt utlåtande. Det må vidare ihågkommas, att för latinstudenter, vilka utgöra flertalet, hittills tillkommit en obligatorisk kurs i kemi om minst 30 timmar under läsåret, alltså omkring 1 veckotimme. Det är mycket antagligt, att för ett stort antal elever en dylik kurs kommer att behövas även efter det den nya ordningen för studentexamen blivit genomförd, helst som enligt denna ordning kemi icke är obligatoriskt ämne på reallinjen. Elevernas arbetstid är ju långt ifrån uttömd med timplanens veckotimsumma. Den fastställda undervisningsplanen angiver, att å tid utanför timplanen skola upptagas körsång, biblioteksteknik samt lek och idrott. Mycken tid behöves för hemarbete, för studier och andra uppgifter i de teoretiska ämnena, som förekomma, för överspelnig, för enskilt arbete. Särskilt tidskrävande är förberedelsen till övningslektionerna. Det må vidare anmärkas, att den förändring i studentexamen, som skall vidtagas, kommer att medföra en stark differentiering i denna examen, vilket säkerligen får till följd, att eleverna i studentkursen komma med en mera skiftande förbildning, än förut varit fallet. Detta förhållande gör det ännu mera nödvändigt att tillämpa anvisningen i undervisningsplanen för studentkurserna, att utbildningen å seminariet erhåller en sådan läggning, att den blir avpassad efter de särskilda elevernas föregående utbildning, men för att så skall kunna ske böra eleverna erhålla tillräcklig tid utanför den egentliga arbetsordningen.

Det torde vara uppenbart, att med den stora arbetsbelastningen faror för alltför stark forcing i arbetet och för överansträngning föreligga. I praktiken hava också de båda seminarier, som nu hava studentkurs, använt den givna möjligheten att minska undervisningsplanens timantal. Enligt årsredogörelsen för läsåret 1930—1931 har man vid seminariet i Växjö endast obetydligt understigit undervisningsplanens veckotimtal, men vid seminariet i Stockholm har vidtagits en minskning med 4 veckotimmar. Denna minskning har medfört en ytterligare begränsning för vissa ämnen i den även

enligt den officiella timplanen knappa tiden, särskilt har den kommit att gå ut över den viktiga praktiska utbildningen.

Av det nu anförda torde framgå, att en minskning av arbetsbelastningen i studentkurserna i och för sig är av behovet starkt påkallad. Det torde knappast vara rimligt, att man för ungdom i den ålder det här gäller räkna med en arbetstid av omkring 40 timmar i veckan inom själva läroanstalten. Det studiesätt, som man bör använda vid en seminariekurs för studenter och som efter gymnasiernas reformering är ännu mera påkallat än förut, kräver en väsentlig nedsättning i det angivna timtalet, för att eleverna skola erhålla den tid för självständigt arbete på egen hand, som detta arbetssätt förutsätter. Strävandet vid de nuvarande ettåriga kurserna att trots allt upprätthålla ett sådant arbetssätt, som här ovan omnämnts, har lett till en för eleverna orimlig arbetsbörda. Enligt vederbörande seminariektors uppgifter uppgår nämligen sammanlagda arbetstiden för elev inom de nuvarande ettåriga kurserna till omkring 60 timmar för vecka. Då därtill kommer, att, såsom överstyrelsen i det föregående sökt påvisa, den utbildning, som kan vinnas inom den nu gällande undervisningsplanens ram, på ett flertal områden måste anses vara alltför knapp, synes det vara uppenbart, att en utökning av tiden för studentkurserna måste anses vara av behovet påkallad. Denna utökning torde ej lämpligen böra göras kortare än ett år. En kurs på exempelvis tre terminer skulle säkerligen visa sig vara för kort och skulle dessutom medföra avgjorda tekniska svårigheter för ett genomförande.

Inför de skäl, som enligt överstyrelsens mening tala för en utsträckning av tiden för studentkurserna till två år, har överstyrelsen, då det nu gäller att lägga fram förslag till en definitiv organisation av folkskoleseminarierna, ansett sig böra räkna med att ifrågavarande kurser skola omfatta två år, fastän överstyrelsen givetvis på den begränsade tid, som stått överstyrelsen till buds, icke kunnat åvägabrinda en fullständig utredning av förevarande organisationsspörsmål. Särskilt föreligger uppenbarligen behov av närmare utredning angående timplaner och kursplaner för kurserna i fråga.

Överstyrelsen har här hittills uteslutande sysselsatt sig med studentkurser avsedda att leda fram till folkskolläroexamen. Även vid småskoleseminarierna hava under de senare åren studenter vunnit inträde och där avlagt småskolläroexamen. Enligt av överstyrelsen inhämtade uppgifter avlades småskolläroexamen av studenter första gången år 1927. Sedan har varje år ett visst antal studenter avlagt sådan examen. Antalet framgår av nedanstående översikt:

1927	3
1928	6
1929	9
1930	15
1931	10
	Summa 43

I regel har examen avlagts efter endast ett års vistelse vid seminariet. Efter vad överstyrelsen har sig bekant, hava åtskilliga av de studenter, som avlagt småskolläroexamen, använt denna examen som en förstärkning av sin studentexamen för att lättare kunna vinna inträde i studentkurs vid folkskoleseminarium.

Då antalet studenter vid småskoleseminarierna visade en stigande tendens,

ingick styrelsen för Småskoleseminariernas lärarförening genom skrivelse den 2 april 1931 till överstyrelsen med anhållan, att överstyrelsen ville vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att åstadkomma vissa reglerande bestämmelser beträffande kvinnliga studenters utbildning till småskollärarinnor. Med anledning av denna anhållan hemställde överstyrelsen i skrivelse den 8 maj 1931, att Kungl. Maj:t täcktes bemyndiga överstyrelsen att beträffande intagning och utexamination av samt undervisningens ordnande för elever med studentexamen eller däremot svarande utbildning meddela småskoleseminarierna sådana föreskrifter, vilka enligt överstyrelsens beprövande kunde befinnas erforderliga. Genom beslut den 21 maj 1931 erhöll överstyrelsen sådant bemyndigande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att antalet studenter, som vunnit inträde i småskoleseminarierna, varit jämförelsevis ringa, även om det kan sägas uppvisa en stegring för de senaste åren. Vid sådant förhållande torde frågan om upprättande av särskilda studentkurser vid småskoleseminarierna icke för närvarande kunna sägas vara aktuell. Överstyrelsen har därför icke heller funnit sig böra i sitt förslag till seminarieorganisation upptaga dylika kurser.

5. Utbildning av småskollärarinnor* till folkskollärarinnor.

I frågan om småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor ha seminariesakkunniga yttrat sig i förutnämnda särskilda betänkande den 24 augusti 1931. De sakkunniga ha först lämnat följande redogörelse för frågans föregående behandling:

De sakkunniga.

Frågans föregående behandling.

På framställning av enskild motionär anhöll 1922 års riksdag, att utredning måtte föranstaltas angående lämpligaste sättet att genom tvåårig ytterligare utbildning bereda från småskoleseminarier utexaminerade lärarinnor, som en tid tjänstgjort i små- eller folkskola, full kompetens att undervisa i den egentliga folkskolan. Riksdagen sade sig behjärta motionärens syfte att bereda begåvade och förtjänta småskollärarinnor möjlighet att utbilda sig för vinnande av behörighet att anställas såsom ordinarie folkskollärarinnor och att därigenom giva folkskolan ett tillskott av lärarkrafter, som med hänsyn till rådande folkskolläraryrke helt visst vore väl behövt. En sådan reform skulle tillika för småskollärarinnorna få en eggande innebörd, som skulle verka befruktande på deras arbete och härigenom även på småskolestadiet bliva till gagn för vår folkundervisning.

Motion i riksdagen 1922.

Den 5 maj 1922 anbefalldes skolöverstyrelsen att avgiva utlåtande rörande riksdagens anhållan.

Frågan om småskollärarinnornas fortsatta utbildning till folkskollärarinnor hade länge stått på dagordningen, och i sitt den 20 december 1911 avgivna betänkande hade folkundervisningskommittén ägnat ifrågavarande spörsmål ett särskilt kapitel. En strävan från småskollärarinnornas sida att vinna folkskollärarinnans utbildning och behörighet vore enligt kommitténs mening alltför berättigad för att böra motarbetas, exempelvis med hänvisning därtill att småskolan icke borde berövas några av sina bästa lärarkrafter. Att medlemmar av småskollärarinnekåren genom ytterligare vunnen utbildning kunde komma upp i folkskollärarinnekåren, kunde ej annat än verka för-

Folkundervisningskommittén 1911.

delaktigt på den förra kåren och måste anses som en naturlig och god rekrytering av den senare. Nu vore det emellertid svårt för en småskollärarinna, även om hon från den utbildningsanstalt hon genomgått medfört goda kunskaper, som hon sedan genom självstudier ökat, att vinna inträde i någon annan klass av folkskoleseminariet än den första, och även i fråga om inträdet i denna klass befunne hon sig bland mängden av mera skolbildade medsökande många gånger i ogynnsammare ställning, än hon med hänsyn till för lärarinnekallet ådagalagd duglighet måhända förtjänade. Det syntes kommittén vara i överensstämmelse med folkskolans intresse och med billighetens fordringar, att något gjordes för att underlätta övergången från det lägre till det högre stadiet inom folkskolans lärarkår. På dessa grunder ansåg kommittén, att den åtgärd, som i sådant syfte borde företagas, helst borde bestå däri, att man för småskollärarinnor, som sökte att vinna behörighet till ordinarie tjänst vid folkskola, upprättade en särskild seminariekurs vid sidan av normalkursen, kortare än denna.

Det närmaste spørsmålet bleve därför, huruvida en sådan kurs borde göras tvåårig eller treårig. Kommittén kom därvid till den uppfattningen, att en tvåårig kurs icke skulle bli tillräcklig för en utbildning, som borde vara fullt jämförlig med den, som erhålles vid det fyraåriga seminariet. Det vore visserligen så, att småskoleseminarierna under de senaste åren genomgått en tämligen rask utveckling, men lärotiden vore fortfarande allt för kort för att en godkänd avgångsexamen med en på denna byggd tvåårig kurs skulle kunna innebära en fullt tillfredsställande utbildning. Gjordes däremot kursen tvåårig, skulle några särskilda krav med avseende på den genomgångna seminariekursens beskaffenhet eller på beskaffenheten av där erhållna vitsord icke behöva uppställas.

Emellertid vore en inträdesprövning nödvändig, framhöll kommittén vidare, ty dels visade det sig behöfligt, att något arbete utöver småskoleseminariets lagstadgade lärokurs vore undanjord vid inträdet, om de uppgifter som tillhörde den fortsatta utbildningen skulle kunna medhinnas utan fara för elevernas överansträngning, och dels vore det av nöden, att den stora olikhet i kunskaper och färdigheter, som helt visst måste komma att finnas hos de inträdessökande till följd av olikheten mellan de seminarier, vid vilka de erhållit sin föregående utbildning, och den olika långa tid, som förflutit från deras utträde ur dessa seminarier, i någon mån utjämnades. Ett stadgande om prövning syntes dessutom kunna medgiva även en medelbar fördel, den nämligen att genom det studiearbete, som därav gjordes nödvändigt, i viss mån ett urval komme att ske inom småskollärarinnekåren, så att endast sådana medlemmar av denna kår, som icke blott ägde de nödvändiga ekonomiska möjligheterna för kursen utan jämväl hade särskild lust och duglighet för studier, komme att eftersträva den fortsatta utbildningen.

Kommittén ansåg dessutom, att för inträde borde fordras minst treårig väl vitsordad tjänstgöring vid småskola eller folkskola samt att examen vore avlagd vid något under offentlig kontroll stående småskoleseminarium.

Skolöverstyrelsen 1922. Innan skolöverstyrelsen gick att själv pröva ärendet, beslöt den att infordra yttranden — efter hörande av vederbörande kollegier — från rektorerna vid samtliga statens kvinnliga folkskoleseminarier samt folkskoleseminariet i Luleå. Det kan i stort sett sägas om de inkomna svaren, att de röjde mycken tveksamhet. Rektorerna såväl som kollegierna vid trenne av

seminarierna gävo i mer eller mindre bestämda ordalag tillkänna, att de funno det omöjligt att på två år hinna med den ifrågasatta utbildningen. Och även om de övriga fyra i princip gävo sin anslutning till riksdagens önskemål, skedde det likväl endast under förutsättningar, som skulle kunna tillförsäkra den tvååriga kursen det bästa möjliga elevmaterial. Det borde krävas självstudier i ett flertal ämnen och likaledes en väl vitsordad tjänstgöring under vissa år i småskola eller folkskola — överhuvudtaget borde inträdesfordringarna vara sådana, att endast verkligt studiebegåvade småskollärarinnor vunne inträde.

I december 1922 avgav skolöverstyrelsen eget yttrande. Överstyrelsen fann skäl föreligga att under vissa förutsättningar anställa försök med utbildning av småskollärarinnor till lärare i folkskolan genom särskilda tvååriga seminariekurser. Till dessa förutsättningar hörde först och främst, att kurserna gjordes tillgängliga allenast för de från 2-årigt eller 3-årigt småskoleseminarium utexaminerade lärarinnorna. I annat fall måste nämligen en tvåårig vidare utbildning anses alldeles otillfredsställande. Och jämväl beträffande dessa lärarinnor torde det gälla, att det svårigen kunde bli en i jämförelse med den fyraåriga seminariets utbildning *fullt likartad* men väl en *i det hela likvärdig* utbildning. Under de två åren vid småskoleseminariet genomgingos visserligen i flertalet ämnen lärokurser, som väl i den yttre ramen kunde synas förete en viss överensstämmelse med de vid folkskoleseminarierna genomgångna, men i fråga om läroinnehållets omfattning och grundlighet måste de i verkligheten stå väsentligen tillbaka för de förra. I intet enda ämne kunde kurserna sägas komma upp i nivå med de vid folkskoleseminarierna meddelade. Det vore därför heller icke möjligt att mekaniskt tillämpa den för folkskoleseminariernas två högsta klasser gällande kursplanen för de nu ifrågasatta utbildningskurserna.

Viktiga förutsättningar för att över huvud kunna uppnå en likvärdig utbildning voro därjämte enligt överstyrelsens mening, att vederbörande aspiranter besuttede god studiebegåvning, praktisk erfarenhet såsom lärare och genom självstudier rätt väsentligen utökade kunskaper samt att tillträdet till berörda kurser gjordes beroende av en inträdesprövning.

Den första fråga, som under sådana omständigheter mötte vid planläggningen av berörda kurser, vore den, huruvida för tillträde till desamma borde uppställas krav på i ett eller annat avseende kvalificerade vitsord beträffande den genomgångna småskoleseminariekursen. Överstyrelsen fann det — i likhet med ett par kollegier — lämpligt, att krav på en väl vitsordad småskoleseminariekurs uppställdes, d. v. s. att genomsnittligt betyget med beröm godkänd i samtliga seminariets kunskapsämnen borde krävas samt enahanda vitsord för undervisningsskicklighet. Då möjlighet till komplettering av betygen i småskollärarexamen föreläge, kunde mot en dylik anordning inga befogade invändningar göras ur den synpunkten, att därigenom rätten att uppnå en högre utbildning skulle oåterkalleligen frångävas, som av en eller annan anledning icke vid småskoleseminariet kunnat förvärva erforderliga betyg. I övningsämnena däremot torde kraven böra begränsas till minst godkända vitsord, utom för de fall, där enligt gällande föreskrifter undantag äro medgivna.

Överstyrelsen fann likaledes en väl vitsordad tjänstgöring på minst tre år vara ändamålsenlig och fäste i detta sammanhang jämväl uppmärksamheten

på frågan om inträdesåldern. För närvarande gäller, att inträde vid småskoleseminarium vinnes tidigast under det år, sökanden fyller 18 år; examen kan således avläggas först det år, då eleven fyller 20 år. Många elever ha emellertid först vid högre levnadsålder blivit färdiga med sin utbildning. Med hänsyn till de fordringar på tjänstgöring, som överstyrelsen fann ändamålsenliga, vore det därför av vikt, att eventuella åldersbestämmelser ej höllos för snäva, medan det å andra sidan måste synas önskvärt, att inträde icke vunnes vid allt för hög levnadsålder. Enligt överstyrelsens mening borde inträde vid de här påtänkta tvååriga kurserna kunna vinnas till och med det år, då sökanden fyllde 30 år.

När skolöverstyrelsen därefter gick över till en närmare prövning av det grundväsentliga spörsmålet om kunskapsfordringarna för inträde i en tvåårig seminariekurs, var det i en viss anslutning till de synpunkter, som folkundervisningskommittén framlagt i sitt betänkande. De självstudier, som jämväl enligt överstyrelsen voro nödvändiga förutsättningar, borde sålunda så planläggas, att de utan svårighet kunde bedrivas på egen hand, och de borde vidare avse sådana ämnesområden, att de kunde bli lärarinnan till bestämt gagn i hennes verksamhet, även om hon av ena eller andra anledningen icke skulle komma att fullfölja sina intentioner i fråga om utbildningen för folkskolans tjänst. Av denna anledning borde ämnena fysik och kemi såväl som främmande språk icke vara företrädda vid inträdesprövningen. Beträffande stora delar av lärokurserna i biologi och hälso-lära samt geografi gällde förvisso, att de icke med fördel kunde inhämtas på egen hand, och jämväl matematik torde i detta sammanhang icke böra ifrågakomma i annan mån, än att den vid småskoleseminarierna förvärvade räknefärdigheten borde uppehållas. De återstående läroämnena, kristendoms-kunskap, modersmålet, historia samt psykologi och pedagogik erbjöde däremot enligt överstyrelsens mening i förevarande avseende fruktbara fält för studier på egen hand, och detsamma kunde sägas om vissa delar av ämnena geografi och biologi, d. v. s. företrädesvis sådana, som fölle inom de områden, vilka av folkundervisningskommittén hänförs under beteckningen hembygds-kunskap.

Skolöverstyrelsen fann en mera detaljerad utformning av inträdesfordringarna kunna anstå och komma under slutgiltigt övervägande först i samband med utfärdande av närmare föreskrifter för kurserna men ville dock ur rent principiell synpunkt ytterligare betona angelägenheten av att de kunskaper, som vid prövningen skulle redovisas, måtte kunna inhämtas på ett sätt, som verkligen rättfärdigade beteckningen studier. Till främjande av detta viktiga syfte måste det anses vara av synnerlig betydelse, att de inträdessökande genom det allmännas åtgöranden erhöile verklig ledning vid sitt arbete och icke blott anvisning på att den ena eller andra lärobokens innehåll skulle kunna redovisas; överstyrelsen tänkte sig, att en mera detaljerad studieplan efter mönstret från olika publikationer, som sett dagen exempelvis inom det frivilliga folkbildningsarbetet, skulle genom överstyrelsens försorg kunna tillhandahållas.

Vid sidan av det ovan anförda framhöll skolöverstyrelsen vissa allmänna grundsatser, som enligt dess förmenande borde vinna tillämpning på det föreliggande spörsmålet. Med hänsyn till den föregående småskollärrarutbildningens beskaffenhet samt arten av de särskilda inträdesfordringar, som lämpligen kunde komma ifråga, »torde det bliva ofrånkomligt», skrev

överstyrelsen, »att undervisningen vid folkskoleseminariet erhåller en mera utpräglad naturvetenskaplig läggning, än vad som gäller den fyraåriga seminariekursens båda högsta klasser. Det är nämligen främst på detta område, som småskoleseminariets undervisning mera avsevärt och grundväsentligt skiljer sig från folkskoleseminariets. Och ämnenas natur förhindrar, såsom ovan erinrats, att förefintliga brister i utbildningen i någon större utsträckning fyllas genom självstudier.

Till vinnande av önskvärd samling vid seminariestudierna synes det vidare i hög grad önskvärt, att vissa ämnen bringas till avslutning redan under första året och att en planmässig koncentration till tiden genomföres beträffande olika ämnen». Överstyrelsen ville ytterligare framhålla, hette det vidare, »att det till undvikande av alltför stor timbelastning, liksom ock för att icke utsätta något ämne för en alltför flyktig behandling, torde bli nödvändigt att från timplanen utesluta ett eller annat av det fyraåriga seminariets ämnen». Så borde undervisning i främmande språk icke obligatoriskt ingå i den tvååriga kursen, även om möjlighet till frivillig undervisning bereddes de elever, som önskade sådan undervisning och för densamma ägde nödiga förutsättningar. Och det kunde därjämte på goda grunder ifrågasättas, huruvida undervisning i hushållsgöromål för dessa elever vore nödvändig, då de å ena sidan vid småskoleseminariet inhämtat en kurs i detta ämne, och å andra sidan måste förutsättas under sin tjänstgöringstid såsom småskollärarinnor ha ytterligare utvecklat sin erfarenhet å området. Slutligen gällde, »att tiden för undervisningsövningar, med hänsyn till elevernas under föregående utbildning och verksamhet förvärvade erfarenhet, utan olägenhet torde kunna något minskas, i jämförelse med vad som gäller för det fyraåriga seminariet». Genom alla dessa nu berörda åtgärder skulle ökad tid kunna vinnas för studium av de ämnen, beträffande vilka det största behovet av fortsatt utbildning gjorde sig gällande.

Vad så till sist anginge de ifrågasatta tvååriga seminariekursernas antal och förläggning, betonade skolöverstyrelsen, att det icke gärna kunde ifrågakomma att inrätta något större antal — de borde ju till en början mera erhålla karaktären av försök — och ej heller kunde det anses lämpligt, att de förlades till statens småskoleseminarier eller till särskilda läroanstalter. Den lämpligaste utvägen vore väl, att i första hand två sådana kurser anordnades, att den ena av dessa under alla omständigheter förlades till Norrland och närmare bestämt till det kvinnliga folkskoleseminariet i Umeå samt den andra till något av de likaledes kvinnliga seminarierna i Kalmar eller Skara.

Från hösten 1924 föreligga tvenne utredningar, båda mynnande ut i förslag till inträdesfordringar och undervisningsplan för de ifrågasatta särskilda utbildningskurserna. I det väsentliga ha de båda sakkunnigeberedningarna samma uppfattning som skolöverstyrelsen. Ett tvåårigt folkskoleseminarium bör jämväl enligt deras mening kunna giva en utbildning, som i sin helhet är med den fyraåriga seminarieutbildningen likvärdig, därest de småskollärarinnor, som intagas i det tvååriga seminariet, äga — som överstyrelsen förutsätter — »god studiebegåvning, praktisk erfarenhet som lärare samt ett genom självstudier i icke oväsentligt avseende kompletterat vetande», och om tillträdet därjämte göres beroende av en godkänd inträdesprövning. Även i fråga om vilka ämnen, som bäst lämpa sig för det här avsedda

Av skolöverstyrelsen tillkallade sakkunniga 1924.

förberedande studiearbetet på egen hand, äro de av samma mening som överstyrelsen. I vissa avseenden divergera emellertid uppfattningarna.

Beträffande *fördringarna för inträde* föreslå de först hörda sakkunniga — rektorerna Norrman och Wester-Wählström — i avseende å levnadsåldern, att sökande vid ingången av det år, då inträde sökes, ännu icke må ha fyllt 29 år, att vidare såsom villkor för behörighet till inträde bör stadgas kvalificerad småskollärarexamen och att denna examen skall ha avlagts med icke lägre genomsnittsbetyg än med beröm godkänd i kunskapsämnena samt med minst enahanda betyg för fallenhet för lärarkallet. Det urval, som bestämmelsen om kvalificerade vitsord medför, kunde knappast sägas vara för rigoröst. Dock vore det önskvärt, anse de, att ansökningsrätt måtte kunna medgivas aspirant, vars betygssumma i de sju kunskapsämnena understiger 14 betygsenheter, i det fall att denna svaghet kompenseras av synnerligen starka meriter i övrigt. Någon elasticitet i fråga om vitsordet AB för fallenhet för lärarkallet syntes icke vara påkallad; de som vid småskoleseminarierna bedömts med lägsta fallenhetsbetyg, kunde icke betraktas som ett för den tvååriga utbildningskursen önskvärt elevmaterial. Däremot borde ett bestämt överbetyg i undervisningsskicklighet icke föreskrivas. Det hade nämligen icke sällan visat sig, att en elev med utpräglad studiebegåvning kunde, särskilt vid den tidiga levnadsålder, då hon genomgick småskoleseminariet, sakna den goda hand med barn och det moderliga väsen, som man i småskoleseminarierna vid bedömandet av elevernas undervisningsskicklighet fäste avseende vid. Detta kunde dock icke behöva hindra eleven från att bli en utmärkt lärarinna för större barn och vid mognare år.

Dessa sakkunniga anslöto sig också i princip till kravet på minst tre års väl vitsordad skoltjänstgöring såsom villkor för inträde. Emellertid vore det ju så, att även småskollärarinnor med utmärkta betyg i början finge åtnöjas med dag- och månadsvikariat. Under sådana förhållanden kunde det draga långt ut på tiden, innan vederbörande uppnått tre fulla läsårs tjänstgöring. Att studierna sålunda uppskötes till högre levnadsålder kunde knappast anses önskvärt. Vad man ville vinna med bestämmelsen om minst tre års tjänstgöring, torde måhända kunna uppnås genom en föreskrift om att inträde vid det tvååriga folkskoleseminariet kunde sökas tidigast tre år efter avlagd småskollärarexamen. Sökanden skulle med goda vitsord ha tjänstgjort i skola, och denna tjänstgöring skulle till sin längd motsvara minst två läsår.

De senare samma höst hörda sakkunniga — rektor Funke och lektor Wigforss — ha beträffande levnadsåldern föreslagit, att inträde bör kunna vinnas, om sökande vid ingången av det år, då inträde sökes, ännu ej fyllt 32 år. Mot en bestämmelse om så låg maximialder som 29 år kunde anmärkas, att den skulle ställa här ifrågakarande sökande i en ogynnsammare ställning än sökande till det fyraåriga seminariet, vilka i flera år tjänstgjort i små- eller folkskola och vilka enligt folkskoleseminariestadgans § 28 kunde vinna inträde i det fyraåriga seminariets första klass till och med det år, vid vars ingång de ännu icke fyllt 29 år. Att de själva föreslogo en så hög maximialder, berodde vidare därpå, att en lägre ålder skulle innebära, att en person, som vid stadgeenlig ålder (högst 28 år) vunnit inträde vid småskoleseminarium, skulle efter snabbast möjliga fullgörande av den stadgade skoltjänstgöringen — förslagsvis av de sakkunniga satt till 2 år — kunna på

grund av för hög ålder vara hindrad att deltaga i den fortsatta utbildningen.

Dessa senare sakkunniga ansluta sig liksom de förra till kravet på en på visst sätt kvalificerad småskollärarexamen och att således som genomsnittsbetyg fordra AB i kunskapsämnen. En sådan fordran syntes dem så mycket mindre rigorös, som ju möjlighet funnes att genom efterprövning höja de betyg, som erhållits i avgångsexamen, och de kunde därför icke vara med om den uppmjukning, som de först hörda sakkunniga ifrågasatt. Däremot skulle de, så länge någon möjlighet icke förefinnes att genom efterprövning höja betyget i undervisningsskicklighet, vilja förena sig med dessa i deras förslag, att överbetyg i undervisningsskicklighet ej bör fordras, och de skulle vilja utvidga detta förslag till att även gälla fallenhetsbetyget. Samma motivering kunde nämligen åberopas för såväl betyget i undervisningsskicklighet som i fråga om fallenhetsbetyget. Och dessutom vore att märka den stora osäkerhet, som förefinnes, om vilka egenskaper hos eleven, som det gäller att taga hänsyn till vid fallenhetsbetygets bestämmande. Att göra elevernas fortsatta utbildning oåterkalleligen beroende av betyg, där det subjektiva godtycket har ett ovanligt stort spelrum, syntes dem ej bra.

I fråga om längden av den skoltjänstgöring, som bör krävas för inträde i det tvååriga seminariet, ansluta de sig — med hänsyn till de anförda skälen — till de föregående sakkunnigas förslag, att endast 2 års väl vitsordad tjänstgöring vid folk- eller småskola bör fordras. De anse emellertid, att även tjänstgöring, som till tiden ligger *före* avlagd småskollärarexamen, bör få medräknas, men att i varje fall minst ett års väl vitsordad tjänstgöring skall till tiden ligga efter examens avläggande.

Den viktigaste skiljaktigheten de båda sakkunniggrupperna emellan ligger likväl på ett annat område. Den nya seminarieformens särprägel komme enligt den första gruppens mening att bestämmas dels av de sökandes föregående utbildning och tjänstgöring med därav betingad inskränkning i folkskoleseminariets utbildningstid och dels av det förhållandet, att man här hade att räkna med endast kvinnliga sökande. Med hänsyn till dessa omständigheter syntes det välbetänkt att upptill beskära den för de fyraåriga seminarierna gällande kursen i matematik. En sådan avprutning kunde till synes icke undvikas. Men även om nödtvång icke föreläge, kunde en kvantitativ beskärning av matematikkursen ske utan risk med avseende på lärarinnans blivande uppgift som undervisare i folkskolan. När det i övrigt gällde att uppnå en utbildning, likvärdig med den, som de fyraåriga seminarierna ge till resultat, borde man givetvis icke endast räkna med kunskapernas kvantitet; en beskärning upptill av kursen i ett ämne behövde icke i och för sig betyda, att de sålunda utbildade eleverna på det hela taget bleve sämre rustade för sitt kall. Om de vid den tvååriga seminarieavdelningen utexaminerade folkskollärarinnorna icke skulle komma att intaga en ogynnsam ställning på arbetsmarknaden, torde det emellertid vara oöfverräkligt, att likvärdigheten i utbildning strängt upprätthölles. Man tänkte sig därför den sålunda på en punkt föreslagna minskningen kompenserad genom en utökning på annat håll. Genom att bereda de ämnen — exempelvis kristendomskunskap, modersmålet, psykologi och pedagogik samt möjligen historia — som kunde vara för denna grupp av aspiranter lättast tillgängliga, ett större utrymme, skulle förutsättningar skapas för den kvalitativa kompensation, som redan av elevernas större mognad och erfarenhet vore att påräkna. I överensstämmelse härmed syntes räkneprov heller icke

böra ifrågakomma vid inträdesprövningarna — visserligen främst med hänsyn till svårigheten för småskollärarinnan att erhålla handledning till fruktbarande studier i detta ämne. »Med ett inträdesprov i räkning framför sig frukta vi», heter det, »att småskollärarinnan ledes till att i detta ämne upptäcka mycken tid på ett ofruktbart arbete, vars resultat icke motsvarar mödan vare sig som förberedelse till folkskoleseminariets undervisning i ämnet eller — om hon icke vinner inträde — för hennes gärning i småskolan.»

Mot dessa synpunkter inlade den andra sakkunniggruppen en bestämd gensaga. De syntes böttna i ett underskattande av matematikens allmänna bildningsvärde — åtminstone för här ifrågavarande elever — såväl som av de matematiska studiernas betydelse för lärarens räkneundervisning i folkskolan och den matematiska kunskapens värde för studiet av de naturvetenskapliga ämnena. En sänkning av den matematiska bildningsnivån bleve enligt dessa sakkunnigas mening lätt liktydig med en sänkning även av den naturvetenskapliga. Skulle en allvarlig och mycket ofördelaktig rubbning av det för folkskoleseminarierna nu gällande bildningsmålet undvikas, måste matematikens ställning upprätthållas. De föreslogo alltså, att matematiken skulle förekomma i inträdesprovet och tänkte därvid närmast på, hur nödvändigt det vore — om undervisningen å folkskoleseminariet skulle kunna ge önskat utbyte — att eleverna vid inträdet ordentligt behärskade småskoleseminariets kurs. Detta torde genom inträdesprov böra kontrolleras och risken för att aspiranterna i sina självstudier skulle komma att hängiva sig åt ett ofruktbart arbetssätt vore ej större i fråga om matematik än i något av de andra ämnena.

Men de föreslogo prov i matematik även av ett annat skäl. Antalet godkända inträdessökande komme sannolikt att betydligt överstiga det antal, som kunde intagas, och en gallring bland dem bleve således nödvändig. De höllo för troligt, att ett klokt avvägt skriftligt räkneprov skulle i kanske högre grad än prov i något annat ämne ge goda möjligheter att bedöma sökandenas allmänna studiebegåvning.

De ovan omnämnda sakkunnigberedningarna hade föranletts av ett nytt initiativ från riksdagens sida år 1924, gående ut på, att förberedande åtgärder måtte vidtagas, så att från och med läsåret 1926/1927 en tvåårig utbildningskurs skulle kunna anordnas vid folkskoleseminariet i Skara. Då det ansågs av vikt, att den närmare planläggningen av den ifrågasatta kursen skedde under samverkan med erfarna representanter bland folk- och småskoleseminariernas lärare, blevo sakkunniga på skolöverstyrelsens hemställan tillkallade. Med hänsyn till den högst avsevärda överproduktion av lärarkrafter, som följde åren närmast efter och som bland annat förde med sig, att parallellavdelningen vid Skara folkskoleseminarium indrogs, kunde intentionerna från år 1924 icke fullföljas. Men den skrivelse, som överstyrelsen avlät den 18 september 1925 har betydelse för ärendets avgörande särskilt genom det förslag till föreskrifter för tvååriga seminariekurser, som åtföljde densamma. De allmänna inträdessvillkoren ha i dessa föreskrifter visserligen utformats i överensstämmelse med de grundsatser, som av överstyrelsen angivits vid den tidigare utredningen, men det förekommer också ett par väsentliga modifikationer.

I 1922 års skrivelse tänkte sig överstyrelsen, att inträde till här förevarande kurser borde kunna vinnas till och med det år, då sökande fyller 30 år samt företer en väl vitsordad tjänstgöring vid små- eller folkskola av

minst 3 år; i 1925 års förslag till föreskrifter äro siffertalen utbytt mot respektive 32 år och 2 läsår.

År 1922 fann överstyrelsen skäligt att i fråga om en sökandes småskollärariunneexamen såsom normal fordran ifrågasätta genomsnittligt betyget med berömd godkänd i samtliga seminariets kunskapsämnena samt enahanda vitsord för undervisningsskicklighet. År 1925 utsträckes denna fordran att gälla jämväl beträffande fallenhet för lärarkallet.

Och vidare har kravet på de matematiska förkunskaperna i någon mån blivit skärpt.

De sakkunniga ha icke ansett sig böra upptaga detta ärende till behandling i annan mån, än vad det avser de allmänna frågorna, huruvida kurser av ovannämnda slag böra anordnas, under vilka förutsättningar och betingelser sådant må ske samt varthän kurserna lämpligen kunna förläggas. Ett ingående sysslande med inträdesfordringar, timplaner och kursplaner motsvarar icke de sakkunnigas direktiv och heller icke deras sammansättning. När de sedan gå att framlägga sin egen uppfattning i de berörda frågorna, visar det sig, att de ingenting stort mera ha att säga, än vad skolöverstyrelsen anfört och som ju för övrigt redan i sin kärna kan utläsas ur seminariekollegiernas och rektorernas yttranden. Man kan icke bortse från den stora betydelse, som det måste ha i och för sig, att medlemmarna av en kår äga möjlighet att genom arbete förbättra sin ställning. Och samma kollegium, som framhåller detta, har uppenbarligen också rätt i sin förmodan, att »bland småskollärarinnorna finns det säkerligen en del duktiga lärarinnor, som dock på grund av sin läggning ej passa för undervisning av småbarn, utan som skulle nå bättre resultat och själva få större arbetsglädje, om de fingo arbeta på folkskolestadiet. Både för dem själva och för skolan vore det en vinst, om dessa lärarinnor kunde komma på sin rätta plats.» De sakkunniga vilja således förorda, att det anställes försök med tvåårig utbildning av småskollärarinnor till lärare i folkskola.

De sakkunnigas eget yttrande.

Men klart är, att en sådan utbildning endast under vissa förutsättningar kan nå resultat, som äro tillfredsställande. Det problem, som här inställer sig, synes skolöverstyrelsen ha löst på ett lyckligt sätt. Och utan att anse sig behöva upprepa synpunkterna i stort eller en motivering, som jämväl i detaljerna föreligger i det föregående, kunna de sakkunniga därför helt och obetingat ansluta sig till överstyrelsens förslag, att tillträde till den tvååriga utbildningskursen måtte göras beroende av, att den sökande

- a) vid ingången av det år, då inträde önskas, ännu icke fyllt 32 år,
- b) avlagt småskolläraryxamen och däruti eller genom senare undergången efterprövning förvärvat minst 14 betygsenheter i de i denna examen ingående kunskapsämnena samt minst vitsordet godkänd uti seminariets samtliga övningsämnena,
- c) med goda vitsord tjänstgjort i små- eller folkskola under minst två läsår, samt
- d) blivit godkänd i vederbörlig inträdesprövning, anordnad i enlighet med de år 1925 av överstyrelsen föreslagna föreskrifterna.

Endast i en punkt ha de sakkunniga en annan uppfattning, än den skolöverstyrelsen företräder. Det har från början varit allas fordran i fråga om den sökandes avgångsexamen, att den skulle vara kvalificerad, men meningarna ha — såsom framgår av de lämnade redogörelserna — gått isär, när det gällt att närmare fixera denna fordran. För sin del finna de sak-

kunniga det rimligt, att vitsordet med beröm godkänd föreskrives som genomsnittsbetyg i seminariets kunskapsämnen och att således lägre betyg i ett ämne må kunna kompenseras genom högre i ett annat. Men de förordas samtidigt en skärpning; den vikt och betydelse, som måste tillskrivas de båda kunskapsämnena modersmålet och matematik, gör det önskvärt, att någon avprutning i betygsgrad beträffande dessa båda ämnen icke ifrågakommer. Däremot ställa de sig mycket tveksamma inför en föreskrift om överbetyg i undervisningsskicklighet såväl som i fallenhet för lärarkallet. Ty även om man bortser ifrån, att bland inträdesfordringarna jämväl finnes bestämmelsen om en väl vitsordad tjänstgöring under viss tid, skulle den sökande i detta fall ändå komma att bedömas strängare än varje sökande till det fyraåriga seminariet ända upp i dess fjärde klass.

Det kan frågas, huruvida intresset bland småskollärarinnorna är så stort, att kurser av ifrågavarande slag för den skull kunna anses påkallade, och i ett av kollegieyttrandena från år 1922 finner man också den meningen uttalad, att en undersökning först borde vidtagas angående den eventuella frekvensen, innan någonting vidare åtgjordes. Det har icke varit möjligt för de sakkunniga att vinna någon full klarhet på den punkten; det kan endast sägas, att man vid småskoleseminarierna — och särskilt i Norrland — nog allmänt är av den uppfattningen, att dylika kurser äro behöfliga. Men klokheten talar för, att början göres med endast en kurs.

Såsom framgår av de sakkunnigas utredning angående småskole- och folkskoleseminarierna, kommer den tvååriga utbildningskursen att påverka båda organisationerna. Småskoleseminarierna måste räkna med en examensavdelning mera, än annars skulle vara nödvändigt, och folkskoleseminarierna med en avdelning mindre. Det är under sådana omständigheter — och för övrigt även ur andra synpunkter — bäst, att det så ordnas, att den tvååriga kursen någonstades vid något kvinnligt dubbelseminarium träder i stället för den ena av de båda fyraåriga parallella avdelningarna. Det finns icke många att välja på. Och då Falu seminarium har det centralaste läget, vilja de sakkunniga föreslå, att utbildningskursen förlägges dit.

Elevantalet bör lämpligen bestämmas till samma antal som i det fyraåriga seminariets klasser, d. v. s. till högst 28.

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Frågans föregående behandling.

Aven skolöverstyrelsen har i sin senaste utredning redogjort för frågans föregående behandling. Av denna redogörelse återgivas här endast de delar, vilka utgöra en komplettering av de sakkunnigas framställning. Efter att hava erinrat bland annat om förenämnda motion vid 1922 års riksdag och riksdagens därav föranledda begäran om utredning i ämnet samt om sitt utlåtande i ärendet den 5 december 1922 fortsätter överstyrelsen:

I underdånig skrivelse den 14 november 1923 hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att en tvåårig kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor måtte från och med läsåret 1926/1927 anordnas vid folkskoleseminariet i Skara.

Kungl. Maj:t fann sig icke böra framlägga proposition i ärendet till 1924 års riksdag. Emellertid väcktes vid denna riksdag en motion (I: 57), vari hemställdes, att riksdagen ville besluta, att från och med läsåret 1926/1927 vid folkskoleseminariet i Skara skulle anordnas en tvåårig utbildningskurs

för småskollärarinnor för förvärvande av kompetens till lärarbefattning vid egentlig folkskola. Med anledning av motionen uttalade riksdagen sin förväntan, att förberedande åtgärder måtte av vederbörande vidtagas, så att framställning i ämnet kunde framläggas i så god tid, att ett realiserande av det av motionären uttalade önskemålet bleve möjliggjort.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1924 anbefalldes skolöverstyrelsen att, i enlighet med riksdagens uttalande, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till inrättande från och med läsåret 1926/1927 vid folkskoleseminariet i Skara av en utbildningskurs för småskollärarinnor för vinnande av folkskollärarkompetens.

Då det ansågs av vikt, att den närmare planläggningen av den ifrågasatta utbildningskursen skedde under samverkan med erfarna representanter bland folk- och småskoleseminariernas lärare, utverkade överstyrelsen hos Kungl. Maj:t, att särskilda sakkunniga tillkallades för att inom överstyrelsen biträda vid utarbetande av förslag dels till inträdesfordringar, dels ock till undervisningsplan för kursen i fråga. Sålunda tillkallades såsom sakkunniga först rektorerna E. R. Norrman och Vendela E. Wester-Wählström och, sedan de avlämnat sitt förslag, seminarielektorn F. J. M. Wigforss och rektorn A. L. Funke. De sakkunnigas yttranden, innehållande motiverade förslag till inträdesfordringar samt till timplaner och kursplaner, överlämnade överstyrelsen till Kungl. Maj:t samtidigt med sitt eget utlåtande i ärendet den 18 september 1925.

Till detta utlåtande var fogat ett förslag till »föreskrifter för tvååriga seminariekurser», utformat i möjligaste mån i anslutning till gällande föreskrifter för det fyraåriga seminariet och de ettåriga studentkurserna. Överstyrelsen anförde, att överstyrelsen tänkt sig, att till förslaget angående de stadgemässiga föreskrifterna skulle fogats ett förslag till undervisningsplan. Ett preliminärt sådant förslag hade också utarbetats inom överstyrelsen, men överstyrelsen hade funnit det önskvärt att ytterligare dryfta detta förslag med olika ämnesrepresentanter. På grund av den försökskaraktär, som kursen komme att få, fann överstyrelsen det ändamålsenligt, att undervisningsplanen till en början erhöile giltighet allenast för viss kortare tid och att den först sedan någon erfarenhet vunnits rörande dess lämplighet, definitivt fastställdes och inginge i författningssamlingen. I likhet med vad som skett i fråga om exempelvis småskoleseminarierna och de tekniska gymnasierna, syntes det kunna uppdragas åt överstyrelsen att utfärda dylik interimsistisk undervisningsplan.

Beträffande de speciella inträdesfordringar, som angåvos i överstyrelsens författningsförslag, anförde överstyrelsen, att det funnits ogörligt att i författningen giva detaljerade anvisningar rörande omfattningen av kraven i de olika ämnena. Överstyrelsen höll därför före, att till undvikande av en mekanisk förberedelse genom inlärande av vissa läroböcker och till främjande av mera fria förberedande studier en särskild studiehandledning till aspiranternas hjälp vore av behovet påkallad. Det vore överstyrelsens avsikt att, sedan fordringarna blivit av Kungl. Maj:t fastställda, igångsätta arbetet på en sådan handledning under medverkan av olika ämnesrepresentanter. Då överstyrelsen icke disponerade medel för ändamålet, ansåg den sig nödsakad att för ändamålets vinnande hemställa om ett erforderligt belopp, vilket överstyrelsen uppskattade till 1.800 kronor.

I sin skrivelse den 31 augusti 1925 angående anslagsöskanden för folkundervisningen hos 1926 års riksdag hade överstyrelsen hemställt om anslag

till den tvååriga kursen i Skara för läsåret 1926/1927. Sedan överstyrelsen verkställt en i nyssnämnda skrivelse bebadad utredning angående lärarbehovet vid folkskolorna, avgav överstyrelsen den 1 december 1925 en ny framställning angående anslagen till folkskoleseminarierna för budgetåret 1926/1927. Resultatet av nämnda utredning föranledde överstyrelsen att föreslå avsevärda inskränkningar i seminarieorganisationen. Vid sådant förhållande ansåg överstyrelsen sig icke kunna fasthålla vid sitt förslag, att redan från och med hösten 1926 en tvåårig kurs i Skara för småskollärarinnor skulle igångsättas. Med hänsyn till det väntade överskottet på utexaminerade folkskollärare och de på grund därav nödvändiga inskränkningarna i seminarieorganisationen ansåg också föredragande departementschefen det icke möjligt att för 1926 års riksdag framlägga förslag om dylik kurs.

Då sedermera alltjämt restriktioner i fråga om antalet utexaminerade folkskollärare i stor utsträckning måst vidtagas, har det ej kunnat komma i fråga att vid seminariet i Skara anordna den tvååriga kurs, för vilken riksdagen år 1924 uttalat sig. Ej heller har det på grund av det svävande läge, vari hela frågan om folkskoleseminariernas organisation befunnit sig, varit på tal att inrätta en dylik kurs vid något annat folkskoleseminarium.

Samtliga handlingar i ärendet angående särskild kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärare överlämnades till 1929 års seminariesakkunniga. Dessa hava den 24 augusti 1931 avgivit utlåtande i ämnet.

Sedan överstyrelsen därefter lämnat ett kort sammandrag av de sakkunnigas uttalanden, anför överstyrelsen för egen del:

Skolöverstyrelsens eget yttrande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen, har överstyrelsen vid upprepade tillfällen haft anledning att uttala sig angående förevarande angelägenhet. Överstyrelsen har därvid förordat, att kurser av här ifrågavarande slag måtte komma till stånd, och överstyrelsen har ingen anledning att nu intaga en annan ståndpunkt. Angående motiveringen tillåter sig överstyrelsen hänvisa till vad överstyrelsen anfört i föregående utlåtanden i ärendet.

Av folkundervisningskommittén hade föreslagits, att kursen skulle göras treårig. Kommittén hade emellertid icke att utgå från den småskollärarinneutbildning, som vinnes genom de på grundvalen av 1919 års riksdagsbeslut omorganiserade småskoleseminarierna. Man kan nog från vissa synpunkter ställa sig tveksam, huruvida det skall bli möjligt att även med utgångspunkt från nämnda utbildning med en tvåårig kurs föra fram småskollärarinnorna till det utbildningsresultat, som det fyraåriga folkskoleseminariet skänker. Det må emellertid beaktas, att man vid den tvååriga kursen säkerligen kan räkna med ett strängt urval bland de inträdessökande, då det skulle bli blott en enda sådan kurs. Vidare må det ihågkommas, att det skall uppställas krav på kvalificerade betyg från småskoleseminarium och att de elever det här gäller skola komma till folkskoleseminariet icke blott med sina kunskaper från småskoleseminariet utan skola hava bedrivit ganska omfattande självstudier i sådana ämnen, som av dem kunna studeras på egen hand, samt att de skola hava förvärvat en värdefull lärarverksamhet genom egen självständig lärarverksamhet. Det kan nog i alla fall förutses, att utbildningen i den här ifrågavarande tvååriga kursen icke kan bli fullt identisk med den, som erhålles i ett fyraårigt folkskoleseminarium. Överstyrelsen har emellertid all anledning att antaga, att den under de ovan angivna förutsättningarna skall i det hela taget bli likvärdig därmed, och översty-

relsen vill här upprepa vad överstyrelsen i ett par föregående sammanhang uttalat, nämligen att det kan anses som en fördel, att det finnes olika bildningsvägar fram till folkskolläraryxamen.

Överstyrelsen vill också erinra om att riksdagen både år 1922 och 1924 uttalat sig för inrättande av dylika kurser samt vid sistnämnda tillfälle uttryckligen sagt, att en sådan kurs inom viss angiven tid borde inrättas. Vidare föreligger, såsom ovan anförts, tillstyrkande utlåtande från 1929 års seminariesakkunniga.

I fråga om inträdesfordringar, inträdesprövning och vissa andra förhållanden föreligger, såsom också här ovan angivits, ett förslag till bestämmelser, vilket är bifogat överstyrelsens utlåtande i ärendet den 18 september 1925. Vad där föreslagits har enligt överstyrelsens mening i allt väsentligt fortfarande sin giltighet. I ett par detaljer hava ju seminariesakkunniga framställt anmärkningar, vilka givetvis böra upptagas till närmare övervägande. Även i andra avseenden torde en granskning av förslaget göra en revision önskvärd. Överstyrelsen har emellertid icke ansett sig i förevarande sammanhang böra gå in på en detaljgranskning, enär huvudintresset nu måste vara att få fram ett organisationsförslag, och föreskrifter angående den tvååriga kursen för småskollärarinnor kunna givetvis icke utfärdas, förrän riksdagen fattat beslut i ärendet. Med hänsyn till den ståndpunkt riksdagen förut intagit, torde det kunna förutsättas, att ett förslag om inrättande av en sådan kurs från Kungl. Maj:t kommer att vinna riksdagens bifall. Överstyrelsen ämnar därför snarast möjligt underkasta de ifrågavarande bestämmelserna en granskning, så att ett reviderat förslag kan föreligga i så god tid, att kungörelse i ämnet kan utfärdas omedelbart efter det riksdagens beslut föreligger. Det är uppenbarligen av vikt, att de småskollärarinnor, som ämna söka inträde vid kursen, snarast möjligt få besked om vad de hava att i detta hänseende rätta sig efter.

Vad undervisningsplanen för kursen beträffar, finner överstyrelsen fortfarande den ordning, som förordades i överstyrelsens utlåtande den 18 september 1925, vara den lämpligaste, nämligen att närmast en provisorisk undervisningsplan utarbetas och att överstyrelsen får Kungl. Maj:ts bemyndigande att utfärda en sådan. Med hänsyn till de förarbeten, som blivit gjorda, torde arbetet med en dylik undervisningsplan ej behöva bli alltför tidskrävande.

Överstyrelsen har i sitt utlåtande den 18 september 1925 uttalat sig för att en studiehandledning för de småskollärarinnor, som ville förbereda sig för inträde vid den tvååriga kursen, måtte åvägbringas och hemställt om ett anslag å 1,800 kronor för ändamålet. Överstyrelsen håller fortfarande för troligt, att en dylik handledning kan visa sig bli önskvärd och behövlig, men anser dock, att någon tids erfarenhet på området bör avvaktas och vill därför icke i förevarande sammanhang återupptaga sin hemställan om anslag.

Vad angår platsen för den ifrågavarande kursen finner överstyrelsen de skäl, som av seminariesakkunniga anförts för dess förläggning till Falun, vara övertygande, varför överstyrelsen biträder de sakkunnigas förslag härutinnan. Till denna fråga återkommer överstyrelsen i det följande vid behandlingen av spörsmålet om folkskoleseminariernas organisation och förläggning.

Vad beträffar frågan om folkskolekårens rekrytering med enbart studenter och den egentliga folkskollärarytbildningens förläggande till universitet eller *Departementschefen.*

särskilda högskolor har skolöverstyrelsen omförmålt, att en sådan anordning genomförts i vissa av det tyska rikets delstater. Att så förhåller sig är mig ingalunda obekant, och omöjligt är ju icke, att en motsvarande anordning framdeles kan komma att på allvar ifrågasättas även för vårt land. Säkert är dock, att frågan därom ännu icke hos oss föreligger i ett sådant skick, att den här kan bliva föremål för något mera ingående övervägande. Jag delar således skolöverstyrelsens uppfattning, att frågan icke är aktuell.

Då det alltså för närvarande gäller att få till stånd en omorganisation av de nuvarande seminarierna, måste givetvis även spørgsmålet om de fyraåriga folkskoleseminariernas *inträdesfordringar* komma i betraktande. Fråga är, huruvida ett samband mellan seminariet och det allmänna skolväsendet skulle i förevarande avseende lämpligen kunna åstadkommas. Redan år 1911 upptog folkundervisningskommittén den frågan till behandling, huruvida avlagd realskolexamen skulle kunna uppställas såsom inträdesvillkor vid folkskoleseminarierna. För det dåvarande fann kommittén ett sådant krav icke lämpligt, men kommittén uttalade den meningen, att man i framtiden kunde komma att i väsentlig utsträckning grunda seminariet på realskolan och detta i den mån den kommunala mellanskolan kunde vinna utveckling och därmed tillfällen i ökat mått beredas ungdom ur de bredare folklagren att erhålla den skolbildning, som vitsordas i realskolexamen. En sådan utveckling har nu ägt rum, och skolöverstyrelsen har i tabellform (se sid. 136) påvisat, vilket stort inflytande denna utveckling redan haft på seminariernas elevrekrytering, samt till följd därav ifrågasatt, om icke tiden nu kunde vara inne, då frågan om förhållandet mellan folkskoleseminarium och realskola borde upptagas till förnyad omprövning. Den tiden är enligt min mening inne, och rätta tillfället för frågans avgörande synes mig vara just nu i sammanhang med den större frågan om seminariernas omorganisation.

För närvarande gå fordringarna för inträde i det fyraåriga seminariet icke utöver de kunskaper, som kunna förvärfvas i en folkskola litt. A, utom i historia och geografi, i vilka ämnen fordras kunskaper i huvudsak till den omfattning, som meddelas i realskolans fem lägre klasser. Med hänsyn dels till de vidgade möjligheter, som numera finnas för realexamens avläggande, dels till den omständigheten, på vilken skolöverstyrelsen fäst uppmärksamheten, att ett stort antal av de intagna eleverna numera komma till seminariet med avlagd realexamen eller i fråga om vissa av de kvinnliga eleverna med förvärfvad normalskolekompetens — under åren 1926—1930 i medeltal 35,6 procent — anser jag, att inträdesfordringarna kunna och böra höjas till det mått av kunskaper, som realexamen är avsedd att garantera, dock med visst undantag, som jag genast skall nämna. Utan tvivel har överstyrelsen rätt däri, att en sådan anordning icke bör vidtagas, varigenom utpräglad studiebegåvade ynglingar och flickor med särskilt god utrustning för lärarkallet, vilka hava sina hem i mera avlägset liggande

bygder, praktiskt taget, utestängas från inträde vid folkskoleseminarium. Inträdesfordringarna böra därför enligt min mening fastställas till avlagd realexamen eller för inträdessökande, som icke avlagt realexamen, till kunskaper, vilka motsvara dem, som intygas genom realexamen, dock att fordringarna må begränsas till vitsord i allenast ett levande språk. Genom det sistnämnda alternativet möjliggöres för ungdom från nyssnämnda avlägsna bygder att i hemmet, eventuellt genom någon närboende lärares hjälp, tillägna sig de kunskaper, som fordras för inträde vid seminariet. Höjas inträdesfordringarna på sätt jag nu föreslagit, skulle därigenom vinnas, dels att arbetet vid det fyraåriga seminariet kunde bli mindre forcerat, dels ock att en förstärkt lärarutbildning kunde komma till stånd. Det sistnämnda synes mig vara av behovet påkallat, särskilt med hänsyn till den starka och snabba pedagogiska utveckling, som i vår tid försiggår i andra delar av världen. Skolöverstyrelsen har visserligen ansett, att en särskild utredning av nu förevarande spörsmål borde åvägabringas, men en sådan synes mig icke erforderlig. De kommunala mellanskolorna och realskolorna hava nu vunnit en så vidsträckt utbredning över hela vårt land, och de äro av allmänheten så väl kända, att det numera ur dessa synpunkter icke behöver möta något hinder att fastslå inträdesfordringarna vid de fyraåriga seminarierna till det kunskapsmått jag ovan angivit. Och vad angår seminarierna har överstyrelsen själv konstaterat, att nämnda inträdesfordringar skulle för dem medföra vissa angivna fördelar. Vad som däremot, under förutsättning att mitt förslag vinner godkännande, sedermera kräver utredning är frågan om en ny undervisningsplan samt om behövliga ändringar i gällande seminariestadga. Men det bör tydligen ankomma på skolöverstyrelsen att efter ett eventuellt riksdagens beslut i ämnet verkställa denna utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i sådana avseenden. Skulle därvid visa sig, att de nya seminarierna med avseende på det kunskapsmått de komma att meddela mera än nu närmade sig hän mot likvärdighet med någon av de nuvarande gymnasielinjerna, skulle också frågan om folkskol-lärares tillträde till universitet eller högskola för fortsatt vetenskaplig utbildning lättare kunna vinna sin lösning. Denna fråga framlade centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för Kungl. Maj:t redan 1911. Den har sedermera varit föremål för vederbörande myndigheters yttranden, och skolkommissionen avgav i sitt betänkande VI den 27 april 1923 utredning och förslag i ämnet. För min del anser jag, att sagda fråga bör komma till ett avgörande, så fort möjlighet därtill förefinnes.

Beträffande önskvärdheten av *seminariernas rekrytering med ungdom från den rena landsbygden*, även från avlägset liggande bygder, hyser jag samma mening som skolöverstyrelsen och har redan i det föregående angivit detta. Men när överstyrelsen för underlättande av sådan rekrytering visserligen icke nu påyrkat men dock uttalat sig för inrättande av femåriga seminarier för sagda ungdom och för bibehållande av nuvarande inträdesfordringar vid

dessas, kan jag icke biträda överstyrelsens mening. Dels finner jag icke lämpligt att anordna så många olikartade seminarielinjer, som då skulle uppkomma, dels skulle, såvitt jag kan se, utbildningen icke bliva billigare för eleverna men alldeles givet dyrare för staten.

Rörande de hittillsvarande *studentkurserna* har skolöverstyrelsen vitsordat, att folkskolan genom dessa kurser erhållit ett tillskott av goda krafter, vilka utfört ett samvetsgrant och förtjänstfullt arbete i dess tjänst. Med hänsyn till dels denna omständighet, dels det stora antal studenter, som under de senaste åren anmält sig till inträde i nämnda kurser, dels ock det för staten ekonomiskt fördelaktiga uti anordnandet av studentkurser instämmer jag i skolöverstyrelsens uttalade önskemål, att studentkurserna på ett fastare sätt inordnas i seminarieorganisationen. Jag återkommer i det följande till frågan om den omfattning, i vilken ett sådant inordnande bör ske. Med det nu nämnda vill jag dock i likhet med de sakkunniga icke hava tillmätt den synpunkten, att studentkurser skulle upprättas för att bereda möjlighet till försörjning för arbetslösa studenter, något berättigande. I sammanhang med frågan om studentkursernas fastare anordnande i seminariesystemet har skolöverstyrelsen föreslagit, att studentkurs skulle utsträckas till att omfatta två år. Jag hänvisar till den utförliga, i detalj gående motivering, som överstyrelsen anfört för detta sitt förslag (sid. 144—148). I denna grundliga motivering har överstyrelsen förebragt så tungt vägande skäl för sin ståndpunkt, att de enligt min mening icke kunna underkännas. För egen del vill jag således livligt förordas, att studentkurserna göras tvååriga. Vinner detta förslag bifall, måste givetvis ny undervisningsplan utarbetas och nya författningsbestämmelser rörande dessa kurser komma till stånd.

I frågan om *småskollärarynnors utbildning till folkskollärarynnor* hava de sakkunniga förordat, att försök anställes med en tvåårig kurs, att inträdesfordringarna för denna kurs fastställas till huvudsaklig likhet med de av skolöverstyrelsen föreslagna samt att kursen förläggas till Falun. Skolöverstyrelsen har likaledes förordat upprättande av en tvåårig kurs i Falun. För tillträde till denna kurs skulle fordras kvalificerade betyg från småskoleseminarium, ganska omfattande självstudier i sådana ämnen, som av de inträdessökande kunnat studeras på egen hand, samt lärarerfarenhet, som förvärvats genom egen självständig lärarverksamhet.

Vid avgivande av dessa förslag ha de sakkunniga och skolöverstyrelsen utgått ifrån att de fyraåriga seminariernas inträdesfordringar och lärokurser skulle förbli oförändrade. Jag har däremot, såsom synes av det föregående, avsett ett höjande av inträdesfordringarna, varav skulle kunna följa bland annat även ett höjande av lärokurserna. Under sådana förhållanden ställer sig saken helt annorlunda. Jag vill genast tillkännagiva, att jag,

trots de angivna villkoren för tillträde till den föreslagna tvååriga kursen för småskollärarinnor, icke alls är övertygad om möjligheten att genom en sådan kurs nå fram till en folkskollärarytbildning, som blir likvärdig med den, vilken enligt mitt förslag skulle meddelas vid ett fyraårigt folkskoleseminarium eller en tvåårig studentkurs. Tvärtom synes det mig redan a priori vara klart, att en sådan likvärdighet icke kan uppnås på det av de sakkunniga och skolöverstyrelsen angivna sättet. Man får nämligen icke förbise, att eleverna vid ett tvåårigt småskoleseminarium utbildas till småskollärarinnor och att de därför måste ägna en ansevärd del av sin tid åt speciellt sådant arbete, som kräves för deras verksamhet i småskolor. Redan detta innebär för dem, vilka sedermera vilja utbildas till folkskollärarinnor, en tidsförlust, som föranleder en avsevärd brist hos dem vid jämförelse med de elever, vilka genomgått de två första klasserna vid ett folkskoleseminarium. Huru de då komma att stå tillbaka i förhållande till sistnämnda elever framstår kanske klarast, om man besinnar, att utbildningsarbetet i nyssberörda två klasser är i huvudsak direkt inriktat på verksamheten i en folkskola. Att vad de sålunda gått förlustiga om skulle annat än i undantagsfall kunna ersättas genom studier på egen hand i vissa ämnen torde ligga utanför möjlighetens gräns. Även om det medgives, att den allmänbildning och undervisningsskicklighet, som de förvärvat vid ett småskoleseminarium och under några års tjänstgöring i småskola, i viss mån kan komma dem till godo vid en fortsatt utbildning till folkskollärarinnor, synas de dock komma att stå ansevärt tillbaka i jämförelse med dem, som genomgått de två första klasserna av ett folkskoleseminarium. Men om så är, kommer också hela deras folkskollärarytbildning att bliva mindervärdig.

Med det nu anförda vill jag ingalunda hava sagt, att icke småskollärarinnor böra beredas tillfälle att utbildas till folkskollärarinnor. Tvärtom delar jag riksdagens, de sakkunnigas och skolöverstyrelsens uttalade mening, att så bör ske, och jag anser, att en särskild kurs för sådant ändamål bör snarast möjligt inrättas. Men frågan härom synes mig med nödvändighet kräva ytterligare utredning, sedan riksdagen fattat beslut angående de nya folkskoleseminariernas organisation. Vid en sådan utredning måste tydligen hänsyn tagas till sagda riksdagsbeslut. För närvarande är jag således icke beredd att framlägga förslag i ämnet.

B. Folkskollärarytbehovet.

När det nu gäller att närmare ingå på frågan om den omorganisation av folkskoleseminarierna, som är ifrågasatt, måste man givetvis för ett rätt bedömande av frågan, liksom när fråga var om småskoleseminariernas omorganisation, utgå ifrån det föreliggande folkskollärarytbehovet. Såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen hava också vid sina utredningar i ämnet tagit sagda behov till utgångspunkt.

De sakkunniga hava emellertid, innan de för egen del uttalat sig i detta ämne, lämnat en redogörelse för de inskränkningsåtgärder rörande folkskollärarproduktionen, vilka under det senare decenniet blivit vidtagna. Det synes lämpligt att här först återgiva denna redogörelse.

*Seminarie-
sakkunnigas
redogörelse
för tidigare
inskränk-
ningsåtgär-
der.*

*Åtgärder
läsåren
1923/24—
1925/26.*

Angående sådana inskränkningsåtgärder anföra de sakkunniga följande:

Under 1900-talets första decennium rådde brist på folkskollärare. Sålunda konstaterade folkundervisningskommittén år 1907 en dylik brist på över 500 lärarkrafter. Tio år senare hemställde riksdagen om utredning, och genom Kungl. Maj:ts beslut i augusti 1917 bemyndigades skolöverstyrelsen att tillkalla sakkunniga. Enligt den verkställda utredningen uppskattades den »akuta» lärarbristen till en siffra, »vilken ej oväsentligt överskrider 2,000». På grund av dessa förhållanden fann sig överstyrelsen nödsakad att vidtaga extra ordinära åtgärder för att utöka folkskollärarproduktionen, så att exempelvis för året 1923 antalet utexaminerade lärare beräknades till omkring 900. Den ekonomiska depression, som vid denna tid rådde, samverkade med överstyrelsens åtgärder till att hastigare, än man beräknat, utfylla bristen, i det att behovet av lärare för nya tjänster avtog och ett stort antal gifta lärarinnor, vilka tidigare lämnat lärarbanan, återgingo till sitt gamla yrke. Överstyrelsen fann sålunda redan i april 1923 fara föreligga för att lärarproduktionen fortskred i ett alltför raskt tempo för att möjliggöra nödig anpassning efter behovet, och föreslog en del åtgärder för att begränsa densamma. I överensstämmelse härmed nedlades från och med läsåret 1923/1924 studentklasserna i Uppsala och Lund, under läsåret 1924/1925 påbörjades indragning av de parallellavdelningar, som inrättats vid seminarierna i Skara och Landskrona, och med läsåret 1925/1926 likaledes nedläggandet av de två privata seminarier, som åtnjöto statsunderstöd. Samtidigt bestämdes klassnummerären till 25.

De sålunda vidtagna åtgärderna hade i stort sett en provisorisk karaktär. Och detsamma kan sägas gälla de förslag till begränsning av lärarproduktionen, vilka överstyrelsen framlade i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 26 januari 1926.

*Skolöver-
styrelsens
skrivelse i
januari 1926.*

Vid sina beräkningar av årsproduktionen utgick överstyrelsen här från en klassnummerär av 25. Med dåvarande 27 avdelningar avgångsklasser (8 dubbelseminarier, 7 enkelseminarier och 4 studentklasser) skulle alltså den årliga produktionen uppgå till 675 lärare, varav 413 manliga och 262 kvinnliga, motsvarande en proportion av 3:2, vilken överstyrelsen fann önskvärd och lämplig.

Vid beräklandet av det årliga rekryteringsbehovet hänvisade överstyrelsen till en del faktorer, som förtjänade särskilt beaktande. Man måste sålunda räkna med att en vidgad användning av folkskolan som bottenskola måste komma att öka lärarbehovet och att en del av folkskolans lärare komme att helt tagas i anspråk för verksamheten i fortsättningsskolan, sedan denna skolform blivit obligatorisk. Likaledes skulle antalet vikarier komma att ökas i och med underlättandet av folkskollärarnas fortsatta utbildning. Det vore därjämte önskvärt, att en viss marginal upprätthölles.

Medan samtliga dessa faktorer manade till varsamhet i fråga om inskränkningarna, måste å andra sidan hänsyn tagas till en omständighet, som mo-

tiverade någon begränsning av bestående natur, nämligen födelsetalets efter allt att döma definitiva nedgång.

Med vägande av de olika omständigheterna mot varandra fann överstyrelsen å ena sidan, att siffran 675 för de årligen utexaminerade vore för hög, men å andra sidan, att en minskning av detta antal till 575 å 600, motsvarande ungefär 3 å 4 klassavdelningar, vore den starkaste inskränkning, som över huvud låte sig tänkas. Den enda organisatoriska beskäring av mera bestående natur, som överstyrelsen på grund därav föreslog, gick ut på att från och med läsåret 1926/1927 indraga ytterligare tvenne studentklasser, en manlig och en kvinnlig.

Då emellertid chefen för ecklesiastikdepartementet i 1926 års statsverksproposition antytt möjligheten av att genom nedläggande av något enkelseminarium minska lärarproduktionen — varvid Skara seminarium i främsta rummet hade synts böra komma ifråga — upptog överstyrelsen denna tanke till närmare skärskådande och påvisade de starka skäl, som enligt dess förmenande kunde anföras mot en dylik åtgärd.

Överstyrelsen betecknade det som en allvarlig sak att nedlägga en gammal kulturinstitution med djupa rötter inom den bygd och det samhälle, som sett den framväxa och utvecklas. Ju mindre folkrika seminarieorterna vore, desto starkare vore naturligen också dessa orters intressen knutna till läroanstaltens fortbestånd. Endast i ett oavvisligt tvångsläge kunde den med ett plötsligt nedläggande av en hel läroanstalt förbundna förflyttningen av ett stort antal befattningshavare te sig försvarlig, såväl med tanke på de avsevärda olägenheterna för dessa befattningshavare själva som för de läroanstalter, dit de skulle förflyttas. Ett dylikt tvångsläge fann överstyrelsen icke vara för handen, och i varje fall syntes nödig varsamhet göra ett ytterligare uppskov med ett definitivt beslut påkallat.

Bland andra skäl, som talade för uppskov, framhöll överstyrelsen särskilt det förhållandet, att frågan om statens övertagande av småskoleseminarieutbildningen ännu vore under utredning. Användbarheten av eventuellt till nedläggande ifrågakommande folkskoleseminariers lokaler för småskoleseminariernas räkning borde prövas, och om en dylik prövning utfölle i gynnsam riktning, skulle de med folkskoleseminariernas nedläggande förbundna olägenheterna för vidkommande samhällen och orter i någon mån reduceras.

Med hänsyn till dessa förhållanden fann överstyrelsen det vara skäligt och billigt, att, även om Kungl. Maj:t skulle komma till en annan ståndpunkt än överstyrelsen i berörda ärende, frågan om ett eventuellt nedläggande av något av de dåvarande folkskoleseminarierna icke upptoges till slutligt avgörande förrän i samband med den ifrågasatta omläggningen av småskollärarytbildningen.

I stället för att sålunda föreslå andra definitiva åtgärder än den redan nämnda, framlade överstyrelsen en plan för begränsningsåtgärder av mera tillfällig natur. För 5 dubbelseminarier föreslogs indragning av första klassen i parallellavdelningarna under vartdera av läsåren 1926/1927 och 1927/1928. Minskning ifrågasattes av antalet elever i klassavdelningarna till 25 för studentkurs och första klassen vid seminarium, där indragning av parallellavdelning skett, samt till 20 för första klassen vid övriga seminarier. De förslag till anordningar, som framlagts av skolöverstyrelsen, godkändes av Kungl. Maj:t, i vad angick läsåret 1926/1927. Beträffande klassnumreringen gick emellertid Kungl. Maj:t något längre i reducering, än vad överstyrelsen förordade, i det att maximiantalet elever i första klassen vid samtliga

seminarier bestämdes till 20. För studentavdelningarna fastställdes motsvarande siffra till 25.

För att skapa en säkrare grundval för bedömandet av det framtida behovet av lärartjänster vid den egentliga folkskolan anmodade Kungl. Maj:t överstyrelsen att företaga en grundlig utredning härom, baserad på uppgifter från samtliga skoldistrikt i riket angående barnantal och övriga förhållanden, som kunde utöva inverkan på sagda behov.

På den väg, som skolöverstyrelsen föreslagit, nämligen att genom åtgärder av mera tillfällig art minska lärarproduktionen, gick Kungl. Maj:t vidare följande år, då i överensstämmelse med överstyrelsens skrivelse den 31 augusti 1926 ytterligare 5 parallellavdelningar vid dubbelseminarier indrogos. Klassnumerären bestämdes till samma tal som under det föregående året, varjämte föreskrevs, att inga nya elever finge intagas i de 3 övre klasserna vid seminarierna.

Genom de sålunda verkställda reduceringarna skulle avgångsklassernas antal från och med vårterminen 1930 ha sjunkit till 20, vilket motsvarade en årsproduktion av något över 400 lärare.

Skolöverstyrelsens skrivelse i juni 1927.

Den av Kungl. Maj:t anbefallda utredningen angående lärarbehovet vid folkskolorna förelåg färdig den 23 juni 1927. Den grundade sig på synnerligen detaljerade uppgifter från varje skoldistrikt i riket rörande antalet födda barn, erforderliga omorganisationer av skolväsendet och i anledning därav nödvändiggjord ökning eller minskning av antalet lärarkrafter m. m. samt mycket ingående statistiska undersökningar rörande avgången inom lärarkåren och övriga förhållanden, som kunde ha betydelse för det framtida lärarbehovet. Och efter att ha vägt de olika faktorerna mot varandra — de som kunde inverka i ökande eller minskande riktning — kom överstyrelsen till den uppfattningen, att den framtida seminarieorganisationen ej finge tilltagas allt för snävt. Ginge man ut ifrån, att barnantalet i folkskolan hölle sig på ungefärligen samma nivå, som kunde beräknas fram till mitten av 1930-talet, eller i varje fall icke komme att sjunka så, att därav skulle föranledas någon mera avsevärd minskning av antalet tjänster, skulle man vid en fullt utbildad organisation av folkskoleväsendet kunna räkna med en erforderlig lärarstock av omkring 15,500 lärare jämte ett behövt antal vikarier för av sjukdom eller annan anledning tjänstlediga lärare. Efter ingående beräkningar fann överstyrelsen, att den normala årliga lärarproduktionen för att upprätthålla denna lärarstock skulle med ett par tiotal överstiga 600. Då emellertid vissa beräkningar troligen voro tagna i överkant, torde den årliga lärarproduktionen enligt överstyrelsens förmenande kunna avgränsas nedåt till 575. Med en klassnumerär av 25 — något som skolöverstyrelsen på det livligaste förordade — skulle detta motsvara en seminarieorganisation av 23 avgångsklasser, och då den befintliga organisationen i normala fall var avsedd för 25 avgångsklasser, följde därav, att tvenne klasser borde slopas. För att något så när upprätthålla den enligt överstyrelsen lämpliga proportionen av 3:2 mellan manliga och kvinnliga lärare, föreslog överstyrelsen slopandet av 1 $\frac{1}{2}$ manlig och $\frac{1}{2}$ kvinnlig avdelning, så att avgångsklasserna komme att omfatta 14 manliga och 9 kvinnliga avdelningar. De ettåriga studentkurserna borde i den framtida organisationen normalt beräknas till högst 2, men om ett ökat lärarbehov skulle medföra en utvidgning av organisationen, borde detta i första rummet åstadkommas genom insättande av ännu en ettårig kurs. Om en tvåårig utbildningskurs för småskollärarinnor inom den närmaste tiden bleve in-

rättad, borde en dylik kurs ersätta den ena av de båda fyraåriga kurserna vid ett dubbelseminarium.

Beträffande den inskränkning i seminarieorganisationen, som överstyrelsen alltså fann nödvändig, framhöll den, att man härvidlag i första hand borde taga hänsyn till de lokala förhållanden, under vilka de olika seminarierna arbetade, samt till de lokala synpunkter i övrigt, som kunde vara ägnade att inverka på bedömandet av spörsmålet om respektive seminaries vidmakthållande. Efter ett närmare skärskådande av de olika möjligheter, som med denna utgångspunkt kunde förefinnas, hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för en inskränkning av seminarieorganisationen genom successivt nedläggande från och med läsåret 1928/1929 av folkskoleseminariet i Strängnäs även som av parallellavdelningen vid folkskoleseminariet i Luleå.

Nya beräkningar angående lärarutbildningen vid seminarierna föranledde skolöverstyrelsen att redan i december samma år till Kungl. Maj:t inkomma med ännu en skrivelse i ärendet. Av dessa nya beräkningar framginge, enligt överstyrelsens åsikt, att de dittills vidtagna begränsningarna i folkskollärarutbildningen varit starkare, än vad som varit nödvändigt, så att redan under läsåret 1930/1931 lärarbrist ånyo skulle göra sig kännbar, om ock i mera begränsad omfattning. Enär ett visst överskott av lärare vore nödvändigt för att tillförsäkra de avlägset liggande skolorna kompetenta lärarkrafter, kunde det icke anses försvarligt att fortfarande tillämpa så stränga restriktioner, som man gjort under de senare åren. »För att icke vår folkskola under alltför lång tid skall nödgas arbeta under bristande tillgång på utbildade lärare», skriver överstyrelsen, »torde man läsåret 1928/1929 böra öka intagningen i första klassen med omkring 25 procent och såmedelst för examinationen år 1932 uppnå en siffra av omkring 500.» Den plan för intagning av elever i det fyrklassiga seminariet, som överstyrelsen framlade, gick alltså ut på att ernå detta resultat.

Angående den i skrivelsen den 23 juni samma år föreslagna åtgärden att genom ett nedläggande av seminariet i Strängnäs definitivt beskära folkskoleseminarieorganisationen framhöll nu överstyrelsen, hurusom flera anledningar förefunnes att uppskjuta sagda åtgärd ytterligare ett år. »Redan den osäkerhet, som präglar alla försök till beräkningar å nu förevarande område», heter det, »är ägnad att mana till synnerlig försiktighet vid bestämmande av den framtida seminarieorganisationens definitiva omfattning.» De nya siffror, överstyrelsen meddelat, vore icke så beskaffade, att de nödvändiggjorde ett brådstörtat beslut, i det den lämnade utredningen gäve vid handen, att hinder för uppskov ett år icke kunde anses föreligga. Ett tungt vägande skäl till att uppskjuta nedläggandet av Strängnässeminariet vore det förhållandet, att frågan om småskollärarutbildningens framtida ordnande ej ännu blivit prövad av statsmakterna. Överstyrelsen pekade dessutom på den omständigheten, att Strängnäs stad framställt anspråk på ersättning, för den händelse seminariet nedlades, och fann däri ett ännu starkare motiv till uppskov.

I 1928 års åttonde huvudtitel betonade departementschefen starkt, huru osäkra alla förhandsberäkningar inom förevarande område måste bli, och fann häri en giltig förklaring till den omsvängning, som skett i överstyrelsens ståndpunkttagande. Det vore därför av vikt att i denna fråga gå fram med stor försiktighet och ej på grund av tillfälliga företeelser eller

Skolöverstyrelsens skrivelse i december 1927.

Riksdagen 1928.

under trycket av en icke sakligt grundad opinion sönderbryta en efter många års arbete och erfarenheter vunnen stabil organisation av mycket högt värde. Tillräckliga skäl förelågo icke att just vid den tidpunkten definitivt fastslå den framtida seminarieorganisationen.

Departementschefen fann alltså, att man borde fortgå på den väg, man dittills följt, och genom anordningar av tillfällig natur anpassa examinationen efter det behov, som kunde föreligga. Den utökning av lärarproduktionen, som överstyrelsen förordnat, kunde han icke vara med om. Skulle en tillfällig lärarbrist inställa sig, så kunde den alltid snabbt utfyllas genom anordnandet av ett par nya studentklasser. Det syntes därför lämpligast att under läsåret 1928/1929 bibehålla lärarutbildningen ungefär vid den förefintliga omfattningen.

Riksdagen biföll det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Svårigheterna att på ifrågavarande område kunna göra några tillförlitliga beräkningar vore uppenbara, framhöll riksdagen, och med hänsyn till de olika och i många fall oberäknliga faktorer, som här gjorde sig gällande, vore det icke möjligt att göra en kalkyl, på vilken ett noggrant bedömande av frågan kunde grundas. I betraktande sålunda av osäkerheten av varje mera bestämt ståndpunkttagande i vare sig den ena eller andra riktningen hade riksdagen ej ansett sig böra avvika från Kungl. Maj:ts förslag. Riksdagen uttalade dock sin förväntan, att synnerlig uppmärksamhet alltjämt ägnades åt utvecklingen å förevarande område, samt att därvid även toges under omprövning, vilka inskränkningar i den befintliga seminarieorganisationen, som kunde vara möjliga.

Skolöverstyrelsens skrivelse i november 1928.

Beträffande omfattningen av folkskollärarutbildningen under läsåret 1929/1930 inkom skolöverstyrelsen med förslag den 27 november 1928. Detta förslag var baserat på en utförlig utredning såväl i fråga om redan utexaminerade lärares anställningsförhållanden som i fråga om andra faktorer, som kunde tänkas inverka på lärarbehovet under de närmaste åren framåt. Härav framgick bland annat, att något läraröverskott av praktisk betydelse icke kunde anses föreligga, men att lärartillgången vore skäligen ojämn i skilda delar av riket; särskilt inom de norra delarna vore tillgången på lärare icke tillräcklig.

Vid försöket att beräkna lärartillgången under de närmaste åren framåt kom överstyrelsen till det resultatet, att under läsåret 1930/1931 denna icke fullt komme att motsvara efterfrågan, så att mot slutet av nämnda läsår någon mindre brist kunde komma att göra sig gällande, och att under de följande tvenne läsåren bristen skulle bli mera kännbar. Denna brist måste i görligaste mån undanröjas. För att åstadkomma jämvikt mellan tillgång och efterfrågan borde vid slutet av läsåret 1933/1934 utexamineras omkring 500 lärare, vilket innebar, att en något större intagning av elever, än den som föreskrivits under de tre senaste åren, vore nödvändig. Tvenne omständigheter manade dock härvidlag till en viss försiktighet, nämligen dels de osäkerhetsmoment, som i fråga om beräkningarna alltid måste åtänkas och som gjorde sig starkare gällande, ju längre fram i tiden man med ledning av de kända uppgifterna sökte bedöma förhållandena, dels den omständigheten, att den starka årsklassen 1920 först omkring åren 1933 och 1934 lämnade folkskolan för att ersättas av en numerärt väsentligen svagare.

Vid planläggningen av lärarutbildningen läsåret 1929/1930 kunde man emellertid enligt överstyrelsens förmenande icke gå ytterligare i fråga om

de tillfälliga åtgärder man hittills tillgripit för att minska produktionen av folkskollärare. Med hänsyn till ämneslärarnas tjänstgöring och övnings-skolornas utnyttjande vore det sålunda icke möjligt att under det kommande läsåret fortsätta med att indraga parallellavdelningar vid dubbelseminarierna. På grund av det förefintliga läraröverskottet vore det oundvikligt, att en tillfällig begränsning skedde även under ifrågavarande läsår. Överstyrelsen framhöll därvid, att det fortsatta utredningsarbetet bestyrkt den uppfattningen, att den starkt minskade nativiteten borde föranleda även en definitiv begränsning av seminarieorganisationen. De skäl till uppskov med denna åtgärd, som överstyrelsen anfört i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 december 1927, ansåg den alltjämt föreligga, men mot dessa måste vägas de svårigheter, som den nu alltför vida organisationen av folkskoleseminarierna vore ägnad att medföra, samt det ur statsfinansiell synpunkt ofördelaktiga tillståndet, att de befintliga seminarierna icke till fullo utnyttjades. Därvid fann överstyrelsen skälen för ett omedelbart avgörande vara de starkare.

Överstyrelsen ville alltså ifrågasätta, huruvida icke Kungl. Maj:t funne anledning föreligga att påkalla ständpunkttagande av 1929 års riksdag rörande omfattningen av folkskoleseminariernas organisation i enlighet med överstyrelsens förut framlagda förslag, oavsett om spørsmålet angående småskollärarytbildningen då företoges till avgörande eller icke.

Därest beslut vid 1929 års riksdag fattades om successivt nedläggande från och med läsåret 1929/1930 av folkskoleseminariet i Strängnäs och den ena parallellavdelningen vid folkskoleseminariet i Luleå, skulle därmed två intagningsavdelningar bortfalla. Vid dubbelseminarierna i övrigt kunde intagas 14 klassavdelningar, vid enkelseminarierna (med undantag av Strängnäs) 6 avdelningar, vid folkskoleseminariet i Luleå en klassavdelning, vilket tillsammans utgjorde 21 avdelningar, vartill komme 2 studentklasser. Med ett antal elever av 25 i studentklasserna och 20 i de övriga, skulle inalles 470 elever intagas.

Överstyrelsen hemställde sålunda, det Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, att folkskoleseminariet i Strängnäs från och med läsåret 1929/1930 successivt skulle nedläggas samt att efter utgången av samma läsår parallellavdelningar icke längre skulle anordnas vid folkskoleseminariet i Luleå.

I proposition till riksdagen angående vissa anslag till folkskoleseminarierna framhöll chefen för ecklesiastikdepartementet, hur vanskligt det vore att taga ställning till frågan om en definitiv inskränkning av seminarieorganisationen på grund av osäkerheten i de beräkningar, på vilka man hade att grunda sitt omdöme. Och sant vore därjämte, som överstyrelsen en gång med styrka betonat, att det måste betraktas såsom en allvarlig sak att nedlägga gamla bildningsinstitutioner. Men å andra sidan ansåg han det icke vara sund ekonomi utan fastmera slöseri att uppehålla en organisation i en omfattning, som med till visshet gränsande sannolikhet kunde betecknas såsom för vid. Och ytterligare kunde det icke för den lärarkår, som hade sin verksamhet vid seminarierna, vara annat än i hög grad olägligt att år efter år hållas i ovisshet om sitt framtida öde. Då nu den myndighet, som ägde den mest ingående kännedomen om och den bästa överblicken över dithörande förhållanden, upprepade gånger och efter noggranna undersökningar funnit sig kunna taga på sitt ansvar att föreslå indragning av en och begränsning av en annan utbildningsanstalt på detta

Riksdagen
1929.

område, och därtill sista gången gjort gällande, att ett fortsättande på provisoriernas väg skulle medföra allvarliga organisatoriska olägenheter, så ansåg departementschefen, att det icke längre kunde försvaras att undanskjuta ett avgörande.

Departementschefen fann det visserligen icke av organisatoriska skäl helt uteslutet att även för det nästkommande budgetåret nöja sig med tillfälliga begränsningsåtgärder och likväl anpassa intagningen efter det av överstyrelsen för läsåret 1933/1934 beräknade lärarbehovet, 470 lärare. Men det kunde icke förnekas, att ifrågavarande utväg, ehuru rent tekniskt sett framkomlig, måste betecknas som mindre tillfredsställande ur ekonomisk synpunkt, jämförd med en definitiv indragning respektive begränsning av två lärarutbildningsanstalter, som överstyrelsens förslag innebar. Genomförandet av detta förslag skulle för statsverket medföra en direkt kostnadsbesparing av 150,000 kronor årligen, och departementschefen ansåg det innebära ett bristande hänsynstagande till statens ekonomiska intressen att ytterligare uppskjuta ett slutligt ståndpunkttagande till ifrågavarande organisationsfrågor.

Vad anginge frågan om vilka seminarier som indragningen skulle drabba, ansåg departementschefen övertvägande skäl tala för att indragningen borde komma att avse de av överstyrelsen föreslagna anstalterna.

Riksdagen biföll förslaget att nedlägga Strängnäs folkskoleseminarium men avböjde däremot framställningen, i vad den avsåg att folkskoleseminariet i Luleå anordnades såsom ett enkelseminarium.

I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 maj 1929 gick riksdagen närmare in på frågan om lärarproduktionen och åtgärderna till dess anpassande efter behovet. Av den utredning, som förebragts, fann riksdagen det vara klart ådagalagt, att den förefintliga seminarieorganisationen vore avsevärt större, än vad som kunde anses vara erforderligt med hänsyn till föreliggande och för en överskådlig framtid beräkneligt behov. Dess utbildningskapacitet, som med 25 avgångsklasser och högst 30 elever i varje klass uppgick till 750 lärare årligen, vore sedan flera år ej utnyttjad mer än till något över hälften, och enligt överstyrelsens uppskattning av det framtida normala lärarbehovet skulle den icke komma att tagas i anspråk mer än till ungefär tre fjärdedelar, i det att 575 lärare årligen skulle vara behövliga. Då man betänkte de betydande summor, staten nedlagt på anskaffande av ändamålsenliga lokaler för dessa seminarier, och de avsevärda kostnaderna för seminariernas drift, framstode med skärpa det slöseri med statsmedel, som låge i att fortfarande uppehålla nämnda organisation i obeskuren omfattning.

Man kunde visserligen invända, att de gjorda beräkningarna angående det framtida konstanta lärarbehovet i mycket byggde på sannolikhetskalkyler, och att det måhända kunde komma att framdeles visa sig, att man räknat för lågt. Riksdagen ansåg någon fara härför icke föreligga utan att man snarare kunde vänta, att genom kommunikationernas utveckling och en ökad samverkan mellan närliggande kommuner vid lösningen av skolorganisatoriska frågor en minskning av lärarantalet skulle möjliggöras i sådan utsträckning, att de uppgjorda kalkylerna rörande lärarbehovet skulle visa sig för höga. Men även om utvecklingen tilläventyrs skulle gå i motsatt riktning och lärarbehovet alltså komma att något överstiga den av överstyrelsen angivna och till grund för Kungl. Maj:ts förslag liggande siffran, borde dock en sådan eventualitet icke avskräcka från att anpassa seminarieorganisationen efter vad som nu kunde bedömas utgöra det nor-

mala årsbehovet, enär en i framtiden konstaterad lärarbrist utan större svårigheter på ett effektivt och snabbt sätt kunde utfyllas genom tillfälligt upprättade studentklasser.

Antalet 25 elever i klassen, som utgjorde en utgångspunkt vid såväl skolöverstyrelsens som departementschefens beräkningar, kunde riksdagen icke godtaga, då den för sin del ansåge, att det ej funnes tillräckliga skäl anförda för en så stark sänkning av den dåvarande klassnummerären av 30 elever. Då någon minskning av elevantalet i klasserna likväl kunde vara befogad, särskilt med hänsyn till de praktiska undervisningsövningarna, kunde man lämpligen räkna med ett elevantal av omkring 28 per klass.

Riksdagen hade funnit de skäl, som anförts för ett nedläggande av Strängnäs seminarium, bärande men hade ställt sig betänksam till förslaget att nedlägga parallellavdelningen i Luleå. Spörsmålet om en minskning av antalet seminarier i Norrland borde, enligt riksdagens mening, göras till föremål för förnyat övervägande i samband med den utredning rörande ytterligare beskrningar av seminarieorganisationen, som riksdagen ansåge önskvärd.

Riksdagen uttalade som sin mening, att indragningsåtgärderna icke syntes böra stanna vid en beskrning av organisationen allenast i den omfattning, Kungl. Maj:t ifrågasatt. Under alla förhållanden vore det nödvändigt, att möjligheterna till ytterligare begränsningar bleve närmare utredda. Riksdagen ansåg sig böra fästa uppmärksamheten på att särskilt södra Sverige syntes rikligt försett med seminarieanläggningar. I äldre tider med ett mindre utvecklat kommunikationsväsende kunde en sådan förläggning av seminarierna motiveras med hänsyn till önskvärldheten av att eleverna ej skulle tvingas att underkasta sig några längre resor för att nå seminarieorten, men numera förelåge ej samma behov av utbildningsverksamhetens splittring på ett flertal orter.

Det vore dessutom enligt riksdagens mening i hög grad angeläget, att den blivande utredningen rörande ytterligare inskränkningar med avseende på seminarierna för folkskollärarytbildningen skedde under hänsynstagande till en eventuell statlig organisation av småskollärarytbildningen, så att dessa båda frågor icke behandlades och prövades var för sig utan såsom — vad de i själva verket voro — ett enda sammanhängande spörsmål om statens anordningar för utbildning av lärare för folkundervisningsväsendet. Därigenom torde det bliva möjligt att särskilt beträffande lokalfrågorna vinna den mest praktiska och för staten minst kostsamma lösningen av berörda organisationsfrågor.

När de sakkunniga sedan övergå till att utreda frågan om folkskolläraryrbehovet, yttra de sig till en början om den föregående utvecklingen.

Sakkunnigas eget yttrande.

En kort översikt av den utveckling, som folkskollärartjänsterna genomgått under de senaste åren, gives bäst i tabellarisk form. Enligt 1-novembersiffrorna och med utgångspunkt från år 1923 ter den sig sålunda:

Den föregående utvecklingen.

Sakkunnigas tabell 22.

Befattning	Å r							
	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Antal ord. folkskollärartjänster .	12,506	12,740	12,929	13,061	13,241	13,461	13,691	13,888
Antal extra ordinarie folkskollärartjänster	586	523	525	556	650	765	850	1,047
Antal vakansvikariat								
uppehållna av ej pensionerade folkskollärare	506	488	417	392	365	382	346	352
uppehållna av andra vikarier saknats . . .	566	310	123	19	14	10	2	13
Antal tjänstledighetsvikariat								
uppehållna av ej pensionerade folkskollärare	1	—	6	11	1	—	2	1
uppehållna av andra vikarier saknats . . .	464	480	539	570	575	632	658	677
	84	67	35	9	7	16	20	37
	—	—	4	—	—	—	—	—

Vad först de ordinarie lärartjänsterna beträffar, ha de, som synes under den tid tabellen omfattar, ökats i en jämn stegring med 1,382 nya platser eller med i runt tal 197 per år. De extra ordinarie ha också ökats och detta med icke mindre än 461. Men i fråga om dem har ökningen en annan karaktär. Efter att snarare ha minskats fram till och med år 1926, ha de sedan regelbundet ökats med i det närmaste 100 tjänster per år utom det sista året, som såg siffran stiga till 197.

Tabellen ger emellertid icke en omedelbar uppfattning om hur stort det årliga tillskott av lärarkrafter är, som 1-novembertabellerna inregistrera. Detta framgår tydligare av följande räknemässiga sammanställning:

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Ordinarie tjänster	12,506	12,740	12,929	13,061	13,241	13,463	13,691	13,888
Vakansvikariat, som ej uppehållits av utexaminerade folkskollärare	567	310	129	30	15	10	4	5
Rest	11,939	12,430	12,800	13,031	13,226	13,453	13,687	13,883
Extra ordinarie tjänster	586	523	525	556	650	765	850	1,047
Tjänstledighetsvikariat, som uppehållits av utexaminerade folkskollärare	464	480	539	570	575	632	658	677
Summa	12,989	13,433	13,864	14,157	14,451	14,850	15,195	15,607
Ökning från föregående år . . .	—	444	431	293	294	399	345	412

De årligen nytillkomna på arbetsfältet under denna tid skulle således i medeltal utgöra 374. Denna siffra anger likväl icke alla, som vart år träda in på lärarbanan som nykomlingar. 1-novembertabellerna ange, hur många

som den dagen äro i tjänst, men då vikarierna i rätt stor utsträckning endast ha kortare vikariat och icke kunna tänkas utan mellantid gå från det ena vikariatet till det andra, måste det runt om i landet finnas lärare, som icke redovisas den 1 november. Hur annars denna senare tämligen stora och rörliga lärargrupp kan fördela sig, framgår av tabell 23, som återger antalet vikarier för ordinarie och extra ordinarie lärare den 30 juli 1928 eller sista läsdagen dessförrinnan.

Sakkunnigas tabell 23.

Fördelningsområde	Antalet vikarier för ordinarie lärare						Antal vikarier för extra ord. lärare			Summa
	å manlig tjänst			å kvinnlig tjänst						
	å va- kanta platser	för sjuka lärare	av an- nan an- ledning	å va- kanta platser	för sjuka lärare	av an- nan an- ledning	å va- kanta platser	för sjuka lärare	av an- nan an- ledning	
Landsbygd	180	149	60	87	172	66	—	1	3	718
Städer	29	32	74	41	120	48	—	3	1	348
Summa	209	181	134	128	292	114	—	4	4	1,072

Under samma tid, d. v. s. åren 1923—1930, som företer en stor ökning i de ordinarie och extra ordinarie lärarnas antal, har utexamineringen av lärare följande utseende:

Sakkunnigas tabell 24.

Å r	Antal utexaminerade		
	manliga	kvinnliga	summa
1923	486	399	885
1924	457	419	876
1925	470	449	919
1926	459	398	857
1927	439	357	796
1928	390	236	626
1929	393	219	612
1930	258	160	418

Tabellen visar för de senare åren en synnerligen stark beskärning av antalet utexaminerade och illustrerar i viss mån den redogörelse för utvecklingens gång, som lämnats i det föregående. Jämte följande översikt över anställningsförhållandena den 15 oktober 1930 rörande samtliga under vårterminerna 1928, 1929 och 1930 utexaminerade lärare (tab. 25) bidrager den också att åskådliggöra förhållandet mellan lärarbehov och lärarproduktion.

Sakkunnigas tabell 25.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Examensår	Utexaminerade	Ordinarie	Extra ordinarie	Vikarier under			Vid skola av annat slag	Ej sökt anställning på grund av					Arbetslösa	Döda	Uppgift saknas	Tidigare anställda av i kol. 15 upptagna	Medeltal tjänstgöring för dem som upptagits i kol. 18	
				helt läsår	hel termin	kortare tid		värnplikt	studier	annan verksamhet	äktenskap	sjukdom						annan anledning
<i>Manliga lärare</i>																		
1928 . . .	390	179	74	26	55	17	4	5	5	1	—	—	4	9	3	8	(2)	4 ¹ / ₂ månad
1929 . . .	393	81	73	53	99	23	5	19	3	—	—	1	2	13	1	20	(6)	2 ¹ / ₂ månad
1930 . . .	258	7	38	22	80	24	3	68	1	—	—	1	1	7	—	6	—	—
Summa	1,041	267	185	101	234	64	12	92	9	1	—	2	7	29	4	34	(8)	—
<i>Kvinnliga lärare</i>																		
1928 . . .	236	80	78	34	24	1	5	—	2	—	3	1	1	1	3	3	—	—
1929 . . .	219	40	82	31	48	7	3	—	2	—	1	2	1	1	—	1	—	—
1930 . . .	160	3	55	22	62	9	—	—	4	—	—	2	—	2	—	1	—	—
Summa	615	123	215	87	134	17	8	—	8	—	4	5	2	4	3	5	—	—

Det är en helt annan bild, som träder en till mötes i denna tabell 25 än i den för småskollärarinnorna motsvarande (tabell 12). Av de 626, som utexaminerats våren 1928, ha efter något mera än två års tid 471, d. v. s. tre fjärdedelar, vunnit anställning som ordinarie, extra ordinarie eller vikarier för helt läsår, och endast tio lärare gå arbetslösa, en kvinnlig och nio manliga.

De olika tabellerna samverka i övrigt att giva det intrycket, att det ovanligt stora behov av folkskollärare, som förelåg år 1923, tack vare den likaledes ovanliga utexamineringen var fyllt omkring år 1927. Ur den synpunkten kom inskränkningsen av de utexaminerades antal väl sent, och därest ingenting särskilt inträffat, skulle överskott ha varit för handen. Som förhållandena gestaltat sig, har emellertid resultatet av inskränkingsåtgärderna kommit att föreligga vid en tidpunkt, då återigen ett osedvanligt behov av lärare föreligger och de gamla reserverna således kommit väl till pass. Tabellerna 22 och 25 röja visserligen icke någon lärarbrist, men de visa en begynnande knapphet; de nya reserverna äro icke stora, och småskollärarinnorna komma tillbaka på tjänstledighetsvikariatet. Det vill förefalla, som om den nuvarande seminarieorganisationen icke vore smidig nog att kunna möta de växlande kraven.

Därefter redogöra de sakkunniga för de undersökningar och utredningar, som i förevarande avseende vidtagits:

Såsom redan framhållts i fråga om rekryteringen av småskollärarinnekåren, är det väsentligen två faktorer, som bestämma det framtida lärarbehovet: å ena sidan inrättande av nya tjänster eller indragning av gamla och å andra sidan den avgång av lärare, som sker genom pensionering, dödsfall eller av annan anledning. Då ett aldrig så ingående studium av siffermaterialet från den gångna tiden icke kan giva någon säker ledning vid bedömandet av den första av dessa båda faktorer, har man sökt sig fram på andra vägar. År 1926 föranstaltades sålunda en undersökning, som i det föregående omnämnts vid ett par tillfällen. Den avsåg att för hela landets vidkommande söka klarlägga alla de förhållanden i den närmast förgångna och den närmast kommande tiden, som kunde tänkas inverka på det framtida behovet av lärartjänster för den egentliga folkskolan. Efter uppgifter från skolråd och skolstyrelser, som man lagt på hjärtat att lämna så fullständiga uppgifter som möjligt, hade folkskolinspektörerna att på grundvalen av dessa och sin egen kännedom om förhållandena inom respektive inspektionsområden beräkna antalet ordinarie och extra ordinarie lärare, som skulle vara behövt fram till slutet av vårterminen 1935 i de olika former av folkskolor, som lågo under deras uppsikt och omvårdnad. Och inom skolöverstyrelsen underkastades sedan deras uppgifter i sin tur en särskild eftergranskning.

Vi kunna nu något så när bedöma hållbarheten i de år 1926 av folkskolinspektörerna gjorda beräkningarna. Det antal ordinarie och extraordinarie lärarkrafter, som i enlighet med dessa skulle vara erforderliga våren 1935, utgjorde — med undantag för Stockholm och Göteborg — 13,509. Den 1 november 1926 räknade samma lärarkategorier och med samma begränsning 12,128, varför de nya tjänsterna efter den tidpunkten skulle uppgå till 1,381. Med den 1 november 1930 hade de ordinarie och extra ordinarie lärarna nått siffran 13,366, och således hade redan den första hälften av tiden fram till år 1935 konsumerat 1,238 av de till 1,381 beräknade lärarna. Förhållandena ligga likväl mycket olika till inom de olika inspektionsområdena. I somliga — och dessa utgöra flertalet — ha de för år 1935 beräknade talen tämligen snart överskridits och på sina håll i stor utsträckning; i andra åter är det mer eller mindre långt kvar; innan de komma att uppnås. I tabellform ter sig utvecklingen som följer:

Sakkunnigas tabell 26.

O m r å d e	Hela an- talet	Antal, där befattningshavarna över- eller understiga inom gruppen						
		1—3	4—6	7—9	10—12	13—15	16—18	22—26
Inspektionsområden, där 1930 års befattningshavare överstiga de för år 1935 beräknade	30	12	2	6	3	2	2	3
Inspektionsområden, där 1930 års befattningshavare understiga de för år 1935 beräknade	21	5	4	4	2	2	2	2

Det vill säga, att inom 12 inspektionsområden ha folkskolinspektörernas beräkningar för år 1935 redan överskridits med 1—3 nya tjänster, att det däremot inom 5 andra ännu fattas samma antal befattningar, för att de för

år 1935 beräknade skola uppnås o. s. v. Vill man taga de mest extrema fallen, så innebära dessa, att inom ett inspektionsområde, där man år 1926 hade 287 ordinarie och extra ordinarie lärare samt för år 1935 tänkte sig 279 vara nog, där räknade man den 1 november 1930 icke färre än 304. och inom ett annat, där man år 1926 räknade 249 och för år 1935 ansåg sig behöva 285, där nöjer man sig ännu med 259.

Efter allt att döma ha folkskolinspektörernas uppgifter i viss utsträckning lämnat material till de beräkningar om de kommande årens lärarbehov, som ingå i överstyrelsens utredningar.

Den andra undersökningen ligger i de svar på de sakkunnigas utsända frågor, som i början av innevarande år inkommo från folkskolinspektörer och överlärare i städerna. De ha omnämnts och karakteriserats vid behandlingen av småskollärarynnekåren och dess utvecklingsförhållanden, och undersökningsresultaten föreligga mera detaljerat i bil. 3. Enligt denna undersökning skulle landsbygden under en tioårsperiod framåt komma att giva utrymme åt omkring 1,000 nya folkskollärare, medan däremot städerna — om man undantager Stockholm och Göteborg — i det närmaste skulle stanna vid status quo. Det är icke några nya eller säregna förhållanden, som skulle tvinga fram denna ökning för landsbygdens del; det är endast en normal utveckling efter de gamla linjerna.

Vid sidan av den ökning eller minskning beträffande antalet tjänster, som under den närmaste tiden kunde anses sannolik, var det också en annan faktor, som framför andra bestämde lärarbehovet, nämligen den avgång från lärarbanan, som årligen sker. För att kunna ge bättre besked om det något så när antagliga antalet av nyexaminerade folkskollärare, som varje år skulle behövas för att ersätta denna avgång, har byråchefen E. Göransson företagit en utredning, liknande den, som förekommer i fråga om småskollärarinnorna och som återfinnes i bil. 1. Resultatet av den förberedande undersökning, som han gjort rörande den verkliga avgången bland de ordinarie manliga och kvinnliga folkskollärarna från och med slutet av vårterminen 1923 till och med slutet av vårterminen 1928, kan sammanfattas i följande översikt:

Sakkunnigas tabell 27.

	1923/24		1924/25		1925/26		1926/27		1927 28	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Antal avgångna lärare	213	188	233	177	215	159	217	176	198	137
Antal lärare, som utnämnts efter att tidigare ha varit ordinarie lärare . .	27	19	23	21	14	19	16	18	15	13
Av de å rad 1 upptagna, som avgått från ordinarie tjänst, kvarstodo i egenkap av vikarier	26	22	19	18	15	21	8	13	19	12
För obefordrade lärare på grund av avgång tillgängliga befattningar (rad 1 minskat med raderna 2—3)	160	147	191	138	186	119	193	145	164	112

Med utgångspunkt från antalet ordinarie lärare vid slutet av vårterminen 1928 och under hänsynstagande till behovet av extra ordinarier m. fl. samt den ökning av lärarbefattningarna, som enligt folkskolinspektörernas och

överlärarnas uppgifter komme att äga rum fram till mitten av år 1939, har så byråchefen Göransson beräknat årsbehovet av nyexaminerade under denna tid. Det kunde i medeltal pr år anslås till 421, av vilka 228 — enligt proportionen 3:2 — borde vara manliga och 193 kvinnliga. Detta antal var dessutom beräknat att såväl fylla behovet av ordinarie lärare som täcka avgången av annan anledning än befordran. Byråchefen Göransson har i denna utredning som i den föregående gått ut ifrån, att avgångsförhållandena bland samtliga manliga såväl som kvinnliga folkskollärare äro desamma, som bland de ordinarie, och han påpekar, att han vid bestämmandet av slutsiffran antagit, att den som tagit avsked ej står kvar som vikarie och icke heller återinträder å lärarbanan.

Slutligen angiva de sakkunniga sina egna synpunkter på frågan:

Det är otvivelaktigt, att den djupgående undersökning, som föranstaltades år 1926, icke motsvarade de förväntningar, som man fäste vid dem, men det skulle vara orätt att säga, att den var förgäves. Den intima kännedom om landets skolförhållanden, som den förde med sig, har betydelse, även om de för år 1935 beräknade tjänsterna icke skulle stämma överens med dem, som vid den tiden komma att förefinnas. Och för övrigt finns det ingen annan väg att gå; folkskolinspektörerna äro i det stycket de enda kunskaparna. Utvecklingen å skolväsendets område bestämmes nämligen även av sådana faktorer, som icke kunna återgivas i siffror, och ingen kan få grepp om dessa och draga några slutsatser, som icke under en längre tid gjort sig väl förtrogen med ett större skolområdes många och skiftande personliga och andra förhållanden. Det är redan nämnt, att de nya uppgifter, som från folkskolinspektörer och överlärare kommit de sakkunniga tillhanda, icke innebära större nyheter i egentlig mening. Faktorerna, som anses ha den största betydelsen, när det gäller ökning eller minskning i de olika tjänsternas antal, äro förut kända. Det egentligen nya är den uppfattning, de giva om takten i de närmaste årens reformarbete. Inom sådana delar av landet, där skolväsendet redan är jämförelsevis väl organiserat, de mindre folkskolorna således i ringa antal och heltidsläsningen genomförd eller i det närmaste genomförd, där kunna naturligtvis inga nämnvärda förändringar vara att vänta. Inom andra åter, där de mindre folkskolorna äro många och de halvtidsläsande skolorna ännu flera, där kan utvecklingen komma att gå i raskare eller långsammare tempo på grund av omständigheter, som det är av intresse att få veta något om. Undersökningens uppgifter hänvisa icke till den föregående på något sätt, men går man de nya siffrorna in på livet, tycker man sig finna som ett genomgående drag, att för sådana områden, inom vilka utvecklingen sedan 1926 gått långsamt, tänker man sig ett snabbare tempo för framtiden.

De nya tjänster på folkskolestadiet, som folkskolinspektörerna räkna med fram till år 1939, skulle huvudsakligen vara resultatet av det arbete, som alltjämt komme att bedrivas för att omdana mindre folkskolor till folkskolor, ersätta biträdande lärare med folkskollärare, förvandla halvtidsläsande skolor till heltidsläsande och skapa bättre skolformer överhuvud taget. Vid behandlingen av småskoleseminarierna ha de mindre folkskole- och de biträdande lärartjänsterna blivit utförligare dryftade. De utgöra ett par områden, där utvecklingen griper in i såväl småskole- som folkskolekårens förhållanden i så måtto, att vad som är en minskning i tjänster för den förra kåren, i vanliga fall är en ökning för den senare. Under åren 1923—1930

De sakkunnigas synpunkter.

ha de båda nämnda tjänstegrupperna minskats var för sig med i medeltal 50 per år, och man kan väl säga, att denna avveckling även under den närmaste tiden kommer att utgöra ett av folkskoletjänsternas säkraste tillflöden.

Det är endast i ett av de inkomna yttrandena, som en direkt häntydan göres på den föregående undersökningen. Att felräkningen sist blev så stor, som den blev, säger en folkskolinspektör, det berodde närmast därpå, att förändringen från halvtidsläsning till heltidsläsning skedde något raskare, än man 1926 tänkte sig.

År 1921 fanns det 1,206 halvtidsläsande folkskolor. Åtta år senare, d. v. s. våren 1928, var antalet 767, och minskningen utgjorde således något mer än 60 per år. Dessa 767 voro icke jämnt fördelade över hela landet; de lågo samlade inom tre områden: Ångermanland, Hälsingland och Gästrikland med tillsammans 79, Östergötland och Småland med 216, av vilka Småland hade 158, samt det stora halvtidsläsande området Västergötland, Bohuslän och Dalsland med 419, flankerat av Halland med 27 och Värmland med 19. Hela det övriga Sverige saknade praktiskt taget halvtidsläsande folkskolor. Däremot fanns det former av kombinerade små- och folkskolor, som till ett antal av 497 hade sin utbredning över så gott som hela landet, även om de voro talrikast förekommande inom de ovan nämnda områdena. De hade för övrigt, de också, under samma tid gått ned från 984 till 497 eller med ungefär hälften. De län, som härvidlag gått i spetsen för arbetet att bringa ned de halvtidsläsande folkskolornas antal, voro Skaraborgs, Värmlands och Östergötlands län.

Men det finns en annan form av skolundervisning, som heller icke är tillfredsställande, och som består däri, att flera årsklasser läsa tillsammans. Det är en strävan, som går jämsides med den ovan berörda, att giva varje årsklass dess egen lärare. Rent schematiskt går utvecklingen från lägre till högre skolformer genom de s k. B-formerna till A-formen. B 3-skolan har en lärare för såväl små- som folkskolestadiet. En dag kommer, när småskolan skiljes ut och folkskolestadiet får ensamt för sig en lärare (B 2). Så klyves detta stadium i två delar med två lärare (B 1) för att återigen och till sist klyvas i fyra delar med lika många lärare, d. v. s. en lärare för varje klass (A). Här och där förekommer en variation av B-formen med en lärare för tre klasser, och i verkligheten följes icke alltid detta schema, som naturligt är. De här nämnda olika skoltypernas utveckling under 6-årsperioden 1924—1929 framgår av följande tabell:

Sakkunnigas tabell 28.

S k o l t y p	Antal läraravdelningar, fördelade på de olika skoltyperna vid slutet av vårterminen år					
	1924	1925	1926	1927	1928	1929
A-formen	5,517	5,584	5,606	5,646	5,618	5,679
B 1-formen	3,112	3,231	3,330	3,370	3,491	3,596
B v. »	179	183	201	246	276	286
B 2. »	2,611	2,671	2,707	2,792	2,816	2,907
B 3. »	359	383	433	476	537	576

De båda bästa skoltyperna ökades således under denna tid med respektive 162 och 484. Vid sidan av den principiella uppfattningen om vardags-

läsningens stora betydelse för barnen och fördelarna över huvud taget av så goda skolformer som möjligt är det framför allt storleken av barnantalet, som varit den drivande kraften i denna utveckling. När B 2- och B 1-skolorna blivit för barnrika och alltför ohanterliga, ha de måst delas. Det är därför av intresse att veta, hur förhållandena i detta avseende ligga. Enligt tillgänglig statistik har medeltalet barn per läraravdelning i hela riket under olika år fördelat sig, som följer.

Sakkunnigas tabell 29.

S k o l f o r m	Medeltal barn per läraravdelning vid slutet av vårterminen år				
	1924	1925	1926	1927	1928
Folkskolestadiet i skolor av A-form	30.5	30.0	29.6	29.3	29.0
» » » » B 1-form	29.5	28.7	27.3	27.3	26.6
» » » » B 2- »	31.5	30.8	29.5	29.5	29.2
» » » » B 3- »	20.5	22.5	21.8	21.8	19.4

Såsom siffrorna här stå, angiva de ingen trängsel och vi a dessutom en tendens av stadigt sjunkande. Men de äro medeltal; det finns avdelningar med mindre antal barn och med större. Och granskar man siffermaterialet mera i detalj, visar det sig, att det finns hundratals läraravdelningar, om vilka man kan säga, att trängseln icke är av en tillfällig art.

Ehuru det i viss mån faller utanför ramen av denna del av framställningen, kan likväl ovanstående tabell lämpligen kompletteras av följande.

Sakkunnigas tabell 30.

Vid slutet av vårterminen år	Medeltal barn per läraravdelning			
	å landsbygd		i städer	
	vid folkskolor som äro		vid folkskolor som äro	
	heltids-läsande	halvtids-läsande	heltids-läsande	halvtids-läsande
1923	25.4	35.8	28.7	42.2
1924	24.8	35.0	28.2	38.7
1925	24.4	34.0	28.1	38.4
1926	23.9	33.2	27.6	34.3
1927	24.0	32.7	27.4	40.8

Siffermaterialet är visserligen icke alldeles detsamma, eftersom småskoleavdelningarna äro medräknade i denna sista tabell och medeltalen därigenom blivit avsevärt sänkta, men för jämförelsen betyder detta mindre. Och eftersom dessa siffror jämväl äro medeltal, förstår man mycket väl anledningen till att halvtidsläsningens avskaffande trängt sig fram som ett av de stora önskemålen, och det är otvivelaktigt, att här finns utrymme för ett större antal lärarkrafter.

Frågan om halvtidsläsning och bättre skolformer är således i mycket en fråga om barnantal och sammanhänger därför med det årliga födelsetalet. I tabell 14 anges antalet av de för varje år levande födda under åren

1919—1929. Om man antager — som en motsvarighet till vad som skedde beträffande småskolorna — att till folkskolestadiet kunna räknas de barn, som fylla 9, 10, 11 och 12 år det kalenderår, under vilket läsårets första hälft infaller, skulle folkskolestadiet under läsåret 1929—1930 omfatta årskullarna från 1920 och 1919, påföljande läsår årskullarna från 1921—1920 o. s. v. samt under en tid framåt få nedanstående utseende.

Sakkunnigas tabell 31.

L ä s å r e t	Barn på folkskolestadiet	Ökning eller minskning från föregående år
1928/1929	433,059	—
1929 1930	448,662	+ 15,603
1930/1931	454,915	+ 6,253
1931/1932	453,952	— 963
1932/1933	452,281	— 1,671
1933/1934	425,272	— 27,009
1934/1935	405,776	— 19,496
1935 1936	392,175	— 13,601
1936 1937	377,989	— 14,186
1937/1938	367,572	— 10,417
1938/1939	355,128	— 12,444

Anm. Den totala minskningen av lärjungeantalet på folkskolestadiet skulle från läsåret 1930—1931 och fram till läsåret 1938—1939 utgöra 99,787 larjungar.

Som synes, gjorde den första stora kontingenten av de barnrika årskullarna sitt inträde å folkskolestadiet hösten 1929, och påföljande höst inträdde den andra. Till och med läsåret 1932—1933 dominera de i den egentliga folkskolan, men från och med hösten 1933 kommer de tunna årskullarnas tid med den ena årskullen tunnare än den andra. Det har i det föregående i någon mån berörts den inverkan, som de stora årskullarna haft i fråga om folkskollärartjänsternas antal och som var känd, när folkskolinspektörerna sände in sina uppgifter. För flertalet städer hade de ingenting betytt, i andra åter — väl ett fyrtiotal — hade de tvingat fram parallellavdelningar med e. o. småskollärarinnor, vilka successivt byttes ut mot e. o. folkskollärare, som i sin tur komma att entledigas, när årskullarna passerat folkskolan. Från landsbygden rapporterades, att klasserna här och där fyllts till brädden och att tidigare planerade organisationsändringar måst uppskjutas, tills årgångarna hunnit genom skolan. Men sedan dess har enligt tabellen här ovan ännu en stor kontingent trätt in. Om dess roll veta vi tills vidare ingenting annat, än att man den 1 november kunde inregistrera 197 nya e. o. folkskollärare, som väl också en gång bliva överflödiga.

De sakkunniga ha genom denna sin framställning velat framhålla, att det enligt deras mening finns en tämligen säker grund för folkskolinspektörernas beräkningar. Det är troligt, att avvecklingen av de mindre folkskolorna och de biträdande lärartjänsterna kommer att gå i ett långsammare tempo, men det skulle vara oförklarligt, om den så gott som avstannade. Det föreligger ett rikt arbetsfält, när det gäller de halvtidsläsande skolorna och de sämre skolformerna över huvud, och allting tyder på att det fältet kommer

att bearbetas; man har i många fall den förnimmelsen, att folkskolinspektörerna tagit med i sina beräkningar de uppfattningar och stämningar, som äro till finnandes å de olika orterna. Men om slutsiffran är den riktiga, därom våga de sakkunniga icke ha någon säker eller bestämd mening.

Vid sina beräkningar har byråchefen Göransson — såsom förut omnämnts — kommit till det resultat, att en årlig utexaminering av 421 manliga och kvinnliga folkskollärare är behöflig för att under den närmaste 10-årsperioden täcka den avgång av olika anledningar, som äger rum inom folkskol-lärarkåren. Eftersom undersökningen av den verkliga avgången bland ordinarie folkskollärare omfattade läsåren 1923—1928, kom slutet av vårterminen detta senare år att utgöra den naturliga utgångspunkten för utredningen. Den folkskollärarkår, man då hade att räkna med, bestod av 12,963 ordinarie lärare, 646 extra ordinarie och 1,058 vikarier, d. v. s. tillsammans 14,867 lärare. Men hösten 1929, som utgjorde utgångspunkten för folkskolinspektörernas och överlärarnas sannolikhetsberäkningar, var kåren större; den 1 november bestod den av 15,219 lärare, fördelade på de olika befattningarna med 13,341 ordinarie, 850 extra ordinarie och 1,028 vikarier. Den största betydelsen i skillnaden mellan de båda totalsummorna ligger i detta sammanhang däri, att 378 nya ordinarie lärare kommit till under mellantiden och följaktligen icke kunna inräknas i den utökning av kåren, som folkskolinspektörerna kommit till. Om dessa 378 vid byråchefen Göranssons beräkningar lagts till inspektörernas 815, skulle siffran för den behöfliga årliga utexamineringen blivit en annan och högre. Men även om så förhållit sig, skulle den nya siffran svårigen varit till någon bestämmande ledning. Folkskolan genomlöper nämligen för närvarande en period av kastningar, som göra alla beräkningar om dess framtida lärarbehov mera osäkra än annars. Det förefaller under sådana omständigheter, som om det låge närmast till hands att söka klarlägga, hur det för närvarande är i fråga om detta lärarbehov och hur det den närmaste tiden har varit.

I likhet med vad som äger rum för småskoleseminariernas vidkommande, inforrdar skolöverstyrelsen uppgifter från folkskoleseminariernas rektorer angående anställningsförhållandena för de tre närmast föregående åren utexaminerade manliga och kvinnliga folkskollärare. Då dessa uppgifter sträcka sig från år 1926 och under de två senaste åren avse såväl vår- som höstterminen, har man en rätt god överblick över anställningsförhållandena sedan detta år, såsom nedanstående tabell visar.

Sakkunnigas tabell 32.

T i d p u n k t	Antal anställda av årgången				
	1926	1927	1928	1929	1930
Den 1 oktober 1926	628	—	—	—	—
» » » 1927	674	526	—	—	—
» 15 » 1928	708	628	410	—	—
» » mars 1929	737	668	511	—	—
» » oktober »	—	682	519	426	—
» » mars 1930	—	704	571	526	—
» » oktober »	—	—	577	545	325

Av tabell 25 framgår, att icke alla utexaminerade söka anställning. Många av de manliga äro av värnplikten hindrade att så göra den första höstterminen, och åtskilliga andra — såväl manliga som kvinnliga — gå till studier eller annan verksamhet. Men det finns också många, som förgäves söka plats, och tabell 33 utgör därför ett behöfligt komplement till den föregående.

Sakkunnigas tabell 33.

T i d p u n k t	Antal arbetslösa av årgången				
	1926	1927	1928	1929	1930
Den 1 oktober 1926	96	—	—	—	—
» » » 1927	46	135	—	—	—
» 15 » 1928	43	77	118	—	—
» » mars 1929	20	46	70	—	—
» » oktober »	—	26	49	69	—
» » mars 1930	—	16	24	45	—
» » oktober »	—	—	10	14	9

De båda tabellerna äro knappast i behov av några kommentarer. De arbetslösas antal blir allt mindre av lätt förklarliga orsaker. Å ena sidan ligger nämligen den sista utexamineringen under det normala, samtidigt med att efterfrågan på lärare sedan hösten 1929 stegrats. Och å den andra sidan ha de föregående stora utexamineringarna tagits i bruk för att täcka den gamla lärarbristen, något som bäst belyses genom två data. Den 1 november 1922 voro vakanserna å ordinarie platser sammanlagt 1,346, utan att det kunde uppbringas flera än 483 icke pensionerade folkskollärare som vikarier. Och våren 1925 utexaminerades 919 lärare, av vilka de allra flesta vunno anställning omedelbart och endast 5 voro anmälda såsom oplacerade den 1 november 1927. Det är särskilt detta sista förhållande, som giver värde åt de båda tabellerna; de dölja så få obekanta. Vill man därför veta, hur många som under vart och ett av de fem åren kommit in på lärarbanan, lämnar följande tabell ett något så när tillfredsställande svar.

Sakkunnigas tabell 34.

T i d p u n k t	Antal nyttillträdande av årgången					Summa nyttill- trädande
	1926	1927	1928	1929	1930	
Den 1 oktober 1926	628	—	—	—	—	628
» » » 1927	46	526	—	—	—	572
» 15 » 1928	34	102	410	—	—	546
» » » 1929	(29)	54	109	426	—	618
» » » 1930	—	(22)	58	119	325	524

De båda parenteserna angiva de lärare, som enligt tabell 32 den 15 mars 1929 respektive den 15 mars 1930 vunnit anställning av årgångarna 1926 och 1927. Av dessa samma årgångar funnos dessutom enligt tabell 33 en del arbetslösa, som väl senare nått placering. Läger man så här till någonstades i början av tabellen något tiotal lärare från årgången 1925, kan man säga, att tabell 34 återger de årliga krav på seminariernas utexaminering, som förelegat under ifrågavarande 5-årsperiod. Det bör visserligen icke förglömmas, att enligt byråchefen Göransson's undersökning årligen i medeltal mellan 30 och 40 manliga och kvinnliga lärare vända tillbaka till ordinarie befattningar efter att förut ha avgått som ordinarie. Detta höjer siffran för årsbehovet. Men då det är en regelbundet återkommande företeelse, har det ingen annan betydelse än att med en motsvarande siffra sänka behovet av utexaminerade.

Vad sedan angår det årliga antal av nyexaminerade folkskollärare, som för närvarande kan anses vara erforderligt, ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att detta tills vidare bör röra sig kring talet 600. I normala fall torde utexamineringen kunna bestämmas till ett tal, som ligger vida lägre och säkerligen icke överstigande siffran 560. Men då de framtida utvecklingslinjerna ligga i det ovissa, bjuder försiktigheten, att flera vägar hållas öppna. Det är väl troligt, att bland annat den sjunkande nativiteten tvingar fram på sina håll en koncentration av skolväsendet med en indragning av lärartjänster som given följd. Men det kan också hända, att utvecklingen samtidigt går vägar, som neutralisera detta. Skulle exempelvis det sjunde skolåret, som här och där befinner sig under livligt dryftande, i en eller annan form bliva obligatoriskt, skulle nya tjänster i stor utsträckning bli följden. Men om den saken vet man intet, även om man kan gå ut ifrån, att på skolväsendets område ingenting kommer att stå stilla.

Sedan de sakkunniga avgivit sitt betänkande den 23 december 1930, överlämnade svenska seminarieläraryöreningens styrelse med en till Kungl. Maj:t den 24 april 1931 inkommen skrivelse en av lektorn vid folkskoleseminariet i Göteborg A. Wahlund utförd »granskning av 1929 års seminariesakkunnigas beräkning av framtida behov av nyexaminerade folkskollärare». Granskningens positiva resultat har Wahlund formulerat så: »Behovet av nyexaminerade folkskollärare torde från och med 1935 tills vidare böra röra sig omkring talet 450 och i normala fall säkerligen ej överskrida detta tal». Och han tillägger, att om nativitetsutvecklingen skulle fortskrida på det sätt han angivit i en särskild tabell, en utexaminering av 450 under 1940-talet skulle bli alldeles för stor.

I sin senaste utredning rörande lärarbehovet lämnar skolöverstyrelsen först följande översikt över de tidigare beräkningar, som blivit gjorda:

Skolöver-
styrelsen
10/11 1931.

De seminariesakkunniga ha i sitt betänkande lämnat en redogörelse dels för de åtgärder, som tidigare vidtagits för inskränkning av folkskoleseminarieorganisationen, dels — i samband härmed — för de tidigare gjorda beräkningarna i fråga om det framtida folkskolläraryöret. Särskild uppmärksamhet har härvid ägnats åt den förut omnämnda utredning, som

Tidigare
beräkningar.

överstyrelsen — på grundval av från skoldistriktet och folkskolinspektörerna år 1926 inhämtade uppgifter — avgav den 23 juni 1927.

Dessutom ha de sakkunniga själva verkställt nya beräkningar i fråga om det framtida folkskolläraryrket, avseende tiden fram till vårterminens slut 1939. Dessa beräkningar ha grundat sig dels på nya uppgifter, som de sakkunniga införskaffat från statens folkskolinspektörer samt överlärarna i städerna, dels på vissa av byråchefen Göransson företagna utredningar, vilka såsom bilagor fogats till de sakkunnigas betänkande.

De sakkunniga ha på grundval av sina beräkningar kommit till den uppfattningen, att »det normala årsbehovet visserligen i närvarande stund — — — är svårt att fixera men efter allt att döma inom en nära framtid kommer att ligga väsentligen under talet 600» (sid. 137). På ett annat ställe ha de något närmare angivit, hur de tänka sig utexaminationen ordnad, då de förklarat, att den »tills vidare bör röra sig kring talet 600», men därefter tillfogat följande ord: »I normala fall torde utexamineringen kunna bestämmas till ett tal, som ligger vida lägre och säkerligen icke överstigande siffran 560» (sid. 134).

Den framlagda seminarieplanen med 22 examensavdelningar, varav 13 manliga och 9 kvinnliga, lämnar emellertid — med det av de sakkunniga beräknade antalet av 28 elever i varje klassavdelning utom studentkurserna, vilka skulle ha 25 elever, — utrymme för en årlig examination av 610 lärare. En reservant, N. J. F. Almkvist, har emellertid, då han räknat med 23 examensavdelningar och 25 elever i varje avdelning, kommit till en utexamination av 575, »vilken siffra», enligt hans uppfattning, »med hänsyn till de osäkra förhållanden, som för närvarande råda, kan anses vara lika väl motiverad, som de sakkunnigas utexaminationstal» (sid. 148).

Till ett helt annat resultat än de sakkunniga har lektorn vid folkskoleseminariet i Göteborg A. Wahlund kommit i den granskning av de seminariesakkunnigas beräkning av det framtida folkskolläraryrket, vilken styrelsen för svenska seminarieläraryrket genom förut omnämnda skrivelse daterad i april 1931, överlämnat till Kungl. Maj:t och över vilken överstyrelsen genom remiss den 27 maj 1931 anbefallts avgiva utlåtande. Enligt Wahlunds utredning skulle behovet av nyexaminerade folkskollärare »från och med år 1935 tills vidare böra röra sig omkring talet 450 och i normala fall säkerligen ej överskrida detta tal».

Innan överstyrelsen går in på en redogörelse för de nya beräkningar angående folkskolläraryrket, vilka överstyrelsen nu företagit, vill överstyrelsen med några ord beröra frågan om ovannämnda från folkskolinspektörerna inhämtade rapporter. Vad då först angår rapporterna av år 1926, vilka lågo till grund för överstyrelsens utredning av den 23 juni 1927, så ha de sakkunniga — såsom ovan antytts — erinrat om huru de i dessa rapporter gjorda förutberäkningarna icke kommit att överensstämma med vad som sedermera verkligen inträffat. Beräkningarna ha nämligen i åtskilliga fall visat sig för låga. De sakkunniga ha också på grund härav upptagit till prövning värdet av dessa rapporter (se till exempel betänkandet sid. 127 f.). De sakkunniga ha härvid betonat, att de uppgifter, inspektörerna lämnat, tack vare deras ingående kännedom om de många och skiftande lokala förhållandena, böra tillmätas stor betydelse, även om förutsägelseerna icke i allo kommit att överensstämma med verkligheten. Överstyrelsen delar på det hela taget de sakkunnigas uppfattning i nämnda av-

seende. Till vissa av de spörsmål, som sammanhånga med frågan om värdet av dessa rapporter, skall överstyrelsen nedan återkomma.

Vad därefter beträffar de av de sakkunniga från folkskolinspektörerna införskaffade nya uppgifterna, ha de sakkunniga själva betonat, att uppgifterna delvis äro ofullständiga och ej äro meddelade enligt gemensamma normer. »Somliga uppgifter», framhålla de sakkunniga (sid. 185), »ha varit så svävande, att de ej kunnat medtagas.» Dessutom torde särskilt böra observeras, att rapporter saknas från 19 städer (enligt uppgift å sid. 55). Att resultatet under sådana förhållanden måste bli ganska osäkert, ligger i öppen dag, men å andra sidan hålla de sakkunniga för troligt, att slutsiffrorna torde »giva en sannolik föreställning om utvecklingen under de närmaste åren framåt» (sid. 185).

I ett avseende är den i bilaga 3 till de sakkunnigas betänkande gjorda sammanställningen av förutberäkningarna över antalet tjänster mindre upplysande, enär den endast upptar totala förändringen från år 1929 till år 1939 i stället för ändringarna år från år. Som utgångspunkt har dessutom valts förhållandena, sådana dessa voro den 1 november 1929 (sid. 132), medan däremot ökningen eller minskningen är räknad fram till och med våren 1939 (sid. 57). Nu äro emellertid av anledningar, som byråchefen Göransson närmare utrett i en överstyrelsens skrivelse bilagd P. M., uppgifterna per den 1 november och per vårterminens slut i flera avseenden ej direkt jämförbara. Resultatet skulle också ha blivit ett annat, därest de sakkunniga till utgångspunkt kunnat välja slutet av vårterminen 1929 (uppgifterna för denna tidpunkt blevo — såsom byråchefen Göransson framhållit i sin P. M. — kända först i slutet av år 1930).

Fördelningen av de olika befattningarna den 1 november 1929 var nämligen enligt de sakkunniga (sid. 132):

Ordinarie	folkskollärare	13,341
Extra ordinarie	»	850
Summa		14,191

De officiella siffrorna beträffande antalet tjänster vid vårterminens slut 1929 voro däremot:

Ordinarie	tjänster	13,510
Extra ordinarie	»	741
Summa		14,251

I detta sammanhang må även erinras därom, att utgångspunkten för byråchefen Göranssons ovannämnda i sakkunnigbetänkandet åberopade beräkningar är slutet av vårterminen 1928 (den sista tidpunkten, från vilken officiella uppgifter förelågo, då Göransson företog nämnda beräkningar). Såsom Göransson framhållit i berörda P. M., var det honom — vid avgivandet av förstnämnda beräkningar — obekant, att de sakkunniga till utgångspunkt valt preliminära uppgifter per den 1 november 1929. Göransson har också nu i sin P. M. visat, att resultatet av hans beräkningar under sådana omständigheter måste bli ett annat. Överstyrelsen återkommer nedan till de slutsatser, till vilka Göransson nu kommit, och får i övrigt hänvisa till ifrågavarande P. M.

Beträffande den tidigare förefintliga bristen, respektive överskottet på kom-

petenta lärarkrafter vill överstyrelsen här bifoga följande kompletterande upplysningar.

Enligt en utredning, som på skolöverstyrelsens uppdrag under år 1920 verkställdes av riksdagsmannen Värner Rydén förefanns inom den egentliga folkskolan den 1 maj 1920 en brist på formellt fullt kompetenta lärarkrafter utav sammanlagt 1,178. Denna folkskolläraryrbrist täcktes genom utexaminationen under följande 10-årsperiod. Sålunda kan skillnaden mellan tillgång och efterfrågan på folkskollärare vid vårterminens slut 1931 anses utjämnad, enär vissa tecken tyda på att en begynnande folkskolläraryrbrist då synas göra sig gällande. Detta framgår bland annat av de sakkunnigas tabeller 22 och 25, vilka av de sakkunniga just anföras som bevis för »en begynnande knapphet». Till komplettering härav hänvisas till en överstyrelsens skrivelse bifogad tabell 4 beträffande anställningsförhållanden den 15 oktober vart och ett av åren 1928, 1929 och 1930 samt den 15 mars vart och ett av åren 1929, 1930 och 1931 för de vid folkskoleseminarierna under åren 1926—1930 utexaminerade folkskollärarna.

Av tabellen framgår bland annat att, om antalet värnpliktiga undantages, de i egentlig mening arbetslösa den 15 oktober ovan angivna år 1928, 1929 och 1930 voro respektive 238, 144 och 33, medan motsvarande tal för den 15 mars åren 1929, 1930 och 1931 voro respektive 136, 85 och 25. Under läsåret 1930—1931 förelåg alltså praktiskt taget ingen arbetslöshet bland folkskollärarna. Under innevarande läsår torde till och med en tillfällig lärarbrist komma att uppträda.

Folkskol-
inspektörernas
rapporter
1931.

Överstyrelsen har emellertid ansett sig böra från statens folkskolinspektörer och de kommunala inspektörerna i rikets sex största städer infordra nya uppgifter angående lärarbehovet. För de i sådant avseende inkomna uppgifterna lämnar överstyrelsen följande redogörelse:

Tidpunkten för en sådan undersökning torde ha varit lämpligare nu, än vad fallet var år 1929, bland annat av den anledningen, att de stora årskullarna 1920 och 1921, som 1929 ännu ej helt lämnat småskolan, nu hunnit övergå till den egentliga folkskolan, varför verkningarna härav i realiteten bättre kunde överblickas. Rapporterna, som inkommo till överstyrelsen omkring den 15 september 1931 från samtliga tillskrivna (och alltså omfatta 2,456 skoldistrikt jämte 6 städer befriade från inspektion genom statens folkskolinspektörer), ha underkastats en ingående granskning och bearbetning. Resultatet är sammanfört i överstyrelsens skrivelse bifogade tabeller 5—10, som möjliggöra detaljundersökningar av olika slag, såsom förändringarna från år till år för olika slag av tjänster, förhållandena på landsbygd och i städer, olika rekryteringsområden m. m.

Om man bortser från den brist eller det överskott på lärare, som kan förefinnas vid en viss tidpunkt, samt från behovet av vikarier, är det väsentligen två faktorer, som bestämma det framtida lärarbehovet: å ena sidan inrättande av nya tjänster eller indragning av gamla och å andra sidan den avgång av lärare, som sker genom pensionering, dödsfall eller av annan anledning.

Såsom nämnts, var avsikten med de från folkskolinspektörerna inhämtade rapporterna att erhålla material för att kunna bedöma en av de förnämsta av sagda faktorer: förändringen i antalet lärartjänster. Med utgångspunkt

från det verkliga antalet folkskollärartjänster vid vårterminens slut 1931 har uppgivits det beräknade antalet tjänster vid samma tidpunkt fram till vårterminens slut 1939. I nedanstående tabell angivas resultaten av dessa uppgifter.

Vårterminens slut	Folkskollärartjänster (ordinarie + extra ordinarie)			
Å r	52 inspek- tions- områden.	6 städer ¹⁾	Summa	Ökning + Minsk- ning —
1931	12,928	2,154	15,082	+ 278
1932	13,204	2,156	15,360	+ 101
1933	13,315	2,146	15,461	+ 3
1934	13,379	2,085	15,464	— 45
1935	13,403	2,016	15,419	— 21
1936	13,437	1,961	15,398	— 47
1937	13,464	1,887	15,351	— 23
1938	13,484	1,844	15,328	— 6
1939	13,525	1,797	15,322	
Total ändring 1931—1939	+ 597	— 357	+ 240	+ 240

¹⁾ Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle.

Såsom framgår av tabellen, beräknas vid periodens början en stor årlig ökning av det totala antalet folkskollärartjänster, vid periodens mitt någon minskning, vilken emellertid vid periodens slut tenderar mot 0.

Dessutom framgår redan av ovanstående tabell tydligt skillnaden mellan förändringarna i städerna å ena sidan och landet i övrigt å den andra. Medan minskningen i antalet tjänster i de stora städerna under här ifråga-
varande period är rätt betydande, så är ökningen i övriga delar av riket fortfarande avsevärd.

För att ytterligare belysa de väsentligt olika förhållanden, som råda i städer och på landsbygd, ha sammanställningarna i skrivelsen bifogade tabeller 8—10 gjorts. Städerna (med sammanlagt omkring 4,000 folkskollärartjänster) ha därvid i tabell 8 indelats i 4 huvudgrupper, av vilka den första omfattar de tre stora städerna Stockholm, Göteborg och Malmö var för sig, den andra gruppen upptar 20 medelstora städer med 15,000—100,000 (62,000) invånare, den tredje 20 mindre städer med ett invånarantal av 9,000—15,000 och slutligen den fjärde gruppen rikets övriga 71 småstäder med mindre än 9,000 invånare.

Hela återstående delen av riket med omkring 11,000 folkskollärartjänster innefattas i benämningen »landsbygd», ehuru många stadsliknande områden, såsom köpingar, municipal- och stationssamhällen, industriorter m. m. däri ingå.

Skillnaden de olika grupperna emellan är mycket påtaglig. Medan den totala minskningen under hela perioden 1931—1939 för Stockholms och

Malmös vidkommande beräknas bli omkring 17 procent¹⁾, så uppvisa de två följande grupperna av städer en minskning av 6 å 7 procent, under det i småstäderna (med mindre än 9,000 invånare) motsvarande minskning beräknas bli blott cirka 2 å 3 procent.

Betraktas städerna som en enda grupp, så beräknas den totala minskningen i samtliga 114 städer under hela perioden bli 476 folkskollärartjänster eller 11 procent, fördelade med 195 under tiden 1931—1935 och med 281 under tiden 1935—1939.

Landsbygden däremot kommer enligt denna undersökning att förete en oavbruten stegring med ej mindre än 716 folkskollärartjänster (10,735 tjänster år 1931 och 11,451 år 1939), vilken ökning beräknas bli så fördelad att 532 infalla under första 4-årsperioden 1931—1935 och 184 under andra perioden 1935—1939.

Dessa förhållanden belysas i skrivelsen bifogade diagram IV, som utgör en sammanfattning av det ovan berörda beträffande förändringen i antalet tjänster. Vad landsbygden beträffar, går kurvan efter år 1935 i ett långsamt tempo rätlinigt uppåt.

Hur förändringen i städerna beräknas försiggå år från år, framgår närmare av tabell 9, som ytterligare visar, vilken dominerande roll de större städerna spela vid bedömning av nativitetsens inverkan på lärarbehovet, i det ej mindre än 337 av totala minskningen (476 för samtliga städerna) falla på Stockholm, Göteborg och Malmö.

De största vanskligheterna att bedöma läget för framtiden synas emellertid föreligga just beträffande de stora samhällena, såsom bland annat framgår av berättelser och utredningar från inspektörerna i Stockholm och Malmö, vilka ägnat dessa frågor ett synnerligen ingående studium. Vad särskilt Stockholm beträffar, beror den stora minskningen i antalet folkskollärartjänster från 1,055 år 1931 till 876 år 1939 till mycket väsentlig del på verkan av den s. k. 15-årsplanen, vilken innebär, att samtliga lärartjänster för småskolestadiet, vilka förut varit besatta med folkskollärarinnor, hädanefter skola genom utbyte besättas med småskollärarinnor. Denna omläggning är avsedd att bli fullföljd till början av 1940-talet men kommer förmodligen, enligt vad Stockholms folkskolektion framhåller i avgivet yttrande (bifogat överstyrelsens skrivelse såsom bilaga 2) att något modifieras i den riktningen, »att ett något större antal folkskollärartjänster och ett något mindre antal småskollärartjänster komme att erfordras än i förutberäkningarna nu förutses». »Omfattningen av framtida in- och utflyttning för stadens vidkommande och inverkan härav på antalet barn i skolåldern kan sålunda icke nu med någon säkerhet bedömas», framhåller direktionen vidare. Förste folkskolinspektören i Stockholms stad kompletterar detta yttrande med att säga, att vid förutberäkningarna »spelar hänsynen till in- och utflyttning en avgörande roll».

Vad Malmö beträffar synes en exceptionell stor nedgång i nativiteten bli en avgörande faktor, men många osäkerhetsmoment föreligga även här, bland annat framhålles, att den minskade dödligheten bland småbarn gjort

¹⁾ Anm. Från Göteborg har, på grund av den där beräknade stora minskningen av cirka 22 procent och den från samtliga huvudgrupperna avvikande *fördelningen* i denna minskning, inhamtats primärmaterial, varigenom en felaktighet i kalkylerna kunnat konstateras. Stadens folkskolinspektör har sedermera bestyrkt riktigheten harav. Minskningen torde därför ej bli så stor, som uppgivits. — Felet har ej kunnat korrigeras i tabellerna, enär samtliga dessa voro uppgjorda, innan det bekräftades.

sig så märkbar, att den redan rubbat förhandskalkylerna. Den vidlyftiga utredningen innehåller mycket av intresse för belysande av de stora vanskligheter, som erbjuda sig vid prognoser av detta slag, till och med inom ett så avgränsat område som en stad, där ingående kännedom om förhållandena äges av sakkunnig person. Inspektörens i Malmö stad utförliga P. M. med beräkningar angående antalet barn och avdelningar i Malmö folkskolor under tiden 1930—1937 medföljer som bilaga 3. Det är att märka, att trots den stora möda och omsorg, varom denna P. M. bär vittne, resultatet för Malmö stads vidkommande ej kunnat bli säkrare, än att inspektören anser sig böra för år 1939 inskränka sig till att ange ett sannolikt maximum av 233 och ett sannolikt minimum av 207 folkskollärartjänster, då motsvarande tal för år 1931 uppgives vara 260 (vari inbegripes fortsättningsskolans 17 lärare samt 13 ständiga vikarier). Skillnaden mellan maximum och minimum är här följaktligen 26, vilket ger en osäkerhet av 10 procent av det ursprungliga antalet. De i tabellerna upptagna talen för Malmö ligga, i överensstämmelse med inhämtade upplysningar från inspektören, något närmare minimitalet.

För att ytterligare ge exempel på de skiftande förhållandena på olika orter ha uppgifterna från de 20 medelstora städer, vilkas invånarantal är 15,000—62,000, sammanförts i tabell 10, varvid även medtagits antalet barn per klassavdelning på det egentliga folkskolestadiet i medeltal för vårterminen 1931. — Kompletterande upplysningar ha av överstyrelsen inhämtats från samtliga dessa städer. (I tabellen ha till jämförelse införts enahanda uppgifter även beträffande småskolan.)

Både ökning och minskning i antalet tjänster uppges. Största ökningen förutses för Lund med 8, status quo beräknas för Borås och Kalmar samt största minskningen för Örebro med 18 folkskollärartjänster. Antalet barn per klassavdelning varierar i medeltal mellan 25.3 för Uddevalla samt 34.9 för Örebro och 34.1 för Norrköping. Det för dessa 20 städer gällande medeltalet blir 30.6 barn per folkskolavdelning.

En sammanställning för 20 städer med 9,000—15,000 invånare visar för 5 städer sannolikt status quo samt en största minskning av 9 tjänster (Södertälje) och en största ökning av 3 (Kristianstad och Kristinehamn).

Vad slutligen de olika inspektörernas kommentarer till rapporterna beträffar, så ge de i huvudsak mycket starkt intryck av ett samvetsgrant arbete. Svårigheterna i alla dylika förhandsberäkningar betonas emellertid kraftigt, och olikheterna inom skilda landsdelar, områden och orter kunna tydligt utläsas. I vissa landsdelar torde till exempel skolskjutsar ännu med viss fördel kunna inrättas i något vidgad utsträckning, i andra synas de praktiskt taget sakna betydelse; inom en del industriområden ändras även skolförhållandena relativt snabbt på grund av in- och utflyttningar allt efter förhållandena på arbetsmarknaden, inom jordbruksdistrikten däremot äro växlingarna mindre. I detta sammanhang må framhållas, att en inflyttning från ett flertal mindre orter till en större, i den större orten kan medföra ett ökat lärarbehov utan att en motsvarande minskning i lärarantal därav behöver följa i någon av de mindre orterna. Detta torde särskilt i de större samhällena i viss mån motverka den minskade nativitetens inflytande på lärarbehovet. Detta påpekas även från inspektörshåll. I flera städer planläggas utvidgningar av organisatorisk art, såsom införande av en obligatorisk 7:e klass eller av sär- och hjälpklasser. I andra förväntas, att även i fortsättningen en del privata skolor komma att nedläggas. I några städer

väntas avgången från folkskolans 4:e klass till realskolor ytterligare något stegras, speciellt sedan dessa omlagts till samrealskolor, då alltså även flickor där kunna vinna inträde. På vissa orter kunna tjänsterna ej gärna indragas, förrän vederbörande ordinarie befattningshavare avgå med pension, även om det minskade barnantalet tidigare skulle göra en dylik indragning önskvärd.

Förhållandena äro alltså i hög grad växlande och svårigheterna att bedöma de framtida förhållandena givetvis avsevärda. Men å andra sidan äro inspektörerna — såsom även de seminariesakkunniga betonat — de mest kompetenta att var och en inom sitt område bedöma läget.

Emellertid kan det invändas, att folkskolinspektörernas år 1926 gjorda förutberäkningar — såsom ovan påpekats — icke helt kommit att överensstämma med vad som sedermera verkligen inträffat. För att belysa sistnämnda förhållanden upptages i nedanstående tabell en jämförelse mellan nämnda år 1926 gjorda beräkningar av antalet folkskollärartjänster och det verkliga antalet vid vårterminens slut åren 1926—1931. För åren 1932—1935 ha inom parentes för jämförelse medtagits inspektörernas prognoser av år 1931 (jämför tabellerna 1 och 7).

1.	2.	3.	4.
Å r	Antalet ordinarie + extra ordinarie folkskollärartjänster		
	Enligt inspektörerna 1926	Verkliga antalet	Skilnad mellan kol. 3 och kol. 2.
1926	13,475	13,473	— 2
1927	13,757	13,717	— 40
1928	13,994	13,969	— 25
1929	14,196	14,251	+ 55
1930	14,482	14,650	+ 168
1931	14,628	15,082	+ 454
1932	14,720	(15,360)	(+ 640)
1933	14,778	(15,461)	(+ 683)
1934	14,727	(15,464)	(+ 737)
1935	14,705	(15,419)	(+ 714)

Här ifrågavarande förhållanden åskådliggöras ytterligare i ett skrivelsen bifogat diagram V.

Inspektörerna beräknade alltså år 1926 ett antal tjänster för år 1931, som i verkligheten överskridits med ej mindre än 454.

Här må även erinras om att antalet folkskollärartjänster enligt de beräkningar, som de seminariesakkunniga (sid. 132 och 185) gjorde på grundval av inspektörernas rapporter hösten 1929, skulle våren 1939 bli 15,009, d. v. s. antalet skulle från den 1 november 1929, då antalet tjänster var 14,191, ha ökats med 818.

Nämnda antal av 15,009 har emellertid överskridits redan vårterminen 1931, då det verkliga antalet var 15,082, vilket sedan enligt den nu verkställda beräkningen — efter passerandet av ett maximum av cirka 15,460

åren 1933 och 1934 — skulle komma att under perioden fram till vårterminens slut 1939 ökas med sammanlagt 240, d. v. s. inalles till 15,322.

Inspektörernas senaste beräkningar betyda följaktligen vid jämförelse med motsvarande undersökning år 1929 en ökning fram till år 1939 med tillsammans 313 folkskollärartjänster.

Emellertid måste man här taga i betraktande de speciella svagheter, som vidlådde de år 1929 lämnade uppgifterna. Dessa grundade sig bland annat icke på så ingående undersökningar av inspektörerna, som de nu utförda. Vidare är det att observera, att uppgifterna av år 1926 och år 1929 i allmänhet visat sig för låga under en period, då tjänsternas antal oavbrutet ökats. Inspektörerna ha, med andra ord, visat stor försiktighet i sina beräkningar.

Å andra sidan är givetvis den möjligheten ej utesluten, att denna försiktighet nu skulle kunna verka i motsatt riktning, då antalet tjänster efter 1934 tenderar att minskas. Emellertid bör man även taga hänsyn därtill, att inspektörerna — med de erfarenheter, de vunnit genom de förut gjorda beräkningarna — tydligen nu böra ha haft större möjligheter än tidigare att ställa prognos rörande de framtida förhållandena. Man har också överhuvudtaget nu kunnat säkrare överblicka de faktorer, som måste komma att inverka på den väntade utvecklingen i förevarande avseende. Givetvis måste man dock alltjämt räkna med möjligheten av kastningar till följd av oförutsedda omständigheter. Skulle exempelvis — i enlighet med överstyrelsens underdåniga framställning den 24 april 1930 (Statens offentliga utredningar 1930:19) — åtgärder för åstadkommande av större koncentration i kommunernas skolväsen komma att genomföras i större utsträckning, än folkskolinspektörerna för närvarande haft anledning att räkna med, kommer detta tydligen i och för sig att verka i riktning mot en minskning i antalet folkskollärartjänster.

Såsom förut framhållits, ha delvis på grundval av inspektörernas rapporter, delvis på grundval av annat material inom överstyrelsen verkställts nya undersökningar och beräkningar angående lärarbehovet. Angående dem anför överstyrelsen:

Nya beräkningar inom överstyrelsen m. m.

Vissa av dessa undersökningar föreligga i form av två utav t. f. undervisningsrådet Asplind och byråchefen Göransson utarbetade promemorior. På dessa promemorior har överstyrelsen till väsentlig del grundat sitt ställningstagande i föreliggande fråga. För erhållande av en allsidig och fullständig belysning av denna är sålunda ett studium av dessa promemorior nödvändigt. Speciellt vill överstyrelsen fästa uppmärksamheten på de däri ingående undersökningarna angående det för frågan om lärarbehovet grundläggande spörsmålet om förändringarna i nativiteten samt angående det beräknade barnantalet i skolorna under de närmaste årtiondena (jämför diagram I, bilaga till överstyrelsens skrivelse). Dessa undersökningar, som verkställts på grundval av det material och de utredningar, vilka lämnats i 1928 års pensionsförsäkringskommittés och organisations-sakkunnigas betänkande (Sveriges offentliga utredningar 1930:15), innebära tillika en kritik av lektor Wahlunds ovannämnda utredning. Överstyrelsen vill här endast omnämna, att det av Wahlund beräknade födelsetalet redan det första av de år hans framställning omfattar, visat sig i hög grad felberäknat. Wahlund räknar för nämnda år (1930) med ett födelsetal av

91,400 och förmenar, att den största tänkbara avvikelser härifrån i den ena eller andra riktningen skulle vara 815. Det verkliga födelsetalet blev 94,200 (preliminär uppgift enligt Statistisk årsbok 1931), vilket tal är 2,800 större än det av Wahlund beräknade. Förhållandet är belysande för hur vanskliga alla förutsägelser äro på här föreliggande område.

Avgångsför-
hållanden.

Då man har att såsom huvudfaktor för bestämmandet av det framtida lärarbehovet — vid sidan av förändringarna i antalet lärartjänster — räkna den avgång av lärare, som sker genom pensionering eller av andra anledningar, har överstyrelsen redogjort för följande beräkning rörande sagda avgång:

De seminariesakkunniga grundade sina uppgifter i nu nämnda avseende på de beräkningar, som företagits av byråchefen Göransson. Såsom ovan nämnts, har denne numera haft anledning omarbete dessa beräkningar. De av honom verkställda utförliga undersökningarna bygga på avgångsfrekvenserna inom lärarkåren under åren 1923—1928. Samma åldersfördelning förutsattes vid avlagd folkskollärarexamen som den, vilken gällde för 5-årsperioden 1925—1929. På grundval av dessa uppgifter och folkskolinspektörernas rapporter har Göransson så beräknat den sannolika avgången och det framtida lärarbehovet till år 1955, varvid dock den sannolika förändringen i antalet tjänster ej kunnat följas längre än för den tid, inspektörernas rapporter omfatta, d. v. s. till och med vårterminens slut 1939. De resultat, till vilka Göransson sålunda kommit, framgå av nedanstående tabellariska översikt, som är ett utdrag ur de till Göranssons P. M. fogade tabellerna X och XVII.

I kolumn 2 av tabellen anges till och med år 1931 det verkliga antalet lärartjänster och för åren därefter det av folkskolinspektörerna beräknade antalet (jämför tabell 5, bilaga till överstyrelsens skrivelse). I kolumn 3 upptages det beräknade antalet lärare, som erfordras för att uppehålla de i föregående kolumn angivna befattningarna, sålunda även vikarier för tjänstlediga lärare. Rörande beräkningen av detta behov hänvisas till Göranssons promemoria.

De beräknade talen för avgång från tjänsten enligt kolumn 5 innefatta all avgång. Hänsyn har sålunda tagits till såväl pensionering som dödlighet ävensom avgång av annan anledning. De förändringar i rekryteringsbehovet, vilka föranledas av ändringar i antalet tjänster, angivas i kolumn 6. Det sammanlagda beräknade behovet framgår slutligen i kolumn 7. Detta utgör i medeltal 523 för de i kolumnen angivna åren. De exceptionellt höga talen för redovisningsåren 1929/1930 sammanhånga givetvis med de talrika barnkullarna omkring början av 1920-talet. Efter nämnda redovisningsår sjunker lärartjänsternas antal år för år, och behovet av nya lärare nedgår kraftigt för att nå sitt minimum läsåret 1934/1935. Från sistnämnda år sker åter en — om också ej kontinuerlig — stegring i behovet, vilket för år 1938/1939 kan betecknas med siffran 409. Denna stegring sammanhängar närmast med att den nedgång i antalet lärartjänster, som beräknats äga rum under 1930-talets senare del, mot periodens slut alltmer avtager, samtidigt som avgångsfrekvensen ökas.

Det resultat, Göransson kommer till, är att man för den närmaste tiden — han räknar härvid med en period från och med år 1930 — synes böra

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Vid slutet av vår- terminen år	Totala antalet			Antalet nyanställda beräknat med hänsyn till		
	Lärar- tjänster	Lärare	Redovisnings- år	Avgång	Ändring i lärar- antalet	Summa av kolumn 5 och 6
1928	13,969	14,698	1928/1929	359	+ 364	723
1929	14,251	15,062	1929/1930	368	+ 440	808
1930	14,667	15,502	1930/1931	372	+ 439	811
1931	15,082	15,941	1931/1932	392	+ 293	685
1932	15,360	16,234	1932/1933	388	+ 107	495
1933	15,461	16,341	1933/1934	383	+ 3	386
1934	15,464	16,344	1934/1935	381	— 48	333
1935	15,419	16,296	1935/1936	385	— 22	363
1936	15,398	16,274	1936/1937	399	— 50	349
1937	15,351	16,224	1937/1938	413	— 24	389
1938	15,328	16,200	1938/1939	415	— 6	409
1939	15,322	16,194	1939/1940	409		
			1940/1941	425		
			1941/1942	420		
			1942/1943	430		
			1943/1944	445		
			1944/1945	451		
			1945/1946	474		
			1946/1947	483		
			1947/1948	495		
			1948/1949	514		
			1949/1950	522		
			1950/1951	539		
			1951/1952	564		
			1952/1953	588		
			1953/1954	609		
			1954/1955	628		

räkna med en årlig utexamination av i medeltal 475 lärare. Till ungefärligen samma resultat har föredraganden, t. f. undervisningsrådet Asplind, kommit i en av honom gjord överslagsberäkning, vilken framgår av hans bilagda promemoria.

Emellertid är det att märka, att utexaminationen åren 1930—1935, därest inga särskilda åtgärder vidtagas, kommer att bli följande: 418, 426, 440, 449, 466, 455 eller i medeltal 442 (jämför tabell 3, bilaga till överstyrelsens skrivelse). Göransson har också betonat, att detta torde komma att medföra, att alla reserver bli utnyttjade och att till och med en lärarbrist inträder i början av den period, folkskolinspektörernas nu avgivna rapporter omfatta.

Vidare bör man observera, att avgången under hela perioden 1930—1937 är relativt låg. Den utgör för manliga och kvinnliga befattningshavare tillsammans mellan 372 och 399 lärare per år, för att sedan oavbrutet stiga till 451 för redovisningsåret 1944/1945. Dessutom kommer denna stegring att fortsätta och efter 1945 bli ännu snabbare än förut. Detta framgår särskilt av de slutsatser rörande avgången genom pensionering, vilka kunna dragas av uppgifterna om tillskottet av nya lärarkrafter under olika perioder. Denna fråga skall här något närmare beröras.

Avgången genom pensionering beror i huvudsak på antalet utexaminerade lärare för cirka 35 år sedan, enär medelåldern vid examen för manliga folkskollärare är 25 år och för kvinnliga 23 år samt pensionsåldern från och med den 1 januari 1920 för bägge kategorierna är 60 år. För att få en ungefärlig uppfattning om förändringen i denna term, meddelas här nedan ett sammandrag för 5-årsperioder ur ovannämnda tabell 3 angående genom examination och dispenser nytillkomna lärare. I kolumn 3 införes samtidigt den period, under vilken ifrågavarande lärare, därest de kvarstå i tjänst till uppnådd pensionsålder, i regel skulle pensioneras.

1	2.	3.
Period för examen	Utexamination + dispenser i medeltal	Period för pensionering
1885—1889	318	1920—1924
1890—1894	211	1925—1929
1895—1899	280	1930—1934
1900—1904	338	1935—1939
1905—1909	380	1940—1944
1910—1914	544	1945—1949
1915—1919	651	1950—1954
1920—1924	809	1955—1959
1925—1929	764	1960—1964

Såsom man av dessa uppgifter har anledning vänta, kännetecknades perioden 1920—1929 av ett utpräglat minimum i fråga om pensionering; verkliga antalet pensionerade var under denna tid i medeltal 223 per år (jämför tabell 2). Samtidigt härmed nådde utexaminationen ett maximum (787 i medeltal per år, medgivna dispenser inräknade), varför bristen på omkring 1,200 folkskollärare vid periodens början snart fylldes, för att sedan följas av ett överskott. Detta gjorde, att inskränkning av utexaminationen måste företagas. Verkningarna av denna inskränkning infalla emellertid under en period, då behovet av lärare åter hastigt stiger, nu på grund av det ökade barnantalet från de stora årgångarna 1920 och 1921, vilka ännu befinna sig på folkskolestadiet.

Vad därefter angår tiden från och med år 1930, så torde avgången genom pensionering framförallt från och med år 1940, komma att oavbrutet stiga. Medan antalet nytillkomna folkskollärare under perioden 1900—1904 (vilka alltså — därest de kvarstå i tjänst till pensionsåldern — i allmänhet avgå vid uppnådda 60 års ålder under perioden 1935—1939) var 338 i medeltal

per år, voro motsvarande tal för följande 5-årsperioder respektive 380, 544 och 651, för att därpå under perioden 1920—1924 uppnå det stora antalet av 809 per år (maximum nåddes först år 1925 med 921; jämför bifogade tabell 3). Avgången genom pensionering inom folkskollärarkåren når därför sitt maximum omkring år 1960, och torde då bli avsevärt stor. Redan under senare hälften av 1940-talet är emellertid att förutse en betydligt stegrad avgång på grund av inträdd pensionsålder bland folkskollärarna.

Tilläggas bör, att det här sagda tydligen även innebär, att medelåldern inom folkskollärarkåren kommer att stiga. Men detta betyder givetvis, att avgången av annan anledning än pensionering (på grund av dödsfall) likaledes kommer att stegas.

Här ifrågavarande olika förhållanden, vilka utförligt behandlas i Göranssons promemoria, innebära sålunda, att avgången under 1930-talet visserligen kan beräknas komma att vara i stigande, men att stegringen därefter blir betydligt större.

Övan har påpekats, att Göransson framhållit, att under förra hälften av 1930-talet en tillfällig brist på lärare torde uppkomma. Bortsett från om denna brist på ett eller annat sätt fylls, kommer emellertid Göransson på grund av senast relaterade omständigheter till det resultatet, »att om lärarproduktionen sättes till 475 från och med år 1930, skulle, om inga extraordinära förhållanden inträda, efter något tiotal år uppstå en lärarbrist». (Göranssons P. M.)

Emellertid har Göransson själv ansett angeläget att betona, att siffrorna angående behovet av lärare grundade sig på antagandet av att förändringarna i lärarantalet vore 0 från och med läsåret 1939/1940. Om detta icke bleve fallet, ändrades såväl avgången som examinationsbehovet. De av honom uppgjorda tabellerna gjorde alltså ingalunda anspråk på att motsvaras av verkligheten. Deras syfte vore att vara vägledande vid bestämmandet av seminarieorganisationen. Beträffande det lärarbehov, för vilket denna — enligt Göranssons mening — bör uppbyggas, har han i sin promemoria gjort följande uttalande, som — fastän det avser ej blott folkskoleseminarierna utan även småskoleseminarierna — för sammanhangets skull anföres i dess helhet:

»När det gäller att besvara frågan, för vilket lärarbehov seminarieorganisationen bör uppbyggas, tillåter jag mig att anföra följande. Vad småskolekåren beträffar, beräknas årsbehovet stiga från 303 läsåret 1932/1933 till 640 läsåret 1952/1953. Det är självklart, att man varken kan lägga den förra eller den senare siffran, vilken är mer än dubbelt så stor, till grund för organisationen. Det ligger nära till hands att som utgångspunkt välja en tidpunkt, som faller mitt emellan de extrema fallen, mellan vilka ligger en tidrymd av 20 år. Läsåret 1942/1943 beräknas antalet nytillkomna lärare tillhörande småskolekåren till 512. Till detta tal har jag kommit genom att antaga, att lärarantalet är oförändrat från och med läsåret 1939/1940. Emellertid synes man böra räkna med en fortsatt minskning i behovet av småskollärare. Det nedgående barnantalet torde medföra, att en del B²-skolor förvandlas till B³-skolor samt att biträdande lärarinnor bli överflödiga, om en B¹-skola övergår till B²-skola. Anordnandet av skol-skjutsar torde medföra att en eller annan småskola och mindre folkskola kan komma att nedläggas. Vidare torde allt framgent befattningar som biträdande lärare vid folkskola ombildas till folkskollärartjänster, varjämte ombildningen av mindre folkskolor till folkskolor alltjämt torde fortgå. Det torde icke vara överdrivet att uppskatta minskningen för dessa 4 år till

100 lärarinnetjänster, d. v. s. omkring 25 om året. Man skulle då komma till att läsåret 1942/1943 erfordras 412 nya småskollärarinnor.

Vad folkskollärarkåren angår, har förut anförts, att man under förutsättning av oförändrat lärarantal från och med redovisningsåret 1939/1940 kan räkna med att behovet av nya lärare växer från ett minimum läsåret 1934/1935 till ett maximum omkring 30 år senare eller 1964/1965. Seminarieorganisationen torde lämpligen böra organiseras med hänsyn till det beräknade lärarbehovet, som infaller i mitten av nämnda period, under vilken avgången bland lärare växer, d. v. s. läsåret 1949/1950. Av tabell XVII framgår, att för läsåret 1949/1950 har räknats med ett tillskott av 522 nya lärare. Förut har antagits att för rekrytering av småskollärarkåren skulle fordras 100 färre lärare än vad som angives i tabell XVII kol. 4. Av dessa 100 lärare torde åtminstone 50 komma att ersättas av folkskollärare. Från denna utgångspunkt synes alltså seminarieorganisationen behöva utrustas så att utexamineringen skall kunna uppgå till 572 folkskollärare om året.»

Överstyrelsen gör nu följande sammanfattning angående lärarbehovet:

Sammanfattning angående lärarbehovet.

Av det sagda torde framgå, att lärarbehovet i framtiden såsom hittills torde komma att bli växlande. Även om man bortser från den osäkerhet, som präglar alla försök till beräkningar å nu, förevarande område, måste det sålunda bli vanskligt, eller rättare sagt omöjligt, att för en längre period ange behovet med *ett fixerat tal*.

Om sålunda redan de nämnda förhållandena äro ägnade att mana till synnerlig försiktighet vid bestämmandet av den definitiva omfattningen utav en framtida seminarieorganisation, synas dessutom de speciellt ovissa förhållanden, som för närvarande äro rådande på här föreliggande område, vara av den natur, att de i och för sig kunnat motivera ett fortsattande av det nuvarande provisoriet ännu några år. Emellertid torde man i varje fall kunna utgå ifrån att en organisation med den utbildningskapacitet på 666, som den nuvarande har, ej kan bli erforderlig under överskådlig tid framåt. Under sådana förhållanden måste givetvis inom relativt kort tid — såväl av statsekonomiska skäl som av hänsyn till att seminariernas lärarkår ej för länge bör hållas i ovisshet om sin framtida ställning — den nödiga nedskärningen av organisationen komma till stånd.

Dessutom är det på grund av sammankopplingen av folk- och småskoleseminariefrågorna nu nödvändigt att bestämma även den framtida folkskoleseminarieorganisationen.

Då, som sagt, det nuvarande provisoriet sålunda ej kan fortsätta, är det emellertid — icke blott på grund av omöjligheten att överhuvud ange ett fixerat tal för examinationen under en längre period utan också med hänsyn till de speciellt nu ovissa förhållandena på området — synnerligen angeläget, att seminarieorganisationen så anordnas, att den i görligaste mån kan möta de växlande krav, som kunna komma att ställas på densamma. Den bör således ej göras för snäv. Detta synes också ha varit en vägledande synpunkt för de sakkunniga, som därom bland annat yttra (sid. 125): »Det vill förefalla, som om den nuvarande seminarieorganisationen icke vore smidig nog att kunna möta de växlande kraven».

I detta sammanhang må även erinras om följande riksdagens uttalande i skrivelse nr 199/1931 (sid. 6) i fråga om småskoleseminarierna: »Riksdagen vill dock såsom sin mening uttala, att det synes riksdagen klokt att under alla förhållanden giva organisationen ett visst mått av elasticitet, så

att den utan större svårigheter kan anpassas efter förekommande växlingar i lärarbehovet». Detsamma torde kunna sägas om folkskoleseminarieorganisationen.

Emellertid skulle stora svårigheter inställa sig, om man sökte ernå önskvärd elasticitet uteslutande genom förändring av antalet klasser eller antalet seminarier. Det är därför högst angeläget, att man, såsom hittills skett, även för framtiden i viss utsträckning kan anpassa antalet elever i klasserna efter det tillfälliga lärarbehovet. I varje fall synes det bli nödvändigt att förfara på detta sätt under vissa övergångsår. Detta skulle dessutom blott innebära, att man i fråga om folkskoleseminarierna tillämpade samma grundsats, som riksdagen givit uttryck åt beträffande småskoleseminarierna. Härom säger riksdagen i sin ovan anförda skrivelse 199/1931 (sid. 7), att det synes »böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att tills vidare under övergångsåren med beaktande av föreliggande förhållanden bestämma det antal elever, som vid de olika seminarierna skall intagas». Då överstyrelsen nu särskilt starkt understryker denna synpunkt, att elasticiteten i organisationen delvis måste åstadkommas på så sätt, att man anpassar elevantalet i klasserna efter det tillfälliga lärarbehovet, sammanhänger detta bland annat med det läge, vari organisationsfrågan nu befinner sig. Det gäller nämligen nu icke att skapa *en ny organisation*, som sedermera — därest så kan visa sig behövt — ytterligare kan utbyggas. Det föreliggande spörsmålet rör sig i stället om *nedläggande* av ett större eller mindre antal seminarier. Och därmed är givetvis även från rent ekonomisk synpunkt att tillse, att begränsningen av organisationen icke genomföres på sådant sätt och i sådan omfattning, att man inom en snar framtid efter den nya organisationens fulla genomförande står inför nödvändigheten att skaffa ökat lokalutrymme åt seminarierna. Därtill kommer, att det — såsom överstyrelsen redan tidigare vid flera tillfällen framhållit — är en allvarlig sak att nedlägga gamla kulturinstitutioner med djupa rötter inom den bygd och det samhälle, som sett dem framväxa och utvecklas. Överstyrelsen förbiser naturligtvis härvid icke, att dylika åtgärder måste vidtagas, därest man med någorlunda visshet kan beräkna, att lärarbehovet för avsevärd framtid likväl kan tillgodoses. Just i sistnämnda avseende råder emellertid — såsom ovan framhållits — stor ovisshet. Och det kan tydligen inte vara rimligt att nu beröva en ort dess seminarium, därest man har anledning förmoda, att om något tiotal år i så fall nya seminarier skulle behöva upprättas. Härtill kommer, att en dylik åtgärd ej heller kan vara motiverad med hänsyn till det föreliggande behovet av lokaler för småskoleseminarierna, då dessa nu skola övertagas av staten. Såsom nedan under kapitlet om dessa seminarier skall närmare visas, föreligga nämligen erbjudanden om överlåtelse till staten utan ersättning av — i varje fall — *flera* småskoleseminariebyggnader, än staten för närvarande kan ha användning för.

Det sagda synes överstyrelsen utgöra starkt vägande skäl för att seminarieorganisationen nu ej avpassas så, att den blott tillfredsställer behovet för den allra närmaste framtiden. För denna, eller närmare bestämt 1930-talet, skulle enligt byråchefen Göransson's uppfattning en utexamination av omkring 475 vara tillräcklig. Med hänsyn till vanskligheten i alla förutberäkningar av detta slag skulle överstyrelsen då, därest det nu gällt att nyskapa en organisation, ansett försiktigheten kräva, att denna uppbyggs så, att dess examinationskapacitet blivit omkring 500. Men förhållandena göra det ej möjligt att blott taga hänsyn till vad som kan gälla under

innevarande årtionde. Det föreliggande spörsmålet rör sig nämligen, som ovan framhållits, ej om att nyskapa en organisation utan om att ombilda eller rättare nedskära en redan existerande. Det bör då bemärkas, att fram på 1940-talet torde, framför allt tack vare den alltmer stegrade avgången genom pensionering, examinationsbehovet relativt hastigt komma att ökas. Givetvis är det dock ännu synnerligen svårt att överblicka och alldeles omöjligt att med någon visshet förutsäga, hur stort detta behov då eller senare kan bli. Men överstyrelsen finner sig, på grund av vad byråchefen Göransson anfört, i varje fall böra räkna med att det *kan* komma att uppgå till cirka 570 per år.

Med hänsyn till det anförda förmenar överstyrelsen, att organisationen bör göras så elastisk, att en icke alltför obetydlig marginal finnes för utökning eller inskränkning av examinationen. Överstyrelsen finner det dock ej möjligt att gå så långt som de seminariesakkunniga och tillstyrka en organisation, vars fulla examinationskapacitet skulle vara 610. Men överstyrelsen finner det å andra sidan — på grund av vad som rörande lektor Wahlunds undersökning anförts i byråchefen Göranssons P. M. och i Asplinds P. M. — ej heller försvarligt att nu begränsa organisationen så starkt, som Wahlund förutsatt, då han förmenat en examination av 450 vara tillräcklig.

Överstyrelsen har emellertid — med hänsyn till att den organisation överstyrelsen kommer att föreslå i varje fall lämnar utrymme för vissa utvidgningar — övervägt möjligheten att till en början hålla examinationskapaciteten vid cirka 520, d. v. s. att i organisationsplanen till en början upptaga endast 19 avgångsklasser. Överstyrelsen har emellertid efter en noggrann prövning icke funnit det tillrådligt att på frågans nuvarande stadium föreslå en starkare beskärning av organisationen än till en examinationskapacitet av cirka 550, d. v. s. en organisation med 20 avgångsklasser. Härvid ha följande synpunkter varit för överstyrelsen vägledande. I förhandskalkylerna finnas alltför många osäkerhetsmoment, som kunna rubba de erhållna resultaten. Inspektörernas förutberäkningar beträffande antalet tjänster kunna aldrig fullt motsvara verkligheten. Avgångsfrekvensen kan bli en annan än den vid kalkylerna förutsatte, bland annat på grund av kårens förändrade sammansättning. Nativitetens inverkan på lärarbehovet kan ej med full säkerhet nu överblickas. Förändringar av organisatorisk art inom folkskolan och deras inflytande på behovet av lärare äro svåra att långt i förväg bedöma. Redan en nedskärning från nuvarande 24 till 20 examensavdelningar kommer dessutom att medföra betydande svårigheter bland annat i fråga om seminarielärarnas förflyttning till andra läroanstalter. Dessutom vill överstyrelsen på nytt erinra om nödvändigheten av att, då det nu ej gäller att nyskapa utan att nedskära organisationen, iakttaga nödig försiktighet.

Överstyrelsen har sålunda stannat vid att föreslå en organisation på 20 avgångsklasser, vilket vid fullt utnyttjande av examinationskapaciteten — på grund av vad överstyrelsen nedan kommer att hemställa rörande maxiantalet elever per klass — skulle innebära en utexamination av 545. Den inskränkning i denna organisation, som till en början och eventuellt även senare skulle kunna anses påkallad, förmenar överstyrelsen böra ske genom reglering av elevantalet per klassavdelning. Å andra sidan anser överstyrelsen, att organisationen bör bli sådan, att den lämnar plats för en eventuellt behövlig utvidgning. Av nedanstående avdelning om seminarie-

behovet framgår, huru den föreslagna organisationen möjliggör en dylik utvidgning.

Slutligen yttrar överstyrelsen sig om proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare:

Proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare.

Hittills har vid alla utredningar förutsatts en proportion av 3:2 mellan antalet manliga och kvinnliga folkskollärare. De sakkunniga ha emellertid framhållit, att för denna proportion egentligen saknas talande skäl. Den har sålunda — såsom också framgår av ovannämnda tabell 1 bilaga 4 — långtifrån följts beträffande antalet befattningar inom folkskolan. Medan antalet tjänster med manliga innehavare år 1916 utgjorde 63,5 procent av samtliga, hade det år 1929 kontinuerligt sjunkit till 56,4 procent. Då överstyrelsen nu föreslår 20 avgångsklasser, skulle en fördelning av dessa på 11 manliga och 9 kvinnliga avdelningar vara den, som närmast överensstämde med den faktiska sammansättningen av folkskollärarkåren.

Därtill kommer, att avgången bland folkskollärarinnorna procentuellt taget är så mycket större än avgången bland de manliga lärarna, att inom ett fåtal år den absoluta avgången bland de förra rentav kommer att överstiga det absoluta antalet avgångna bland de senare.

För att tillgången på för lärarkallet disponibla folkskollärarinnor skall kunna täcka behovet, synes det sålunda med hänsyn till det anförda ofrånkomligt att ändra den förut tillämpade proportionen 3:2. För framtiden bör man sålunda i stället räkna med proportionen 11:9.

Vid en examination av 545 skulle fördelningen sålunda bli 300 manliga och 245 kvinnliga lärjungar.

Såsom synes av det föregående hava såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen låtit verkställa mycket omfattande förhandsberäkningar rörande det framtida folkskollärarytbehovet. Men oaktat den omsorg, varmed dessa beräkningar utförts, har man dock ansett sig böra här, liksom när det gällde småskollärarytbildningen, betona beräkningarnas osäkerhet. De sakkunniga anmärka, att folkskolan för närvarande genomlöper en period av kastningar, som göra alla beräkningar om det framtida lärarbehovet mera osäkra än annars skulle vara fallet, och skolöverstyrelsen förmenar, att lärarbehovet i framtiden som hittills torde komma att bli växlande samt att det, även om man bortser från den osäkerhet, som präglar alla försök till beräkningar å nu förevarande område, måste bli vanskligt eller rättare sagt omöjligt att för en längre period ange behovet med ett fixerat tal. I dessa uttalanden ha de säkerligen rätt. Osäkerhetsmoment ingå nämligen tvivelsutan i beräkningarna icke blott rörande blivande ändringar i folkskolornas organisation och i nativiteten utan ock beträffande avgången från innehavda folkskollärartjänster m. m.

Departementschefen.

Men den omständigheten, att inga beräkningar angående lärarbehovet för en längre tid framåt kunna bli tillförlitliga, bör enligt min mening mana till den försiktighet vid bestämmande av den nya seminarieorganisationens omfattning, som riksdagen i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 maj 1929

anbefallt, då riksdagen som sin mening uttalat, att en möjligen blivande utökning av lärarbehovet icke bör avskräcka från att avpassa nämnda organisation efter vad som nu kan bedömas utgöra det normala årsbehovet. Vid detta bedömande kunna givetvis de ovan nämnda beräkningarna tjäna till ledning.

Påfallande är emellertid de olika resultat, till vilka de olika beräkningarna lett. De sakkunniga ha föreslagit, att den nya seminarieorganisationen skulle omfatta 22 avgångsklasser med 28 elever i varje utom i två studentklasser, varigenom skulle erhållas en årlig utexaminering av 610 lärare. Reservanten Almkvist har föreslagit 23 avgångsklasser à 25 elever, varigenom 575 lärare skulle komma att utexamineras varje år. Skolöverstyrelsens statistiker byråchefen Göransson har beräknat, att en årlig utexaminering av 475 lärare skulle under den närmaste tiden från och med år 1930 vara tillräcklig men att lärarbrist då skulle efter något tiotal år uppstå. Med hänsyn däremot till det beräknade lärarbehovet för tiden 1934/1935 till läsåret 1964/1965 skulle utexamineringen enligt Göranssons beräkningar behöva sättas till 572 om året. Lektor Wahlund har beräknat, att från och med 1935 tills vidare en årlig utexaminering av 450 skulle vara tillräcklig. Skolöverstyrelsen har övervägt möjligheten att till en början stanna vid en utexaminering av 520 om året men har sedermera på anförda skäl föreslagit en seminarieorganisation på 20 avgångsklasser, vilket skulle ge en årlig utexaminering av 548. Dessa olika beräkningar och förslag framgå mera åskådligt av följande översikt:

	Antal årligen utexaminerade
Sakkunniga: 22 avgångsklasser	610
Almkvist: 23 avgångsklasser	575
Göransson: för tiden från 1930 något tiotal år framåt . . .	475
Göransson: » » » 1934/1935 till 1964/1965	572
Wahlund: från 1935 tills vidare	450
Skolöverstyrelsen: 20 avgångsklasser	548

När det nu gäller folkskolläroarbildningen, har jag samma uppfattning beträffande de beräkningar, på vilka den nya seminarieorganisationen bör byggas, som när fråga var om småskolläroarbildningen. Jag anser således, att sagda organisation icke bör göras för vid utan, såsom 1929 års riksdag uttryckt sig, avpassas efter vad som nu kan bedömas utgöra det normala årsbehovet och således byggas på beräkningar, som avse lärarbehovet endast för den närmaste framtiden. Med hänsyn till den av riksdagen åsyftade elasticiteten inom folkskolläroarbildningen finner jag då riktigtast att utgå

från ett årligt behov av omkring 450 folkskollärare. Det är dock, såsom jag förut nämnt, min åsikt, att den förutnämnda kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor snarast möjligt bör komma till stånd. I samband med upprättande av denna kurs torde böra tagas under omprövning, huruvida den bör inordnas i den fasta organisationen. Om så prövas lämpligt, skulle den fasta seminarieorganisationen kunna årligen utexaminera ett antal av bortemot 480 folkskollärare, vilket antal något överstiger det av byråchefen Göransson beräknade folkskollärarbehovet under den närmaste framtiden.

C. Seminariebehovet.

De sakkunniga ha först redogjort för en från 13:e svenska seminarieläarmötet till Kungl. Maj:t inkommen framställning med anhållan, »att sådan författningsändring måtte komma till stånd, att elevantalet i seminarieklasserna i regel icke komma att överstiga 24». De sakkunniga föreslogo dock, att sagda elevantal skulle utgöra högst 28. Häremot reserverade sig visserligen ledamoten Almkvist och yrkade, att maximiantalet skulle sättas till 25, men 1929 års riksdag fastslog antalet till högst 28.

Sakkunniga.

Elevantalet
per klass.

Innan de sakkunniga därefter gå att yttra sig om det antal folkskoleseminarier, som de för närvarande anse vara erforderligt, förutskicka de ett par ord om seminarieorganisationens gestaltning.

Antalet semi-
narier.

De sakkunniga anse, att seminarieorganisationen normalt bör bestå av tvenne delar: en fastare kärna av seminarier, som ha att sörja för det minimum av utexaminering, som under alla omständigheter kan anses vara behöfligt, samt en mera rörlig del, som exempelvis i form av studentkurser kan möta de kastningar i lärarbehovet, som väl alltid komma att finnas, och de tillägga, att de under nuvarande omständigheter finna denna senare del vara synnerligen av nöden.

Den nuvarande seminarieorganisationen för utbildning av folkskollärare — om man bortser från seminariet i Strängnäs, som befinner sig under avveckling — består av åtta dubbelseminarier och sex enkelseminarier; av dessa sistnämnda ha två var sin ettåriga kurs för studenter. Dubbelseminarierna äro: Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Karlstad med manliga elever, Falun och Umeå med kvinnliga samt Luleå, som såtillvida är ett samseminarium, att halva antalet elever i parallellavdelningen är kvinnliga. Av enkelseminarierna ha Växjö och Härnösand manliga samt Stockholm, Kalmar, Landskrona och Skara kvinnliga elever. Studentkurserna äro förlagda till Stockholm och Växjö.

Den fasta organisationen har sålunda 22 avgångsavdelningar, och går man ut ifrån ett antal av 28 elever per klass, kan den utbilda 616 lärare årligen; med de båda studentkurserna stiger siffran till 666. Enligt beräk-

ningarna i det föregående innebär detta en alldeles för stor lärarutbildning. Det är för den skull nödvändigt, att en inskränkning göres, och då det normala årsbehovet visserligen i närvarande stund på grund av angiven anledning är svårt att fixera men efter allt att döma inom en nära framtid kommer att ligga väsentligen under talet 600, bör denna inskränkning gälla den fasta organisationen.

I fråga om den blivande fasta seminarieorganisationen anför de sedan följande:

När de sakkunniga hade att fördela småskoleseminariernas utexaminering togo de som utgångspunkt, att varje landsända borde ha en så stor del av det samlade årsbehovet, som behövdes för att rekrytera dess lärarkår, och att seminariernas antal inom landets olika delar borde bestämmas därefter. Med samma utgångspunkt och med en utexaminering av omkring 600 får fördelningstabellen i fråga om folkskoleseminarierna följande utseende.

Sakkunnigas tabell 36.

L a n d s d e l	Procentuell andel av landets folk- skollärarkår	Motsvarande procent av ut- examineringen, uttryckt i antal lärare	Erforderligt antal seminarie- avdelningar
Norrland	18.5	111	4
Svealand	33.4	200	7
Götaland	48.1	289	11

Elva seminarieavdelningar för Götaland är visserligen i det närmaste en för mycket, men då de båda studentkurserna böra bibehållas och fortfarande räkna 25 elever per kurs, och då sju avdelningar för Svealand dessutom är väl snävt, kommer på detta sätt i någon mån en utjämning till stånd.

De norrländska seminarieavdelningarna äro för närvarande fem. Redan år 1927 väckte skolöverstyrelsen tanken på att nedlägga någon av dessa, och såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen över de tidigare begränsningsåtgärderna, hemställde Kungl. Maj:t på dess förslag till 1929 års riksdag, att parallellavdelningen i Luleå måtte indragas. Riksdagen var emellertid icke benägen för denna åtgärd. Norrland vore i det hela, skrev den, icke särskilt gynnat med bildningsinstitutioner, och redan på denna grund borde man iakttaga varsamhet, när det gällde att beröva denna landsända något av vad den i sådant hänseende redan åtnjöte. Norrland syntes dessutom vara statt i en mycket kraftig materiell utveckling och frågan borde därför tillsvidare hållas öppen; måhända kunde också i stället en indragning av seminariet i Härnösand — om så behövdes — sättas i fråga. Den av riksdagen anvisade varsamheten är för visso synnerligen beaktansvärd, men det kan dock framhållas, att någon kulturinstitution icke nedlägges, därigenom att parallellavdelningen i Luleå drages in; genom en indragning av seminariet i Härnösand skulle däremot så bliva fallet. De sakkunniga ha likväl övervägt detta senare och därvid tänkt sig möjligheten att förvandla de båda seminarierna i Luleå och Umeå till samseminarier. Att de släppt tanken beror därpå, att avstånden fortfarande spela en roll i

Norrland och att förläggningen därför blir bättre, om seminariet i Härnösand bibehålles. De förorda således, att folkskoleseminariet i Luleå anordnas som enkelseminarium med endast manliga elever.

Läroarbetsutbildningen i Svealand ombesörjes av åtta examensavdelningar och i Götaland av elva. I enlighet med den princip, som lagts till grund för fördelningen, bör en av Svealands avdelningar indragas. På grund av de jämförelsevis korta avstånden och de olika seminariernas förläggning har det likväl ingen betydelse, om indragningen drabbar Svealand eller Götaland, därest annars skäl finnes för en sådan omkastning. Men innan den frågan avgöres, böra lämpligen tvenne anmärkningar förutskickas. Den ena gäller frågan om den årliga utexamineringsens sammansättning med hänsyn till antalet manliga och kvinnliga lärare. Under en viss tid ha de förra förhållit sig till de senare ungefär som 3 : 2, och skolöverstyrelsen har vid upprepade tillfällen framhållit, att en sådan proportion är lämplig och önskvärd. Den saknar egentligen talande skäl och föreligger heller icke numera i verkligheten. Under de senaste tio åren har en bestämd förskjutning ägt rum, som ökat ut de kvinnliga lärarnas antal. År 1919 bestod kåren av 61.1 procent män och 39.9 procent kvinnor; tio år senare utgjorde männen 56.5 procent och kvinnorna 43.5. Denna procentuella fördelning är dock icke förhärskande över hela landet, även om de manliga lärarna överallt reducerats. I övre Norrland äro procenttalen 52.8 och 47.2 till männens förmån, i södra Sverige 63.4 och 36.6, medan däremot i landskapen kring Mälaren och Hjälmaren kvinnorna övertäga med 55.5 procent mot männens 44.5. Det är under sådana omständigheter rimligt, att någon indragning av en kvinnlig seminarieavdelning icke ifrågakommer.

Den andra anmärkningen rör frågan om den ram av seminarier, inom vilken en indragning är att förorda. De gamla seminariebyggnaderna ha mångenstädes under den sista tiden ersatts av nya, som gjorts alldeles särskilt lämpade för sitt ändamål och på grund därav också dragit stora kostnader. Å andra sidan finnas även kvar seminariebyggnader, som icke längre räcka till och även i annat avseende svårigen kunna anses ändamålsenliga. Förr eller senare måste därför en sådan byggnad ersättas av en ny, för den händelse ett seminarium allt fortfarande skall vidmakthållas på orten. Det förefaller som en given sak, att vid indragningen så förfares, att statens framtida utgifter för oavvisliga lokalutvidgningar bliva de minsta möjliga.

Allt sedan frågan om seminarieindragning kom på tal, har seminariet i Skara stått i brännpunkten av diskussionen, och en rundgång bland mellersta och södra Sveriges folkskoleseminarier med ovannämnda synpunkt som rättesnöre visade också, att det utan jämförelse ligger närmast till för en indragning; det finns nämligen för närvarande icke något folkskoleseminarium, som arbetar under mera otillfredsställande yttre betingelser. Vad som hitintills blivit anfört för dess bibehållande, är i stort sett två omständigheter: genom en indragningsåtgärd skulle proportionen mellan utexaminerade lärare och lärarinnor förryckas, och den kvinnliga ungdomen i västra Sverige skulle — därest ingen förändring i övrigt vidtoges i organisationen — vara hänvisad att erhålla sin utbildning antingen i Landskrona eller i Falun. Särskilt för Västergötlands och Bohusläns del, säger skolöverstyrelsen i en skrivelse av den 26 januari 1926, skulle säkerligen detta läge bliva en källa till allvarliga olägenheter. Och ur folkundervisningens synpunkter tvekar överstyrelsen icke att beteckna förhållandet mindre lyckligt. Den enda utväg, som härvid kunde tänkas undanröja de svåraste olägenheterna,

vore att öppna seminariet i Göteborg för kvinnliga elever. »Men uppenbart är», heter det, »att även denna åtgärd skulle innebära en avsevärd försämring i jämförelse med nuvarande ordning, särskilt kännbar för den vidsträckta landsbygdens befolkning.» Beträffande Göteborgs seminarium stode dessutom lokaler för undervisning i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd icke till förfogande inom seminariets nuvarande byggnad.

Vad som här säges, kan med lika rätt sägas om de seminarier, som i raden efter Skara skulle kunna tänkas föreslagna till indragning. Det är därför nödvändigt att pröva, i vad mån de framförda synpunkterna äga bärighet. Skolöverstyrelsen har otvivelaktigt rätt däri, att vissa olägenheter — det är en överdrift att kalla dem allvarliga — skulle uppstå för Västergötlands och Bohusläns del, därest den kvinnliga ungdomen skulle behöva söka sin utbildning i Landskrona eller Falun, och de sakkunniga anse därför också, att någonstades i västra Sverige en utbildningsanstalt för kvinnliga folkskollärare bör finnas. Men de sakkunniga ha däremot svårt att förstå, att ett öppnande av Göteborgs seminarium för kvinnliga elever skulle »innebära en avsevärd försämring i jämförelse med nuvarande ordning». När det gäller att med hänsyn till hela landet förlägga de olika seminarieavdelningarna, kunna vissa länssynpunkter icke få vara bestämmande. Den lokala opinionen ledes ofta av den föreställningen, att de elever, som genomgå ortens seminarium, huvudsakligen komma att ha sin framtida verksamhet förlagd till de närmaste landskapen. Av naturliga skäl är det icke så. Enligt den senaste folkskolematrikeln hade 765 av de där upptagna folkskollärarinnorna utexaminerats från Skara. Av dessa voro 73 placerade i Skaraborgs län, 89 i Älvsborgs och 115 i Göteborgs och Bohus län. Alla de övriga 457 voro spridda över hela landet med icke mindre än 78 i Stockholm och 24 i olika delar av Norrland. Den 1 november 1930 funnos inom Västergötland och Bohuslän 662 ordinarie manliga lärare mot 478 kvinnliga; det faller säkerligen ingen in att på allvar driva den meningen, att skolförhållandena inom denna del av landet äro avsevärt sämre, än de skulle ha varit, därest det manliga folkskoleseminariet varit förlagt till Skara och icke såsom nu till Göteborg.

När skolöverstyrelsen i januari 1929 vidhöll sitt förslag om nedläggande av Strängnässeminariet, betingades detta i främsta rummet av tre skäl: det förelåg en akut byggnadsfråga; den manliga ungdom i Mellansverige, som önskade förvärva folkskollärarytbildning och hittills besökt Strängnäs, kunde utan större olägenhet anlita Uppsala- eller Linköpingsseminariet och i någon mån även seminariet i Karlstad; och slutligen gällde, att seminariebyggnaden i Strängnäs efter vidtagande av vissa kompletteringsarbeten med fördel skulle kunna utnyttjas för ett statens småskoleseminarium, avsett att ersätta en del landstingsseminarier. Förhållandena äro enahanda beträffande seminariet i Skara. Det föreligger även där en byggnadsfråga, som ovillkorligen förr eller senare måste lösas; det ifrågavarande rekryteringsområdet är så beläget, att den kvinnliga ungdomen från Bohuslän, Dalsland, norra Halland och Västergötland — naturligtvis med undantag för Skaraborgs län — med lika stor fördel kan anlita ett seminarium i Göteborg som i Skara; och slutligen skulle, såsom i det föregående är framhållet, den lediga seminariebyggnaden kunna inrymma ett statens dubbelseminarium för utbildning av småskollärarinnor.

Frågan hänger därför närmast på, huruvida Göteborgsseminariet utan olägenhet kan öppnas för kvinnliga elever. Då visserligen en viss erfaren-

het men ingen utredning förelåg om vad som tarvades för att omändra ett dubbelseminarium till samseminarium, har på de sakkunnigas hemställan en sådan utredning företagits av byggnadsstyrelsen beträffande tre dylika seminarier och föreligger i bilaga 6. För Göteborgsseminariets vidkommande ha två alternativ utarbetats: ett större, omfattande de förändringar, som vore önskvärda för åstadkommande av en fullständig läroanstalt på seminariets tomtområde, varigenom seminariets lokalbehov bleve tillfredsställt, och ett mindre, omfattande de förändringar, som nödvändigtvis betingades av seminariets användning som samseminarium, med bibehållande av förhyrning av vissa lokaler. Det förra alternativet skulle draga en kostnad av 272,400 kronor, det senare av 9,900 kronor.

Det bör påpekas, att det större alternativet icke står i något nödvändigt samband med förändringen till samseminarium. Enligt byggnadsstyrelsen är nämligen Göteborgs seminarium »även med fullföljande av sin nuvarande organisation i behov av nya lokaler». Men på en punkt sker en beröring, och detta gäller de förhyrda lokalerna. »Skolköksundervisningen», heter det i byggnadsstyrelsens utredning, »som för övningsskolans flickor meddelas i lokaler i stadens folkskola, torde dock endast med stor svårighet kunna ske därstädes jämväl för seminarieelever. Därjämte äro lokalerna för kvinnlig slöjd, som nu förhyras för övningsskolans flickor, otillfredsställande och äro det än mer för undervisning även av seminarieelever.»

Vid besök å platsen har en representant för de sakkunniga granskat byggnadsstyrelsens omändringsförslag och jämväl undersökt möjligheterna för anskaffande av lokaler för kvinnlig slöjd och skolköksundervisning, och är det närmast hans redogörelse, som ligger till grund för den följande framställningen.

Den av seminariet för övningsskolan förhyrda lokalen är belägen i seminariets omedelbara närhet. Den består av tvenne rum jämte tambur och toalett. Det ena rummet inrymmer en övningsskolesal, och det andra utgör lokal för kvinnlig slöjd. Då vid slöjdundervisning seminarieklassen brukar vara uppdelad i tvenne avdelningar, vilka ha slöjd på olika tider, behöver slöjdsalens utrymme beräknas för högst 14 elever, och därtill är den tillräckligt stor. Även med avseende på timantalet möter intet hinder för slöjdsalens användning av såväl seminariets som övningsskolans elever. Den årliga hyran för lokalerna utgör 2,000 kronor, vartill komma kostnader för uppvärmning och städning. Vissa smärre olägenheter ha visserligen påpekats, men att de förhyrda lokalerna äro fullt användbara för sitt ändamål, torde vara obestridligt.

Flickorna i övningsskolans sjunde och åttonde klasser erhålla för närvarande hushållsundervisning i en närbelägen folkskolas lokaler mot en årskostnad av 700 kronor, varav den huvudsakliga delen utgår såsom lön till lärarinnan. Undervisningen omfattar en veckodag mellan kl. 9—2. För det kvinnliga seminariet skulle ytterligare behövas utrymme för två avdelningar. Hushållsundervisningen förekommer nämligen endast i de två lägre klasserna, av vilka vardera är för ändamålet uppdelad i två grupper. Varannan vecka ha första och andra klassernas a-grupper undervisning 6 timmar vardera och varannan vecka de båda b-grupperna. I de 6 veckotimmarna ingår emellertid även teoretisk undervisning, då eleverna ej nödvändigtvis behöva vistas i skolkökslokalen, och 5 timmars uppehåll i följd i nämnda lokal torde få betraktas såsom fullt tillräckligt. Det lämpligaste

sättet att anordna undervisningen för seminarieklasserna synes vara, att eleverna läsa ett par morgontimmar på seminariet och sedan efter frukost-rasten ha skolköksundervisning. Under sådana förhållanden måste skolkök förhyras för två veckodagar. Då eleverna vistas i skolköket under en sammanhängande tid av 5 timmar, har avståndet mellan skolkökslokalen och seminariet mindre betydelse, och det kan även tänkas, att de båda seminarieklasserna använda tvenne olika skolkökslokaler, om det skulle yppa sig svårigheter att få disponera över två veckodagar vid samma skolkök. Men efter allt att döma äro möjligheterna att för seminariets räkning förhyra skolkök i stadens folkskolor synnerligen stora. Myndigheterna ha väl sört för denna del av undervisningen; det finns både många och väl utrustade skolkök, och nya skolkökslokaler hålla på att inredas.

I fråga om byggnadsstyrelsens omändringsförslag hade seminariets rektor vissa mindre önskemål, som — därest de visa sig ändamålsenliga — torde kunna tillfredsställas för en relativt obetydlig merkostnad.

Av såväl byggnadsstyrelsens utredning som den lämnade redogörelsen framgår, att det icke möter något hinder att öppna folkskoleseminariet i Göteborg för kvinnliga elever. Det kommer heller icke att draga några större kostnader. De sakkunniga tveka därför icke att förorda, att seminariet för framtiden anordnas som samseminarium och att byggnadsstyrelsens mindre alternativ således kommer till utförande. Därigenom blir folkskoleseminariet i Skara överflödigt och bör enligt de sakkunnigas mening successivt nedläggas. Skulle detta förslag godtagas, skulle på samma gång ett dubbelseminarium för småskollärrarinneutbildning kunna inrymmas i de i Skara ledigblivna lokalerna. Detta kan visserligen icke ske — såsom synes av byggnadsstyrelsens utredning, utan rätt kostsamma förändringsarbeten; beräkningen slutar på en summa av 150,800 kronor. Men det låter ju tänka sig, att en ny omprövning kan nedbringa dessa kostnader. I varje fall skulle ett dubbelseminarium i Skara för småskoleseminariernas förläggning som en helhet innebära en god lösning.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle utbildningen av folkskollärare komma att ombesörjas av 13 folkskoleseminarier, nämligen samseminariet i Göteborg, dubbelseminarierna i Uppsala, Linköping, Lund och Karlstad med manliga elever, i Falun och Umeå med kvinnliga, enkelseminarierna i Luleå, Härnösand och Växjö med manliga, i Stockholm, Kalmar och Landskrona med kvinnliga elever, samt av två studentklasser, en manlig, förlagd till Växjö, och en kvinnlig, förlagd till Stockholm.

Av de 22 avgångsavdelningarna skulle således 13 vara manliga och 9 kvinnliga.

Skolöverstyrelsen ^{10/11}
1931.

Liksom de sakkunniga yttrar skolöverstyrelsen sig till en början om elevantalet per klass och anför härom:

Elevantalet
per klass.

De sakkunniga anse — i överensstämmelse med det uttalande, som gjordes av 1929 års riksdag — att elevantalet per klass vid folkskoleseminarier bör sättas till högst 28. Mot denna mening har en av de sakkunniga, N. J. F. Almkvist, med utförlig motivering reserverat sig och — i anslut-

ning till vad överstyrelsen vid flera tillfällen föreslagit — uttalat den meningen, att elevantalet per klass bör bestämmas till högst 25.

Emellertid har riksdagen nu på nytt tagit ställning till föreliggande fråga. Det av 1931 års riksdag i skrivelse nr 199 gjorda uttalandet, att elevantalet bör bestämmas till högst 28 per klass, rör visserligen egentligen småskoleseminarierna, men i den av riksdagen lämnade motiveringen härför beröres även frågan om folkskoleseminarierna. Det framgår härav, att riksdagen vidhåller sin år 1929 uttalade mening i nu nämnda avseende. Överstyrelsen har på grund härav — fastän överstyrelsen i princip vidhåller sin uppfattning om ett elevantal av 25 per klass — nu ansett sig böra räkna med 28 elever per klassavdelning i de fyraåriga kurserna, vilket emellertid medför nödvändigheten av nedläggande utav seminarier, som eljest kunnat upprätthållas.

Vad därefter angår studentkurserna, så ha de sakkunniga tänkt sig ett elevantal i dessa kurser av 25 per klass (sid. 138).

Något uttalande från riksdagen beträffande elevantalet i studentkurserna föreligger ej.

I detta sammanhang må tilläggas, att de seminariesakkunniga i fråga om den tvååriga kursen för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor föreslagit ett elevantal av högst 28 per klassavdelning.

Överstyrelsen finner, vad beträffar studentkurserna, att det med hänsyn till den större koncentration i undervisningen, som i viss mån måste känneteckna dessa kortare kurser, är synnerligen väl motiverat, att elevantalet icke sättes högre än 25 per klass, även om dessa kurser i enlighet med överstyrelsens ovan framlagda förslag förändras till tvååriga. Enligt överstyrelsens förmenande föreligga beträffande den föreslagna kursen för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor samma skäl som i fråga om studentkurserna för att elevantalet begränsas till 25 per klass. Då båda de nämnda slagen av kurser enligt överstyrelsens förslag skulle organiseras som tvååriga, innebär det nu anförda, att överstyrelsen vid sina kalkyler räknat med ett antal av 25 elever i alla klassavdelningar, tillhörande tvååriga kurser.

Beträffande antalet seminarier anför överstyrelsen:

Överstyrelsen har ovan framhållit, att den definitiva seminarieorganisationen, som nu skall genomföras, bör göras så elastisk, att den kan tillgodose de olika krav, som under avsevärd tid framåt kunna ställas på densamma. Överstyrelsen har i detta avseende särskilt uttalat önskvärdheten av att man i främsta rummet använder elevantalet per klass som en regulator i nämnda avseende. Men överstyrelsen har därför ej förbisett, att organisationen även i andra avseenden bör göras så smidig som möjligt, och att den bör anordnas så, att den lämnar utrymme för förändringar, som eventuellt skulle kunna behöva vidtagas i en snar framtid. Det organisationsförslag, överstyrelsen nu framlägger, har också avvägt med hänsyn härtill. Sålunda föreslår överstyrelsen — såsom framhållits i samband med spørsmålet om en eventuell femårig seminariekurs — en organisation, som lämnar utrymme för inrättande vid ett mindre antal folkskoleseminarier av dylik femårig kurs. Även i andra avseenden möjliggör det framlagda förslaget eventuellt behövliga utvidgningar. Överstyrelsen vill i detta sammanhang särskilt erinra om följande.

Antalet seminarier.

Sitt organisationsförslag har överstyrelsen avvägt så, att vid ett och samma seminarium under normala förhållanden ej skall finnas mer än två avgångsklasser. Att vid samma seminarium i regel utexaminera på en gång ett så stort antal avdelningar som tre skulle nämligen — särskilt med hänsyn till belastningen med undervisningsövningar i övningsskolan — medföra betydande svårigheter. Överstyrelsen har därför — då överstyrelsen dels tillstyrkt de seminariesakkunnigas förslag, att vid ett seminarium (Falun) utbyta en fyraårig linje mot en tvåårig, dels för sin del kommer att i ytterligare tre fall (Uppsala, Lund, Göteborg) föreslå ett likartat utbyte av fyraårig linje mot tvåårig — lika litet som de sakkunniga ansett, att det så ledigblivna lokalutrymmet borde tagas i bruk för den fasta organisationen genom inläggande av flera med de övriga avdelningarna parallella kurser. Ifrågavarande utrymme kan emellertid komma till användning, därest en tillfällig ökning av examinationen skulle bli behövlig. Men framför allt kan det — såsom nedan närmare framhålles — utnyttjas, om ett ökat lokalutrymme skulle komma att visa sig behövt för småskoleseminarierna.

Slutligen må här tilläggas, att man, därest det skulle visa sig erforderligt, torde kunna provisoriskt inlägga en tvåårig studentkurs vid något av enkelseminarierna. En förhyrning av eventuellt behövligen lokaler för en dylik tillfällig utvidgning av ett enkelseminariums organisation torde ej behöva bereda alltför stora svårigheter eller förorsaka större kostnader.

Genom de åtgärder av olika slag, som här omnämnts, kan man inom ramen för den föreslagna organisationen utöka examinationen av folkskollärare, så att den uppgår till det antal av 570, som enligt vad överstyrelsen anført med tiden kan komma att visa sig behövt.

Den nuvarande seminarieorganisationen för utbildning av folkskollärare består — om man, såsom överstyrelsen här anser sig böra göra, bortser från seminariet i Strängnäs, vilket efter vårterminen 1932 kommer att vara helt avvecklat — av 8 dubbelseminarier och 6 enkelseminarier; av dessa sistnämnda ha 2 var sin ettåriga kurs för studenter. Dubbelseminarierna äro: Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Karlstad med manliga elever, Falun och Umeå med kvinnliga samt Luleå, där samundervisning alltsedan höstterminen 1919 i viss utsträckning varit anordnad. Av enkelseminarierna ha Växjö och Härnösand manliga samt Stockholm, Kalmar, Landskrona och Skara kvinnliga elever. Studentkurserna äro förlagda till Stockholm och Växjö. Den fasta organisationen omfattar sålunda för närvarande 22 avgångsavdelningar, vartill komma 2 avgångsklasser på extra stat för studenter.

De sakkunniga ha i sin organisationsplan föreslagit 22 avgångsavdelningar, förlagda till 13 seminarier, varav 7 dubbelseminarier och 6 enkelseminarier. Av de senare skulle två dessutom vara försedda med studentklasser. Dubbelseminarier skulle som hittills bli seminariet i Göteborg — vilket dock skulle, från att nu vara avsett endast för manliga elever, förvandlas till samseminarium — vidare seminarierna för kvinnliga elever i Falun och Umeå samt för manliga elever i Uppsala, Linköping, Lund och Karlstad. Enkelseminarier skulle bibehållas i Stockholm, Kalmar och Landskrona för kvinnliga elever samt i Växjö och Härnösand för manliga elever, varjämte dubbelseminariet i Luleå skulle anordnas som enkelseminarium för manliga elever. Till två av enkelseminarierna skulle såsom hittills förlägg-

gas studentklasser, nämligen en för manliga elever i Växjö och en för kvinnliga elever i Stockholm. De sakkunniga ha sedermera, såsom ovan (sid. 39) framhållits, i sin underdåniga skrivelse den 24 augusti 1931 såtillvida modifierat denna plan, att de föreslagit, att den ena parallellavdelningen vid seminariet i Falun skulle utbytas mot en tvåårig kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. De av de sakkunniga ifrågasatta inskränkningarna i den nuvarande organisationen innebära alltså — utom förvandlingen av seminariet i Luleå till enkelseminarium — nedläggande endast av seminariet i Skara.

Överstyrelsen har emellertid, såsom ovan påvisats, kommit till det resultatet, att en ytterligare beskärning av folkskoleseminarieorganisationen är nödvändig. Överstyrelsen föreslår sålunda, att denna hädanefter anordnas med endast 20 avgångsklasser. I jämförelse med den nuvarande organisationen innebär detta — bortsett från den redan år 1932 genomförda nedläggningen av seminariet i Strängnäs — en minskning med fyra samt i jämförelse med de sakkunnigas förslag med två avgångsklasser.

Den beskärning av den nuvarande organisationen, som sålunda bör komma till stånd, bör enligt överstyrelsens förmenande icke gå ut över något av de nuvarande dubbelseminarierna utan gälla enkelseminarier. Redan med hänsyn till seminariebyggnadernas beskaffenhet blir detta en nära nog självklar slutsats. Dubbelseminarierna hava i allmänhet fullt tillräckliga och modernt utrustade lokaler, under det att flera av enkelseminarierna i detta hänseende äro sämre ställda. Användningen av dubbelseminarier medför emellertid också påtagliga fördelar av såväl pedagogisk som ekonomisk art. Det pedagogiska utbytet lärarna emellan blir rikare vid en större läroanstalt med mer än en facklärare i samma ämne. Ekonomiskt sett betyder ett dubbelseminarium i jämförelse med två enkelseminarier, vad angår de årliga driftskostnaderna, en besparing med minst 35,000 kronor. Härtill kommer, att frågan om folkskoleseminariernas organisation för närvarande skall ses i samband med spørsmålet om småskoleseminarierna. I nuvarande situation är det därför i dubbel måtto en fördel att nedlägga ett enkelt folkskoleseminarium — om detta nedläggande i övrigt är väl motiverat. Det låter sig nämligen i allmänhet göra att utan större kostnader eller svårigheter ombilda ett sådant seminarium till dubbelt småskoleseminarium. Genom en dylik anordning får man således till stånd det för närvarande möjligast största antalet dubbelseminarier för bägge slagen av lärarutbildning. Denna tanke torde utgöra en av orsakerna till att de sakkunniga föreslå indragning av Skara folkskoleseminarium. Överstyrelsen biträder sistnämnda förslag. Därjämte föreslår överstyrelsen indragning av de två enkelseminarierna i Landskrona och Härnösand.

Enligt överstyrelsens nu föreliggande förslag skulle alltså den nya organisationen — bortsett från seminariet i Strängnäs — komma att omfatta tre seminarier mindre än den nuvarande och två mindre än den av de seminariesakkunniga föreslagna. Därjämte skulle — såsom överstyrelsen i annat sammanhang i föreliggande utlåtande närmare motiverar — en tvåårig studentkurs inordnas i den fasta organisationen vid seminariet i Stockholm, vilket sålunda måste betecknas som dubbelseminarium; varemot studentkursen i Växjö skulle upphöra. Den av överstyrelsen nu föreslagna organisation skulle alltså bestå av 9 dubbel- och 2 enkelseminarier.

Samseminariefrågan.

Innan överstyrelsen mera ingående redogör för de särskilda seminarier-nas förläggning och organisation och i samband därmed närmare motiverar sitt ovannämnda förslag om indragning av vissa seminarier, har överstyrelsen upptagit ett av de särskilda spörsmål, som sammanhånga härmed, nämligen frågan, huruvida seminarierna böra ordnas som samseminarier eller vara avsedda endast för manliga, respektive endast för kvinnliga elever. Överstyrelsen yttrar härom:

Enligt stadgan för rikets folkskoleseminarier § 2, sådan denna lyder enligt kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 480) äro dessa seminarier avsedda dels för endast manliga lärjungar, *lärarseminarier*, dels för endast kvinnliga, *lärarinneseminarier*, dels ock för både manliga och kvinnliga, *samseminarier*.

Emellertid ha samtliga folkskoleseminarier med ett undantag varit anordnade antingen som lärar- eller som lärarinneseminarier. Nämnda undantag är seminariet i Luleå, vid vilket alltsedan hösten 1919 en eller flera klasser bestått av såväl manliga som kvinnliga lärjungar. De kvinnliga eleverna ha antingen ensamma utgjort en hel klassavdelning och undervisats för sig eller också tillsammans med manliga elever bildat en klassavdelning, som i flertalet ämnen haft gemensam undervisning.

Överstyrelsen har tidigare vid ett flertal tillfällen i underdåniga skrivelser yttrat sig om denna anordning, som hittills egentligen haft karaktären av försök, och överstyrelsen har därvid haft anledning vitsorda, att erfarenheterna varit av uteslutande gynnsam beskaffenhet.

Sedan nu emellertid de seminariesakkunniga föreslagit, att i den definitiva organisationen ett seminarium — det i Göteborg — skulle förvandlas från lärarseminarium till samseminarium, har överstyrelsen ansett sig böra på nytt införskaffa upplysningar angående de vid seminariet i Luleå vunna erfarenheterna. Överstyrelsen har därför genom föredraganden vänt sig till de båda personer, som varit rektorer vid seminariet under den tid, detta varit samseminarium, liksom också till seminariets kollegium.

Förutvarande rektorn vid seminariet, numera rektorn vid seminariet i Linköping G. L:son Högsby har dels hänvisat till en överstyrelsens skrivelse bilagd, av honom tidigare offentliggjord uppsats om samseminarier, dels på nytt givit uttryck åt samma mening som uti nämnda uppsats. Sitt omdöme om samseminarierna har Högsby sammanfattat så: »Varken för- eller nackdelar äro särdeles stora».

Nuvarande rektorn vid seminariet i Luleå Gustaf Melin, i vilkens yttrande kollegiet enligt bilagda protokollsutdrag enhälligt instämt, har som sin bestämda mening uttalat, att samundervisningen vid seminarierna vore till enbart nytta.

För egen del vill överstyrelsen framhålla följande. Såsom framgår av vad ovan anförts, har det ej ifrågasatts, att man skulle utbyta den nuvarande organisationen med i huvudsak lärarseminarier och lärarinneseminarier mot en organisation med uteslutande samseminarier. Överstyrelsen saknar också anledning att nu föreslå en sådan omorganisation. Där ej rekryteringsförhållandena speciellt motivera detta, bör sålunda enligt överstyrelsens förmenande den nuvarande anordningen med särskilda seminarier för manliga och särskilda för kvinnliga elever bibehållas. Men å andra sidan finner sig överstyrelsen — på grund av de erfarenheter, som vunnits vid det hittills

företagna försöket med samseminarium — böra föreslå samseminarier i de fall, då detta kan befinnas önskvärt för att avståndet till seminariestaden för manliga, respektive kvinnliga elever ej skall bli alltför stort vid den nu förestående begränsningen av seminariernas antal.

Spörsmålet huruvida samseminarium, där det skulle ifrågakomma, borde ordnas i form av manliga och kvinnliga parallellavdelningar med skild undervisning eller i form av avdelningar med manliga och kvinnliga elever med i regel gemensam undervisning, d. v. s. med samundervisning i egentlig mening, synes överstyrelsen — då inga principiella skäl torde kunna anföras för eller mot den ena eller den andra anordningen — icke böra bestämmas på förhand utan lösas på det sätt, som kan visa sig förmånligast ur ekonomisk och schemateknisk synpunkt. I ett fall, nämligen beträffande seminariet i Lund kommer överstyrelsen dock — av skäl, som nedan närmare angivas — att föreslå samundervisning i egentlig mening.

I fråga om seminariernas förläggning anför överstyrelsen:

Då överstyrelsen därefter övergår till att närmare motivera sitt förslag till förläggning av seminarierna, vill överstyrelsen till en början beröra spörsmålet om rekryteringen vid de nuvarande seminarierna. Överstyrelsen vill nämligen erinra därom, att seminarierna numera ej rekryteras endast med elever från det egna landskapet utan i stor utsträckning även från närgränsande, liksom också från mera avlägsna landsdelar. Till belysande härav hänvisas till en utlåtandet bifogad tabell över antalet elever vid statens folkskoleseminarier höstterminen 1930, fördelade länsvis efter hemorter.

Seminarier-
nas förlägg-
ning.

Av tabellen framgår bland annat, att beträffande Linköping av 125 elever höstterminen 1930 endast 59 eller ungefär hälften voro från Östergötlands län, medan inalles 43 kommo från de tre småländska länen och de övriga 23 voro från spridda håll (13 olika län). En liknande sammanställning för Karlstads manliga dubbelseminarium visar, att av 120 elever endast 44 voro hemmahörande i Värmlands län, 19 kommo från Västergötland och Dalsland, 18 från Närke samt 16 från Dalarna, medan de återstående 23 eleverna voro fördelade på 12 olika län. I bägge dessa städer voro 14 elever från seminariestaden.

Väljas till jämförelse härmed Landskrona och Kalmar kvinnliga folkskoleseminarier, så befinnes elevkåren i det förra seminariet höstterminen 1930 bestå av 61 elever från Skåne och övriga 19 elever från 5 olika län, under det sammansättningen i Kalmarseminariet är: 50 från Småland, 8 från Blekinge, 5 från Östergötland och 15 från 8 spridda län.

Vad de norrländska seminarierna beträffar, rekryteras de givetvis i huvudsak från det vidsträckta Norrland, men det äger i detta sammanhang sitt intresse att observera, att Umeå kvinnliga dubbelseminarium bland sina 122 elever höstterminen 1930 räknade 14 elever från 10 icke norrländska län, ävensom att av Luleå seminariums 103 elever 10 voro från 8 län belägna i Götaland och Svealand. Härnösands seminarium synes däremot, ehuru sydligare beläget, mera utpräglat ha rekryterats från Norrland, helt naturligt i främsta hand från Västernorrlands och Jämtlands län med tillsammans 61 elever. Av de återstående 20 eleverna voro nämligen blott 2 från icke norrländska län, medan 6 voro från Gävleborgs och 12 från Västerbottens län. Detta är ej något för år 1930 säreget förhållande — för höst-

terminen 1927 till exempel voro blott 2 elever vid detta seminarium från län, belägna utom Norrland.

Av det sagda framgår, att några tydligt markerade geografiska gränser i fråga om seminariernas elevrekrytering visserligen numera ej förefinnas, men att seminarierna dock i allmänhet taget ha sina naturliga rekryteringsområden. Skäl förefinnas därför alltjämt för en så jämn geografisk fördelning som möjligt av seminarierna.

I fråga om studentkurserna liksom beträffande kursen för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor bör emellertid sistnämnda fördelningssynpunkt icke spela någon roll. Överstyrelsen vill därför nu först yttra sig rörande förläggningen av dessa kurser.

Vad då först angår kursen för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, har överstyrelsen förklarat sig tillstyrka de seminariesakkunnigas förslag att ersätta den ena parallellavdelningen vid det kvinnliga seminariet i Falun med nämnda kurs.

Vad därefter beträffar de av överstyrelsen ovan föreslagna fyra tvååriga studentkurserna, så finner överstyrelsen en naturlig förläggning av dessa vara universitets- och högskolestäderna Uppsala och Lund samt Stockholm och Göteborg. Någon studentkurs skulle således ej längre vara förlagd till Växjö, vilket ej heller med hänsyn till lokalutrymmet låter sig göra i normala fall, om kursen skall göras tvåårig.

Överstyrelsen föreslår, att två manliga sådana studentkurser inrättas, vardera som ersättning för en fyraårig parallellavdelning vid respektive seminariet i Uppsala och i Göteborg. Den kvinnliga studentkursen i Stockholm bör bibehållas. Slutligen ersättes en parallellavdelning vid dubbelseminariet i Lund — vilket, såsom nedan närmare motiveras, förvandlas till samseminarium — med en studentkurs, avsedd för både manliga och kvinnliga studenter. På så sätt erhållas $2\frac{1}{2}$ studentavdelning för manliga, $1\frac{1}{2}$ för kvinnliga studenter. Det synes nämligen överstyrelsen rimligt, att även bland studenterna antalet manliga folkskollärare blir något större än antalet kvinnliga.

Beträffande övriga seminarier har redan ovan framhållits, att överstyrelsen tillstyrker de sakkunnigas förslag om nedläggandet av seminariet i Skara och dessutom föreslår nedläggandet av seminarierna i Landskrona och Härnösand. Överstyrelsen övergår nu att närmare redogöra för skälen härtill, samtidigt som överstyrelsen även lämnar en redogörelse för organisationen av övriga seminarier.

I fråga om folkskoleseminariet i Skara kunna visserligen vägande skäl anföras för bibehållande av en så gammal institution som detta år 1842 grundade seminarium. Stadsfullmäktiges i Skara beredningsutskott har till överstyrelsen ingivit en skrivelse, vari utom historiska och lokala skäl även vidsträckta ortsintressen andragas för folkskoleseminariets fortbestånd såsom sådant. Vid de jämförelser, som i denna skrivelse göras mellan Skara å ena sidan samt Landskrona och Göteborg å den andra, är utgångspunkten emellertid det förslag, som 1929 års seminariesakkunniga i sitt betänkande framlagt. I det läge, vari frågan efter förnyad utredning nu befinner sig, tala — såsom överstyrelsen ovan framhållit — tvingande skäl för ytterligare indragningar av folkskoleseminarier. Inför denna situation torde även i övrigt mycket starka motiv till förmån för Skara folkskoleseminariums bibehållande ej bli tillräckligt bärande. Framför allt skulle den nu ganska bristfälliga byggnadens restaurering draga alltför dryga kostnader för att alltfört

kunna tjänstgöra som lokal för ett folkskoleseminarium. Enligt ett år 1930 till stadsfullmäktige i Skara inlämnat anbud (bifogat stadsfullmäktiges ovan nämnda skrivelse till överstyrelsen) skulle en, som det vill synas tillfredsställande, om- och tillbyggnad för detta ändamål kunna utföras för 403,000 kronor. Till jämförelse härmed kan erinras om att enligt den utredning, som byggnadsstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t år 1930 utfört beträffande Skara folkskoleseminarium, kostnaderna för dess förändring till tvåklassigt dubbelt småskoleseminarium skulle komma att belöpa sig till 150,800 kronor, under det kostnaden för dess förändring till tvåklassigt enkelt småskoleseminarium skulle stanna vid 89,000 kronor (sakkunnigas betänkande sid. 212). Överstyrelsen vill tillägga, att förstnämnda belopp på 150,800 kronor — såsom överstyrelsen nedan skall visa — dessutom torde kunna väsentligen nedbringas.

Av övriga enkelseminarier, vilkas indragning bör ifrågasättas, anser sig överstyrelsen i första rummet böra till prövning upptaga Landskrona folkskoleseminarium. Detta seminarium torde lämpligen kunna ombildas till ett dubbelt småskoleseminarium och kunde som sådant med fördel ersätta de två småskoleseminarierna i Lund och Halmstad, som enligt de sakkunnigas förslag borde övertagas av staten. Även ur den synpunkten, att seminarierna böra geografiskt få så jämn fördelning som möjligt, torde det vara naturligare att indraga Landskrona folkskoleseminarium — med dess närhet till Lund — än något av enkelseminarierna i Växjö eller Kalmar, som äro väl behöfliga för det stora rekryteringsområdet Småland med Öland och delvis även Gotland.

Båda de nämnda till nedläggning föreslagna enkelseminarierna äro belägna i södra Sverige, och det torde då vara lämpligt att undersöka, huruvida någon ersättning behöver beredas för dem genom någon ytterligare ändring i organisationen. För belysande av dessa frågor hänvisas till utlåtandet bilagda kartor, å vilka hela riket indelats, dels i 3 stora rekryteringsområden (karta I), och dels i 5 områden med ungefär lika stor folkmängd, omkring 1,2 miljoner invånare i vardera (karta II). De för år 1939 beräknade omkring 16,000 folkskollärartjänsterna (inklusive vikarier) tänkas enligt överstyrelsens föreliggande utredning bli rekryterade från 20 avgångs-avdelningar, varför varje sådan avdelning borde kunna motsvara ett rekryteringsbehov av 800 tjänster. Ett dubbelseminarium skulle med andra ord svara mot en rekrytering av 1,600 tjänster.

Det södra distriktet å karta I — i stort sett landet söder om Vänern och Vättern, eller vad som skulle kunna i egentlig mening kallas »södra Sverige» — omfattar ej mindre än 6,200 folkskollärbefattningar och skulle därför ur rekryteringssynpunkt tarva 7 å 8 avgångsavdelningar, medan förslaget efter nedläggande av folkskoleseminarierna i Skara och Landskrona ej upptar mer än tillsammans 6. Detta visar uppenbarligen, att något *mer* enkelseminarium ej torde kunna indragas i södra Sverige. Folkskoleseminarierna i Växjö och Kalmar måste således enligt överstyrelsens uppfattning bibehållas. Å andra sidan bör bemärkas, att Linköping med sitt manliga dubbelseminarium i viss mån kan sägas tillhöra det område, som här benämnts det södra. (År 1930 voro av seminariets 125 elever 52 från sagda område. Dessutom rekryteras seminariet i Karlstad i viss utsträckning från ifrågasvarande område, speciellt från Västergötland. (År 1930 voro av seminariets 120 elever över 30 från södra Sverige.

Emellertid äro båda de seminarier i södra Sverige, vilka sålunda skulle nedläggas, lärarinneseminarier. Nu har överstyrelsen emellertid ovan framhållit, att proportionen mellan manliga och kvinnliga elever — med hänsyn till den verkliga relationen mellan manliga och kvinnliga befattningshavare inom folkskollärarkåren — bör ändras till de kvinnliga elevernas förmån på så sätt, att man hädanefter ej bör räkna med det hittillsvarande förhållandet 3:2 utan i stället med proportionen 11:9. Följden härav måste givetvis bliva en sådan omändring av de förutvarande lärarseminarierna, att manliga elever på ett eller annat sätt ersättas med kvinnliga. De sakkunniga uttalade också för sin del den uppfattningen, att antalet kvinnliga seminarieavdelningar icke skulle minskas. På grund härav föreslago de, att ersättning för det av dem till indragning föreslagna lärarinneseminarier i Skara skulle lämnas genom att Göteborgsseminariet förvandlades till samseminarium.

Emellertid är läget nu ett annat, än då de sakkunniga avgåvo detta förslag. Överstyrelsen föreslår nämligen nedläggande ej blott av lärarinneseminarier i Skara utan även av det i Landskrona. Det ligger då nära till hands att tänka sig, att ersättning för de båda nedlagda kvinnliga avdelningarna skulle ernås genom att man förvandlade ett manligt dubbelseminarium till lärarinneseminarium. De två seminarier, som då kunna komma i fråga, äro Lunds och Göteborgs.

Att göra seminarier i Lund till lärarinneseminarium skulle emellertid såväl för manliga elever i Skåne som för kvinnliga i Västergötland innebära alltför stora nackdelar. Att å andra sidan förvandla seminarier i Göteborg till kvinnligt medför bland annat den nackdelen, att — då provårsutbildningen är förlagd till detta seminarium samt till Stockholmsseminariet — båda provårsseminarierna skulle bliva kvinnliga.

Överstyrelsen har med hänsyn till det nu anförda — för tillgodoseende av rekryteringsbehovet i södra Sverige — stannat för att ej föreslå en ombildning av ett lärarseminarium till lärarinneseminarium utan föreslår i stället en omändring av tvenne lärarseminarier till samseminarier.

Överstyrelsen finner då, att en ersättning för seminarier i Landskrona bäst vinnes genom att man förvandlar seminarier i Lund till samseminarium. Vid detta seminarium skulle emellertid, enligt vad överstyrelsen föreslagit, hädanefter finnas endast en fyraårig linje och dessutom en tvåårig studentkurs. Endast halva antalet i den fyraåriga linjen borde då utgöras av kvinnliga elever. Detsamma borde — såsom överstyrelsen ovan föreslagit — gälla om studentkursen. Seminarier skulle således vara samseminarium i egentlig mening, d. v. s. manliga och kvinnliga elever skulle i regel åtnjuta gemensam undervisning. Genom denna anordning skulle, som ovan påpekats, jämväl den fördelen vinnas, att en önskvärd proportion mellan samtliga manliga och kvinnliga elever i studentkurserna kan uppnås.

Vad Göteborgsseminariet beträffar, ställer sig saken nu helt annorlunda, än då de sakkunniga avgåvo sitt förslag. Dessa utgingo från att seminarier skulle ha två fyraåriga linjer. Överstyrelsen föreslår, att det skall organiseras med en fyraårig och en tvåårig linje (studentkurs). Skulle seminarier ordnas som samseminarium, borde detta då ske på samma sätt som i Lund. I varje fall komme endast cirka hälften av den fyraåriga linjens elever att vara kvinnliga lärjungar. Men följden skulle bliva, att alltför få möjligheter skulle förefinnas för kvinnliga elever i södra Sverige att vinna inträde vid de fyraåriga linjerna. Överstyrelsen har därför undersökt, huruvida

ersättning för seminariet i Skara ej kunde vinnas på annat sätt. Den möjlighet, som därvid erbjuder sig, är att förvandla något av de två seminarier, som — enligt vad ovan sagts — i viss mån böra räknas till här ifrågasvarande område, nämligen seminarierna i Linköping och Karlstad, till samseminarium. Överstyrelsen har — med hänsyn till att den kvinnliga avdelning, som skall ersätta seminariet i Skara, om möjligt bör vara belägen i västra Sverige — stannat för att föreslå, att seminariet i Karlstad ombildas till samseminarium. Överstyrelsen vill tillägga, att kostnaderna för de nödiga omändringarna av seminariebyggnaderna bli lägre, om man omändrar Karlstads än om man ändrar Linköpings seminarium till samseminarium, samt att en ändring av ettdera av dessa ställer sig ekonomiskt gynnsammare än en omändring av Göteborgsseminariet. Slutligen vill överstyrelsen erinra därom, att det nu framlagda förslaget även ur en annan synpunkt blir mera tillfredsställande, än om indragningen av seminarieavdelningar i södra Sverige helt skulle gått ut över de manliga eleverna. Såsom de sakkunniga framhållit (sid. 138 f.), är proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare olika i södra och mellersta Sverige. I förstnämnda område äro de manliga lärarna 63,4 procent av antalet, i landskapen kring Mälaren och Hjälmaren äro de blott 44,5 procent. Med hänsyn härtill synes det riktigare att förlägga en av de kvinnliga avdelningarna närmare det mellersta området eller inom detta än att låta den fortfarande vara belägen inom det södra området.

Beträffande nämnda å karta I inlagda mellersta område med omkring 7,100 folkskolläraryrbesättningar torde bemärkas, att sedan Strängnäs folkskoleseminarium nedlagts, intet enkelseminarium inom denna del av landet finnes, som nu kan ifrågasättas till indragning. Stockholms folkskoleseminarium är nämligen med sin studentkurs, som helt naturligt bör bibehållas — såsom ovan nämnts — i realiteten ett dubbelseminarium. Om man bortser från den föreslagna särskilda kursen för småskollärarinnor i Falun, vilken kurs närmast kan betecknas som en »riksenhet» gällande för hela landet, återstå inom detta mellersta område 9 examensavdelningar, som möjliggöra en rekrytering av 7,200 folkskollärartjänster och alltså väl tillgodose behovet. Det torde dessutom vara naturligt och fördelaktigt, att hela organisationen i någon mån koncentreras till de centrala delarna av landet.

Såsom ovan nämnts, skulle av dessa seminarier det i Karlstad förvandlas till samseminarium.

Återstår till slut Norrland, med undantag av Gävleborgs län, varifrån eleverna redan nu i huvudsak söka sig in vid seminarier belägna i mellersta området — de manliga i stor utsträckning till Uppsala (28 av 45 år 1930) och de kvinnliga till Falun (13 av 22 år 1930). Endast en mycket oväsentlig del söka sig från denna sydligaste del av Norrland till de norrländska seminarierna. Så till exempel intogos från detta län höstterminen 1930 endast 6 vid Härnösands, 5 vid Umeå och 2 vid Luleå folkskoleseminarium. Det bleve sålunda missvisande att inräkna hela Gävleborgs län i det norra området. Detta område omfattar cirka 2,700 folkskollärartjänster och borde därför kunna rekryteras från $3\frac{1}{2}$ examensavdelningar, om samma proportioner här bibehållas som för landet i övrigt (800 lärartjänster per avgångsavdelning). Icke heller folkmängden inom detta norra område (cirka 700,000 i de 4 nordligaste länen) kan motivera bibehållande av de 5 avgångsavdelningar, som för närvarande äro belägna i Norrland. Om hela riket, som

karta II utvisar, indelas i 5 områden, vartdera med ungefär $\frac{1}{5}$ av landets folkmängd, utgör hela Norrland, med omkring 1 miljon invånare, en sådan del. För Norrland borde alltså antalet avgångsavdelningar beräknas till $\frac{1}{5}$ av hela landets, d. v. s. 4, fördelade på två dubbelseminarier eller möjligen ett dubbelseminarium och två enkelseminarier.

De sakkunniga ha för sin del valt det senare alternativet och sålunda föreslagit, att seminariet i Härnösand skulle bibehållas samt seminariet i Luleå — med en av staten uppförd stor byggnad — skulle utnyttjas blott till hälften.

Överstyrelsen kan för sin del icke tillstyrka en sådan anordning, så mycket mer som folkskoleseminariefrågan ej skall bedömas isolerad utan i samband med småskoleseminariefrågan och seminariebyggnaden i Härnösand med fördel kan utnyttjas för ett dubbelt småskoleseminarium. Nedläggandet av seminariet i Härnösand anvisades också av 1929 års riksdag som en möjlig utväg, då riksdagen avlog ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om indragning av den ena parallellavdelningen i Luleå. Förvisso kunna emellertid tungt vägande skäl anföras mot indragningen av Härnösands folkskoleseminarium. Beläget i stifts- och länsstaden har detta alltsedan år 1843 fyllt sin betydelsefulla uppgift som lärarutbildningsanstalt för stiftet och länet. Men i det tvångsläge, i vilket hela seminariefrågan nu kommit, och då det nu icke behöver bliva fråga om seminariets nedläggande såsom lärarutbildningsanstalt utan om dess omvandling till ett dubbelt småskoleseminarium, har överstyrelsen på ovan angivna skäl ansett sig böra stanna vid ovan nämnda förslag.

De sakkunniga ha framhållit, att därest Härnösandsseminariet nedlägges båda seminarierna i Umeå och Luleå böra förvandlas till samseminarier. Överstyrelsen delar med hänsyn till de stora avstånden i dessa delar av riket denna uppfattning.

Sammanfattning.

Slutligen sammanfattar överstyrelsen sitt förslag på följande sätt:

1. Enkelseminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand nedläggas för att utnyttjas som dubbla småskoleseminarier.

2. Den nya folkskoleseminarieorganisationen anordnas med 9 dubbel- och 2 enkelseminarier på följande sätt:

1) Dubbelseminarier:

- a) lärarseminarium i Linköping med två fyraåriga linjer;
- b) samseminarier i Karlstad, Umeå och Luleå med vartdera två fyraåriga linjer;
- c) lärarseminarier i Uppsala och Göteborg och lärarinneseminarium i Stockholm med vartdera en fyraårig och en tvåårig linje (studentkurs);
- d) samseminarium i Lund med en fyraårig och en tvåårig linje (studentkurs), båda med såväl manliga som kvinnliga elever;
- e) lärarinneseminarium i Falun med en fyraårig och en tvåårig linje (kurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor).

2) Enkelseminarier:

- f) lärarseminarium i Växjö och lärarinneseminarium i Kalmar.

För överskådlighetens skull bifogas nedanstående tablå över denna nya organisation, sådan som den skulle gestalta sig vid fullt utnyttjande av dess kapacitet.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Folkskoleseminarier	Antal examens- avdel- ningar	Antal elever per examensavdelning					
		4-årig linje		2-årig studentkurs		2-årig kurs	
		Manlig	Kvinnlig	Manlig	Kvinnlig	Kvinnlig	
1. Stockholm . . .	K ¹⁾	2	—	28	—	25	—
2. Uppsala	M	2	28	—	25	—	—
3. Linköping . . .	M	2	56	—	—	—	—
4. Falun	K	2	—	28	—	—	25
5. Växjö	M	1	28	—	—	—	—
6. Kalmar	K	1	—	28	—	—	—
7. Lund	S	2	14	14	12	13	—
8. Göteborg . . .	M	2	28	—	25	—	—
9. Karlstad	S	2	28	28	—	—	—
10. Umeå	S	2	28	28	—	—	—
11. Luleå	S	2	28	28	—	—	—
Summa		20	238	182	62	38	25
			420		100		

¹⁾ K = lärarinnesseminarium; M = lärarseminarium; S = samseminarium.

Efter grundligt överbäggande av olika möjliga lösningar av det föreliggande organisationsproblemet har översstyrelsen stannat vid detta förslag, oaktat mot detsamma kan resas den invändningen, att de lokala utrymmena i fyra av våra dubbelseminarier ej omedelbart bliva tillfullo utnyttjade. Denna invändning bör emellertid icke tillmätas utslagsgivande betydelse inför de skäl, som tala för en utökning av studentkursernas antal och inrättandet av en tvåårig kurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. Att utbyta fyra fyraåriga utbildningslinjer mot fyra tvååriga innebär dessutom en väsentlig besparing av de årliga kostnaderna för folkskolläraryt- bildningen. Och de ifrågavarande dubbelseminariernas beräknade kapacitet för tvenne avgångsavdelningar per år blir även på detta sätt tillfullo utnyttjad. Härtill kommer — såsom ovan redan framhållits — att det i nu föreliggande situation ej kan anses tillrådligt att så starkt beskära den nuvarande seminarieorganisationen med hänsyn till lokalutrymmet, att icke möjlighet finnes för de önskvärda förändringar och utvidgningar av denna, som enligt översstyrelsens ovan uttalade uppfattning mycket snart kunna bliva behöfliga genom en av utvecklingen själv anvisad revision av inträdesfordringarna till den fyraåriga utbildningslinjen.

Slutligen kunna vissa reservutrymmen inom folkskoleseminarierna vara motiverade med tanke på önskvärdheten såväl att kunna vid eventuellt behov provisoriskt utöka examinationen av folkskollärare som framförallt att kunna möta de ökade krav på utexamination av småskollärarinnor, som kunna komma att inställa sig.

Till protokollet över skolöverstyrelsens utredning och förslag den 10 november 1931 avgav ledamoten av översstyrelsen *N. J. F. Almkvist* ett sär-

*Undervis-
ningsrådet
Almkvists
reservation.*

skilt yttrande, i vilket han rörande folkskoleseminarierna uttalade såsom sin mening, att överstyrelsen bort föreslå,

att folkskoleseminariet i Härnösand bibehålles;

att folkskoleseminariet i Umeå fortfarande förblir kvinnligt dubbelseminarium;

att folkskoleseminariet i Luleå organiseras såsom manligt enkelseminarium.

Skattebetalarnas förening.

Sedermera har *Skattebetalarnas förening* i en den 8 januari 1932 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville framlägga förslag till definitiv seminarieorganisation, vilken under beaktande av i skrivelsen anförda synpunkter icke tilltages större än vad som måste anses ofrånkomligen nödvändigt med hänsyn till föreliggande behov av nya lärarkrafter.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening m. fl.

Vidare ha *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening m. fl.* den 9 januari 1932 till Kungl. Maj:t inkommit med en skrivelse och däri beträffande ifrågasatt omorganisation av folk- och småskoleseminarierna gjort ett uttalande, ur vilket här må anföras följande:

Vad som av skolöverstyrelsen i dess den 10 november 1931 till Kungl. Maj:t ingivna yttrande och förslag hemställes angående organisationen av lärarutbildningen innebär i viss utsträckning ett tillmötesgående av de synpunkter, som inom lärarkåren kommit till uttryck. Detta gäller sålunda förslaget om studentkursernas vidgade omfattning samt deras bestämda inordnande i seminarieorganisationen. Detsamma gäller även framställningen om anordnande av särskilda kurser för småskollärarinnor, som önska utbildas sig till folkskollärarinnor. Genom sitt förord för en snar utredning om ändrade inträdesfordringar till seminarierna har överstyrelsen vidare anvisat en väg till en bättre anpassning mellan seminarier och realskola än för närvarande är fallet. Med erkännande av de förbättringar, som överstyrelsens förslag sålunda innebär, uttala sig styrelserna för att, därest statsmakterna finna anledning att omedelbart genomföra en förändring av seminarieorganisationen, följande önskemål måtte vinna beaktande:

1) Seminarieorganisationen bör icke göras vidare, än som kan anses motsvara lärarbehovet under de närmaste tio åren.

2) Förändringen av seminarieorganisationen nu bör genomföras så, att lärarutbildningen framdeles kan, i större utsträckning än skolöverstyrelsens förslag angiver, grundas på studentexamen.

3) Utbildningen av småskollärarinnor bör i möjligaste mån förläggas till de folkskoleseminarier, som genom omorganisation kunna bli lediga och endast därest tvingande skäl föreligga till de nuvarande småskoleseminarierna.

4) Den av överstyrelsen förordade utredningen angående inträdesproven till folk- och småskoleseminarier bör utvidgas till att avse en ingående och allsidig undersökning i fråga om anordnandet av den framtida utbildningen av lärare för folk- och småskolor. Utredningen synes böra anförtros åt en särskild kommitté, i vilkens uppdrag ingår att utreda och framkomma med förslag angående bland annat följande spørsmål:

dels ifrågavarande lärarutbildnings inordnande i det allmänna skolsystemet, i vad mån utbildningen bör bygga på studentexamen, realexamen eller med den sistnämnda examen likvärdig kunskapsnivå samt huruvida och i så fall i vilken utsträckning seminarierna framdeles böra meddela allmänbildning;

dels folkskollärarutbildningens anknytning till universitet och högskolor, varvid tillämpligheten för svenska förhållanden av de i flera europeiska stater i detta avseende tillämpade anordningarna böra uppmärksammas;

dels en anpassning av lärarutbildningens innehåll och omfattning efter de förändrade förhållanden i pedagogiskt och socialt hänseende, vilka inträtt i vårt land sedan seminariereformerna av 1914 och 1919 genomfördes, samt efter de ökade krav, som numera ställas på folk- och småskolans undervisning.

Slutligen har lektor *A. Wahlund* i en den 18 januari 1932 till ecklesiastikdepartementet inkommen skrift med bifogade erinringar med anledning av skolöverstyrelsens utredning av lärarbehovet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes låta dessa erinringar ingå bland de akter, på vilka en eventuell kungl. proposition innevarande år angående seminarieorganisationen kan komma att bygga.

*Skrivelse
från lektor
A. Wahlund.*

Den nuvarande seminarieorganisationen omfattar, såsom i det föregående omnämnts, 8 dubbel- och 6 enkelseminarier samt dessutom 2 studentkurser. Dubbelseminarierna utgöras av 5 manliga, förlagda till Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Karlstad, 2 kvinnliga, nämligen i Falun och Umeå, samt 1 samseminarium i Luleå. Enkelseminarierna utgöras av 2 manliga, i Växjö och Härnösand, samt 4 kvinnliga, i Stockholm, Kalmar, Landskrona och Skara. Studentkurserna äro tillfälliga och utgöras av 1 manlig i Växjö och 1 kvinnlig i Stockholm. Den fasta organisationen rymmer 22 och den tillfälliga 2 avgångsavdelningar; tillhopa 24 avgångsavdelningar. Samtliga dessa avdelningar skulle kunna årligen utexaminera 666 lärare.

*Departement-
schefen.*

Nu ha de sakkunniga föreslagit, att den nya seminarieorganisationen skulle omfatta 7 dubbel- och 6 enkelseminarier samt att de 2 nuvarande tillfälliga studentkurserna skulle fortgå. Av dubbelseminarierna skulle 4 vara manliga och förlagda till Uppsala, Linköping, Lund och Karlstad, 2 kvinnliga, förlagda till Falun och Umeå, samt 1 samseminarium, förlagt till Göteborg. Av enkelseminarierna skulle 3 vara manliga och förlagda till Växjö, Härnösand och Luleå samt 3 kvinnliga, förlagda till Stockholm, Kalmar och Landskrona. Enkelseminarierna skulle vara av fyraårig typ och varje dubbelseminarium motsvara 2 sådana enkelseminarier, dock skulle den ena fyraåriga linjen i Falun kunna utbytas mot en tvåårig för folkskollärarinners utbildning till folkskollärarinnor. Studentkurserna, 1 manlig och 1 kvinnlig, skulle såsom nu vara förlagda till respektive Växjö och Stockholm. Den fasta organisationen skulle således inrymma 20 avgångsavdelningar med 28 elever i varje och de tillfälliga studentkurserna 2 avgångs-

avdelningar med 25 elever i varje, vadan den årliga utexaminationen skulle kunna uppgå till 610 lärare. Folkskoleseminariet i Skara skulle nedläggas.

Under erinran, att folkskoleseminariet i Strängnäs upphör med vårtermi-
nens utgång 1932, har skolöverstyrelsen föreslagit, att den nya seminarie-
organisationen skulle omfatta 9 dubbel- och 2 enkelseminarier. I denna
fasta organisation skulle inordnas 4 tvååriga studentkurser. Med dubbelsemina-
rium förstår jag här ett sådant seminarium, som årligen utexaminerar 2 av-
gångsavdelningar, oavsett om dessa tillhöra två fyraåriga seminarielinjer eller
de tillhöra en fyraårig och en tvåårig seminarielinje. Av dubbelseminarierna
skulle 3 vara manliga, 2 kvinnliga och 4 samseminarier. De manliga skulle
förläggas till Linköping (två fyraåriga linjer) samt Uppsala och Göteborg (en
fyraårig och en tvåårig linje vid vartdera), de kvinnliga till Falun och Stock-
holm (en fyraårig och en tvåårig linje vid vartdera) och samseminarierna till
Karlstad, Umeå och Luleå (två fyraåriga linjer vid varje) samt Lund (en fyraårig
och en tvåårig linje). De tvååriga linjerna skulle utgöras av studentkurser
med undantag för den i Falun, som skulle avse småskollärarinnors utbild-
ning till folkskollärarinnor. Av de 2 enkelseminarierna skulle 1 i Växjö
vara manligt, och 1 i Stockholm vara kvinnligt. Av denna organisation
skulle fås 20 avgångsavdelningar med en utexamineringskapacitet av 548
lärare. Folkskoleseminarierna i Landskrona, Skara och Härnösand skulle
nedläggas.

Beträffande folkskoleseminarierna i Landskrona och Skara biträder jag
skolöverstyrelsens förslag om dessas nedläggande. Genom nedläggande av
seminariet i Landskrona skulle en väsentlig begränsning ske i utbildnings-
möjligheterna för folkskollärarinnor för södra Sverige. Såsom ersättning
för det indragna Landskronaseminarieret föreslår jag, att seminariet i Växjö,
som nu är avsett för manliga elever, omändras till ett folkskoleseminarium
för uteslutande kvinnliga elever. Ett kvinnligt folkskoleseminarium i Kal-
mar skulle därigenom bli överflödigt, och jag förordar, att detta sist-
nämnda seminarium indrages. Något lagligt hinder för dessa seminariers
nedläggande förefinnes icke.

Vad angår folkskoleseminariet i Härnösand, har jag funnit de av semi-
nariesakkunniga och av reservanten inom skolöverstyrelsen, undervisnings-
rådet Almqvist anförda skälen för detta seminariums bibehållande så tungt
vägande, att jag ej kunnat biträda överstyrelsens förslag om detta semina-
riums nedläggande. Jag räknar alltså med bibehållandet av Härnösands-
seminariet i den blivande seminarieorganisationen.

Vidkommande frågan om samseminarier har förre rektorn vid folkskolese-
minariet i Luleå G. L:son Högsby uttalat som sin erfarenhet från samsemi-
nariet därstädes, att varken för- eller nackdelar äro särdeles stora, och den
nuvarande rektorn vid samma seminarium Gustaf Melin ävensom semina-
riets lärarkollegium ha funnit, att samundervisningen vid seminarierna skulle

vara enbart till nytta. Skolöverstyrelsen anser, att, där ej rekryteringsförhållandena speciellt motivera samundervisning, den nuvarande anordningen med särskilda seminarier för manliga och särskilda för kvinnliga elever böra bibehållas. Då överstyrelsen nu föreslagit, att vissa seminarier skulle anordnas som samseminarier, har detta skett bland annat därför, att avståndet till seminariestaden ej skulle bli för stort för eleverna vid den nu förestående begränsningen av seminariernas antal.

För egen del kan jag visserligen medgiva, att anordnande av samseminarier skulle kunna i vissa fall komma i fråga, därest förhållandena tvingade därtill. Men då avstånden från elevernas hem till seminarieorten icke med våra nuvarande kommunikationer spela på långt när samma roll som förr, kan jag icke finna, att något tvångsläge i förevarande avseende nu föreligger. Härtill kommer en statsekonomisk synpunkt, som tydligen ävenledes bör beaktas. Att förvandla sådana seminarier, som de i Lund, Göteborg och Karlstad, vilkas byggnader och inredning äro avpassade för manliga elever, till samseminarier kan icke ske utan särskilda kostnader för sådana ändringar av vissa lokaler, nyinredning och nyanskaffning av undervisningsmateriel m. m., vilka äro erforderliga med hänsyn till de kvinnliga eleverna, exempelvis för deras undervisning i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål. De sakkunniga ha konstaterat detta särskilt beträffande seminariet i Göteborg. För ändringarna i Göteborg har byggnadsstyrelsen räknat med två alternativ, ett större, som skulle kräva en kostnad av 272,400 kronor, och ett mindre, som skulle betinga ett belopp av 9,900 kronor. Men även om nämnda kostnader icke skulle bli så synnerligen stora, synes det mig dock onödigt att belasta statskassan med dylika utgifter, om de kunna undvikas. I det organisationsförslag jag nu går att framlägga har jag därför eftersträvat, att de nya seminariebyggnaderna skulle kunna, så långt görligt är, utnyttjas i det skick, i vilket de befinnas sig.

Vid upprättandet av nyssnämnda förslag har jag dels med hänsyn till det stora antal studenter, som under senaste tiden anmält sig till inträde i studentkurserna men icke kunnat där mottagas, dels ock ur statsekonomisk synpunkt upptagit 6 studentkurser att ingå i den fasta seminarieorganisationen i stället för 4, som föreslagits av skolöverstyrelsen. Vidare har jag i likhet med de sakkunniga och skolöverstyrelsen utgått ifrån att elevantalet i varje klass av en studentkurs skulle utgöra högst 25. Slutligen har jag av såväl pedagogiska som statsfinansiella skäl ansett, att så många seminarier som möjligt böra vara dubbelseminarier, av vilka vart och ett kan utexaminera två avgångsavdelningar.

Jag föreslår sålunda, att den fasta seminarieorganisationen må komma att till en början omfatta 6 dubbelseminarier och 5 enkelseminarier med tillhopa 17 avgångsavdelningar, vilka skulle kunna utexaminera 458 lärare; att varje dubbelseminarium må få en fyraårig och en tvåårig linje (den senare

studentkurs); att dessa 6 seminarier förläggas till Stockholm, Uppsala, Växjö, Lund, Göteborg och Umeå; att vart och ett av de 5 enkelseminarierna må få en fyraårig linje; att dessa seminarier förläggas till Linköping, Karlstad, Falun, Härnösand och Luleå; samt att seminarierna i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg, Karlstad, Härnösand och Luleå må avses för manliga och seminarierna i Stockholm, Växjö, Falun och Umeå för kvinnliga elever.

Med denna organisation fås visserligen en proportion mellan utexamine-
rade manliga och kvinnliga lärare av ungefär 3: 2, men i sagda organisa-
tion skulle enligt min mening snarast möjligt såsom en komplettering in-
ordnas den förutnämnda kursen för småskollärarinnors utbildning till folk-
skollärarinnor, och när så skett, utjämnas förhållandet mellan manliga och
kvinnliga examinander, så att proportionen blir ungefär 11: 9, det vill säga
just den proportion, som enligt skolöverstyrelsens beräkning nu finnes
bland de anställda lärarna.

Om man tills vidare bortser från den sistnämnda kursen, erhålles följande

Plan över den nya seminarieorganisationen.

Seminarier		A n t a l				Seminarier, som böra nedläggas
		examens- avdel- ningar	årligen utexaminerade lärare			
			fyraårig kurs	tvåårig kurs	Summa	
Kv.	Stockholm	2	28	25	53	Kalmar
M	Uppsala	2	28	25	53	Landskrona
M	Linköping	1	28	—	28	Skara
Kv.	Växjö	2	28	25	53	
M	Lund	2	28	25	53	
M	Göteborg	2	28	25	53	
M	Karlstad	1	28	—	28	
Kv.	Falun	1	28	—	28	
M	Härnösand	1	28	—	28	
Kv.	Umeå	2	28	25	53	
M	Luleå	1	28	—	28	
7 M. 4 Kv.	11 seminarier . . .	17	308	150	458	3 seminarier

Ur geografisk synpunkt torde denna plan något så när motsvara den i
det föregående (sid. 89) föreslagna planen för småskoleseminariernas för-
läggning. Att enkelseminarium föreslagits i Linköping beror därpå, att
södra och mellersta Sverige ändå bliva tillräckligt försedda med seminarier
och att Linköping har ett sådant läge i förhållande till de övriga semina-
riestäderna, att man där lättast kan åtnöjas med ett enkelseminarium. Det
föreslagna enkelseminariet i Karlstad är avsett att utvidgas till dubbel-

seminarium, så fort kursen för småskollärarynnors utbildning till folkskollärarynnor kommit till stånd. Karlstad synes mig nämligen vara den lämpligaste förläggningsorten för denna kurs, som är avsedd att mottaga elever från hela riket. Att Karlstad på så sätt får ett samseminarium kan icke undvikas, då alla lokaler vid folkskoleseminariet i Falun på grund av förläggandet dit av ett dubbelt småskoleseminarium äro upptagna och då kursen för småskollärarynnor icke lämpligen kan dragas längre söderut. Ur ekonomisk synpunkt spelar förändringen av seminariet i Karlstad till samseminarium ingen nämnvärd roll, enär kostnaderna härför skulle enligt byggnadsstyrelsens beräkning uppgå till endast 1,100 kronor. Vad beträffar seminariet i Luleå har detta föreslagits såsom enkelseminarium, emedan en årlig utexaminering av 81 elever i Umeå och Luleå synes tills vidare fylla behovet av lärare för nordligaste Sverige. För övrigt må ihågkommas, att man vid de nya folkskoleseminariernas förläggning är hänvisad uteslutande till de orter, där seminariebyggnaderna nu äro uppförda.

Genom den av mig föreslagna planen för folkskoleseminariernas organisation skulle reservlokaler för 10 tvååriga tillfälliga kurser komma att förfinnas i de nuvarande seminariebyggnaderna, nämligen för 1 kurs vid ett vart av seminarierna i Uppsala, Kalmar, Lund, Göteborg, Karlstad och Umeå samt för 2 kurser vid vart och ett av seminarierna i Linköping och Luleå. Fördelas dessa på 5 kurser för småskollärarynnor och 5 för folkskollärarynnorutbildningen, skulle dessa kurser kunna leverera en tillökning i den årliga utexaminationen av 140 småskollärare och 125 folkskollärare. Läggs dessa tal till dem, som skulle erhållas genom den fasta seminarieorganisationen med en utexamineringskapacitet av 308 småskollärare och 458, eventuellt 486 folkskollärare, fås 448 småskollärare och 583, eventuellt 611 folkskollärare. Reservlokalerna lämna således möjlighet för anordnande av tillfälliga kurser, varigenom ett ökat lärarbehov skulle enligt de förut nämnda beräkningarna kunna tillgodoses ganska långt fram i tiden.

D. Ekonomiska synpunkter.

1. Engångskostnader.

För förverkligande av de sakkunnigas förslag till ny seminarieorganisation skulle, såsom framgår av det föregående (sid. 206—208), inga andra engångskostnader vara erforderliga än de, som skulle krävas för folkskoleseminariets i Göteborg ändring till samseminarium med den ena avgångsavdelningen för manliga och den andra för kvinnliga elever. Byggnadsstyrelsen har i fråga om nämnda ändring upprättat två alternativa kostnadsberäkningar, den ena slutande på 272,400 och den andra på 9,900 kronor. De sakkunniga hava uttalat sig för att de smärre ändringsarbeten i seminariebyggnaden, vilka kunna utföras för det mindre beloppet, måtte komma

De sakkunniga.

till utförande. Engångskostnaderna enligt deras förslag skulle således uppgå till 9,900 kronor.

Beträffande de ekonomiska synpunkterna har skolöverstyrelsen inledningsvis yttrat följande:

Skolöversty-
relsen
10/11 1931.

Överstyrelsen övergår nu till att anföra några synpunkter angående de kostnader, som den av överstyrelsen i det föregående förordade organisationen av folkskoleseminarierna skulle komma att medföra. Att härutinnan framlägga exakta beräkningar på alla punkter låter sig av lätt insedda skäl icke göra. Den ifrågavarande organisationen måste så småningom genomföras under en följd av år, samtidigt som en avveckling av de seminarier och de seminarieklasser, som skola uteslutas ur organisationen, äger rum. Det får därför bli en kommande uppgift för överstyrelsen att år efter år i samband med sina framställningar angående anslagsäskanden hos riksdagen framlägga mera exakta kostnadsberäkningar. Emellertid föreligger redan nu så pass utförligt material, att en översikt av kostnaderna kan lämnas, som torde kunna komma de verkliga förhållandena mycket nära och som därför kan giva en i det hela taget riktig föreställning om den ekonomiska innebörden av organisationsförslaget. Överstyrelsen har vid sina i det följande angivna beräkningar i allmänhet hållit sig i överkant, på det att oangenäma överraskningar icke i en framtid måtte yppa sig.

Beträffande engångskostnaderna anför överstyrelsen:

De engångskostnader, som kunna komma i fråga, betingas av att vissa seminarier, som hittills varit avsedda för antingen endast manliga eller endast kvinnliga elever, skulle förvandlas till samseminarier, vilket måste medföra vissa förändringar i fråga om lokalerna.

Den förändring av studentkursernas organisation, varmed överstyrelsen räknat, kräver icke några ökade lokalutrymmen. Det är givet, att så icke behöver bli fallet i fråga om seminarierna i Uppsala, Lund och Göteborg, där klassantalet skulle minskas från 8 till 6. Enligt vad överstyrelsen inhämtat, kräves icke heller i Stockholm några ökade lokalutrymmen, därest studentkursen göres tvåårig.

De folkskoleseminarier, som enligt överstyrelsens förslag skulle förvandlas till samseminarier, äro Lund, Karlstad och Umeå. Enligt av byggnadsstyrelsen i skrivelser till överstyrelsen den 15 oktober och den 5 november 1931 lämnade uppgifter skulle de lokalförändringar, som av en sådan förvandling betingades, medföra en kostnad av för Lund 18,600 kronor och för Karlstad 1,100 kronor. Vidare komma ändringarna vid seminariet i Umeå att enligt de sakkunniga (sid. 211—212 i betänkandet) betinga en kostnad av 11,200 kronor. Totala kostnaden för ifrågavarande omändringar skulle alltså bli 30,900 kronor.

Av de folkskoleseminarier, som enligt överstyrelsens förslag skulle bibehållas, har seminariet i Kalmar i vissa avseenden otillräckliga lokaler, varför utvidgnings- och ändringsarbeten för detta seminarium äro av nöden, om det i lokalhänseende skall bli fullt jämförligt med de övriga. Det är emellertid att märka, att de kostnader, som dessa arbeten skulle betinga, icke äro att betrakta som en följd av de förändringar i organisationen överstyrelsen nu föreslår utan äro i och för sig behövliga, därest seminariet fortfarande skall behållas för sitt ändamål. I likhet med de seminariesakkunniga har överstyrelsen därför icke upptagit detta kostnadsspörsmål i nu föreva-

rande sammanhang. I viss mån gäller vad nu sagts även seminariet i Göteborg, som för närvarande förhyr lokaler för undervisningen i slöjd och hushållsgöromål åt övningsskolans flickor för en summa av 2,000 kronor.

2. Årsomkostnader.

Rörande årsomkostnaderna för den av skolöverstyrelsen föreslagna seminarieorganisationen har överstyrelsen framlagt följande beräkningar:

Skolöverstyrelsen
10/11 1931.

Då det gäller att beräkna de årliga omkostnaderna, är först att taga hänsyn till lärarlönerna. Dessas storlek kommer givetvis att bli beroende av det antal klassavdelningar, som ett seminarium kommer att omfatta. Överstyrelsens organisationsförslag upptager i fråga om antalet klassavdelningar tre olika typer, nämligen seminarier med 8, med 6 och med 4 klassavdelningar. Av de seminarier, som skulle ha 6 klassavdelningar, skiljer sig det seminarium, som skulle omfatta ett vanligt fyraklassigt enkelseminarium samt en tvåårig kurs för småskollärarinnor, från de övriga, vilka skulle innehålla fyraårig kurs och tvåårig studentkurs, bland annat i fråga om undervisningens omfattning och därav följande lärarbehov, varför det synes vara lämpligt att fördela seminarierna med 6 klassavdelningar på två olika grupper. På detta sätt skulle alltså erhållas fyra olika typer av seminarier:

Lärarlöner.

I. Vanliga dubbelseminarier	4
II. Dubbelseminarier, innefattande vanlig fyraårig kurs och tvåårig studentkurs	4
III. Dubbelseminarium, innefattande vanlig fyraårig kurs och tvåårig kurs för småskollärarinnor	1
IV. Enkelseminarier	2
	Summa 11

Seminarierna komma ju att i ett annat avseende förete organisatoriska olikheter sins emellan, i det att det enligt överstyrelsens organisationsförslag skulle komma att finnas både manliga seminarier, kvinnliga seminarier och samseminarier. Denna omständighet kommer givetvis att öva inflytande på kostnaderna för lärarnas avlöning, då i vissa ämnen äro anställda lärare av ett bestämt kön och olikhet mellan manlig och kvinnlig lärares avlöning är rådande. Föreskrifter i detta hänseende finnas dock blott beträffande gymnastiklärare, men det är självfallet, att lärare i manlig slöjd i regel är manlig, lärare i kvinnlig slöjd och i hushållsgöromål alltid kvinnlig. Överstyrelsen har vid sina beräkningar tagit hänsyn till detta förhållande. Någon större betydelse i ekonomiskt hänseende har emellertid icke nämnda omständighet. Av betydligt större ekonomisk räckvidd är den omständigheten, att som lärare vid seminarierna i allmänhet kunna användas både män och kvinnor. Man har alltså att räkna med både manliga och kvinnliga rektorer, lektorer, övningslärare och övningsskollärare, men i vilken proportion lärare av de båda olika könen komma att förefinnas kan icke på förhand angivas. Därför måste också kostnadsberäkningarna, då det gäller att taga hänsyn till lärarnas kön, bli i hög grad approximativa. Överstyrelsen har därför vid sina beräkningar utom i ovan angivna fall, i likhet med vad som är fallet i nu gällande stater, utgått ifrån att tjänsterna äro besatta med manliga innehavare. Det är givet, att kostnadsberäkningarna härigenom komma att ligga i överkant.

Antalet
rektorer och
lektorer.

Vad först angår antalet rektorer och lektorer, har överstyrelsen utgått ifrån att vid vanligt dubbelseminarium skola finnas rektor och 10 lektorer. Detta antal är för närvarande fastställt för folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun (i senare fallet är en adjunkt på övergångsstat inräknad). Gällande stater upptaga för Göteborg 11, för Luleå 9, för Karlstad och Umeå 7 och för Linköping 6 lektorstjänster. Det högre antalet vid seminariet i Göteborg torde sammanhånga med dettas egenskap av provårsseminarium. Att de bland de ovannämnda seminarier, som enligt staterna icke ha 10 lektorer, icke kommit upp till detta antal beror säkerligen därpå, att inrättandet av nya lektorstjänster vid folkskoleseminarierna avstannat, sedan frågan om inskränkning i organisationen kommit på dagordningen. Det finnes givetvis icke något principiellt skäl för att olikhet på förevarande område skall förefinnas. Enligt överstyrelsens mening bör man därför räkna med att vid en definitiv organisation vid vanligt dubbelseminarium skola finnas 10 ordinarie lektorer.

Vid samtliga nuvarande enkelseminarier finnas rektor och 5 lektorer. Dessa seminarier hava fått sin slutgiltiga organisation tidigare och därför samtliga erhållit fullt antal ämneslärare. Överstyrelsen räknar med nu nämnda antal för enkelseminarierna.

De seminarier, som omfatta både fyraårig kurs och studentkurs, måste förutom rektor med hänsyn till den fyraåriga kursen, som ju motsvarar ett vanligt enkelseminarium, givesvis ha 5 lektorer. De studentkurser, som nu finnas, äro uppförda å extra stat och för vardera finnes anställd en extra ordinarie lektor. Om studentkurserna skola fast inordnas i organisationen, böra dessa ämneslärare givetvis överföras på den ordinarie staten, och därav följer, att i stället för den extra ordinarie lektorn å staten bör uppföras en ordinarie lektor. Om studentkurserna bliva tvååriga i stället för ettåriga, uppstår tydligen ett ökat lärarbehov. Några timplaner, som kunna tjäna till utgångspunkt för bedömning av detta behov, föreligga icke, men överstyrelsen har gjort vissa undersökningar för att erhålla ledning vid kostnadsberäkningarna. Då den tvååriga kursen icke skulle i jämförelse med den ettåriga få motsvarande ökning i tiden för kunskapsämnen, behöver enligt överstyrelsens mening utökningen till två år icke medföra behov av ytterligare en lektor, utan överstyrelsen räknar med att vid de seminarier, som nu äro i fråga, skulle anställas rektor och 6 ordinarie lektorer. Det mindre antal veckotimmar i kunskapsämnena, som icke kan bestridas av dessa lärare, bör, såsom nu sker i motsvarande fall, tillgodoses genom timlärartimmar. Möjligen kunna dessa timmar vid seminarierna i Stockholm och Göteborg med hänsyn till dessas egenskap av provårsseminarier komma att motsvara veckotjänstgöringstiden för en ordinarie lektor. Även om man på grund härav skulle vid dessa seminarier räkna med 7 lektorer, kan den jämförelsevis ringa kostnadsökning, som därigenom skulle uppstå, tillgodoses inom den kostnadsram, som överstyrelsen i det följande angiver, enär denna av skäl, som ovan anförts, gjorts vidare än vad som i verkligheten kommer att behövas.

I fråga om det seminarium, som skulle innefatta fyraårig kurs och tvåårig kurs för småskollärarinnor, har överstyrelsen beträffande lärarbehovet för sistnämnda kurs utgått från det förslag till timplan, som uppgjorts av de båda tillkallade sakkunniga Wigforss och Funke. Även om vissa jämkningar i detta förslag skulle komma att vidtagas, torde dessa dock icke bliva större, än att detsamma kan läggas till grund för beräkningarna. Enligt förslaget skulle veckotimtalet i kunskapsämnena vid kursen i fråga

bliva så stort, att det ungefär motsvarar veckotjänstgöringstiden för tre lektorer. För ifrågavarande seminarium har överstyrelsen därför räknat med 1 rektor och 8 ordinarie lektorer.

Euligt vad överstyrelsen i det föregående anført skulle antalet ordinarie lektorer vid de fyra olika typer av folkskoleseminarier, som här ovan angivits ställa sig på följande sätt:

Typ	I	10
»	II	6
»	III	8
»	IV	5

Efter de gjorda beräkningarna skulle alltså vid de folkskoleseminarier, som ingå i överstyrelsens organisationsplan, komma att finnas 11 rektorer och 82 lektorer.

Till jämförelse må nämnas, att nu gällande stater, med frånräknande av staten för det snart helt avvecklade seminariet i Strängnäs, upptaga 14 rektorer och 100 lektorer. Om fullt antal lektorstjänster varit inrättade vid samtliga dubbelseminarier, skulle antalet lektorer blivit 111.

Vad övningslärarnas antal beträffar, upptaga gällande stater för enkelseminarierna i regel en ordinarie lärare i varje vid seminariet förekommande övningsämne. I fråga om dubbelseminarierna råder den olikheten, att för dessa upptagas 2 ordinarie lärare i vart och ett av ämnena musik och gymnastik med lek och idrott. Det större behovet av tid för andra ämnen har tillgodosetts genom timlärartimmar.

Antalet övningslärare.

I sina kostnadsberäkningar har överstyrelsen utgått ifrån att förhållandena i förevarande hänseende vid de vanliga enkel- och dubbelseminarierna skulle bli desamma som förut. För de seminarier, som skulle ha 6 klassavdelningar, har överstyrelsen räknat med samma antal ordinarie övningslärare som vid enkelseminarierna. Det större behovet av tid för övningsämnena skulle alltså här helt och hållet tillgodoses genom timlärartimmar.

Antalet ordinarie övningsskollärare utgör för närvarande i regel vid enkelseminarium 4 och vid dubbelseminarium 7. Vid seminariet i Stockholm finnas emellertid 6 ordinarie och 2 extra ordinarie övningsskollärare. Detta höga antal beror på den synnerligen starka belastning med övningslektioner, som övningsskolan vid Stockholmsseminariet erhåller på grund därav, att till detta seminarium för närvarande äro förlagda både provårskurs och kurs för utbildning av lärare i hjälpklasser. Vid seminariet i Växjö äro anställda två extra ordinarie övningsskollärare med hänsyn till studentkursen. Dubbelseminariet i Göteborg har 8 ordinarie övningsskollärare, beroende på att vid detta dubbelseminarium finnes provårskurs.

Antalet övningsskollärare.

Överstyrelsen utgår ifrån, att enkelseminarium fortfarande skall hava 4 och vanligt dubbelseminarium 7 ordinarie övningsskollärare. I fråga om de seminarier, som skulle hava 6 klassavdelningar, räknar överstyrelsen med ett antal av 7 ordinarie övningsskollärare. Eleverna i de tvååriga kursernas båda klasser komma att få så många övningslektioner, att övningsskolan behöver vara lika stor vid de seminarier det här gäller som vid de vanliga dubbelseminarierna. Med hänsyn till de särskilda förhållandena i Stockholm och Göteborg torde det vara riktigt, att ytterligare en övnings-

skollärare anställdes vid vart och ett av dessa seminarier. Det kunde emellertid vara lämpligt, att dessa båda övningsskollärare åtminstone till en början erhöles extra ordinarie anställning.

Sammanfattning angående ordinarie lärare.

Med utgångspunkt från de synpunkter överstyrelsen nu angivit i fråga om antalet ordinarie lärare av olika slag har överstyrelsen verkställt beräkningar angående kostnaderna för avlöning åt ordinarie lärare vid de seminarier, som upptagas i överstyrelsens organisationsplan. Överstyrelsen har därvid, såsom ovan antytts, räknat med att gymnastiklärarna vid de rent kvinnliga seminarierna och en av gymnastiklärarna vid de dubbla samseminarierna i Karlstad, Umeå och Luleå samt samtliga lärare i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål skulle vara kvinnliga, men i övrigt i beräkningarna utgått ifrån att tjänsterna skulle hava manliga innehavare. Såsom ovan angivits, bliva därför de beräknade kostnaderna för den ordinarie lärarpersonalen högre än de verkliga.

Överstyrelsen har, liksom är fallet i de uti statsliggaren upptagna stater, räknat med grundlöner. Givetvis tillkomma för ett flertal lärare ålderstillägg, och till denna angelägenhet återkommer överstyrelsen i det följande.

Resultatet av överstyrelsens beräkningar i förevarande hänseende inhämtas av första kolumnen i tabellen å sid. 100.

Timlärare och vikarier.

På grundval av den framlagda seminarieorganisationen har överstyrelsen vidare i enlighet med de principer, som härutinnan pläga tillämpas, beräknat kostnaderna för timlärartimmar. I fråga om arvoden åt vikarier är det givetvis svårt att göra några förhandsberäkningar, då dessa arvoden äro beroende av tjänstledigheternas antal och omfattning. Överstyrelsen har emellertid på grundval av de erfarenheter, som föreligga, beräknat vissa belopp för var och en av de olika typerna av seminarierna och därvid stannat för 3,500 kronor för seminarium med 4, 5,000 kronor för seminarium med 6 och 6,500 kronor för seminarium med 8 klassavdelningar. För övrigt hänvisas till tabellen å sid. 100.

Arvoden åt läkare m. fl.

I samma tabell återfinnas också uppgifter angående beräknade kostnader för arvoden åt läkare, bibliotekarier och rektors skrivbiträden. Härvidlag har överstyrelsen utgått från de arvoden, som nu äro fastställda för seminarier av olika omfattning.

Kostnader för uppvärmning, belysning m. m.

I sista kolumnen av tabellen i fråga hava införts uppgifter angående de beräknade kostnaderna för de ändamål, som tillgodoses från de omkostnadsstater, som fastställas för de olika seminarierna. Nödiga modifikationer ha därvid vidtagits i jämförelse med de stater, som nu gälla. Då de största posterna i dessa omkostnadsstater avse utgifter för uppvärmning, belysning och renhållning, kunna givetvis några större besparingar icke här göras beträffande de seminarier, som skola bibehållas, utan de egentliga besparingarna i detta hänseende vinnas genom indragning av vissa seminarier.

Översiktstabell.

De olika utgiftsposter för folkskoleseminarierna, som överstyrelsen hittills avhandlat, äro sammanförda i efterföljande översiktstabell.

1	2	3	4	5	6
Seminarier	Grundlön Kronor	Timlärare och vikarier Kronor	Övriga arvoden Kronor	Omkostnads- stat Kronor	Summa Kronor
Linköping	113,810	14,100	3,900	31,600	163,410
Karlstad	116,300	12,630	3,900	34,200	167,030
Umeå	116,300	12,630	3,900	37,000	169,830
Luleå	116,300	12,630	3,900	37,000	169,830
Stockholm	84,850	17,150	3,350	28,600	133,950
Lund	86,200	15,630	3,350	31,000	136,180
Uppsala	83,320	14,900	3,350	33,500	135,070
Göteborg	83,320	17,980	3,350	31,000	135,650
Falun	94,470	13,540	3,350	33,500	144,860
Kalmar	64,910	8,275	2,300	21,500	96,985
Växjö	65,360	8,440	2,300	22,500	98,600
Summa kronor	1,025,140	147,905	36,950	341,400	1,551,395

De utgifter, som angivas i översiktstabellen, äro sådana, som pläga bestridas från det i riksstaten upptagna ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna, posten Folkskoleseminarierna.

Från nämnda anslag bestridas jämväl vissa andra kostnader för folkskoleseminarierna. Bland sådana må först nämnas kostnaderna för provårskurserna vid seminarierna i Stockholm och Göteborg. Dessa kunna i runt tal beräknas till 20,000 kronor. Vidare märkas utgifter för arvodesförhöjning åt seminarievaktmästare, som kunna beräknas till 7,000 kronor. Slutligen pläga från reservationsanslaget anvisas medel för bestridande av vissa mera tillfälliga behov.

Andra utgifter att bestridas från reservationsanslaget.

Utom beträffande ungefär halva kostnaden för provårskurserna äro några särskilda belopp för ifrågavarande olika ändamål icke för närvarande upptagna i riksstaten, utan de tillgodoses genom besparingar å reservationsanslaget. Då, med hänsyn till de gjorda beräkningarnas karaktär att ligga i överkant, även å det anslag överstyrelsen föreslår reservationer skulle komma att uppstå, anser överstyrelsen, att samma ordning allt fortfarande bör tillämpas.

Under den i riksstaten upptagna rubriken »Folkskoleseminarierna» skulle alltså behöva upptagas den i tabellen angivna slutsumman eller i avrundat tal 1,550,000 kronor.

Sammanfattning och ändringar.

Att erhålla en exakt jämförelse med de kostnader för här ifrågavarande ändamål, som erfordras enligt nu gällande organisation, är icke möjligt. Det är att märka, att kostnaderna för lärarlöner för närvarande betydligt minskas till följd därav, att åtskilliga ordinarie tjänster i förbänd på omorganisationen äro vakanssatta och uppehållas genom vikarier. Överstyrel-

sen vill emellertid ändock söka åstadkomma en beräkning angående den minskning i de årliga kostnaderna, som kan tänkas uppstå vid ett genomförande av överstyrelsens organisationsförslag, och överstyrelsen vill därvid, när det gäller de närvarande kostnaderna först utgå från de utgifter, som enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning för budgetåret 1930/1931 under rubriken »Folkskoleseminarierna» utgått under nämnda budgetår. Beloppet för dessa utgifter utgör 1,728,387 kronor 73 öre eller i runt tal 1,728,400 kronor. Till detta belopp bör läggas det mesta av de utgifter, som utgått från det extra reservationsanslaget till studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m., enär de ändamål, som bekostas från detta anslag, hädanefter nästan helt och hållet skulle tillgodoses från det ordinarie reservationsanslaget. Utgifterna å nämnda extra reservationsanslag uppginge för budgetåret 1930/1931 till 66,927 kronor 20 öre eller i runt tal 67,000 kronor. Härifrån bör emellertid tagas ett belopp av i runt tal 4,700 kronor, som åtgått för en preparandkurs vid folkskoleseminariet i Luleå, och skulle det alltså återstå 62,300 kronor. Om denna summa lägges till den ovannämnda å 1,728,400 kronor, erhålles ett belopp av 1,790,700 kronor. Om från detta belopp drages det ovan angivna å 1,550,000 kronor, erhålles en skillnad av 240,700 kronor, vilken alltså skulle uttrycka den minskning i utgifterna för här ifrågakarande ändamål, som skulle uppstå efter ett genomförande av överstyrelsens organisationsförslag. I själva verket kommer dock minskningen att bli väsentligt större. Överstyrelsen har nämligen, såsom upprepade gånger angivits, ansett sig böra utgå ifrån att nästan all undervisning skulle bestridas av manliga lärare, fastän ett ej ringa antal kvinnliga lärare säkerligen kommer att finnas vid folkskoleseminarierna.

Vidare är att märka, att på grund av de provisoriska inskränkningar i seminarieorganisationen, som vidtagits, åtskilliga tjänster, såsom förut angivits, äro vakanssatta och antingen ej alls uppehållas eller uppehållas genom vikarier. För att få ett besked om huru mycket denna faktor inverkar, har överstyrelsen gjort en beräkning av de kostnader, som skulle uppstått, därest seminarierna varit i verksamhet i enlighet med de gällande staterna, staten för Strängnässeminariet frånräknad. Approximativt har överstyrelsen beräknat dessa kostnader till 1,863,000 kronor. Skillnaden mellan kostnaderna för den nuvarande och den av överstyrelsen föreslagna nya organisationen skulle alltså med utgångspunkt från denna beräkning bli 313,000 kronor. Ännu större skulle den blivit, om man vid beräkningen angående kostnaderna för den nuvarande organisationen liksom i fråga om överstyrelsens organisationsplan utginge ifrån att samtliga seminarier vore fullt utrustade med ordinarie lärare.

Till ytterligare belysning av frågan angående de besparingar, som skulle vinnas med överstyrelsens organisationsförslag, vill överstyrelsen göra ett par erinringar. Överstyrelsen har föreslagit, att ytterligare tre enkelseminarier, ett manligt och två kvinnliga, skulle nedläggas. Kostnaderna kunna för ett manligt enkelseminarium beräknas till 98,600 kronor och för ett kvinnligt till 96,985 kronor. Den här ifrågakarande inskränkningen i organisationen skulle alltså i och för sig kunna beräknas medföra en besparing av i runt tal 290,000 kronor. Överstyrelsens förslag innebär vidare, att vid fyradubbelseminarier skulle inrättas en tvåårig kurs i stället för en fyraårig samt att studentkursen i Växjö skulle nedläggas. Å andra sidan skulle studentkursen i Stockholm utvidgas till tvåårig. Nu senast angivna organisations-

förändringar skulle ensamt för sig kunna beräknas medföra en kostnadsminskning av i runt tal 100,000 kronor.

I det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna ingår i riksstaten under särskild rubrik ett anslag till stipendier åt elever vid folkskoleseminarier. Detta anslag upptages i innevarande budgetårs stat till 217,000 kronor. Överstyrelsen har beräknat, att anslaget i fråga efter ett fullständigt genomförande av överstyrelsens organisationsförslag skulle behöva uppgå till i runt tal 250,000 kronor, vilket alltså skulle innebära en ökning med 33,000 kronor. Det bör emellertid bemärkas, att man av skäl, som överstyrelsen i det föregående angivit, icke bör räkna med att klasserna i folkskoleseminarierna under de närmaste åren efter organisationens genomförande bliva fullt besatta, vadan stipendieanslaget icke förrän längre fram i tiden skulle behöva upptagas till ovan angivna belopp. Under de närmaste åren efter organisationens genomförande torde det icke komma att nämnvärt överstiga nu utgående belopp.

Elevstipendier.

I riksstaten ingår ett särskilt ordinarie förslagsanslag till ålderstillägg åt lärare vid folkskoleseminarierna. Enligt budgetredovisningen åtgick under budgetåret 1930/1931 för ifrågakvarande ändamål 203,745 kronor 55 öre, och anslaget är för innevarande budgetår beräknat till 200,000 kronor.

Ålderstillägg.

Några exakta beräkningar angående utgifterna för ålderstillägg, kunna givetvis icke på förhand göras, enär man ej känner, i vilken lönegrad de särskilda lärarna befinna sig. Överstyrelsen har gjort ett överslag även i förevarande hänseende, och därvid utgått ifrån att samtliga lärare skulle åtnjuta avlöning i näst högsta lönegraden. Beräkningarna hava givit till resultat en summa av i runt tal 152,000 kronor.

Ovan har angivits, att för närvarande åtgår för en preparandkurs vid folkskoleseminariet i Luleå ett belopp av i runt tal 4,700 kronor. Då en dylik kurs fortfarande synes behöfvig, bör anslag för ändamålet även för framtiden beräknas, och anledning till ändring i beloppet föreligger icke. Detta belopp synes böra utgå såsom särskilt extra anslag.

Andra anslag utanför det ordinarie reservationsanslaget.

Till hyresersättning till rektorerna vid vissa folkskoleseminarier upptages i riksstaten för innevarande budgetår ett extra anslag å 15,500 kronor. Anslaget behöver fortfarande utgå, och några skäl att nu föreslå ändring i beloppet föreligger icke.

Till lärarna vid folkskoleseminarierna i Stockholm och Göteborg utgå för närvarande hyresbidrag, och för ändamålet är i innevarande års riksstat upptaget ett extra förslagsanslag å 14,000 kronor. Även för detta ändamål behöver fortfarande anslag beräknas, vilket torde böra uppföras med oförändrat belopp.

Till de utgifter för folkskoleseminarierna, för vilka överstyrelsen hittills redogjort, komma vissa andra, som bestridas från anslag, vilka icke uteslutas avse folkskoleseminarierna. Överstyrelsen syftar här på kostnaderna för tillfällig löneförbättring, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg åt lärarpersonalen. Givetvis skola seminariernas lärare i förevarande hänseende fortfarande åtnjuta samma förmåner som andra statstjänstemän. På frågans nuvarande stadium har överstyrelsen icke ansett sig böra göra

Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg.

några förhandsberäkningar angående de utgifter det här gäller. Så mycket kan dock sägas att, om man utgår ifrån nu gällande grunder, dessa utgifter med hänsyn till den minskning av lärarpersonalen, som överstyrelsens förslag innebär, måste i väsentlig grad sjunka. Överstyrelsen har gjort ett överslag beträffande storleken av den minskning i de här ifrågavarande utgifterna, som kunde förväntas uppstå, och därvid kommit till det resultatet, att densamma approximativt skulle kunna uppskattas till inemot 150,000 kronor.

Statskontoret. *Statskontoret* har i sitt förutnämnda, den 18 december 1931 avgivna utlåtande över skolöverstyrelsens utredning, i vad denna avser folkskoleseminarierna, förklarat sig icke hava funnit anledning till annan erinran, än att den av skolöverstyrelsen beräknade minskningen, 150,000 kronor, i kostnaderna för tillfällig löneförbättring, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg åt lärarpersonalen enligt inom statskontoret gjorda beräkningar skulle bli något högre eller 160,000 kronor.

Departementschefen. Enligt de sakkunnigas organisationsförslag skulle för seminariets i Göteborg förändring till samseminarium krävas i *engångskostnader* ett belopp av 9,900 kronor.

I skolöverstyrelsens organisationsförslag ingår, att seminarierna i Lund, Karlstad och Umeå skulle förvandlas till samseminarier, och för detta ändamål skulle i engångskostnader erfordras respektive 18,600, 1,100 och 11,200 kronor eller tillhopa 30,900 kronor.

Då mitt organisationsförslag avser, att de nuvarande seminariebyggnaderna må kunna användas i det skick, vari de nu befinna sig, erfordras således för detta förslags genomförande intet anslag till engångskostnader. Visserligen ingår i mitt förslag, att folkskoleseminariet i Växjö, som nu är manligt, skulle förändras till kvinnligt samt utbyggas med en tvåårig studentkurs, men enligt vad jag från seminariets rektor Sam. Mårtenson inhämtat, kan en sådan förändring genomföras huvudsakligen genom en om-disponering av de nuvarande lokalerna, utan att något särskilt engångsanslag fördenskull är behövt. Sammalunda är förhållandet med seminariet i Stockholm. Under sådana förhållanden besparas, i jämförelse med de sakkunnigas förslag, 9,900 kronor och i jämförelse med skolöverstyrelsens 30,900 kronor.

Omkostnaderna för de nuvarande folkskoleseminarierna uppgingo enligt riksräkenskapsverkets redovisning för budgetåret 1930/1931 till 1,728,387 kronor.

Vad beträffar *årsomkostnaderna* för den seminarieorganisation, som skolöverstyrelsen föreslagit, har överstyrelsen beräknat först det erforderliga antalet rektorer, lektorer och övriga lärare samt därefter de behövliga beloppen för grundlöner, arvoden och omkostnadsstater, allt på sätt som synes å sid. 227—231. Därvid har överstyrelsen utgått ifrån att gymnastiklärarna vid de rent kvinnliga seminarierna och en av gymnastiklärarna vid varje dub-

belseminarium i Karlstad, Umeå och Luleå ävensom samtliga lärare i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål skulle vara kvinnliga. I övrigt har överstyrelsen, såsom hittills varit vanligt och i överensstämmelse med den i statsliggaren förefintliga redogörelsen för seminariernas stater, beräknat avlöningarna såsom för manliga lärare. Därigenom har slutsumman för avlöningarna tydligen kommit att ligga i överkant. Men med detta förfaringsätt har varit möjligt att, såsom överstyrelsen erinrar, från det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna bestrida kostnader för provårskurser i Stockholm och Göteborg, arvodesförhöjning åt seminarievaktmästare och vissa tillfälliga behov. Överstyrelsen har sammanfört ovan nämnda årsomkostnader i en översiktstabell (sid. 231), som slutar på en summa av 1,551,395 kronor, vilken avrundas nedåt till 1,550,000 kronor.

Vid en jämförelse mellan kostnaderna för de nuvarande seminarierna, studentkurser och parallellavdelningar inberäknade men beloppet för preparandkursen i Luleå frändraget, kommer skolöverstyrelsen till det resultatet, att kostnaderna för här ifrågakvarande ändamål skulle vid genomförande av överstyrelsens organisationsförslag minskas med 240,700 kronor. Hade de provisoriska inskränkningar i seminarieorganisationen, vilka under de senare åren vidtagits, icke kommit till stånd utan hade seminarierna varit i verksamhet enligt gällande stater, skulle kostnaderna uppgått till 1,863,000 kronor, och med utgångspunkt härifrån hade överstyrelsens organisationsförslag inneburit en kostnadsminskning av 313,000 kronor.

I 1931/1932 års riksstat är till elevstipendier vid folkskoleseminarierna upptaget ett ordinarie reservationsanslag å 217,000 kronor. Skolöverstyrelsen har beräknat, att detta anslag skulle behöva höjas med 33,000 kronor till 250,000 kronor, när överstyrelsens organisationsförslag blivit fullt genomfört, men förmenar, att utgifterna från anslaget under de närmaste åren efter organisationsförslagens genomförande icke komme att nämnvärt överstiga de nu utgående.

Vid beräkning av de ordinarie seminarielärarnas kontanta löner har överstyrelsen i det föregående räknat endast med grundlönerna. Till dessa komma ålderstillägg, för vilka ett särskilt ordinarie förslagsanslag å 200,000 kronor för budgetåret 1931/1932 är upptaget i riksstaten. För ålderstillägg utbetaltes under budgetåret 1930/1931 tillhopa 203,745 kronor 55 öre. Överstyrelsen har beräknat, att ålderstilläggen skulle med dess organisationsförslag och under antagande, att samtliga lärare befunne sig i näst högsta lönegraden, uppgå till i runt tal 152,000 kronor. På nämnda anslag skulle sålunda vinnas en besparing av omkring 52,000 kronor.

Vidare har överstyrelsen uttalat sig för att preparandkursen i Luleå skulle fortgå och att det för denna kurs erforderliga beloppet å 4,700 kronor skulle i riksstaten uppföras såsom ett särskilt extra anslag, ävensom att de nuvarande extra anslagen till hyresersättning åt rektorerna vid vissa folkskoleseminarier å 15,500 kronor och till hyresbidrag åt lärare vid folkskolesemi-

narierna i Stockholm och Göteborg å 14,000 kronor skulle fortfarande upptagas i riksstaten med oförändrade belopp.

Slutligen har överstyrelsen beräknat, att utgifterna för tillfällig löneförbättring, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg åt seminariernas lärarpersonal skulle enligt överstyrelsens organisationsförslag komma att minskas med ett belopp, som approximativt kunde uppskattas till 150,000 kronor. Häremot har statskontoret anmärkt, att sagda minskning skulle bli 160,000 kronor.

Den totala besparing, som skulle vinnas genom överstyrelsens förslag, komme enligt det föregående att uppgå till i runt tal 409,700 kronor eller, om statskontorets nyssnämnda beräkning inbegripes, 419,700 kronor.

Efter denna sammanfattande översikt över årsomkostnaderna, sådana dessa skulle ställa sig enligt skolöverstyrelsens organisationsförslag och beräkningar, övergår jag till de årsomkostnader, som skulle bli en följd av mitt organisationsförslag.

Enligt detta förslag skulle seminariernas antal nedbringas till 11. Av dessa skulle finnas två typer: dubbelseminarier med en fyraårig och en tvåårig kurs (studentkurs) samt enkelseminarium med en fyraårig kurs.

Av dubbelseminarier skulle finnas 6, och av enkelseminarier 5. För dessa seminarier skulle behövas 11 rektorer. I fråga om antalet ordinarie lektorer vid dubbelseminarium biträder jag skolöverstyrelsens förslag, att dessa skulle utgöra 6 och att den undervisning, som kräves utöver den de kunna bestrida, meddelas av timlärare. Vid enkelseminarium hava hittills 5 ordinarie lektorer varit anställda, och någon ändring härutinnan synes mig icke vara påkallad. Tillsammans skulle således 61 ordinarie lektorer vara behövliga. För varje övningsämne — teckning, musik, gymnastik med lek och idrott, manlig slöjd, kvinnlig slöjd, hushållsgöromål och trädgårdsskötsel — har hittills i enkelseminarium 1 ordinarie övningslärare varit anställd, dock med undantag därav, att ingen lärare i manlig slöjd funnits vid kvinnligt seminarium och ingen lärarinna i hushållsgöromål vid manligt seminarium. Jag finner icke skäl till ändring i detta avseende. Vad angår övningslärare vid dubbelseminarium har skolöverstyrelsen räknat med samma antal som vid enkelseminarium. Därutinnan följer jag överstyrelsen. Sammanlagda antalet övningslärare skulle sålunda bli: 11 i teckning, 11 i musik, 11 i gymnastik, 7 i manlig slöjd, 11 i kvinnlig slöjd, 4 i hushållsgöromål och 11 i trädgårdsskötsel; summa 66. Beträffande antalet övningsskollärare har skolöverstyrelsen föreslagit, att 7 ordinarie lärare skulle vara anställda vid sådant dubbelseminarium som ingår i min plan, emedan övningsskolan där behöver vara lika stor som vid de nuvarande dubbelseminarierna. Häremot har jag intet att erinra och har fördenskull räknat med 7 övningsskollärare vid varje dubbelseminarium. För enkelseminarium har jag behållit det nuvarande antalet 4 övningsskollärare. Sammanlagda antalet övningsskollärare skulle

alltså bliva 62. Enligt vad nu anförts skulle antalet ordinarie lärare vid folkskoleseminarierna efter mitt organisationsförslag bliva följande: 11 rektorer, 61 lektorer, 66 övningslärare och 62 övningsskollärare.

Vid beräkning av kostnaderna för *dessa lärares avlöning* har jag liksom skolöverstyrelsen räknat med att gymnastiklärarna vid de kvinnliga seminarierna ävensom alla lärare i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål skulle vara kvinnliga men i övrigt vid beräkningarna utgått ifrån att tjänsterna skulle hava manliga innehavare. Även jag har räknat endast med grundlöner.

Beräkning av kostnaderna för *timlärare och vikarier, arvoden åt läkare, bibliotekarier m. fl. samt av omkostnadsstaterna för uppvärmning, belysning, renhållning m. m.* har jag utfört med ledning av dels statsliggaren för budgetåret 1931/1932, dels skolöverstyrelsens beräkningar med hänsyn till dess organisationsförslag.

De beräknade kostnaderna för nu angivna ändamål framgå av följande tabell.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Seminarier	Grundlöner Kronor	Timlärare och vikarier Kronor	Övriga arvoden Kronor	Omkostnads- stater Kronor	Summa Kronor
Stockholm	84,850	17,150	3,350	28,600	133,950
Uppsala	83,320	14,900	3,350	33,500	135,070
Växjö	80,505	14,900	3,350	31,000	129,755
Lund	83,320	14,900	3,350	31,000	132,570
Göteborg	83,320	17,980	3,350	31,000	135,650
Umeå	80,505	14,900	3,350	33,400 ¹⁾	132,155
Linköping	65,360	8,440	2,300	22,500	98,600
Karlstad	65,360	8,440	2,300	22,500	98,600
Falun	64,505	8,275	2,300	22,500	97,580
Härnösand	65,360	8,440	2,300	22,500	98,600
Luleå	65,360	8,440	2,300	33,000 ²⁾	109,100
Summa	821,765	136,765	31,600	311,500	1,301,630

¹⁾ Summan höjd utöver 31,000 kronor med 2,400 kronor till värme, ljus, betjäning och renhållning.

²⁾ Summan höjd utöver 22,500 kronor med 10,500 kronor till värme, ljus, betjäning och renhållning.

Förestående utgifter 1,301,630 kronor skulle utgå från det i riksstaten upptagna ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna, posten Folkskoleseminarierna. Från samma post bestridas jämväl kostnaderna för

provårskurserna vid seminarierna i Stockholm och Göteborg, enligt skolöverstyrelsen uppgående till ett belopp av i runt tal 20,000 kronor, utgifter för arvodeshöjning åt seminarievaktmästare, av överstyrelsen beräknade till 7,000 kronor, samt utgifter för vissa tillfälliga behov. Detta har, såsom förut antytts, kunnat ske, emedan de förutnämnda beräkningarna legat i överkant. I likhet med skolöverstyrelsen anser jag, att samma ordning bör tillämpas allt fortfarande.

En jämförelse mellan nu utgående kostnader för de i det föregående angivna ändamål, med tillägg av de nuvarande kostnaderna för studentkurser och parallellavdelningar, och de kostnader för motsvarande ändamål, vilka betingas av mitt organisationsförslag, ger följande resultat:

Under budgetåret 1930/1931 utgingo

1) från ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna	kronor 1,728,387: —
2) från extra reservationsanslaget till stu- dentkurser och parallellavdelningar	» 62,227: — 1,790,614: —
Enligt mitt förslag skulle samtliga kostnader uppgå till . . .	1,301,630: —
	<u>Besparing kronor 488,984: —</u>

Utgår man, såsom skolöverstyrelsen ävenledes gjort, från det approximativt beräknade kostnadsbelopp å 1,863,000 kronor, som skulle uppkommit, därest de nuvarande seminarierna, det i Strängnäs undantaget, varit i verksamhet i enlighet med gällande stater, skulle besparingen enligt mitt förslag uppgått till 561,984 kronor.

Såsom skolöverstyrelsen omförmält, ingår i det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna en särskild post: *Stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna*. Denna post är upptagen i riksstaten för innevarande budgetår med 217,000 kronor, och är beräknad efter ett genomsnittsstipendium å 129 kronor per elev. Antalet elever enligt mitt organisationsförslag framgår av följande beräkning:

$$\begin{array}{rcl}
 6 \text{ dubbelseminarier: } & 6 \times (4 \times 28 + 2 \times 25) = & 972 \text{ elever} \\
 5 \text{ enkelseminarier: } & 5 \times 4 \times 28 = & 560 \text{ »} \\
 \hline
 & \text{Summa} & 1,532 \text{ elever}
 \end{array}$$

Stipendiebeloppet skulle således komma att utgöra $1,532 \times 129$ kronor = 197,628 kronor.

Då anslaget nu är kronor 217,000: —
och det behövliga stipendiebeloppet bleve » 197,628: —
skulle således här uppkomma en *besparing* av kronor 19,372: —

För *ålderstillägg* åt seminarielärare har skolöverstyrelsen med hänsyn till sitt organisationsförslag beräknat ett approximativt belopp å 152,000 kronor. I proportion därtill skulle enligt mitt organisationsförslag för samma ändamål krävas 121,845 kronor.

Från det ordinarie förslagsanslaget till *ålderstillägg* åt lärare vid folkskoleseminarierna utgingo under budgetåret 1930/1931 kronor 203,745: —
 Enligt mitt förslag skulle behövas » 121,845: —
 vadan här skulle uppkomma en *besparing* av kronor 81,900: —

Vad skolöverstyrelsen föreslagit rörande uppförande i riksstaten av ett extra anslag å 4,700 kronor till en preparandkurs vid folkskoleseminariet i Luleå samt beträffande kvarstående i riksstaten av dels ett extra anslag å 15,500 kronor till hyresersättning åt rektorerna vid vissa folkskoleseminarier, dels ock ett extra förslagsanslag å 14,000 kronor till hyresbidrag åt lärarna vid folkskoleseminarierna i Stockholm och Göteborg passar in även i det förslag till ny seminarieorganisation, som jag framlagt, varför jag biträder nämnda förslag.

Slutligen har skolöverstyrelsen approximativt beräknat den minskning i kostnaderna för *tillfällig löneförbättring, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg* åt seminariernas lärare för den händelse överstyrelsens organisationsförslag komme att genomföras och uppskattat denna minskning till inemot 150,000 kronor. Statskontoret har funnit, att denna siffra bör höjas till 160,000 kronor. Med det organisationsförslag jag framlagt skulle *besparingen* i berörda avseende bliva omkring 265,000 kronor.

Av det föregående erhålles följande jämförande *besparingstablå*.¹

	Enligt skolöverstyrelsens beräkning	Enligt min beräkning
	kronor	kronor
Avlöningar, arvoden m. m.	207,700	488,984
Elevstipendier		19,372
Ålderstillägg	52,000	81,900
Tillfällig löneförbättring m. m.	150,000	265,000
Summa besparingar	409,700	855,256
Lägges härtill den årliga besparing, som skulle vinnas genom småskoleseminariernas omorganisation och beräknats till	229,039	364,979
Skulle den totala besparingen på folk- och småskoleseminariernas omorganisation uppgå till	638,739	1,220,235
Eller i avrundade tal	639,000	1,220,000

¹ De sakkunniga ha icke lämnat några kostnadsberäkningar rörande folkskoleseminarierna.

I det föregående har jag redogjort för de kostnadsberäkningar, som utförts beträffande den nya seminarieorganisation, som enligt mitt förslag skulle upprättas till en början. Till de här beräknade kostnaderna komma kostnaderna för den kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor, vilken framdeles skulle inrättas. Huru stora dessa kostnader bliva kan icke nu angivas, men av den kostnadsberäkning, som skolöverstyrelsen lämnat rörande läraravlöningar m. m. för en fyraårig kurs och därjämte en tvåårig kurs för småskollärarinnor vid seminariet i Falun (sid. 231), framgår, att kostnaderna för en blivande kurs för småskollärarinnor icke komma att uppgå till något avsevärdare belopp.

Skulle mitt organisationsförslag komma att genomföras, bleve följden bland annat den, att ganska många av de nuvarande ordinarie seminarielärarna bleve obehövlige vid de nya seminarierna. Dessa lärare ha visserligen enligt gällande avlöningsförfattning (svensk författningssamling 1918, nr 662) skyldighet att låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet, men givet är, att tillräckligt antal befattningar, till vilka alla de ledigvordna lärarna skulle kunna överflyttas, icke finnas att tillgå genast och på en gång, utan att någon övergångstid kräves, under vilken nämnda överflyttning kan ske, allt eftersom tjänster bliva lediga för sådant ändamål. Då emellertid ifrågakommande lärare enligt nyssnämnda författning äga rätt att under tiden före deras förflyttning alltjämt åtnjuta sina avlöningsförmåner, torde vara nödvändigt, att de uppföras på en särskild övergångsstat, på vilken de få kvarstå, tills de hänvisats till ny befattning med den avlöning, som de lagligen äga uppbära, eller ock avgått med pension och att ett lämpligt förslagsanslag beredes, från vilket deras avlöning kan utbetalas. Huru stort detta anslag bör vara är omöjligt att nu beräkna. Den saken bör tydligen bliva föremål för en särskild undersökning något längre fram, då man lättare kan överblicka densamma.

E. Seminarieorganisationens genomförande.

I fråga om seminarieorganisationens genomförande yttrar skolöverstyrelsen inledningsvis:

Överstyrelsen har ovan flerstädes framhållit, att de faktorer, som påverka lärarbehovet icke äro konstanta och att det därför ligger i sakens natur, att organisationen av folkskoleseminarierna måste göras sådan, att möjligheter förefinnas att reglera utexaminationen med hänsyn till ifrågakommande fluktuerande förhållanden. Överstyrelsens förslag till definitiv organisation är också uppgjort med hänsyn härtill. Överstyrelsen har därvid anvisat de utvägar, som förefinnas inom denna organisation för eventuellt behövlige inskränkningar eller utvidgningar av utexaminationen. Överstyrelsen har vidare erinrat därom, att utexaminationstalen under de närmaste åren, om inga särskilda åtgärder vidtagas, äro lägre än de, som enligt vad nu beräknats skulle bliva i genomsnitt behövlige under 1930-talet, och att till följd

härav en brist på kompetenta folkskollärare torde uppkomma under nämnda år, men att därefter under tiden fram till år 1939 ett utnyttjande av seminarierna till deras fulla examinationskapacitet torde komma att innebära en för stor lärarproduktion.

Här nämnda förhållanden äro givetvis av betydelse, då det gäller att bestämma, såväl när seminarieorganisationen enligt föreliggande förslag bör träda i kraft, liksom också de särskilda övergångsanordningar, som kunna behöva vidtagas. Överstyrelsen är emellertid ännu ej beredd att avgiva förslag i berörda avseenden. Enligt överstyrelsens förmenande föreligga också särskilda skäl till någon tids uppskov med avgivande av dylikt förslag. Inom den allra närmaste tiden är överstyrelsen nämligen i stånd att förelbringa ytterligare utredning till belysning av ifrågavarande förhållanden.

Härom anför överstyrelsen följande:

Alltsedan år 1922 har överstyrelsen årligen i november eller december månad till Kungl. Maj:t avgivit underdånig framställning angående omfattningen av folkskollärarytbildningen under nästkommande budgetår och i samband därmed angående de anslag, som behöva äskas av riksdagen. Till grund för dessa framställningar, vilka även åberopats av de sakkunniga, ha legat utredningar angående lärartillgång och lärarbehov under den närmaste framtiden, vilka utredningar grundat sig på vissa från folkskolinspektörer och seminarierektorer införskaffade uppgifter. De från folkskolinspektörerna inhämtade upplysningarna ha avsett dels lärarantalet i rikets folkskolor den 1 november det löpande året, dels de sannolika förändringar i lärarbehovet det löpande och följande läsåret, vilka kunde föranledas av redan beslutade eller ifrågasatta organisationsförändringar ävensom av förändringar i lärjungeantalet. De från rektorerna vid folkskoleseminarierna införskaffade upplysningarna åter ha gällt den omfattning, vari de elever, som utexaminerats under det löpande och de två närmast föregående åren, den 15 oktober det löpande året vunnit anställning vid folkskola eller annan läroanstalt.

Nu har överstyrelsen även innevarande år infordrat uppgifter av här ifrågavarande art. Emellertid ha dessa uppgifter ännu ej hunnit av överstyrelsen bearbetas. (Överstyrelsen vill bland annat påpeka, att folkskolinspektörernas rapporter skulle till överstyrelsen ingivas senast den 10 november 1931.) Innan denna bearbetning slutförts, är överstyrelsen ej i stånd att med bestämdhet yttra sig angående det antal elever, som bör intagas i folkskoleseminarierna våren 1932 och följaktligen ej heller om seminarieorganisationen under budgetåret 1932/1933. Likaledes kan överstyrelsen, först då denna utredning slutförts, avgiva förslag angående de anslag till folkskoleseminarierna för budgetåret 1932/1933, som böra av riksdagen äskas.

Överstyrelsen vill dessutom tillägga, att enligt överstyrelsens förmenande uppgifter av ovannämnda art även under de närmast följande åren böra inhämtas och läggas till grund för åtgärder angående lärarproduktionen under övergångstiden.

Emellertid finner överstyrelsen det önskvärt, att man redan nu tar ställning till vissa frågor rörande den tidpunkt, då omorganisationen skall börja att träda i kraft och yttrar om denna tidpunkt:

Enligt överstyrelsens förslag skola seminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand, sedan de nedlagts som folkskoleseminarier, användas som småskoleseminarier. För att kunna bedöma, från vilken tidpunkt det sistnämnda kan bli förhållandet, bör man om möjligt redan nu avgöra, när avvecklingen av nämnda folkskoleseminarier kan påbörjas. Då emellertid de elever, som eljest skulle kunnat intagas i dessa seminarier, skulle beredas möjlighet att söka inträde vid något av de föreslagna samseminarierna i Lund, Karlstad och Umeå eller Luleå, så sammanhänger frågan om nedläggandet av förstnämnda seminarier med spörsmålet om den tidpunkt, då omorganisationen av sistnämnda seminarier till samseminarier skulle kunna påbörjas.

Man torde böra räkna med att riksdagens beslut angående den framtida seminarieorganisationen kan komma att bli fattat först långt fram på våren 1932. Nu skola emellertid enligt stadgan för statens folkskoleseminarier § 29 inträdesansökningar vara ingivna till vederbörande rektor senast den 10 maj det år, då inträde avses.

Därest nu riksdagen år 1932 fattade beslut om att nedläggandet av vissa seminarier och omorganisationen av vissa andra till samseminarier skulle påbörjas redan från och med nämnda år, skulle därefter vissa beslut — sedan överstyrelsen varit i tillfälle att avgiva yttrande — av Kungl. Maj:t fattas i ärendet, varefter med anledning därav verkställighetsåtgärder skulle vidtagas. Samtliga dessa omständigheter torde medföra, att det i varje fall är otänkbart, att de inträdessökande skulle kunna i någorlunda tillräcklig tid före den 10 maj hinna erhålla kännedom om vid vilka seminarier inträde kunde vinnas. För övrigt skulle även i andra avseenden svårigheter yppa sig för ett påbörjande av samseminarieverksamheten redan hösten 1932. Överstyrelsen är därför av den mening att ifrågavarande förändringar beträffande såväl nedläggande av vissa seminarier som omändring av andra icke böra påbörjas förrän år 1933.

I ännu ett avseende anser sig överstyrelsen redan nu kunna uttala sig rörande den tidpunkt, då omorganisationen skulle kunna träda i kraft. Det gäller de tvååriga studentkurserna och den kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, vilken skulle förläggas till seminariet i Falun. Sedan riksdagen fattat beslut om dessa kurser, skola för dem utarbetas och fastställas vissa författningsbestämmelser jämte tim- och kursplaner. Det är givetvis omöjligt, att detta skulle kunna ske så tidigt, att inträdesprövningar till kurserna i fråga skulle kunna anordnas före början av höstterminen 1932. Överstyrelsen förmenar alltså, att omorganisationen av studentkurserna till tvååriga liksom upprättande av nyssnämnda kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor icke kan påbörjas år 1932 utan tidigast år 1933.

*Departement-
schefen.*

Beträffande tidpunkten för den av skolöverstyrelsen föreslagna seminarieorganisationens ikraftträdande har överstyrelsen såsom sin mening uttalat, att omorganisationen icke bör påbörjas förrän år 1933. Giltigheten av de skäl överstyrelsen förebragt för denna sin mening synes mig icke kunna bestridas.

Vad överstyrelsen i nämnda avseende anfört finner jag vara i huvudsak tillämpligt även på mitt organisationsförslag. Härtill kommer dock, under förutsättning att detta förslag vinner bifall, att nya undervisningsplaner för

seminariernas såväl fyraåriga som tvååriga kurser måste utarbetas. Jag finner det sålunda, särskilt av detta skäl, omöjligt, att alla de ofrånkomliga förberedande åtgärderna skulle kunna medhinnas till höstterminens början 1932, och anser därför, att omorganisationen av folkskoleseminarierna kan påbörjas först under år 1933. Att närmare bestämma tiden för den nya seminarieorganisationens ikraftträdande torde böra ankomma på Kungl. Maj:t.

III. Folk- och småskoleseminarierna under läsåret 1932/1933.

Enär det av mig i det föregående framlagda förslaget rörande ny organisation av folk- och småskoleseminarierna icke är avsett att träda i kraft förrän vid höstterminens början 1933, krävas för dess genomförande inga kostnader under budgetåret 1932/1933. Det återstår mig således att framlägga förslag rörande folk- och småskoleseminarierna under sistnämnda budgetår.

A. Folkskoleseminarier.

1. *Seminariernas anordning under övergångstiden 1932/1933—1936/1937.*

I samband med skolöverstyrelsens framställning den 31 augusti 1931 angående äskanden rörande folkundervisningen, avsedda att föreläggas 1932 års riksdag, meddelade överstyrelsen, att överstyrelsen dåmera icke hunnit slutföra den av Kungl. Maj:t genom beslut den 3 juli 1931 anbefallda utredningen angående den framtida organisationen av folkskolläraryutbildningen i riket. I avvaktan på resultatet av sagda utredning fann sig överstyrelsen icke i stånd att vid nämnda tidpunkt framlägga slutgiltiga beräkningar rörande vissa anslagsbehov för folkskoleseminarierna under budgetåret 1932/1933.

Skolöversty-
relsen
10/11 1931.

Emellertid kunde överstyrelsen ej heller i sin framställning den 10 november 1931 med utredning och förslag angående den framtida organisationen av folkskolläraryutbildningen och småskolläraryutbildningen i riket framlägga något slutgiltigt förslag till genomförande av den av överstyrelsen ifrågasatta folkskoleseminarieorganisationen liksom ej heller till anslagsäskanden i fråga om folkskoleseminarierna för budgetåret 1932/1933. Här om anförde överstyrelsen bland annat följande.

Överstyrelsen hade i den föreliggande utredningen flerstädes framhållit, att de faktorer, som påverka lärarbehovet, icke vore konstanta och att det därför låge i sakens natur, att organisationen av folkskoleseminarierna måste göras sådan, att möjligheter förefunnes att reglera utexaminationen med hänsyn till ifrågavarande fluktuerande förhållanden. Överstyrelsens förslag till definitiv organisation vore också uppgjord med hänsyn härtill. Överstyrelsen hade därvid anvisat de utvägar, som förefunnes inom denna organisation för eventuellt behövliga inskränkningar eller utvidgningar av utexaminationen. Överstyrelsen hade vidare erinrat därom, att utexaminationstalen under de närmaste åren, om inga särskilda åtgärder vidtoges, bleve lägre än de, som enligt de framlagda beräkningarna skulle bliva i genomsnitt behövliga under 1930-talet, och att till följd härav en brist på kompetenta folkskollärare torde uppkomma under de närmaste åren, men att därefter under tiden fram till år 1939 ett utnyttjande av seminarierna till deras fulla examinationskapacitet torde komma att innebära en för stor lärarproduktion.

Här nämnda förhållanden vore givetvis av betydelse, då det gällde att bestämma, såväl när seminarieorganisationen enligt det framlagda förslaget borde träda i kraft, liksom också de särskilda övergångsanordningar, som kunde behöva vidtagas. Överstyrelsen vore emellertid ännu ej beredd att avgiva förslag i berörda avseenden. Enligt överstyrelsens förmenande föreläge också särskilda skäl till någon tids uppskov med avgivande av dylikt förslag. Inom den allra närmaste tiden vore överstyrelsen nämligen i stånd att förebbringa ytterligare utredning till belysning av ifrågavarande förhållanden. Överstyrelsen ville härom anföra följande.

Alltsedan år 1922 hade överstyrelsen årligen i november eller december månad till Kungl. Maj:t avgivit framställning angående omfattningen av folkskollärarytbildningen under nästkommande budgetår och i samband därmed angående de anslag, som behövde äskas av riksdagen. Till grund för dessa framställningar hade legat utredningar angående lärartillgång och lärarbehov under den närmaste framtiden, vilka utredningar grundat sig på vissa från folkskolinspektörer och seminarie-rektorer införskaffade uppgifter. De från folkskolinspektörerna inhämtade upplysningarna hade avsett dels lärarantalet i rikets folkskolor den 1 november det löpande året, dels de sannolika förändringar i lärarbehovet det löpande och följande läsåret, vilka kunde föranledas av redan beslutade eller ifrågasatta organisationsförändringar ävensom av förändringar i lärjungantalet. De från rektorerna vid folkskoleseminarierna införskaffade upplysningarna åter hade gällt den omfattning, vari de elever, som utexaminerats under det löpande och de två närmast föregående åren, den 15 oktober det löpande året vunnit anställning vid folkskola eller annan läroanstalt.

Överstyrelsen hade även år 1931 infordrat uppgifter av här ifrågavarande art. Emellertid hade dessa uppgifter ännu ej hunnit av överstyrelsen bearbetas. (Överstyrelsen ville bland annat påpeka, att folkskolinspektörernas rapporter skulle till överstyrelsen ingivas senast den 10 november 1931.) Innan denna bearbetning slutförts, vore överstyrelsen ej i stånd att med bestämdhet yttra sig angående det antal elever, som borde intagas i folkskoleseminarierna våren 1932 och följaktligen ej heller om seminarieorganisationen under följande läsår. Likaledes kunde överstyrelsen, först då denna utredning slutförts, avgiva förslag angående de anslag till folkskoleseminarierna för budgetåret 1932/1933, som borde av riksdagen äskas.

Överstyrelsen ville dessutom tillägga, att enligt överstyrelsens förmenande uppgifter av ovannämnda art även under de närmast följande åren borde inhämtas och läggas till grund för åtgärder angående lärarproduktionen under övergångstiden.

Sedan överstyrelsen slutfört ovannämnda utredning, har överstyrelsen nu i skrivelse den 20 november 1931 dels framlagt resultatet av denna, dels ock avgivit förslag angående de anslag till folkskoleseminarierna för budgetåret 1932/1933, vilka böra av riksdagen äskas. Överstyrelsen yttrar sig först om nämnda utredning angående lärarbehovet och angiver i samband därmed, huru överstyrelsen tänkt sig seminariernas anordning under övergångstiden 1932/1933—1936/1937.

De uppgifter, säger överstyrelsen, som denna gång legat till grund för utredningen, skilja sig så till vida från de under tidigare år införskaffade,

Skolöverstyrelsen
20/11 1931.

att överstyrelsen nu ej behövt begära upplysningar angående de sannolika förändringarna i lärarbehovet under den närmaste tiden. Dylika uppgifter ha nämligen, såsom framhållits i överstyrelsens ovannämnda framställning den 10 november 1931, erhållits från inspektörerna så sent som i september innevarande år. Däremot har överstyrelsen från samtliga statens folkskolinspektörer, Stockholms folkskoledirektion och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse infordrat uppgifter angående lärarförhållandena i rikets folkskolor den 1 november 1931. Likaledes har överstyrelsen från vederbörande rektorer vid statens folkskoleseminarier inhämtat upplysningar rörande den omfattning, vari de åren 1929, 1930 och 1931 utexaminerade eleverna vunnit anställning vid folkskola eller annan läroanstalt den 15 oktober 1931.

Antal lärar-
tjänster;
lärartillgång
och lärar-
behov.

Beträffande antalet lärartjänster, lärartillgång och lärarbehov anför överstyrelsen:

Inspektörernas rapporter i september avsågo dels uppgifter om lärarantalet vid slutet av vårterminen 1931, dels beräkningar rörande det antal lärare, som kunde komma att vara anställda vid slutet av vårterminerna under de följande åren till och med år 1939. De nu avlämnade uppgifterna avse, som nämnt, lärarantalet den 1 november innevarande år och komplettera sålunda de försnämnda siffrorna.

Såsom framhållits i ovannämnda utlåtande den 10 november 1931, utgjorde antalet ordinarie och extra ordinarie lärartjänster vid slutet av vårterminerna 1930 och 1931 respektive 14,650¹⁾ och 15,082²⁾ och beräknades av inspektörerna vid slutet av vårterminen 1932 bliva 15,360. Motsvarande antal var enligt inspektörernas rapporter föregående år 14,935 den 1 november 1930. Enligt nu lämnade uppgifter utgjorde antalet lärartjänster den 1 november 1931 15,229. Ökningen från slutet av vårterminen till den 1 november blev sålunda år 1930 285 och år 1931 147, under det att ökningen från den 1 november till slutet av läsåret blev 147 sistlidna läsår och beräknas bli 131 innevarande läsår.

Vad så angår tillgången på lärarkrafter, vill överstyrelsen erinra där- om, att överstyrelsen i de utlåtanden överstyrelsen avgav under de närmaste åren före 1930, hade anledning framhålla, att uppgifterna från de olika inspektionsområdena visade, att inga större svårigheter mött att erhålla kompetenta vikarier såväl å vakanta tjänster som vid fall av tjänstledighet. Sistlidna år hade förhållandena emellertid börjat ändra sig. Överstyrelsen framhöll då, att enligt inspektörernas rapporter i ett flertal fall till vikarier för tjänstlediga lärare måst antagas antingen icke kompetenta personer eller pensionerade lärare, då försök, som gjorts att erhålla yngre examinerad lärarkraft, misslyckats. Under det att 1929 års uppgifter visat, att 22 av de vikarier, som tjänstgjorde å 350 vakanta tjänster och för 678 tjänstlediga lärare, antingen icke innehade föreskriven kompetens (13) eller vore pensionerade folkskollärare (9), inneburo 1930 års uppgifter, att av vikarierna å 366 vakanta tjänster och för 714 tjänstlediga lärare ett antal av 50 antingen vore icke kompetenta (33) eller pensionerade lärare (17). Av nu föreliggande rapporter framgår, att svårigheten att skaffa kompetenta vikarier i år är större än i fjol. Av de vikarier, som den 1 november tjänstgjorde å 400 vakanta tjänster och för 670 tjänstlediga lärare, innehade nämligen 77 antingen icke föreskri-

¹⁾ Grafiskt interpolerat värde.

²⁾ Enligt inspektörernas uppgifter av den 15 september 1931.

ven kompetens (57, varav 52 småskollärarinnor) eller voro pensionerade folkskollärare (20), varjämte en extra ordinarie folkskollärarinnetjänst uppehölls av en småskollärarinna. Sammanlagda antalet av icke kompetenta eller pensionerade, som uppehöll folkskollärartjänster, var således 78. Icke mindre än 16 inspektörer betona också svårigheten att för kortare vikariat erhålla kompetenta, ej pensionerade folkskollärare. Några inspektörer tillägga, att samma svårigheter visat sig i fråga om längre vikariat.

Vad därefter vidkommer de från seminarierektorerna ingångna upplysningarna angående de åren 1929, 1930 och 1931 utexaminerade lärarnas anställningsförhållanden, torde det böra erinras därom, att uppgifterna i likhet med föregående år hänföra sig till tidpunkten den 15 oktober, varigenom i möjligaste mån undgåts den felkälla, som värnpliktstjänstgöringen utgör.

I fråga om de år 1928 och tidigare utexaminerade lärarna har det — liksom i motsvarande fall under föregående år — ansetts möta svårigheter att underkasta jämväl dessa årsklasser samma detaljerade undersökning som de senare utexaminerade. I detta avseende vill överstyrelsen framhålla, att en (i överstyrelsens framställning den 10 november 1931 åberopad) våren 1931 efter samma grunder verkställd undersökning, avseende tidpunkten den 15 mars, gav till resultat, att av de år 1928 utexaminerade lärarna 3 manliga och 1 kvinnlig, sammanlagt 4, då icke hade erhållit anställning, mot tillsammans 16 av årgången 1927 vid motsvarande undersökning den 15 mars 1930. Då dessa siffror visa fallande tendens och då utav ovannämnda 4 lärare (av årgången 1928) samtliga tidigare innehaft anställning under längre tid, har överstyrelsen ansett sig vid nu föreliggande överväganden kunna lämna sagda årsklass å sido.

Resultatet av den nu förebragta utredningen angående de åren 1929, 1930 och 1931 utexaminerade lärarnas anställningsförhållanden den 15 oktober 1931 framgår av nedanstående tablå.

Examensår	Ut-examine-rade	Ordinarie	Extra ordinarie	Vika-rier	An-ställ-ning vid skola av annat slag	Ej sökt anställning på grund av			Ar-bets-lösa	Döda	Upp-gift sak-nas
						värn-plikt	äk-ten-skap	annan anled-ning			
<i>Manliga lärare.</i>											
1929	393	155	101	113	6	—	—	5	3	4	6
1930	258	45	64	110	6	9	—	5	5	1	13
1931	264	5	53	132	4	54	—	5	3	—	8
Summa	915	205	218	355	16	63	—	15	11	5	27
<i>Kvinnliga lärare.</i>											
1929	219	73	74	49	4	—	6	3	1	1	8
1930	160	26	74	51	—	—	3	3	1	1	1
1931	162	2	64	84	2	—	—	4	3	—	3
Summa	541	101	212	184	6	—	9	10	5	2	12

Av tablan samt av andra uppgifter, som stått till överstyrelsens förfogande, framgår bland annat följande.

Av de år 1929 utexaminerade lärarna redovisas den 15 oktober 1931 3 manliga och 1 kvinnlig, tillsammans 4, vara utan sökt anställning. Föregående höst utgjorde totala antalet arbetslösa av denna årsklass 14, varjämte 19 av värnplikt voro hindrade att söka anställning. Samtliga de den 15 oktober 1931 av denna årsklass arbetslösa lärarna hava tidigare innehaft anställning. Beträffande längden av denna föreligga uppgifter endast i fråga om tre av nämnda lärare. Dessa ha innehaft dylik anställning i medeltal manliga under $8\frac{1}{2}$ veckor, kvinnliga under 2 veckor. Uppgifter saknas helt beträffande 6 manliga och 8 kvinnliga lärare.

Vad angår de år 1930 utexaminerade inhämtas, att 5 manliga och 1 kvinnlig lärare, tillsammans 6, förgäves sökt anställning, varjämte 9 av värnplikt voro hindrade att söka plats. Föregående höst uppgavos av årsklassen 1930 7 manliga och 2 kvinnliga, tillsammans 9, vara utan sökt anställning, varjämte 68 av värnplikt voro hindrade att söka. Av de vid senaste undersökningstillfället arbetslösa lärarna hava samtliga 5 manliga lärare tidigare innehaft anställning under längre eller kortare tid. Beträffande 13 manliga och 1 kvinnlig saknas helt uppgifter.

Beträffande slutligen de år 1931 utexaminerade eleverna uppgivas 3 manliga och 3 kvinnliga, tillsammans 6, vara utan sökt anställning, varjämte 54 av värnplikt voro hindrade att söka plats. Uppgifter saknas i fråga om 8 manliga och 3 kvinnliga lärare.

Sammanlagda antalet lärare, vilka icke innehade anställning vid nu ifrågavarande tidpunkt, utgör av de tre årsklasser, varom här är fråga. 11 manliga och 5 kvinnliga eller i allt 16. Motsvarande siffra utgjorde vid fjolårets undersökning 29 manliga och 4 kvinnliga, tillsammans 33 lärare. Innevarande år hava 63 lärare av värnplikt varit hindrade att söka anställning, år 1930 uppgick denna grupp till ett antal av 92. Totala antalet lärarkrafter, som vid inträffande vakans eller ledighet kan anses disponibelt under läsåret, utgör alltså $16 + 63 = 79$ mot föregående år $33 + 92 = 125$.

I fråga om fördelningen å olika seminarier av de elever, som enligt rektorernas rapporter ej vunnit anställning den 15 oktober 1931, må följande anföras. Från Lunds seminarium redovisas alltför ett — relativt sett — stort antal arbetslösa, nu 5 av 16 för hela riket, d. v. s. liksom tidigare ungefär en tredjedel av totalantalet. Absoluta antalet arbetslösa från nämnda seminarium har dock minskats från 11 föregående år. Stockholms seminarium redovisar ett lika stort antal arbetslösa som Lunds seminarium, men härvid är att märka, att av de 5 arbetslösa från förstnämnda seminarium 3 sökt anställning endast i hemstaden eller dess närmaste omgivning. Övriga arbetslösa fördela sig med 3 på Göteborgs och en på vardera av seminarierna i Strängnäs, Linköping och Växjö. Den från sistnämnda seminarium utexaminerade elev, varom här är fråga, har dock sökt anställning endast i Göteborg. — Av de vid seminarierna i Uppsala, Karlstad, Härnösand, Luleå, Skara, Falun, Kalmar, Landskrona och Umeå utexaminerade eleverna hava alla, för vilka uppgifter föreligga, erhållit anställning.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, saknades enligt inspektörernas rapporter den 1 november 1931 i 78 fall kompetenta personer för uppehållande av lärarbefattningar. Å andra sidan vore enligt semi-

narierektorernas uppgifter 16 av de under åren 1929—1931 utexaminerade lärare, vilka sökt anställning, utan sådan den 15 oktober 1931. Den bristande överensstämmelsen mellan dessa uppgifter kan givetvis i någon mån ha sin förklaring i de olika tidpunkter rapporterna avse. Huvudorsaken till divergensen mellan uppgifterna är emellertid säkerligen den brist på rörlighet, som i viss mån utmärker och måste utmärka den kår, som rekryterar speciellt vikariatet. Man kan nämligen icke beräkna, att en person reser lång väg från hemorten för att uppehålla ett vikariat, därest detta ej är något så när långvarigt; avlöningen skulle eljest i åtskilliga fall ej ens räckta till att täcka resekostnaderna. Till belysning av detta förhållande må erinras därom, att enligt rektorernas uppgifter endast 39 av de under åren 1929—1931 utexaminerade lärarna den 15 oktober 1931 innehade vikariat för kortare tid än en termin.

Det sagda innebär med andra ord, att ett visst överskott på lärarkrafter alltid måste förefinnas, om det normala behovet av vikarier skall kunna tillgodoses. Därest detta överskott är mycket litet, blir följden, att i vissa delar av landet en faktisk brist på kompetenta lärarkrafter kommer att visa sig.

Att innevarande läsår en sådan brist föreligger bekräftas även av upplysningar, som inhämtats från den av Sveriges allmänna folkskolläraryörening anordnade platsförmedlingsbyrån. Enligt dessa upplysningar voro den 1 november 1931 hos byrån endast 2 manliga och 3 kvinnliga folkskollärare anmälda såsom sökande anställning. Av dessa komma 3 på Stockholms stad, medan 1 lärare finnes anmäld från vart och ett av Stockholms och Kopparbergs län. Den 1 november 1929 var antalet platssökande 98, därav 71 manliga och 27 kvinnliga lärare. Den 1 november 1930 var antalet 13, samtliga manliga. De 5, som sökte anställning den 1 november 1931, voro utexaminerade en vardera av åren 1890, 1915, 1925, 1929 och 1931. Av de tre folkskollärarinnorna voro två gifta och hade meddelat, att de sökte plats helst i Stockholm och dess närmaste omgivning. — Vidare har från platsförmedlingsbyrån inhämtats, att byrån under tiden den 16 mars — den 31 oktober 1931 förmedlat 58 manliga och 44 kvinnliga, sammanlagt 102, platser samt att 59 platser ej kunnat förmedlas, på grund av att inga lärare funnos lediga. Vidare har det meddelats, att klagomål inkommit från såväl landsbygd som städer rörande svårigheten att erhålla kompetenta vikarier.

I sin skrivelse den 2 december 1930 har överstyrelsen, med ledning av den då verkställda undersökningen angående lärarbehovet under de närmast följande åren, beräknat, att vid slutet av läsåret 1930/1931 en brist av omkring 25 lärare skulle förefinnas. Vid mitten av vårterminen 1931 verkställde överstyrelsen, såsom ovan påpekats, en förnyad undersökning rörande de åren 1928, 1929 och 1930 utexaminerade elevernas anställningsförhållanden, i syfte att erhålla hållpunkter för bedömande av spørsmålet om efterfrågan å lärare under pågående läsår. Vid berörda undersökning uppgåvos 22 manliga och 3 kvinnliga lärare vara utan sökt anställning. Allenast 3 lärare voro av värnplikt förhindrade att söka anställning. Jämföras dessa siffror med de för den 15 oktober 1930 föreliggande, visar det sig, att de vid sistnämnda tidpunkt disponibla 125 lärarna 97 (125 — 28) erhållit anställning. I verkligheten erfordrades givetvis jämväl efter den 15 mars intill läsårets slut ytterligare ett antal vikarier, och den av överstyrelsen i ovannämnda skrivelse den 2 december 1930 angivna bristen av

25 synes med hänsyn härtill kunna anses vara en något så när rimlig förutberäkning. I varje fall är det tydligt, att det överskott på folkskollärare, som tidigare förefunnits, vid nämnda tidpunkt helt försvunnit och att en tendens till brist började göra sig gällande. Överstyrelsen har också vid flera tillfällen framhållit, att en brist vore att förvänta vid slutet av läsåret 1930/1931. Att denna brist under de närmaste åren kommer att ökas, synes också otvivelaktigt. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra därom, att enligt den av byråchefen Göransson gjorda beräkning av lärarbehovet, för vilken redogjorts å sid. 61 i överstyrelsens utlåtande den 10 november 1931, under innevarande läsår ett tillskott av 685 nya lärare behöves för att täcka behovet på grund av dels avgång, dels ökning i antalet lärartjänster. Nu utgjorde de sistlidna vårtermin utexaminerade folkskollärarna sammanlagt 426. Av dessa kommer emellertid en del, enligt vad erfarenheten visar, icke att rekrytera folkskollärarkåren utan i stället omedelbart övergå till andra banor. På grund av vunna erfarenheter beräknar överstyrelsen detta antal till 12. Det återstående antalet lärare, som var disponibelt för folkskollärartjänster, var således 414. Därest man vidare icke räknar med att någon brist förelåg vid slutet av vårterminen 1931 utan för säkerhets skull utgår från att varken brist eller överskott förefanns, skulle alltså för täckande av behovet av lärare inom folkskolan under innevarande läsår behövas 271 fler lärare än som nu finnas tillgängliga. De inkomna rapporterna, för vilka ovan redogjorts, bekräfta, att en brist föreligger, och synes i fråga om dennas storlek visa i samma riktning som den ovan gjorda beräkningen.

På enahanda sätt kan man beträffande läsåret 1932/1933 göra följande beräkning. Drages nyssnämnda brist av 271 från det antal lärare, som kan beräknas tillföras folkskollärarkåren på grund av utexamination vårterminen 1932, d. v. s. 422 (434 — 12), skulle för läsåret 1932/1933 endast 151 nya lärare bli disponibla. Då behovet kan beräknas till 495, skulle vid slutet av läsåret föreligga en brist på 344. Därest i fråga om intagningen av elever vid seminarierna år 1932 ingen sådan förändring vidtages, som kan medföra en ökning av utexaminationen år 1933, skulle — såsom framgår av tabellen å sid. 251 — på samma sätt vid slutet av läsåret 1933/1934 föreligga en brist på 279. Med de i tabellen angivna examinationstalen, till vilka överstyrelsen nedan återkommer, synes bristen icke komma att avvecklas förrän under de sista åren av innevarande årtionde.

Folkskole-
seminarie-
organisatio-
nen under
läsåren
1932/1933 —
1936/1937.

Angående folkskoleseminarieorganisationen under läsåren 1932/1933—
1936/1937 yttrar överstyrelsen:

I sin framställning av den 10 november 1931 har överstyrelsen flerstädes betonat vanskligheten av alla förutberäkningar på här ifrågavarande område. Överstyrelsen vill ånyo understryka denna synpunkt. I varje fall synes det emellertid vara klart, att en stor lärarbrist kan förväntas uppkomma under den närmaste tiden. Under sådana förhållanden har överstyrelsen ansett sig böra taga under övervägande, om ej en utökning av examinationen bör åstadkommas. Då emellertid nämnda brist efter allt att döma under de senare åren av 1930-talet kommer att förbytas i ett överskott, har överstyrelsen funnit sig särskilt böra pröva, om ej åtgärder kunna vidtagas, som medföra en sådan förskjutning i examinationstalen, att dessa ökas under de närmaste åren och minskas under senare delen av 1930-talet. Överstyrelsen har sålunda ansett sig böra undersöka, dels huru-

	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37
Överskott från föregående läsår	—	— 271	— 344	— 279	— 230	— 129
Antal utexaminerade närmast föregående vårtermin ¹⁾	426	434	463	394	476	440 (500)
Antal lärare, som kunna beräknas omedelbart övergå till andra verksamhetsgrenar . . .	12	12	12	12	12	12
För folkskolan disponibla lärare vid början av läsåret (= summan av uppgifterna i första och andra raden, minskad med uppgiften i tredje raden) . . .	414	151	107	103	234	299 (359)
Lärarbehov (enligt byråchefen Göranssons beräkningar) . . .	685	495	386	333	363	349
Beräknat överskott vid läsårets slut	— 271	— 344	— 279	— 230	— 129	—50 (+10)

¹⁾ Examinationstalen överensstämja ej med de i överstyrelsens utlåtande den 10 november 1931 omnämnda. De ovan angivna talen äro beräknade dels med ledning av nu tillgängliga uppgifter om elevantalet i seminarierna, dels på grund av vad överstyrelsen nu föreslår rörande intagningen av elever i seminarierna från och med år 1932.

vida man bör utöka examinationen åren 1933 och 1934 genom att på ett eller annat sätt bereda ett större antal studenter möjlighet till inträde vid folkskoleseminarierna, dels om man bör nedbringa examinationen år 1936 genom att minska intagningen år 1932 i första klassen av de fyraåriga linjerna.

Överstyrelsen vill då först till behandling upptaga sistnämnda spörsmål. Därvid vill överstyrelsen till en början erinra om fördelningen av antalet klassavdelningar vid de olika seminarierna innevarande läsår. Denna fördelning är följande:

seminariet i Strängnäs	1 klassavdelning
seminarierna i Kalmar, Landskrona, Skara och Härnösand varterdera	4 klassavdelningar
» » Stockholm, Växjö och Luleå	5 »
» » Linköping, Falun, Lund, Karlstad Umeå	6 »
» » Uppsala och Göteborg	7 »

Dubbelseminariernas klassuppsättning är följande:

Uppsala, Göteborg	2 I, 2 II, 2 III, 1 IV
Linköping, Falun, Karlstad	1 I, 1 II, 2 III, 2 IV
Lund	1 I, 2 II, 2 III, 1 IV
Umeå	2 I, 1 II, 2 III, 1 IV
Luleå	1 I, 2 II, 1 III, 1 IV.

Med hänsyn till vad överstyrelsen anfört i sin framställning den 10 november 1931, finner sig överstyrelsen nu icke behöva närmare motivera den uppfattningen, att den nuvarande seminarieorganisationen under läsåret 1932/1933 ej kan utnyttjas i hela sin omfattning. Tillfälliga indragningar av klassavdelningar äro sålunda påkallade även under nämnda läs-

är. Överstyrelsen är därvid av den meningen, att liksom innevarande läsår en inskränkning i antalet intagningsavdelningar med 5 lämpligen bör företagas. Detta innebär, att till klass I skulle år 1932, liksom innevarande år, intagas parallellavdelningar vid endast 3 dubbelseminarier. Vid övervägandet av spörsmålet, vilka seminarier böra drabbas av sådan inskränkning, håller överstyrelsen före, att seminarierna i Uppsala, Lund, Göteborg, Umeå och Luleå härvid böra främst ifrågakomma. Samtliga dessa seminarier hava, såsom ovan angivits, innevarande läsår allenast en avgångsklass. Däremot hava seminarierna i Linköping, Falun och Karlstad, vid vilka enligt överstyrelsens uppfattning sålunda två klassavdelningar skulle intagas år 1932, innevarande läsår två avgångsklasser. På så sätt skulle klassavdelningarnas totalantal vid varje dubbelseminarium bliva detsamma som innevarande läsår, vilket givetvis är önskvärt med hänsyn till att de vid seminarierna anställda ordinarie lärarna böra erhålla full sysselsättning.

Med den av överstyrelsen föreslagna intagningen skulle antalet klasser vid dubbelseminarierna läsåret 1932/1933 bliva följande:

Uppsala, Göteborg	1 I, 2 II, 2 III, 2 IV
Linköping, Falun, Karlstad	2 I, 1 II, 1 III, 2 IV
Lund	1 I, 1 II, 2 III, 2 IV
Umeå	1 I, 2 II, 1 III, 2 IV
Luleå	1 I, 1 II, 2 III, 1 IV.

Vad de hittillsvarande enkelseminarierna angår, är det en given sak, att elever böra intagas i klass I vid seminarierna i Stockholm, Växjö och Kalmar. Vidare böra ettåriga studentkurser alltjämt anordnas vid de två förstnämnda av dessa tre seminarier. Överstyrelsen är vidare av den uppfattningen, att man år 1932 i fråga om samtliga seminarier bör räkna med en intagning av 25 elever i varje klassavdelning, i likhet med vad fallet i regel varit under innevarande och närmast föregående år. Examinationen vid slutet av läsåret 1935/1936 skulle då, på grund av vad nu föreslagits beträffande intagningen i klass I vid dubbelseminarierna och vid nyssnämnda enkelseminarier, uppgå till cirka 340.

Emellertid måste man vid bedömandet av examinationens storlek vid nämnda tidpunkt taga hänsyn även till en annan faktor. Överstyrelsen anser sig nämligen böra räkna med att år 1936 elever utexamineras ej blott från de fyraåriga linjerna, i vilka intagning sker år 1932, utan även från de av överstyrelsen i dess framställning den 10 november 1931 föreslagna tvååriga linjerna. Såsom överstyrelsen nedan närmare skall visa, räknar överstyrelsen med att år 1936 utexamination kan äga rum från samtliga de 4 av överstyrelsen föreslagna tvååriga studentkurserna, men däremot icke från den tvååriga kursen för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. Från de fyra studentkurserna skulle således år 1936 utexamineras cirka 100 elever. Sammanlagda utexaminationen nämnda år skulle således, med hänsyn till vad nu anförts, bli cirka 440, varav cirka 280 manliga och cirka 160 kvinnliga elever.

Såsom framgår av det ovan anförda, har vid bestämmandet av detta examinationstal icke medräknats någon utexamination från de tre seminarier, som enligt överstyrelsens förslag successivt skulle nedläggas, nämligen seminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand. Då överstyrelsen nu till behandling upptager spörsmålet om intagningen av elever år 1932 i dessa seminarier, vill överstyrelsen redan från början framhålla, att

överstyrelsen anser sig böra taga under förnyat övervägande frågan om den tidpunkt, då avvecklingen av sagda seminarier skulle påbörjas.

I sin framställning den 10 november 1931 har överstyrelsen beträffande detta spörsmål bland annat framhållit, att det sammanhänger med frågan om den tidpunkt, då vissa andra seminarier kunde börja omorganiseras till samseminarier. De elever, som eljest skulle intagits i förstnämnda seminarier, skulle nämligen beredas möjlighet att söka inträde i något av sistnämnda samseminarier. Överstyrelsen har då uttalat den uppfattningen, att nämnda omorganisation av vissa seminarier till samseminarier och nedläggandet av vissa andra icke borde påbörjas samma år riksdagen fattat beslut om förändringarna, då det i så fall skulle visa sig svårt att i tillräckligt god tid medhinna vederbörliga åtgärder för att bringa beslutet i verkställighet. Överstyrelsen har därför som sin mening framhållit, att ifrågavarande förändringar icke borde påbörjas förrän år 1933.

Överstyrelsen finner alltjämt de anförda skälen tala för att omorganisationen av vissa seminarier till samseminarier ej bör påbörjas förrän sistnämnda år. Däremot kan överstyrelsen — då överstyrelsen nu haft anledning närmare överväga verkningarna på utexaminationen av att elever år 1932 intoges i klass I vid seminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand — icke vidhålla sin uppfattning rörande den tidpunkt, då nedläggandet av sagda seminarier skulle påbörjas. De elever, som intoges i dessa seminarier år 1932, skulle nämligen komma att utexamineras år 1936. Såsom ovan visats, har man emellertid att räkna med en utexamination från övriga seminarier vid nämnda tidpunkt av cirka 440. Med denna utexamination skulle enligt tabellen ovan under läsåret 1936/1937 större delen av den ovan omtalade lärarbristen kunna avvecklas. Utökas däremot examinationen år 1936 genom att nya elever intagas år 1932 i första klassen av de fyraåriga linjerna vid seminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand, skulle man — såsom framgår av de i sista kolumnen av tabellen inom parentes angivna siffrorna — ha anledning förvänta, att något överskott på lärare skulle uppkomma läsåret 1936/1937, och detta, även om man, såsom skett i nämnda tabell, beräknar en intagning av blott 20 elever vid vart och ett av sagda seminarier. Emellertid är detta överskott icke av den omfattning, att det i och för sig skulle kunna motivera, att man redan år 1932 påbörjar indragningen av *samtliga* de ifrågavarande seminarierna. Härtill kommer ännu en omständighet, som gör att överstyrelsen känner sig tveksam i fråga om en sådan åtgärd. Överstyrelsen syftar här på det förhållandet, att nedläggandet skulle avse två lärarinne- men blott ett lärarseminarium, varigenom proportionen mellan de år 1936 utexaminerade manliga och kvinnliga lärarna skulle bli mindre önskvärd. Särskilt starkt skulle disproportionen framträda därigenom, att bada de nämnda lärarinneseminarierna äro förlagda till södra och västra Sverige. Med hänsyn härtill har överstyrelsen tagit under övervägande, om ej vid ett av dessa seminarier elever borde intagas även år 1932. Ur småskoleseminarieorganisationens synpunkt är det emellertid särskilt angeläget, att seminariebyggnaden i Skara icke tages i bruk för folkskoleseminarier längre än som är absolut nödvändigt. På grund härav skulle ett bibehållande av klass I vid Landskrona folkskoleseminarium vara mera tillrådligt. Å andra sidan bör man taga i betraktande, att utexamination av folkskollärarinnor dock kommer att äga rum i Skåne under år 1936. Såsom överstyrelsen nedan kommer att föreslå, skulle nämligen från stu-

dentkursen vid seminariet i Lund nämnda år utexamineras ej blott manliga utan även kvinnliga elever.

Då överstyrelsen trots dessa överbäganden stannat för att föreslå, att indragningen av samtliga ifrågavarande tre seminarier skulle påbörjas år 1932, är orsaken härtill det överskott, som — såvitt överstyrelsen nu kan bedöma — torde uppkomma under de närmaste åren efter 1936. Givetvis kan överstyrelsen ej heller underlåta att taga någon hänsyn till önskvärdheten av att, så snart sig göra låter, kunna inrymma dubbla småskoleseminarier i de byggnader, som bliva lediga vid folkskoleseminariernas nedläggande. På grund av vad sålunda anförts, kan överstyrelsen nu icke tillråda, att nya elever intagas i folkskoleseminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand. Avvecklingen av dessa bör enligt överstyrelsens förmenande alltså påbörjas redan år 1932.

I detta sammanhang anser sig överstyrelsen även böra beröra frågan om tidpunkten för genomförandet i övrigt av den föreslagna omorganisationen av folkskoleseminarierna. Frågan har nämligen betydelse för utexaminationen under de närmaste åren och därmed även för spörsmålet, huruvida man bör utöka examinationen åren 1933 och 1934 genom att på ett eller annat sätt bereda ett större antal studenter möjlighet till inträde vid folkskoleseminarierna.

Överstyrelsen vill då först erinra därom, att överstyrelsen i sin framställning den 10 november 1931 uttalat den meningen, att intagningen av elever i de av överstyrelsen föreslagna nya tvååriga studentkurserna liksom i den tvååriga kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, vilken skulle förläggas till folkskoleseminariet i Falun, ej bör ske förrän år 1933. Överstyrelsen har ingen anledning att nu frångå denna uppfattning. Då sålunda de ettåriga studentkurserna år 1933 skulle ersättas med tvååriga, skulle år 1934 ingen utexamination äga rum från studentkurser. Det antal elever, som enligt tabellen ovan skulle utexamineras år 1934 (394) är alltså beräknat uteslutande med ledning av det nuvarande elevantalet i seminarierna. De elever, som intoges år 1933 i de tvååriga kurserna, skulle således utexamineras år 1935. Då man — såsom överstyrelsen framhållit i sitt utlåtande den 10 november 1931 — bör utgå ifrån att vid ett och samma seminarium ej böra finnas mer än två avgångsklasser, och då vid Uppsala och Göteborgs seminarier år 1935 komma att finnas tvenne avgångsklasser å de fyraåriga linjerna, anser överstyrelsen sig icke kunna tillstyrka, att tvååriga studentkurser inrättas vid dessa seminarier år 1933. Däremot möter intet hinder för att dylika kurser nämnda år inrättas vid seminarierna i Stockholm och Lund. Enligt överstyrelsens förslag av den 10 november 1931 skulle sistnämnda seminarium ombildas till samseminarium. Därest redan år 1933 såväl manliga som kvinnliga elever intoges i studentkursen vid seminariet i Lund, skulle följden — då seminariet i Stockholm är avsett endast för kvinnliga elever — bliva, att för manliga inträdessökande studenter endast en halv, men för kvinnliga 1 klassavdelning stode öppen. Överstyrelsen kan ej finna en dylik proportion rimlig. Överstyrelsen tänker sig därför, att år 1933 endast manliga elever skulle intagas i studentkursen vid Lunds seminarium. (Däremot borde givetvis nämnda år i första klassen å den fyraåriga linjen såväl manliga som kvinnliga elever intagas.) År 1935 skulle således en utexamination av cirka 50 studenter — hälften manliga och hälften kvinnliga — komma till stånd. Härtill skulle komma cirka

25 elever, utexaminerade från den tvååriga kursen vid seminariet i Falun. I tabellen ovan har examinationstalet 476 erhållits genom att till den utexamination av 401, som kan beräknas på grund av elevantalet innevarande termin å de fyraåriga linjerna, lagts nämnda antal av 75.

År 1934 synes intet hinder möta för igångsättande av samtliga de fyra tvååriga studentkurser, som överstyrelsen ansett böra komma till stånd. Likaledes bör från och med detta år såväl manliga som kvinnliga elever intagas i studentkursen vid seminariet i Lund. Däremot bör enligt överstyrelsens förmenande någon ny tvåårig kurs nämnda år ej påbörjas vid seminariet i Falun. År 1936 skulle nämligen, enligt vad ovan föreslagits, tvenne avgångsklasser finnas å de fyraåriga linjerna vid detta seminarium. Genom att först år 1935 igångsätta någon ny tvåårig kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, skulle man dessutom vinna, att man bleve i tillfälle att avvakta erfarenheterna från en fullständig dylik kurs, innan en ny sådan påbörjades.

Huru det, som här anförts angående de tvååriga kurser, i vilka elever skulle intagas år 1934, skulle påverka utexaminationen år 1936, är redan ovan omtalat.

År 1935 skulle elever intagas i alla tvååriga kurser, och år 1937 skulle för första gången utexamination äga rum från samtliga dessa kurser. Vid denna tidpunkt skulle även i övrigt omorganisationen, vad angår antalet klassavdelningar, vara fullt genomförd.

Slutligen må här tilläggas, att överstyrelsen — såsom ovan nämnts — beräknar, att ombildningen av seminarierna i Karlstad, Umeå och Luleå till samseminarier skulle påbörjas år 1933. Vid denna tidpunkt skulle vidare såväl i dessa seminarier som i seminariet i Linköping tvenne klassavdelningar intagas å den fyraåriga linjen. Däremot skulle från och med år 1933 vid seminarierna i Uppsala och Göteborg endast en avdelning intagas å nämnda linje. Eleverna i denna avdelning komma nämligen att utexamineras år 1937, då, enligt vad ovan sagts, elever även skulle utexamineras från den tvååriga linjen vid dessa seminarier.

I en överstyrelsens skrivelse bilagd tablå lämnas en översikt av huru klassavdelningarna — på grund av vad här anförts — skulle fördela sig vid de olika seminarierna. Överstyrelsen vill tillägga, att överstyrelsen med det sagda icke avsett att avgiva ett definitivt förslag till genomförandet av omorganisationen under åren från och med 1933. Överstyrelsen har endast velat lämna en framställning av huru överstyrelsen nu tänker sig saken. Överstyrelsen anser sig nämligen — såsom överstyrelsen redan förut haft tillfälle framhålla — böra även under närmast kommande år i november, respektive oktober inhämta uppgifter från folkskolinspektörer och seminariektorer samt därefter på grundval av dessa uppgifter avgiva definitivt förslag rörande omfattningen av folkskollärarytbildningen under de därpå följande åren.

Överstyrelsen går nu att till behandling upptaga spörsmålet, huruvida några åtgärder böra vidtagas för en utökning av examinationen åren 1933 och 1934 genom att på ett eller annat sätt bereda ett större antal studenter möjlighet till inträde vid folkskoleseminarierna. Överstyrelsen vill då först erinra därom, att enligt vad ovan framhållits några tvååriga studentkurser icke kunna påbörjas år 1932 och således ingen utexamination från dylika ske år 1934. Enligt ovan angivna förslag skulle ej heller från

ettåriga studentkurser någon utexamination ske år 1934, då från och med läsåret 1933/1934 dylika ettåriga kurser ej längre skulle finnas.

Överstyrelsen har i det föregående betonat, att en ganska avsevärd brist på lärarkrafter torde uppkomma under de närmaste åren. Även år 1930 räknade överstyrelsen med att en sådan brist skulle komma till stånd. Det nu tillgängliga nya materialet gör, att överstyrelsen har anledning antaga, att bristen kommer att bli betydligt större, än vad överstyrelsen år 1930 förmodade. Då föreslog överstyrelsen en ökning av utexaminationen år 1932 genom att under läsåret 1931/1932 50 fler studenter, än de som kunde intagas i studentavdelningarna vid seminarierna i Stockholm och Växjö, skulle beredas inträde vid folkskoleseminarierna. Med hänsyn till den väntade bristen på lärare synas i år ännu starkare skäl än år 1930 kunna anföras för en ökad intagning av studenter. Härvid synas dock följande förhållanden böra beaktas.

Av tabellen framgår, att bristen skulle göra sig starkast gällande under läsåret 1932/1933. Däremot skulle den från och med läsåret 1933/1934 — på grund av mindre lärarbehov — successivt minskas. De åtgärder, man nu kan vidtaga för att öka utexaminationen, skulle emellertid kunna leda till resultat först år 1933, alltså vid den tidpunkt, då bristen skulle börja minskas.

De i tabellen angivna siffrorna för lärarbehovet äro emellertid, såsom överstyrelsen tidigare upprepade gånger haft anledning betona, endast uttryck för en sannolik förutberäkning. Framför allt böra siffrorna ej uppfattas som absolut säkra tal för lärarbehovet under varje särskilt år. Sälunda torde förskjutningar från ett år till ett annat i åtskilliga fall komma att ske, såväl beträffande lärares avgång som i fråga om nytillkomna tjänster. Så kan man antaga, att vid en förefintlig lärarbrist, lärare, som uppnå pensionsåldern, ej komma att, såsom under de senare åren varit vanligt, avgå omedelbart efter fyllda 60 år utan få i enlighet med vad författningarna tillåta kvarstå ännu någon tid.

Men även om dessa förhållanden beaktas, torde bristen på lärarkrafter komma att göra sig gällande under så många år, att en utökning av examinationen kan synas motiverad.

Den åtgärd, överstyrelsen år 1930 föreslog i fråga om ökat inträde av studenter vid seminarierna, gick ut på en tillfällig ökning under läsåret 1931/1932 av antalet studentavdelningar med 2 — en för manliga och en för kvinnliga elever. Härigenom kunde nämligen utexaminationen år 1932 beräknas bliva ökad med 50. För överstyrelsen skulle det givetvis ligga närmast till hands att föreslå en liknande åtgärd även i år. En dylik provisorisk utökning av antalet studentavdelningar skulle dessutom under budgetåret 1932/1933 kunna ske med en betydligt mindre anslagsökning än den år 1930 ifrågasatta. Enligt överstyrelsens förmenande skulle de provisoriska studentkurserna kunna förläggas till två av de folkskoleseminarier, som enligt överstyrelsens förslag skulle successivt indragas. De inbesparingar, som skulle kunna göras genom indragningen av klass I vid dessa seminarier, skulle nämligen i stort sett bliva tillräckliga för täckandet av utgifterna för de provisoriska studentavdelningarna.

Kungl. Maj:t ansåg sig emellertid ej kunna biträda överstyrelsens år 1930 avgivna förslag om en provisorisk ökning av antalet studentkurser utan ansåg i stället, att i envar av avgångsklasserna i 5 manliga och 5 kvinnliga seminarier borde intagas 25 i stället för 20 elever (1931 års

statsverksproposition VIII sid. 610). Riksdagen biträdde Kungl. Maj:ts förslag (1931 års riksdags skrivelse nr 8 A punkt 193).

Överstyrelsen finner på grund härav den enligt överstyrelsens förmenande naturliga vägen för en ökad intagning av studenter vid folkskoleseminarierna år 1932 numera stängd. Härtill kommer det av överstyrelsen ovan påpekade förhållandet, att även med de examinationstal, som upptagas i tabellen, bristen på lärare mot slutet av 1930-talet kommer att försvinna och ersättas med ett överskott.

Under dessa omständigheter anser sig överstyrelsen nu ej böra föreslå några åtgärder till utökning av utexaminationen år 1933 genom att år 1932 bereda fler studenter än 50 inträde vid folkskoleseminarierna. Överstyrelsen vill emellertid tillägga följande.

Enligt stadgan för statens folkskoleseminarier § 34 mom. 2 ankommer det på vederbörande kollegium att inom de i samma paragraf mom. 2 angivna gränserna bestämma rörande intagningen vid seminariet. Nu har emellertid Kungl. Maj:t sedan en följd av år — bortsett från en inskränkning av det antal elever, som finge intagas i första klassen — för ett läsår i sänder bestämt, att nya elever icke måtte vinna inträde i andra, tredje och fjärde klasserna, dock med rätt för överstyrelsen att, där särskilda omständigheter prövades böra därtill föranleda, medgiva undantag från denna bestämmelse.

Därest samma anordning kommer till stånd även för läsåret 1932/1933 synes överstyrelsen, om så efter förnyad utredning skulle med hänsyn till den förefintliga bristen på lärare finnas påkallat, kunna medgiva intagning av lämpligt antal elever i tredje och fjärde klasserna.

Till överstyrelsens skrivelse var fogad en bilaga med tablåer över det av överstyrelsen föreslagna antalet klassavdelningar under läsåren 1932/1933—1936/1937. Ur denna bilaga må här återgivas tabblån över antalet klassavdelningar läsåret 1932/1933:

Skolöverstyrelsens
Tablå över antalet klassavdelningar.

Organisation enligt överstyrelsens förslag den 10 november 1931.	L ä s å r e t 1 9 3 2 / 1 9 3 3											
	Intagningsavdelningar				m.	kv.	m.	kv.	Avgångsavdelningar			
	1-årig kurs		m.	kv.					m.	kv.	1-årig kurs	
	m.	kv.										m.
<i>Seminarium med två 4-åriga linjer.</i>												
Linköping (M.)	2 I	—	—	—	II	—	III	—	2 IV	—	—	—
Karlstad (S.)	2 I	—	—	—	II	—	III	—	2 IV	—	—	—
Umeå (S.)	—	I	—	—	—	2 II	—	III	—	2 IV	—	—
Luleå (S.)	I	—	—	—	II	—	III	III	IV	—	—	—
<i>Seminarium med en 4-årig linje och en 2-årig studentkurs.</i>												
Stockholm (Kv.)	—	I	—	st.	—	II	—	III	—	IV	—	st.
Uppsala (M.)	I	—	—	—	2 II	—	2 III	—	2 IV	—	—	—
Lund (S.)	I	—	—	—	II	—	2 III	—	2 IV	—	—	—
Göteborg (M.)	I	—	—	—	2 II	—	2 III	—	2 IV	—	—	—
<i>Seminarium med en 4-årig linje och en 2-årig kurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor.</i>												
Falun (Kv.)	—	2 I	—	—	—	II	—	III	—	2 IV	—	—
<i>Seminarium med en 4-årig linje.</i>												
Kalmar (Kv.)	—	I	—	—	—	II	—	III	—	IV	—	—
Växjö (M.)	I	—	st.	—	II	—	III	—	IV	—	st.	—
<i>Nedläggas.</i>												
Härnösand (M.)	—	—	—	—	II	—	III	—	IV	—	—	—
Skara (Kv.)	—	—	—	—	—	II	—	III	—	IV	—	—
Landskrona (Kv.)	—	—	—	—	—	II	—	III	—	IV	—	—
Totalantal examensavdelningar	—	—	—	—	—	—	—	—	13	8	1	1

M. = seminarium med endast manliga (= m.) elever.

Kv. = " " kvinnliga (= kv.) elever.

S. = samseminarium.

I, II, III, IV = klasser i det 4-åriga seminariet.

st. = 1-årig studentkurs (upptagen som såväl intagnings- som avgångsavdelning).

St. = 2-årig " "

Sm. = " kurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor.

Mot vad skolöverstyrelsen föreslagit rörande seminarieorganisationen har undervisningsrådet Almqvist till överstyrelsens protokoll den 20 november 1931 avgivit följande yttrande:

Till skolöverstyrelsens yttrande den 10 november 1931 angående seminarieorganisationen har jag i särskilt yttrande uttalat den meningen, att folkskoleseminariet i Härnösand icke bör nedläggas.

På grund härav har jag icke kunnat biträda skolöverstyrelsens nu föreliggande förslag i vad detta berör avvecklingen av nämnda seminarium.

Skolöverstyrelsen har nu ånyo lämnat en redogörelse för *antalet lärartjänster, lärartillgången och lärarbehovet* för åren 1932/1933—1936/1937, stödd på nya beräkningar i sådant avseende (sid. 250—257). Mot denna redogörelse har jag intet att erinra.

Departementsschefen.

Därefter har överstyrelsen angivit, huru överstyrelsen med hänsyn till nämnda redogörelse samt till sitt den 10 november 1931 avgivna förslag till ny seminarieorganisation tänkt sig, att seminarierna skulle anordnas under läsåren 1932/1933—1936/1937, vilka år skulle utgöra den erforderliga övergångstiden till den nya organisationen. Överstyrelsen har därvid tagit hänsyn till den lärarbrist, som enligt de senaste beräkningarna redan uppkommit och fortfarande skulle uppkomma under de närmaste åren, samt tillsett, huru denna brist skulle kunna under övergångstiden avverkas.

Hur överstyrelsen tänkt sig *seminariernas anordning under läsåret 1932/1933* framgår av, bland annat, en utarbetad översiktstabla (sid. 258). Enligt denna tabla skulle 9 manliga och 5 kvinnliga avdelningar höstterminen 1932 intagas å de fyraåriga seminarielinjerna. Dessutom skulle vid samma tid intagas 2 ettåriga studentavdelningar, 1 manlig i Växjö och 1 kvinnlig i Stockholm. De 14 förstnämnda avdelningarna skulle komma att utexamineras vårterminen 1936 och de två sistnämnda vårterminen 1933. Folkskoleseminarierna i Landskrona, Skara och Härnösand skulle börja att avvecklas, varför dessa seminarier icke vidare skulle intaga nya elever. Mot sistnämnda anordning måste jag erinra, att folkskoleseminariet i Härnösand skulle enligt mitt förslag rörande seminariernas omorganisation fortsätta sin verksamhet, varför detta seminarium tydligen bör intaga nya elever även 1932. Till följd därav måste ettdera av seminarierna i Linköping eller Karlstad sagda år intaga endast en första klass. Då jag tänkt mig, att seminariet i Karlstad framdeles skulle bli en enkelseminarium, tills en blivande kurs för småskollärarinnor kunde förläggas dit, synes mig lämpligast, att detta seminarium nu intager endast en första klass. I övrigt har jag intet att invända mot överstyrelsens förberörda förslag.

Vad sedan angår *seminariernas anordning under läsåren 1933/1934—1936/1937* har skolöverstyrelsen helt naturligt i fråga om elevintagningen utgått från det förslag till ny seminarieorganisation, som överstyrelsen i det föregående avgivit. Överstyrelsen har sålunda tänkt sig följande intagning:

Tabell I.

Antal intagna avdelningar.

	4-årig kurs		2-årig kurs (St. o. Sm.)		Summa
	M.	Kv.	M.	Kv.	
Höstterminen 1933 .	8 1/2	6 1/2	1	2 (Därav 1 Sm.)	18
» 1934 .	8 1/2	6 1/2	2 1/2	1 1/2	19
» 1935 .	8 1/2	6 1/2	2 1/2	2 1/2 (Därav 1 Sm.)	20
» 1936 .	8 1/2	6 1/2	2 1/2	2 1/2 (Därav 1 Sm.)	20

Utexamineringen under åren 1934—1937 är given av det antal avdelningar, som intagits under åren 1930—1935. Den skulle enligt överstyrelsen bli följande:

Tabell II.

Antal utexaminerade avdelningar.

	4-årig kurs		2-årig kurs		Summa
	M.	Kv.	M.	Kv.	
Vårterminen 1934 .	11	7	—	—	18
» 1935 .	10	7	1	2	20
» 1936 .	9	5	2 1/2	1 1/2	18
» 1937 .	8 1/2	6 1/2	2 1/2	2 1/2	20

Detta överstyrelsens förslag rörande seminariernas anordnande under läsåren 1933/1934—1936/1937 kan jag givetvis icke biträda, enär mitt förslag till ny seminarieorganisation betydligt avviker från skolöverstyrelsens.

Enligt mitt organisationsförslag skulle den nya organisationen tills vidare omfatta 10 manliga och 7 kvinnliga avdelningar, tills den påtänkta avdelningen för småskollärarinnor komme till stånd. Av dessa 17 avdelningar skulle 11 tillhöra den fyraåriga seminarielinjen och 6 den tvååriga studentlinjen. Enär de elever, som höstterminen 1933 intagas å den fyraåriga linjen, icke utexamineras förrän vårterminen 1937, då den förutnämnda övergångstiden skulle vara avslutad, böra redan höstterminen 1933 intagas 28 elever i var och en av de nämnda 11 avdelningarna, varefter bör förfaras på samma sätt varje följande hösttermin. Dessa avdelningar skulle enligt den av mig å sid. 224 framlagda planen över den nya seminarieorganisationen förläggas till de å sagda plan upptagna seminarierna. Folkskoleseminariet i Kalmar skulle nedläggas, vadan nya elever icke skulle där intagas från och med höstterminen 1933.

Nu är jag ense med skolöverstyrelsen däri, att seminarierna böra under övergångstiden anordnas med särskild hänsyn till att den lärarbrist, som förut omnämnts, må kunna vara fylld med utexamineringen vårterminen 1937. Men då elevintagningen i de fyraåriga seminarielinjerna icke inverkar på utexamineringen förrän sistnämnda år, måste givetvis lärartillgången under övergångstiden i mån av behov regleras även genom studentkurser. Skolöverstyrelsen har föreslagit intagning av studentavdelningar och avdelningar för småskollärarinnor på sätt, som framgår av tabell I, varav skulle följa den utexaminering från dessa avdelningar, som synes av tabell II. I analogi härmed föreslår jag för min del upprättande av studentkurser för ifrågavarande reglering. Med avseende på förläggningen av dessa kurser delar jag överstyrelsens mening, att man med hänsyn till övnings-skolan bör tillse, att icke flera än 2 avgångsavdelningar finnas samtidigt vid något seminarium.

Med iakttagande härav bör enligt min mening under övergångstiden intagas följande studentavdelningar:

Höstterminen 1933: 1 manlig i Lund samt 1 kvinnlig vid vardera seminariet i Stockholm och Växjö.

» 1934: 1 manlig vid vardera seminariet i Uppsala, Lund och Göteborg samt 1 kvinnlig vid vardera seminariet i Stockholm, Växjö och Umeå.

» 1935: 1 manlig vid vardera seminariet i Uppsala, Lund och Göteborg samt 1 kvinnlig vid vardera seminariet i Stockholm, Växjö och Umeå.

Dessa studentavdelningar skulle komma att utexamineras respektive vårterminer 1935, 1936 och 1937.

Hela den av mig åsyftade anordningen av seminarierna under läsåren 1933/1934—1936/1937 skulle således i fråga om antalet intagna avdelningar gestalta sig på följande sätt:

Tabell III.

Antal intagna avdelningar.

	4-årig kurs		2-årig kurs		Summa
	M.	Kv.	M.	Kv.	
Höstterminen 1933 .	7	4	1	2	14
» 1934 .	7	4	3	3	17
» 1935 .	7	4	3	3	17
» 1936 .	7	4	3	3	17

Utexamineringen under nämnda tid skulle bliva följande:

Tabell IV.

Antal utexaminerade avdelningar.

	4-årig kurs		2-årig kurs		Summa
	M.	Kv.	M.	Kv.	
Vårterminen 1934 . .	11	7	—	—	18
» 1935 . .	10	7	1	2	20
» 1936 . .	9	5	3	3	20
» 1937 . .	7	4	3	3	17

Med utexamineringen vårterminen 1937 skulle således den av mig förordade nya seminarieorganisationen vara fullt genomförd.

I tabellen å sid. 251 har skolöverstyrelsen uppvisat det sätt, på vilket den nu inträdda lärarbristen skulle enligt överstyrelsens beräkning komma att upphävas. Överstyrelsen har därvid räknat med att 1 manlig och 2 kvinnliga tvååriga avdelningar skulle utexamineras vårterminen 1935 (tabell II). Jag har räknat med detsamma (tabell IV). Vid slutet av läsåret 1934/1935 skulle då enligt såväl överstyrelsens som min beräkning förefinnas en brist av 230 lärare, såsom tabellen å sid. 251 angiver. Vad däremot beträffar utexamineringen 1936 och 1937 skilja sig våra beräkningar, såsom synes å tabellerna II och IV. För år 1936 har överstyrelsen räknat med en utexaminering av 2 $\frac{1}{2}$ manliga och 1 $\frac{1}{2}$ kvinnliga studentavdelningar, då jag däremot räknat med 3 manliga och 3 kvinnliga studentavdelningar. Enligt min beräkning skulle utexaminationen överstiga den av överstyrelsen beräknade med 50 lärare. Med utgången av vårterminen 1937 skulle hela den av överstyrelsen föreslagna omorganisationen av seminarierna vara genomförd och sammanlagt 20 avdelningar utexamineras. Nu skulle enligt överstyrelsen (se dess tabell å sid. 251) 440 lärare utexamineras vårterminen 1936, men därigenom skulle vid slutet av läsåret 1936/1927 ändå föreligga en brist å 50 lärare. Denna brist blir tydligen helt och hållet täckt genom de 50 lärare, som enligt mitt förslag skulle utexamineras vårterminen 1936 utöver dem, som skulle utexamineras enligt överstyrelsens förslag.

Skulle nya beräkningar under de följande åren visa, att lärarbehovet blir annorlunda, än skolöverstyrelsen nu angivit, kunna tydligen behövliga jämkningar i det av mig nu framställda förslaget rörande seminariernas anordning under övergångstiden lätt åstadkommas genom indragning eller tillägg av någon studentkurs eller ock genom reglering vid intagning av elever på sätt förut skett. I överensstämmelse med det sistnämnda bör Kungl. Maj:t fortfarande äga bestämma för ett läsår i sänder, att nya elever icke må vinna inträde i 2:a, 3:e och 4:e klasserna, dock med rätt för skolöverstyrelsen att, där särskilda omständigheter prövas böra därtill föranleda, medgiva undantag från denna bestämmelse.

2. Ordinarie anslaget till folkskoleseminarier m. m.

I riksstaten för budgetåret 1931/1932 är det ordinarie gemensamma reservationsanslaget till folkskoleseminarierna uppfört med ett belopp av 1,837,000 kronor, därav till folkskoleseminarierna 1,620,000 kronor och till stipendier för elever vid folkskoleseminarier 217,000 kronor.

Kostnads-
beräkningar.

Såsom närmare framgår av punkt 201 av 1931 års åttonde huvudtitel, beräknas medelsåtgången för anslagsposten till folkskoleseminarierna under budgetåret 1931/1932 till 1,704,000 kronor, varav emellertid ett belopp av icke mindre än 84,000 kronor beräknats skola täckas av å anslaget befintliga reservationer. För budgetåret 1932/1933 beräknade skolöverstyrelsen först medelsåtgången till 1,680,000 kronor, varav emellertid endast 10,000 kronor antogs kunna täckas av då befintliga reservationer. Med hänsyn härtill skulle anslagsposten för budgetåret 1932/1933 behöva upptagas med ett belopp av (1,680,000 — 10,000) 1,670,000 kronor eller 50,000 kronor mera än budgetåret 1931/1932.

Anslagsposten till stipendier beräknades då av skolöverstyrelsen under förutsättning av oförändrade grunder till samma belopp som budgetåret 1931/1932, 217,000 kronor. Enligt ett av statens organisationsnämnd framställt förslag skulle emellertid detta belopp kunna sänkas med 54,000 kronor till 163,000 kronor.

Nu har skolöverstyrelsen i sin skrivelse den 20 november 1931 framlagt nya beräkningar rörande medelsbehovet för budgetåret 1932/1933 och därvid först upptagit några spörsmål rörande den fortsatta indragningen av Strängnäs folkskoleseminarium, vilket i enlighet med förut fattade beslut kommer att med utgången av innevarande läsår upphöra med sin verksamhet och i vars byggnad enligt överstyrelsens framställning den 10 november 1931 skulle från och med läsåret 1933/1934 inrymmas ett dubbelt småskoleseminarium. De spörsmål, överstyrelsen här åsyftar, röra dels de återstående befattningshavarna vid detta folkskoleseminarium, dels vårderna av fastigheten och trädgården under budgetåret 1932/1933 och vissa därmed sammanhängande frågor av ekonomisk natur. Härom anför överstyrelsen:

Skolöverstyrelsen
20/11 1931.

Överstyrelsen tillåter sig till en början framhålla, att överstyrelsen från vederbörande rektor införskaffat uppgifter angående behovet av anslag för budgetåret 1932/1933. T. f. rektor Borgström har i bilagd skrivelse till överstyrelsen framhållit följande.

Nedläggandet av folkskoleseminariet i Strängnäs.

Vid nämnda tidpunkt skulle seminariet vara nedlagt, men fastigheten med hus och trädgård torde dock tarva tillsyn. Likaså torde en viss hänsyn böra tagas till nu anställd betjäntepersonal. Om statsmakterna förverkligade planen att inom seminariets lokaler upprätta ett dubbelt småskoleseminarium och detta kunde börja sin verksamhet omedelbart efter den 1 juli 1932, tarvades väl endast, att i detta seminariums stat upptoges erforderliga summor för bestridande av ovan antydda utgifter. Skulle småskoleseminariet av 1932 års riksdag beslutas men träda i verksamhet först i och med läsåret 1933—1934, torde för mellantiden följande åtgärder vara

behövliga. Vården av trädgården hade under en följd av år dragit ett årsanslag av 3,200 kronor, och det funnes ingen anledning antaga, att denna vård skulle bli billigare än förut, då ju folkskoleseminariets elever lämnat en del arbetskraft gratis. Av detta anslag hade avlönats ett trädgårdsbiträde. För närvarande vore med årskontrakt sedan år 1915 anställd Gunnar Zetterlund, född den 2 december 1888. Han torde även i fortsättningen behövas. Hans lön uppginge för närvarande till 125 kronor i månaden jämte dyrtidstillägg samt bostad på 2 rum och kök med värme och lyse. Dessutom vore han genom ett fristående kontrakt antagen som renhållningsentreprenör för tomten omgivande gator mot 36 kronor i månaden och dyrtidstillägg därpå. Denna senare kostnad hade hittills påförts expensanslaget och vore även i fortsättningen ofrånkomlig såsom ett på fastigheten vilande onus.

Byggnadernas dagliga vård åläge vaktmästaren, som även skötte eldningen av lärohuset. Som vaktmästare vore för närvarande sedan den 1 oktober 1904 anställd Karl Hernlund, född den 4 juni 1864. Han torde vara berättigad till pension men önskade helst fortsätta sin tjänst och vore vid full vigör. Blev seminariet stående tomt ett år, kunde det synas, som om en vaktmästare i huset vore onödig. Men med tanke på att under tiden förmodligen ombyggnad av lokalerna komme att pågå, framstode det som särdeles maktpåliggande, att en person ständigt funnes till hands, som vakade över att seminariets böcker och inventarier, som rektor förmodade till största delen komme att ärvas av småskoleseminariet, räddades från en eljest mycket sannolik förstöring. Redan ned- och uppackning av smågods droge ett betydligt arbete och krävde en lokaliserad person. Som på annat sätt ej kunde vinnas tak över huvudet för lösöret, måste det troligen under ombyggnadens gång flyttas från rum till rum. Skulle detta överlåtas åt extra lejd arbetskraft, bleve det ganska dyrbart. Starka skäl talade sålunda för att vaktmästare bibehölles. Han avlönades som förste vaktmästare i nyreglerat verk.

Bränsleförbrukningen plägade vid normal eldning draga för lärohuset cirka 2,000 kronor och för rektorsbostaden cirka 350 kronor. Stode husen tomma, torde det vara nog att hålla dem frostfria, och bränsleåtgången kunde inskränkas till hälften. Till avgifter för sotning, vatten och elektricitet samt för diverse torde böra avses 250 kronor förutom trädgårdens andel.

Vidare har Borgström i anslutning till en framställning från trädgårdsläraren K. A. Karlemark uttalat önskvärdheten av att denne finge kvarstanna vid seminariet för att sedan övergå i småskoleseminariets tjänst.

Sedermera har överstyrelsen, under erinran om att vid ingången av budgetåret 1931/1932 trädgården visade en behållning av 2,011 kronor 37 öre, anmodat Borgström inkomma med ytterligare upplysning angående trädgårdens ställning i ekonomiskt avseende. Överstyrelsen har därvid särskilt åsyftat att erhålla material för bedömande av frågan, huruvida man — med hänsyn dels till utgifter och inkomster för trädgården under tiden 1 juli—30 november 1931, dels till de utgifter och inkomster, som med ledning av föregående års räkenskaper kunde beräknas för den återstående delen av budgetåret — kunde beräkna någon behållning även vid slutet av innevarande budgetår. Borgström har med anledning härav meddelat, att möjlighet föreligger av en behållning den 30 juni 1932 på cirka 1,000 kronor.

Vad därefter angår ovannämnda till överstyrelsen ställda framställning den 21 mars 1930 från trädgårdsläraren Karlemark, vill överstyrelsen först erinra därom, att de i framställningen lämnade uppgifterna vitsordats av Borgström i hans ovannämnda skrivelse. Karlemark har i sin framställning anfört bland annat följande:

Att en förflyttning för vilken lärare som helst innebure större eller mindre förluster allt efter olika förhållanden, vore ju välbekant och för dem alla synnerligen beklagligt, men de förluster, som uppstode vid en förflyttning till annan ort för Karlemark, vore icke jämförbara med någon annan lärares.

För det första gällde det förlust å fastighet. Hans fastighet bestode av ett bostadshus om fem rum och kök, ett växthus och en del planteringar ordnade för en mindre handelsträdgård. Då området vore för litet för en handelsträdgårdsmästare och då en privatperson icke gjorde sig betjänt av vare sig växthus eller övriga handelsträdgårdsanordningar, bleve förlusten vid försäljning i detta fall större än vid försäljning av annan fastighet. På grund av de verkningar indragningen av Strängnäs folkskoleseminarium åstadkommit, vore priserna låga, varför Karlemark räknade med en förlust av 15,000 kronor vid försäljning av fastigheten.

Att han skaffade sig tomt och byggde i stället för att i tid söka befattning vid annat större seminarium, kunde — anför Karlemark vidare — icke anses såsom en tanklöshet eller en opraktisk och oklok handling, vars konsekvenser han själv vore skyldig att bära, ty dämera fanns i Strängnäs studentklass och lönen var i det närmaste jämställd med motsvarande från dubbelseminarierna. För övrigt hade då förelegat förslag att i Strängnäs bygga dubbelseminarium, ja, förslag hade till och med funnits till dubbelseminarium med studentklass. Den andra stora förlusten, som han komme att lida vid en eventuell förflyttning, gällde den årliga inkomsten. Vid de lönerregleringar, som förekommit både tidigare och senare, hade alltid påståtts, att trädgårdslärarna icke haft full tjänstgöring. Följden hade därför blivit, att de hade blivit lägst avlönade av alla seminarielärare. Karlemark hade därför nödgats skaffa sig vissa biinkomster. Så hade han såsom föreståndare för Strängnäs stadsplanteringar, såsom timlärare vid Strängnäs lantmannaskola och Ulfhalls trädgårdsskola samt av nettobehållning från försålda produkter en sammanlagd extrainkomst av 3,000 kronor. En förflyttning skulle beröva honom dessa inkomster. Utsikten till att han ånyo skulle å annan plats kunna skaffa dylika vore ringa, enär uppdrag av ovan antydd art antingen icke funnes å inflyttningssorten eller också vore upptagna av andra. Att starta någon egen rörelse vore honom säkerligen omöjligt, sedan det sparade kapitalet, som utom skulder funnes i hans nuvarande fastighet, vid en försäljning av fastigheten på grund av flyttningstväng, försvunnit. Häremot kunde invändas, att han vid en förflyttning till ett dubbelseminarium i lön erhöle omkring 1,000 kronor mera än vid folkskoleseminariet i Strängnäs, men minskningen i hans årliga inkomst bleve ändock 2,000 kronor.

Då en förflyttning för honom skulle innebära mycket stora och för all framtid kännbara förluster, önskade han få kvarstanna i Strängnäs. Enligt hans uppfattning kunde det också ordnas så, att han finge full tjänstgöring utan att behöva förflyttas. Om den nuvarande seminarieträdgården — som förmodades — skulle bli undervisningsunderlag vid det blivande småskoleseminariet, fordrades en kunnig fackman att sköta densamma.

Vid löneberäkningar hade »trädgårdens skötsel och vård» beräknats som halv tjänstgöring; tjänstgöring vid det blivande småskoleseminariet kunde anses motsvara en fjärdedels tjänst, vartill kunde läggas skyldighet att förestå och undervisa i trädgårdskurser, att undervisa i kurser för sådana folkskollärare, som skola undervisa vid lantbruksbetonad fortsättnings-skola, samt att biträda vid nyanläggning och omändring av skolträdgårdar vid folkskolorna.

På grund av det anförda hemställde Karlemark att om möjligt på ovan-nämnda eller liknande sätt ordnades för honom, så att han finge bo kvar i Strängnäs och därigenom bleve skonad från de angivna stora förlusterna.

Överstyrelsen vill då beträffande befattningshavarna vid seminariet framhålla följande. Vid detta kvarstå såsom lektorer N. H. Nyman och Marcus Borgström. Den förstnämnde är emellertid sedan år 1913 förordnad till rektor vid folkskoleseminariet i Umeå. Sedan den 1 juli 1929 har någon ny innehavare av Nymans befattning vid seminariet i Strängnäs ej varit utnämnd eller förordnad, och hans lektorslön har sålunda inbesparats. Nyman bör emellertid givetvis nu såsom lektor förflyttas till ett annat folkskoleseminarium. Enligt överstyrelsens förmenande bör denna förflyttning ske till Umeå folkskoleseminarium. I dettas lönestat finnas för närvarande upptagna 7 lektorstjänster, av vilka en är vakant. Vidare torde seminariet med dess moderna för ett dubbelseminarium avsedda lokaler under alla förhållanden böra bibehållas som dubbelt folkskoleseminarium. Men vid ett sådant beräknas lektorstjänsternas antal till 10. Mot att då, på sätt här föreslås, tillsätta det vakanta lektoratet synes överstyrelsen icke några invändningar kunna göras. Överstyrelsen utgår dessutom ifrån att någon ändring i fråga om Nymans förordnande som rektor ej skall inträda, därest han utnämnes till lektor vid folkskoleseminariet i Umeå samt att detta rektorsförordnande ej bör föranleda till att annan innehavare av sagda lektorstjänst nu utnämnes. Tvärtom bör detta ske, först i den mån så kan anses önskvärt i samband med genomförandet av den definitiva folkskoleseminarieorganisationen.

Då därtill slutligen kommer, att förflyttningen av Nyman till det vakanta lektoratet vid Umeå folkskoleseminarium även är lämplig med hänsyn till de ämnen, hans lektorat omfattar, synas överstyrelsen alla skäl tala för att förflyttningen sker på här ifrågasatt sätt.

Vad därefter angår lektor Borgström, finner överstyrelsen en förflyttning av honom till folkskoleseminariet i Linköping vara den lämpligaste. Även detta seminarium torde av samma anledning som det i Umeå under alla förhållanden kunna beräknas bliva bibehållet som dubbelseminarium. I avlöningsstaten för Linköpings seminarium finnas emellertid endast sex lektorstjänster upptagna. Att under sådana förhållanden dit förflytta ytterligare en lektorstjänst synes alltså icke innebära någon begränsning av rörelsefriheten vid genomförandet av den definitiva seminarieorganisationen. Däremot skulle detta kunna ske vid en förflyttning av Borgström till vakanssatt lektorat vid annat seminarium. Minskningen av medelsbehovet för budgetåret 1932/1933, i jämförelse med den för innevarande budgetår beräknade medelsåtgången, skulle dessutom i de båda nämnda fallen bliva densamma. Vid förflyttningen till Linköping skulle Borgström där komma att ersätta en extra ordinarie lektor. Men så skulle i löneavseende ske även vid en förflyttning till vakant tjänst, då överstyrelsen anser uteslutet, att förflyttningen skulle kunna för närvarande ske till

annat vakant lektorat än sådant, som uppehålles med vikarie, och då inbesparingen på vakanssättningen av lektorstjänster tagits i betraktande redan vid beräknande av kostnaderna för seminarieorganisationen under innevarande budgetår. Därtill kommer, att Borgströms förflyttning till Linköping även är lämplig med hänsyn till de ämnen, som ingå i hans lektorat.

Överstyrelsen föreslår således, att på avlöningsstaten för folkskoleseminariet i Linköping uppföres ytterligare en lektorstjänst och att med anledning därav sagda avlöningsstat ökas från 83,720 kronor med 5,800 kronor till 89,520 kronor.

Vid seminariet i Strängnäs finnas vidare, sedan en ordinarie lärarinna i kvinnlig slöjd under innevarande budgetår pensionerats, följande ordinarie befattningshavare: tvenne övningsskollärare, vilka böra förflyttas till vakanta tjänster vid andra seminarier, varigenom de till dem utgående lönerna inbesparas, vidare en gymnastiklärare, en musiklärare och ovannämnde trädgårdslärare Karlemark.

Vad angår gymnastikläraren, så har han alltsedan vårterminen 1927 åtnjutit tjänstledighet på grund av sjukdom. Överstyrelsen har anledning förmoda, att han kommer att begära att bli förtidspensionerad. Skulle så ej bli fallet, bör han förflyttas till vakant tjänst vid annat seminarium. I varje fall kommer sålunda den med gymnastiklärartjänsten vid folkskoleseminariet i Strängnäs förenade lönen att inbesparas.

Beträffande musikläraren vill överstyrelsen framhålla, att för närvarande inga tjänster finnas lediga, till vilka förflyttning lämpligen kan ske. Visserligen finnes vid folkskoleseminariet i Lund en vakant musiklärartjänst, men denna uppehålles för närvarande med timlärare, och det torde kunna ifrågasättas, om befattningen i framtiden kan vara behövlig. Däremot uppnår i juli 1932 en musiklärare vid vartdera av folkskoleseminarierna i Stockholm och Umeå pensionsåldern, vadan en förflyttning till ettdera av dessa seminarier av musikläraren vid Strängnäs folkskoleseminarium kan ske från och med den 1 augusti 1932. Från och med sistnämnda dag kan sålunda den med musiklärartjänsten förenade lönen inbesparas.

De i det föregående ifrågasatta förflyttningarna har överstyrelsen nu berört, endast i den mån de inverka på frågan om kostnaderna för folkskoleseminarieorganisationen under budgetåret 1932/1933 eller eljest äro av den natur, att de böra föreläggas riksdagen. Överstyrelsen ämnar sedermera till Kungl. Maj:t inkomma med särskild framställning rörande de åtgärder beträffande dessa förflyttningar, som i övrigt torde böra ankomma på Kungl. Maj:t.

Vad därefter angår trädgårdsläraren Karlemark, vill överstyrelsen framhålla följande.

Karlemark har i sin ovanberörda framställning uttalat önskemålet att få såsom trädgårdslärare kvarstanna vid det blivande småskoleseminariet i Strängnäs. Överstyrelsen är nu ej beredd att avgiva yttrande rörande detta spörsmål, som bland annat sammanhänger med frågan om huru man skall förfara med vårdn och skötseln av trädgårdarna vid samtliga de folkskoleseminarier, som böra nedläggas och i vilkas fastigheter därefter småskoleseminarier böra inredas. Detta spörsmål synes överstyrelsen böra upptagas till avgörande, sedan vederbörliga beslut fattats beträffande sagda förändringar i fråga om seminarieorganisationen. Redan detta förhållande synes överstyrelsen emellertid utgöra ett skäl för att frågan om

Karlemarks eventuella förflyttning till annat folkskoleseminarium så vitt möjligt uppskjutes. Härtill kommer — utom den hänsyn, som kan böra tagas till de personliga förluster, Karlemark skulle lida vid en förflyttning — att flera andra och enligt överstyrelsens förmenande viktiga omständigheter tala för att Karlemark får kvarstanna vid seminariet under övergångsåret 1932/1933. Det ligger givetvis i statens intresse, att trädgården under detta år ej får förfalla utan vårdas på ett sakkunnigt sätt. Detta syfte synes bäst kunna uppnås, därest trädgårdens vård och skötsel även under nämnda år kunde anförtros åt Karlemark. Förutsättningen härför synes överstyrelsen emellertid vara, att denne då kunde erhålla vissa särskilda uppdrag i stället för den undervisningsskyldighet vid folkskoleseminariet, som nu åligger honom. I detta avseende vill överstyrelsen framhålla följande. Uppsikten över och vården av den delvis dyrbara undervisningsmaterielen och av inventarierna under budgetåret 1932/1933, då enligt överstyrelsens i annat sammanhang framställda förslag seminariebyggnaden skulle undergå vissa omändringar, bör enligt överstyrelsens förmenande omhänderhavas av en person i mera auktoritativ ställning än vaktmästare eller annan betjäning. Slutligen bör åt någon anförtros att föra räkenskaper över och redovisa för de medel, som — enligt vad överstyrelsen nedan skall anföra — böra under budgetåret 1932/1933 ställas till förfogande för seminariebyggnadens uppvärmning, trädgårdens vård m. m. Därest samtliga dessa uppgifter kunde anförtros åt Karlemark, torde de bliva lösta på det sätt, som under förhandenvarande omständigheter synes vara för staten förmånligast. Överstyrelsen har förvissat sig om att Karlemark är villig kvarstanna vid seminariet under budgetåret 1932/1933 på de sålunda angivna villkoren.

Med hänsyn till det anförda vill överstyrelsen föreslå, att frågan om Karlemarks eventuella förflyttning till annat folkskoleseminarium uppskjutes och att han alltså får kvarstanna i sin nuvarande befattning under budgetåret 1932/1933 med de delvis nya skyldigheter, vilka ovan omtalats.

Såsom framgår av t.f. rektors ovannämnda skrivelse, finnas vidare vid seminariet en vaktmästare och ett trädgårdsbiträde. Ingen av dessa har ordinarie befattning, men den förstnämnde har varit anställd sedan år 1904 och den sistnämnde med årskontrakt sedan år 1915. Vad då först angår vaktmästaren, har han den 4 juni 1931 uppnått en ålder av 67 år. Nu har rektor förmenat, att vaktmästaren kunde kvarstå även under budgetåret 1932/1933. Med hänsyn till vaktmästarens ålder synes det överstyrelsen emellertid lämpligare, att han erhåller pension från och med den 1 juli 1932. Överstyrelsen ämnar därför inom den närmaste tiden till Kungl. Maj:t inkomma med särskild framställning i detta avseende. Emellertid finner överstyrelsen det önskvärt, att någon portvakt under övergångsåret 1932/1933 finnes boende i seminariebyggnaden. Överstyrelsen förmenar därför, att den nuvarande vaktmästaren, som enligt rektors uppgift vore vid full vigör, kunde erhålla nämnda uppdrag mot en ersättning, bestående av den bostadsförmån, han nu åtnjuter. Vad vidare beträffar trädgårdsbiträdet, har överstyrelsen förvissat sig om att hans arbetskraft även under budgetåret 1932/1933 är behövlig för arbetet med trädgårdens skötsel. Överstyrelsen finner sig därför böra tillstyrka rektors förslag, att trädgårdsbiträdet anställas även för nämnda budgetår, och förutsätter härvid, att han, såsom hittills, utom den lön, varom nedan närmare talas, får åtnjuta förmånen av fri bostad med värme och lyse samt dyrtidstillägg.

Trädgårdsbitrådets lön bör, som hittills, utgå ur den i seminariets omkostnadsstat ingående posten: Trädgårdens vård och skötsel. Denna post har under en följd av år upptagits till 3,200 kronor men sänktes med hänsyn till förefintliga besparingar för innevarande budgetår till 1,800 kronor. T.f. rektor har i sin merberörda skrivelse framhållit, att för budgetåret 1932/1933 ett belopp av 3,200 kronor torde vara behövt. Emellertid förmenar överstyrelsen, att under nämnda år skötseln av trädgården, eftersom denna icke kommer att användas för undervisningsändamål, delvis kan omläggas. Sålunda kunna utgifterna något nedbringas och inkomsterna på försäljning av trädgårdsprodukter i viss mån ökas. Överstyrelsen har ansett sig kunna beräkna, att årsanslaget med hänsyn härtill kan nedbringas med cirka 1,200 kronor till 2,000 kronor. Vidare har överstyrelsen, såsom ovan framhållits, anledning förmoda, att vid slutet av innevarande budgetår en behållning på cirka 1,000 kronor kan beräknas förefinnas. Anslagsbehovet för här ifrågakörande ändamål synes sålunda kunna beräknas till 1,000 kronor.

Utöver arbetet vid trädgården har trädgårdsbitrådet, enligt vad rektor meddelat, mot särskild ersättning varit renhållningsentreprenör. Överstyrelsen tillstyrker, att för nämnda ändamål beräknas ett belopp av 550 kronor. Vidare synes i enlighet med t.f. rektors förslag ett belopp av 1,425 kronor vara behövt för eldning, sotning, vatten och elektricitet. Slutligen vill överstyrelsen här tillägga, att förekommande vaktmästargörömmål (eldning m. m.) böra kunna skötas utan annan personal än den, som enligt vad överstyrelsen föreslagit skulle finnas vid seminariet under budgetåret 1932/1933. Frågan på vad sätt trädgårdsbitrådet bör anställas under sagda år, liksom också fördelningen av förekommande uppdrag mellan honom och Karlemark, synes böra avgöras i samband med fastställandet av omkostnadsstaten för budgetåret 1932/1933.

Denna omkostnadsstat skulle, enligt vad ovan föreslagits, belöpa sig till sammanlagt 2,975 kronor, vilket i jämförelse med innevarande budgetårs omkostnadsstat på 11,300 kronor innebär en besparing på 8,325 kronor.

Utöver vad som ovan berörts, kunna följande besparingar på seminariets indragning göras. Under innevarande budgetår utgå arvoden till rektor och timlärare med 5,223 kronor. Detta belopp kan inbesparas. Detsamma kan ske med arvoden till läkare, bibliotekarie och rektors skrivbiträde. Dessa arvoden utgå under innevarande budgetår med respektive 450, 300 och 250 kronor eller med ett sammanlagt belopp av 1,000 kronor.

Överstyrelsen vill nu sammanfatta resultaten av den förebragta utredningen rörande dels kostnaderna för folkskoleseminariet i Strängnäs under övergångsåret 1932/1933, dels de besparingar, som kunna göras under sagda budgetår.

Vad då först angår kostnaderna för seminariet under övergångsåret 1932/1933 skulle dessa, bortsett från ålderstillägg, tillfällig lönebättring och dyrtidstillägg, bliva:

1. Avlöningsstat:

1 lärare i trädgårdsskötsel	kronor 2,400: —
1 » » musik (1 månad)	» 292: 50

2. Omkostnadsstat:

Uppvärmning och belysning m. m.	kronor 1,425: —
Renhållning m. m.	» 550: —
Trädgårdens underhåll och skötsel (inklusive avlöning till trädgårdsbiträde)	» 2,000: —
Summa kronor	3,975: —,

varifrån avgår på sistnämnda utgiftspost

beräknad besparing den 1 juli 1932 . . . kronor 1,000: —,

vadan således återstående utgifter på omkostnadsstaten bliva kronor 2,975: —

Summa kronor 5,667: 50

Vad därefter beträffar kostnadsminskningen vid det fortsatta nedläggandet av folkskoleseminariet i Strängnäs, kan denna minskning för budgetåret 1932/1933 sammanfattas på följande sätt:

1 lärare i musik (11 månader efter 3,510 kronor per år)	kronor 3,217: 50
1 » » gymnastik med lek och idrott à 3,380 kronor	» 3,380: —
1 lärarinna i kvinnlig slöjd à 1,080 kronor	» 1,080: —
2 övningsskollärare à 3,400 kronor	» 6,800: —
arvoden till rektor och timlärare	» 5,223: —
» » läkare m. m.	» 1,000: —
omkostnadsstaten	» 8,325: —
Summa kronor	29,025: 50

Ordinarie
reservations-
anslaget till
folkskole-
seminarierna
m. m.

Därefter har skolöverstyrelsen framlagt närmare beräkningar rörande medelsåtgången från det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna m. m. Överstyrelsen har då utgått från att genom den fortsatta indragningen av folkskoleseminariet i Strängnäs ett belopp av 29,025 kronor 50 öre eller i avrundat tal 29,000 kronor kan inbesparas. Beträffande ytterligare besparingar anför överstyrelsen:

Vad angår frågan om de besparingar, som under budgetåret 1932/1933 skulle kunna göras genom det påbörjade nedläggandet av seminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand, vill överstyrelsen erinra därom, att då nämnda år endast första klassen skulle indragas, besparingarna icke kunna bli så avsevärda. Till jämförelse må erinras därom, att vid indragningen av seminariet i Strängnäs anslaget beräknades under det första året kunna minskas endast med 5,800 kronor, motsvarande en lektors lön. Enligt överstyrelsens förmenande torde man dock böra kunna utöver nämnda belopp inbespara något på arvoden till timlärare samt till läkare, bibliotekarie och rektors skrivbiträde. Överstyrelsen beräknar dessa inbesparingar till 870 kronor. Sammanlagt torde således kunna besparas 6,670 kronor för varje seminarium, d. v. s. den totala besparingen kan för budgetåret 1932/1933 beräknas till 20,010 kronor eller i runt tal 20,000 kronor.

För budgetåret 1931/1932 beräknades i 1931 års statsverksproposition (VIII sid. 610) en minskning av medelsbehovet — utom på grund av besparingarna vid det fortsatta nedläggandet av seminariet i Strängnäs — med cirka 50,000 kronor, inbesparade genom att vakanssatta tjänster

uppehöllos med vikarier. Enligt av överstyrelsen gjorda beräkningar skulle av sistnämnda anledning — därest inga förändringar i övrigt gjordes — nu en ytterligare besparing av 12,000—13,000 kronor kunna göras. Emellertid är härvid att märka, att hänsyn då icke tagits till att vissa vakanssatta tjänster skulle komma att besättas med ordinarie innehavare genom de förflyttningar, som komme till stånd vid nedläggandet av seminarierna i Strängnäs, Skara, Landskrona och Härnösand. Man synes dock i varje fall kunna räkna med en besparing på vakanssatta tjänster — utöver den föregående år beräknade — av cirka 5,000 kronor.

Medelsbehovet för budgetåret 1932/1933 skulle således i jämförelse med sagda behov för innevarande budgetår kunna beräknas minskat med sammanlagt cirka 54,000 kronor (29,000 + 20,000 + 5,000).

Den behövliga anslagsposten till folkskoleseminarierna för budgetåret 1932/1933 beräknar överstyrelsen på följande sätt:

I 1931 års statsverksproposition (VIII sid. 610) beräknades medelsbehovet, vad beträffar den i det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna ingående anslagsposten: Folkskoleseminarierna, för budgetåret 1931/1932 på följande sätt.

I jämförelse med budgetåret 1930/1931, då medelåtgången beräknats till 1,784,000 kronor, ansågs en minskning med 80,000 kronor kunna ske, därigenom att *dels* cirka 30,000 kronor ansågos kunna besparas på grund av det successiva nedläggandet av Strängnäs folkskoleseminarium, *dels* cirka 50,000 kronor kunna inbesparas genom att vakanssatta tjänster uppehöllos genom vikarier. Medelsbehovet för budgetåret 1931/1932 beräknades sålunda till 1,704,000 kronor. Därest samma beräkningssätt nu tillämpas, blir resultatet följande:

Under budgetåret 1932/1933 kan medelsbehovet, såsom ovan framhållits, i jämförelse med innevarande budgetårs beräknas minskas med ytterligare 54,000 kronor. Då medelåtgången för budgetåret 1931/1932 beräknats till 1,704,000 kronor, skulle alltså medelbehovet för budgetåret 1932/1933 bli 1,650,000 kronor.

Då det gäller att föreslå, huru detta medelsbehov skall täckas, vill överstyrelsen till en början erinra om följande. Vid beräkningen av anslagsbehovet för innevarande budgetår kunde man utgå från ganska betydande reservationer. Dessa beräknades i 1931 års statsverksproposition komma att den 1 juli 1931 utgöra 135,000 kronor men bleve enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning 144,000 kronor. Av reservationerna beräknades cirka 85,000 kronor (i själva verket 84,000 kronor) tagas i anspråk för täckande av medelsbehovet under innevarande budgetår, vadan anslagsposten behövde upptagas till endast 1,620,000 kronor (1,704,000—84 000). Sedan sålunda av reservationerna 84 000 kronor tagits i anspråk, kunna de reserverade medlen per den 1 juli 1932 beräknas bli 60,000 kronor.

Då det gäller att täcka medelsbehovet för budgetåret 1932/1933, föreligger alltså i så måtto en annan situation än innevarande år, att reserverade medel ej förefinnas i samma utsträckning som då. I 1931 års statsverksproposition ansågos reservationerna »komma att ganska hårt anlitas» (VIII sid. 611), om man tog i anspråk så mycket, att endast 50,000 kronor beräknades återstå.

Följes nu samma princip, skulle av reservationerna per den 1 juli 1932 endast 10,000 kronor (60,000—50,000) kunna tagas i anspråk för täckande

av medelsbehovet för budgetåret 1932/1933. Då nämnda behov beräknats till 1,650,000 kronor, skulle anslagsposten behöva uppföras med 1,640,000 kronor, d. v. s. med 20,000 kronor mer än innevarande budgetår.

Vad därefter angår den i det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna ingående anslagsposten: Stipendier för elever vid folkskoleseminarier, anför överstyrelsen följande.

Examinationen vid innevarande läsårs slut kan förutsättas omfatta cirka 435 elever, medan intagningen skulle komma att omfatta 400 elever. Minskningen av elevantalet skulle sålunda komma att utgöra omkring 35 elever. Med samma genomsnittliga stipendiebelopp per elev som hittills skulle en minskning av anslagsposten med 4,515 kronor eller i runt tal med 4,500 kronor kunna ske. Anslagsposten, som i innevarande budgetårs rikstat upptagits till 217,000 kronor, skulle sålunda uppföras med 212,500 kronor.

Beträffande hela anslaget till folkskoleseminarierna m. m. yttrar överstyrelsen:

Då sålunda anslagsposten: Folkskoleseminarierna skulle ökas med 20,000 kronor och anslagsposten: Stipendier till elever vid folkskoleseminarier minskas med 4,500 kronor, skulle alltså det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna behöva ökas från 1,837,000 kronor med 15,500 kronor till 1,852,500 kronor.

Statens organisationsnämnd.

I frågan om stipendier åt elever vid folkskoleseminarier har *statens organisationsnämnd* yttrat sig i en till ecklesiastikdepartementet inkommen promemoria. Nämnden har därvid först lämnat följande historik:

Sedan länge har å riksstaten varit uppfört anslag till stipendier åt elever vid folkskoleseminarier. Stipendiebeloppen, som tidigare belöpt sig till i medeltal 65 kronor årligen för varje elev, som erhöll understöd, höjdes enligt beslut vid 1913 års riksdag med hänsyn till penningvärdets sjunkande till omkring 100 kronor. Anslaget bestämdes samtidigt till omkring 150,000 kronor. Under de följande åren höjdes anslaget efter hand och utgjorde för år 1920 omkring 180,000 kronor. För beredande av höjda stipendier åt elever vid folkskoleseminarier anvisade sistnämnda års riksdag dels på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst 125,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag, högst 55,000 kronor. Avsikten med ifrågavarande anslag var att möjliggöra en höjning av stipendiebeloppen, så att dessa skulle kunna från och med höstterminen 1920 beräknas till i medeltal 200 kronor för behövande elev och läsår. För samma ändamål upptogos jämväl under de följande åren till och med budgetåret 1928/1929 anslag å riksstaten, vilka emellertid i samband med åtgärder, som vidtagits till minskning av lärarproduktionen, efter hand nedattes. Genomsnittsbeloppet för utdelade stipendier har för läsåret 1930/1931 beräknats till omkring 190 kronor.

Det ordinarie stipendieanslaget, som för budgetåret 1930/1931 uppgått till 205,000 kronor, har med hänsyn till beräknad ökning av elevantalet vid folkskoleseminarierna enligt beslut av 1931 års riksdag höjts till 217,000 kronor.

Bestämmelser angående ifrågavarande stipendier äro meddelade i kun-

görelse den 14 juli 1916 (nr 339). Stipendium må endast tilldelas i statens folkskoleseminarium intagen elev, som är verkligt behövande. Senast före den 15 mars och den 1 november varje år har rektor vid seminarium att hos skolöverstyrelsen göra framställning angående behovet av stipendie-medel för löpande termin, därvid uppgifter skola lämnas angående de elever, som anses vara i behov av stipendieunderstöd, och graden av deras behov.

Skolöverstyrelsen har att, beträffande vårtermin före den 15 maj och beträffande hösttermin före den 1 december, meddela beslut rörande beloppet av det anslag, som skall tillkomma varje seminarium, samt rörande antalet av de elever vid varje seminarium, till vilka stipendier anses böra utgå, ävensom, därest överstyrelsen funnit anmäld elev icke böra komma i åtnjutande av stipendium, uppgift därom. Vid bestämmandet av nämnda anslagsbelopp skall hänsyn tagas dels till graden av elevernas understödsbehov, dels ock till deras kostnader för resa fram och åter mellan seminariestaden och hemorten.

På framställning av lärarkollegiet vid seminarium må skolöverstyrelsen, efter hörande av vederbörande konsistorium, kunna medgiva, att viss del, dock högst en tiondel, av det samma seminarium tillkommande anslag till stipendier må under de villkor, överstyrelsen föreskriver, användas såsom understöd till hushållsförening, elevhem eller liknande anordning till förbättrande av elevernas levnadsförhållanden. Härvid skall noga tillses, att jämväl berörda del av anslaget kommer endast verkligt behövande elever tillgodo.

Det anslag, varje seminarium får sig tillerkänt, skall, med frånräknande av nyssnämnda särskilt använda del, fördelas bland de elever, till vilka skolöverstyrelsen ansett stipendier böra utgå, med iakttagande av — förutom vissa angivna villkor — att stipendiernas storlek bestämmes med hänsyn till elevernas större eller mindre grad av behov.

För egen del har organisationsnämnden i denna fråga anfört:

Enligt vad organisationsnämnden inhämtat utdelas stipendier till icke mindre än omkring 70 procent av hela elevantalet vid folkskoleseminarierna. Inom skilda utbildningsgrenar lämna väl statsmakterna studieunderstöd, men det synes kunna sättas i fråga huruvida inom någon annan gren statsmakterna i sådan omfattning som här är fallet bidrager till de studerandes egna utgifter under deras yrkesutbildning. Ur rekryteringssynpunkt torde stipendierna icke vara erforderliga. Inga svårigheter lära nämligen förefinnas för folkskoleseminarierna att erhålla tillräckligt antal elever.

Stipendiernas bibehållande måste därför motiveras av billighetsskäl. Med hänsyn till de studerandes ofta svaga ekonomiska ställning, lärar också vara påkallat att stipendier alltjämt utdelas i jämförelsevis stor omfattning. Under nuvarande förhållanden, då landet lider under en depression, som tvingar till besparingar i statens utgifter på alla områden, torde dock en beskärning av statsanslaget till förevarande ändamål vara ofrånkomlig och, om den begränsas till allenast omkring 25 procent, kunna utan större olägenhet vidtagas. Här kan icke — såsom enligt nämndens uppfattning kan ske i fråga om stipendier åt elever vid folkhögskolor — hänvisas till önskvärdheten att under rådande arbetslöshet bereda tillfällen till studier för arbetslösa, då nämligen folkskoleseminarierna endast äsyfta utbildning till en bestämt begränsad yrkesgren.

En beskärning av anslaget till stipendier åt folkskoleseminariernas ele-

ver bör i första hand gå ut över sådana elever, som befinna sig i mindre ömmande ställning och vilka kanske redan nu erhålla understöd endast till reducerat belopp. Enligt organisationsnämndens mening är däriör en minskning av antalet stipendiater att föredraga framför en nedsättning av stipendiernas storlek. Det lär emellertid icke ankomma på organisationsnämnden att avgiva förslag rörande utformningen av de närmare bestämmelser, som erfordras för en omläggning av de grunder efter vilka stipendier utdelas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts föreslås alltså, att anslaget till stipendier åt elever vid folkskoleseminarier för nästkommande budgetår bestämmes till ett från 217,000 kronor med 25 procent till 163,000 kronor nedsatt belopp.

Departementschefen.

Vad angår *folkskoleseminariet i Strängnäs*, som upphör med sin verksamhet med utgången av vårterminen 1932, har skolöverstyrelsen i det föregående avgivit förslag rörande dels de vid seminariet återstående befattningshavarna, dels ock vårderna av fastigheten och trädgården under budgetåret 1932/1933 och vissa därmed sammanhängande frågor av ekonomisk natur.

Beträffande de återstående befattningshavarna har överstyrelsen först yttrat sig om de två kvarvarande lektorerna N. H. Nyman och M. Borgström, vilka båda nu äro rektorer, den förre vid seminariet i Umeå och den senare vid seminariet i Strängnäs. I fråga om dem har överstyrelsen ifrågasatt, att de skulle såsom lektorer förflyttas, Nyman till seminariet i Umeå och Borgström till seminariet i Linköping. En sådan förflyttning står väl i god överensstämmelse med överstyrelsens förslag till ny seminarieorganisation men förlikar sig däremot icke med mitt organisationsförslag. På lönestaten för seminariet i Umeå finnas för närvarande 7 ordinarie lektorsbefattningar. Visserligen är den ena vakant, men vid seminariet skulle enligt mitt organisationsförslag komma att behövas endast 6 ordinarie lektorsbefattningar. Det kan då icke vara lämpligt att nu besätta den vakanta befattningen med ordinarie innehavare. På motsvarande sätt förhåller det sig vid seminariet i Linköping. På lönestaten för detta seminarium finnas för närvarande 6 ordinarie lektorsbefattningar, men enligt mitt organisationsförslag skulle vid seminariet icke komma att behövas mer än 5 sådana befattningar. Där synes då icke böra tillskapas någon ny ordinarie lektorsbefattning. Under nu nämnda förhållanden kan jag således icke tillstyrka bifall till överstyrelsens förslag om Nymans och Borgströms förflyttning. I stället böra dessa båda lektorer enligt min mening uppföras på övergångsstat, tills möjlighet yppar sig att förflytta dem till andra lektorsbefattningar, varom skolöverstyrelsen bör framdeles till Kungl. Maj:t inkomma med förslag. Tills vidare torde deras lektorsavlöning m. m. kunna utgå från det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna.

Vad överstyrelsen därefter anført rörande förflyttning av de två övnings-skollärarna, gymnastikläraren och musikläraren, biträder jag. Likaså tillstyrker jag på skäl, som överstyrelsen anført, bifall till överstyrelsens för-

slag, att frågan om trädgårdsläraren Karlemarks förflyttning till annat folkskoleseminarium må uppskjutas och att han alltså må få kvarstanna i sin nuvarande befattning under budgetåret 1932/1933 med skyldigheter motsvarande dem, som överstyrelsen angivit.

Beträffande seminariets vaktmästare, som den 4 juni 1931 uppnådde pensionsåldern, anser jag i likhet med skolöverstyrelsen, att han bör pensioneras från och med den 1 juli 1932. Överstyrelsens förslag angående det nuvarande trädgårdsbiträdets bibehållande under budgetåret 1931/1932 samt sättet för fastighetens vård och renhållningen under nämnda budgetår synas mig innebära praktiska anordningar, varför jag icke har något att invända mot dessa förslag. Kostnaderna för nämnda anordningar skulle utgå från seminariets omkostnadsstat, vilken sålunda skulle nedbringas från 11,300 kronor med 8,325 kronor till 2,975 kronor.

Enligt överstyrelsens nu nämnda förslag skulle avlöningsstaten för budgetåret 1932/1933 uppgå till 2,692 kronor 50 öre och omkostnadsstaten till 2,975 kronor: summa 5,667 kronor 50 öre. Den totala kostnadsminskningen skulle utgöra 29,025 kronor 50 öre. Mot dessa beräkningar har jag intet att erinra.

I fråga om beräkningen av kostnaderna i sin helhet för folkskolläraryttbildningen under budgetåret 1932/1933 har skolöverstyrelsen först erinrat om nyssnämnda kostnadsminskning å i runt tal 29,000 kronor vid seminariet i Strängnäs samt därefter beräknat, att besparingar skulle uppkomma dels å i runt tal 20,000 kronor genom det påbörjade nedläggandet av folkskoleseminarierna i Landskrona, Skara och Härnösand, dels å cirka 5,000 kronor därigenom, att vakantsatta tjänster uppehållas med vikarier. Dessa besparingar skulle tillhopa utgöra 54,000 kronor. Då medelsåtgången för budgetåret 1931/1932 beräknats till 1,704,000 kronor, skulle alltså medelsbehovet för budgetåret 1932/1933 bliva 1,650,000 kronor. För täckande av dessa behov skulle av reservationerna per den 1 juli 1932 endast 10,000 kronor kunna tagas i anspråk, vadan anslagsposten till folkskoleseminarierna skulle behöva uppföras med 1,640,000 kronor. Beträffande denna överstyrelsens beräkning vill jag endast anmärka, att, då Härnösands-seminariets bibehållande ingår i mitt organisationsförslag, den av överstyrelsen beräknade besparingen genom detta seminariums nedläggande icke kan av mig godtagas. Det oaktat torde dock anslagsposten till folkskoleseminarierna kunna stanna vid det av överstyrelsen föreslagna beloppet 1,640,000 kronor.

Vad angår anslagsposten till stipendier för elever vid folkskoleseminarier, nu 217,000 kronor, har skolöverstyrelsen beräknat, att denna post skulle kunna för budgetåret 1932/1933 minskas med i runt tal 4,500 kronor. Då emellertid statens organisationsnämnd föreslagit, att anslaget till stipendier skulle beskäras med 25 procent och jag med hänsyn till de nuvarande statsfinansiella förhållandena anser mig böra ansluta mig härtill, blir beräkningen av förevarande anslagspost en annan än skolöverstyrelsens. Enligt vad jag

från överstyrelsen inhämtat, skulle ett antal av 1,640 elever komma att finnas vid folkskoleseminarierna under budgetåret 1932/1933. Med samma genomsnittliga belopp som hittills, nämligen 129 kronor per elev, skulle fordras ett anslag för stipendier av 211,560 kronor. Beräknar man nu 25 procents minskning å detta belopp, vilken minskning utgör 52,890 kronor, skulle ifrågavarande anslagspost för budgetåret 1932/1933 böra i riksstaten uppföras med 158,670 kronor, vilket belopp kan avrundas till 158,000 kronor. Då anslagsposten för budgetåret 1931/1932 är upptagen med 217,000 kronor, skulle den för budgetåret 1932/1933 kunna nedsättas med 59,000 kronor.

Då sålunda anslagsposten: Folkskoleseminarierna skulle ökas med 20,000 kronor och anslagsposten: Stipendier för elever vid folkskoleseminarier minskas med 59,000 kronor, skulle det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna kunna minskas från 1,837,000 kronor med 39,000 kronor till 1,798,000 kronor.

3. *Extra reservationsanslaget till studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m.*

Skolöversty-
relsen ^{20/11}
1931.

För budgetåret 1931/1932 har riksdagen anvisat ett extra reservationsanslag å 74,000 kronor till studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m.

Skolöverstyrelsen beräknade först, att detta anslag skulle kunna sänkas till 62,000 kronor. I sin skrivelse den 20 november 1931 erinrar överstyrelsen till en början, att överstyrelsen i det föregående utgått ifrån att under budgetåret 1932/1933 studentkurser skulle förekomma vid folkskoleseminariet i Stockholm för kvinnliga elever samt vid folkskoleseminariet i Växjö för manliga elever. Dessutom skulle av här ifrågavarande anslag medel behöva anvisas för parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Linköping, Karlstad, Umeå och Luleå. Därjämte torde den vid sistnämnda seminarium under en följd av år anordnade preparandkursen allttjämt böra bibehållas. Därefter anför överstyrelsen:

Innan överstyrelsen övergår till att redogöra för erforderliga belopp för uppehållande av nämnda studentkurser, parallellavdelningar och preparandkurs, anser sig överstyrelsen böra erinra om att överstyrelsen i sina följande beräkningar med hänsyn till 1931 års riksdags beslut angående vissa förhöjda arvoden till extra ordinarie ämneslärare räknat med ett arvodesbelopp å 4,000 kronor till extra ordinarie lektor. Därjämte har överstyrelsen — med ledning av de timantal och de arvodesbelopp, vilka av rektorerna beräknats för innevarande termin — företagit en del justeringar i de av rektorerna i april 1931 till överstyrelsen inkomna kostnadsberäkningarna avseende budgetåret 1932/1933.

För studentkursen vid folkskoleseminariet i *Stockholm* beräknas med hänsyn till ökat behov av timlärtimmar i kunskapsämnen och extra lärtimmar i övningsämnen ett belopp av 24,097 kronor, nämligen för lärararvoden 20,897 kronor samt för bestridande av kostnaderna för uppvärmning m. m. 3,200 kronor.

För studentkursen vid folkskoleseminariet i *Växjö* beräknas till lärararvoden 15,725 kronor samt för övriga kostnader 1,500 kronor, tillsammans 17,225 kronor.

För folkskoleseminariet i *Linköping*, där parallellavdelningar skulle förekomma till klasserna II och IV erfordras — vid bifall till överstyrelsens förut avgivna förslag angående lektor Borgströms förflyttning — medel till avlöning åt endast en extra ordinarie lektor, d. v. s. 4,000 kronor. Skulle däremot nyssnämnda förslag angående Borgströms förflyttning till *Linköping* ej vinna beaktande, erfordras medel till avlöning åt två extra ordinarie lektorer, d. v. s. 8,000 kronor. Överstyrelsen räknar i det följande med ett medelsbehov för här ifrågakvarande ändamål av 4,000 kronor.

Vid folkskoleseminariet i *Karlstad*, där antalet avdelningar är det samma som under innevarande läsår, erfordras medel dels till arvode åt en extra ordinarie lektor med 4,000 kronor, dels till ersättning för extra lärartimmar i gymnastik med 2,450 kronor, tillsammans 6,450 kronor.

Vid folkskoleseminariet i *Umeå* skulle anordnas parallellavdelningar till klasserna II och IV. Anslag påkallas dels till avlöning åt en extra ordinarie lektor med 4,000 kronor, dels till ersättning för extra lärartimmar i musik och i gymnastik med 3,705 kronor, tillsammans 7,705 kronor.

Vid folkskoleseminariet i *Luleå*, där parallellavdelning skulle förekomma till klass III, erfordras medel till ersättning för extra lärartimmar i musik och i gymnastik med tillhopa 3,160 kronor. För preparandkursen beräknas samma belopp som innevarande läsår, 4,663 kronor.

I enlighet med nu lämnade redogörelse kunna de kostnader för uppehållande av undervisningen i studentkurser, parallellavdelningar och preparandkurs vid folkskoleseminarierna, till vilkas bestridande medel å extra stat för budgetåret 1932/1933 erfordras, sammanfattas sålunda:

för studentkurs	vid folkskoleseminariet i Stockholm	kronor	24,097: —
» » » » »	» Växjö . . . »	17,225: —	
» parallellavdelningar »	» Linköping »	4,000: —	
» » » » »	» Karlstad . »	6,450: —	
» » » » »	» Umeå . . . »	7,705: —	
» » » » »	» Luleå . . . »	3,160: —	
» preparandkurs »	» »	4,663: —	
Summa kronor			67,300: —

Ifrågakvarande slutsumma, 67,300 kronor, torde böra stå till förfogande under budgetåret 1932/1933 för bestridande av utgifterna för studentkurser och parallellavdelningar. Emellertid föreligga i år liksom föregående år reservationer, som delvis kunna tagas i bruk. Beträffande denna fråga vill överstyrelsen anföra följande.

För innevarande budgetår beräknas i 1931 års statsverksproposition (VIII sid. 611) medelsbehovet bli 77,073 kronor. Detta behov skulle täckas dels genom i 1931/1932 års riksstat uppfört belopp 74,000 kronor, dels genom att av de till 6,000 kronor beräknade reservationerna per den 1 juli 1931 3,000 kronor togos i anspråk. Emellertid kommo enligt riksräkenskapsverkets redogörelse reservationerna per den 1 juli 1931 att uppgå till cirka 8,730 (8,729: 11) kronor. Medelstillgången var alltså 82,730 (74,000 + 8,730), under det att medelsåtgången under innevarande budgetår nu kan beräknas ej komma att uppgå till mer än cirka 71,000 kronor. Den 1 juli 1932

kunna således reservationer på cirka 11,730 kronor (82,730 — 71,000) beräknas föreligga.

Av dessa reservationer torde så stort belopp kunna tagas i anspråk, att de återstående reservationerna uppgå till cirka 2,000 kronor. För budgetåret 1932/1933 skulle således kunna tagas i anspråk ett belopp av cirka 9,730 kronor. Då nu medelsbehovet för sagda budgetår beräknats till 67,300 kronor, skulle således anslaget böra uppföras med 57,570 kronor eller i avrundat tal 57,500 kronor, d. v. s. med ett belopp, som understiger det i innevarande budgetårs riksstat upptagna beloppet av 74,000 kronor med 16,500 kronor. Överstyrelsen föreslår alltså, att anslaget i 1932/1933 års statsverksproposition upptages med 57,500 kronor.

Såsom skett beträffande anslag för ändamålet från och med år 1915, torde även nu beräknade anslag böra beviljas i en summa utan specificering i särskilda poster, och fördelningen av de beviljade beloppen seminarierna emellan ske sedermera efter inhämtande av förnyade upplysningar rörande anslagsbehoven samt till de för kursernas och avdelningarnas uppehållande lämpligaste anordningarna.

Departementschefen.

Vid beräkning av kostnaderna under budgetåret 1932/1933 för studentkurser vid seminarierna i Stockholm och Växjö, parallellavdelningar vid seminarierna i Linköping, Karlstad, Umeå och Luleå samt en preparandkurs i Luleå har skolöverstyrelsen kommit till en slutsumma av 67,300 kronor. Överstyrelsen har därvid utgått ifrån att nuvarande lektorn vid seminariet i Strängnäs skulle förflyttas till seminariet i Linköping och att fördenskull endast 1 extra ordinarie lektor skulle vara behövlig vid sistnämnda seminarium. Då jag, såsom i det föregående omförmäls, icke kunnat tillstyrka bifall till överstyrelsens förslag om Borgströms förflyttning, följer därav, att jag måste beräkna medel till avlöning åt 2 extra ordinarie lektorer vid parallellavdelningarna i Linköping, vadan den av överstyrelsen beräknade summan, 67,300 kronor, måste höjas med 4,000 kronor till 71,300 kronor. Något annat har jag icke att erinra rörande överstyrelsens beräkningar i förevarande avseende.

Av tillgängliga reservationer å anslaget för ifrågavarande ändamål skulle enligt skolöverstyrelsens mening kunna för budgetåret 1932/1933 tagas i anspråk ett belopp av 9,730 kronor. Jag anser emellertid, att ytterligare 2,000 kronor, således tillhoppa 11,730 kronor, av nämnda reservationer kunna beräknas för angivna ändamål. Drages detta belopp från 71,300 kronor, återstå 59,570 kronor. Det extra reservationsanslaget till studentkurser och parallellavdelningar m. m. skulle således enligt min beräkning böra uppföras i riksstaten för nämnda budgetår med sistnämnda belopp, 59,570 kronor, eller i runt tal 59,500 kronor, vilket innebär en minskning av det nuvarande anslaget, 74,000 kronor, med 14,500 kronor. Det sålunda beräknade anslaget överstiger visserligen med 2,000 kronor det i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln punkt 174 beräknade anslagsbeloppet, 57,500 kronor, men härvid bör erinras, att det nu beräknade ordinarie anslaget till

folkskoleseminarierna m. m., 1,798,000 kronor, med 2,000 kronor understiger det i nyssnämnda punkt beräknade anslaget för sistberörda ändamål, 1,800,000 kronor, vadan sammanlagda anslagsbeloppen till folkskoleseminarierna och till studentkurser och parallellavdelningar m. m. bliva desamma, som i statsverkspropositionen beräknats för budgetåret 1932/1933.

Såsom skett beträffande anslag för ändamålet från och med år 1915 torde även det nu beräknade anslaget böra beviljas i en summa utan specificering i särskilda poster och fördelningen av de beviljade beloppen seminarierna emellan ske sedermera efter inhämtande av förnyade upplysningar rörande anslagsbehoven samt till de för kursernas och avdelningarnas uppehållande lämpligaste anordningarna.

4. Ålderstillägg åt lärare vid folkskoleseminarierna.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag höjde 1931 års riksdag det ordinarie förslagsanslaget till ålderstillägg åt lärare vid folkskoleseminarierna, då 180,000 kronor, med 20,000 kronor till 200,000 kronor.

Enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning för budgetåret 1930/1931 uppgingo de verkliga utgifterna från detta anslag under nämnda budgetår till 203,704 kronor 55 öre.

Nu har skolöverstyrelsen meddelat, att någon minskning av ifrågasvarande utgifter ej torde vara att påräkna under budgetåret 1932/1933 men att överskridandet av anslaget ej vore av den art, att någon höjning av detsamma fördenskull vore påkallad.

Jag är av samma mening som skolöverstyrelsen och anser sålunda ifrågasvarande anslag böra uppföras med 200,000 kronor.

*Departement-
schefen.*

B. Småskoleseminarier.

I sin framställning den 31 augusti 1931 angående anslag till folkundervisningsändamål för budgetåret 1932/1933 framhöll skolöverstyrelsen beträffande åtskilliga punkter, som avse anslag till statens och landstingens småskoleseminarier, att de gjorda beräkningarna kunde komma att kräva justering i samband med den utredning angående en ny seminarieorganisation, som Kungl. Maj:t anbefallt överstyrelsen att utföra. Sedan överstyrelsen den 10 november 1931 till Kungl. Maj:t avgivit ifrågasvarande utredning, har överstyrelsen i skrivelse den 20 november 1931 återkommit till frågan, i vad mån ett genomförande av de av överstyrelsen framlagda förslagen skulle för budgetåret 1932/1933 medföra ändringar i de tidigare gjorda kostnadsberäkningarna. Jag skall i det följande redogöra för skolöverstyrelsens yttranden och förslag i berörda avseenden.

1. *Ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier.*

Det ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier är för budgetåret 1931/1932 i riksstaten uppfört med ett belopp av 178,000 kronor. Från detta anslag bestridas kostnaderna för uppehållande av de staten tillhöriga småskoleseminarier, vilka äro uppförda på ordinarie stat, nämligen seminarierna i Haparanda, Murjek och Lycksele. I sin skrivelse den 31 augusti 1931 hemställde skolöverstyrelsen, att det ordinarie reservationsanslaget till nämnda seminarier måtte för budgetåret 1932/1933 bestämmas till 175,000 kronor och anförde därvid bland annat:

Skolöverstyrelsen
31/8 1931.

Enligt från vederbörande rektorer inkomna uppgifter skulle utgiftsbehovet för budgetåret 1932/1933 uppgå till 187,252 kronor. Efter avdrag av vid seminarierna i Murjek och Lycksele beräknade inkomster av hyror, elevavgifter m. m. till ett belopp av sammanlagt 5,177 kronor, skulle alltså enligt rektorernas yrkanden erfordras ett statsanslag av 182,075 kronor. Vid granskning av rektorernas uppgifter framgår, att vad som nu begärts för avlöningar och arvoden av olika slag med 1,850 kronor understiger motsvarande belopp i de av Kungl. Maj:t den 8 maj 1931 fastställda staterna för dessa seminarier under budgetåret 1931/1932. Även de upptagna beloppen under rubriken materiel, ved och ljus m. m. motsvara i stort sett dem som för samma ändamål i nämnda stater blivit anvisade.

Rektor i Lycksele har önskat en höjning i posten inventarier och deras underhåll med 1,000 kronor. Beloppet skulle användas för möblering av tre elevrum, vilka det vore önskvärt att erhålla i en för lärare avsedd bostadslägenhet, som för närvarande icke användes för sitt ändamål. Överstyrelsen är nu icke beredd att taga ställning till denna fråga. Skulle en utredning i ärendet i samråd med byggnadsstyrelsen giva vid handen, att den av rektor föreslagna anordningen bör genomföras, torde Kungl. Maj:t kunna ställa det relativt obetydliga beloppet till förfogande för ändamålet av eventuellt tillgängliga reservationer å anslaget.

Den tredje huvudgruppen av utgifter från detta anslag utgöres av elevstipendier, vilka i enlighet med av Kungl. Maj:t givna föreskrifter utgå med ett belopp av 400 kronor för elev och läsår. Rektorerna hava beräknat stipendiebeloppen till sammanlagt 60,400 kronor. Emellertid bör hänsyn tagas därtill, att sedan dess bestämts, att vid innevarande läsårs början skola i första klassen intagas endast 12 elever vid varje seminarium. Denna minskning i det sedvanliga elevantalet synes komma att medföra en minskning i stipendiebehovet av 5,600 kronor.

Överstyrelsen finner alltså följande anslag erforderliga: för löner och arvoden 91,132 kronor, för utgifter, som ingå under rubriken materiel, ved och ljus — efter avdrag av ovannämnda beräknade inkomster — 29,543 kronor och till stipendier 54,800 kronor, eller sammanlagt 175,475 kronor, vilken summa bör avrundas till 175,000 kronor.

Skulle någon större reservation å anslaget befinnas tillgänglig, vilket överstyrelsen nu icke kunnat utröna, torde ytterligare någon minskning i anslaget kunna ske.

Skolöverstyrelsen
20/11 1931.

Nu har överstyrelsen i sin skrivelse den 20 november 1931 föreslagit, att ifrågavarande reservationsanslag skulle minskas till 169,000 kronor, och till stöd härför anfört:

Överstyrelsen har nu föreslagit, att seminariet i Murjek skulle nedläggas och ny klassavdelning där icke intagas år 1932. Detta kunde i och för sig motivera indragning av en extra ordinarie ämneslärartjänst redan läsåret 1932/1933. Överstyrelsen finner sig emellertid icke nu kunna bestämt förorda en sådan åtgärd, när de ämnen, som den extra ordinarie lärarinnan företräder, bland annat naturkunnighet i samtliga klasser, svårigen kunna delas upp på de övriga lärarna, och några timlärare icke stå att erhålla i Murjek. Vad som däremot kan inbesparas är stipendiemedel för en klassavdelning med ett beräknat elevantal av 15, sålunda 15×400 kronor eller 6,000 kronor. Enär överstyrelsen föreslagit, att vissa landstingsseminarier skulle av statsverket övertagas först med budgetåret 1933/1934, behöver någon utökning av anslaget till statens småskoleseminarier icke ske för budgetåret 1932/1933. Det erforderliga anslaget för sistnämnda budgetår skulle alltså med ovannämnda minskning bliva 169,000 kronor.

Med hänsyn till omöjligheten att i Murjek erhålla timlärare synes mig oundgängligt, att den av skolöverstyrelsen omförmälda extra ordinarie ämneslärarinnan får stå kvar å sin tjänst även under budgetåret 1932/1933. Mot vad överstyrelsen i övrigt anfört har jag intet att erinra. Enligt överstyrelsens förslag skulle det nuvarande anslaget komma att minskas med tillhoppa 9,000 kronor.

Departementschefen.

2. Verksamheten vid statens småskoleseminarium i Hagaström.

I riksstaten för budgetåret 1931/1932 är för uppehållande av verksamheten vid statens småskoleseminarium i Hagaström upptaget ett extra reservationsanslag av 36,000 kronor.

I sin skrivelse den 31 augusti 1931 föreslog skolöverstyrelsen, att ifrågasatt anslag skulle för budgetåret 1932/1933 bestämmas till ett belopp av 36,000 kronor och anförde till stöd härför:

*Skolöverstyrelsen
31/8 1931.*

Den av skolöverstyrelsen fastställda utgiftsstaten för seminariet under samma budgetår slutar på ett belopp av 37,000 kronor. Häremot svarande inkomster utgöras av dels statsanslaget, dels medel, som beräknats inflyta i hyror (800 kronor) och för sålda trädgårdsprodukter (200 kronor).

I infordrade uppgifter har seminariets rektor beräknat utgifterna för budgetåret 1932/1933 till ett belopp av 39,790 kronor samt, då påräkneliga inkomster funnes till samma omfattning som förut, yrkat på ett statsanslag av 38,790 kronor. Bland omständigheter, som motivera en utgiftsökning har rektor anfört dels tillkomsten av ett ålderstillägg för rektor från den 1 januari 1933, dels återbesättande av en lärartjänst från den 1 juli 1932 efter en med pension avgången manlig lärare i andra lönegraden, varvid torde böra förslagsvis beräknas lön för manlig lärare i högsta lönegraden, dels ock sannolikheten av ökade utgifter för uppehållande av sängundervisningen. Dessa beräknade ökning (kronor $200 + 800 + 380$) utgöra sammanlagt 1,380 kronor och synas böra godtagas. Därjämte föreslår rektor en sänkning i stipendiebeloppet med 500 kronor. Med hänsyn till det minskade elevantalet anser överstyrelsen, att denna post kan minskas från 6,000 till 4,500 kronor, sålunda med 1,500 kronor.

Denna utgiftsminskning skulle sålunda ungefärligen motsvara den ovan angivna ökningen i utgifterna.

Mot de beräknade utgiftsposterna i övrigt synes icke vara något att anmärka, utan utgöra de i stort sett repetition av i nuvarande och tidigare stater upptagna kostnader. Någon ökning i statsanslaget synes alltså icke erforderlig.

Skolöverstyrelsen
30/11 1931.

Nu har skolöverstyrelsen i sin förberörda skrivelse den 20 november 1931 beräknat, att sagda anslag skulle kunna för budgetåret 1932/1933 nedsättas till 29,000 kronor. Härom anför överstyrelsen:

Överstyrelsen hade beräknat det extra reservationsanslaget till detta seminarium för budgetåret 1932/1933 till ett belopp av 36,000 kronor. Sedan överstyrelsen nu föreslagit seminariets nedläggande och verksamhetens avveckling från och med läsåret 1932/1933, kommer detta att medföra minskat anslagsbehov.

Då en manlig ämneslärare i högsta lönegraden avgår med pension den 1 juli 1932, kan en lönebesparing göras å ett belopp av 3,800 kronor. Vidare synes den beräknade summan för timlärare kunna minskas med 1,000 kronor samt elevstipendierna med, utöver förut föreslagen nedsättning, ytterligare 2,000 kronor. Hela minskningen blir sålunda 6,800 kronor, eller i avrundat tal 7,000 kronor. Det erforderliga anslaget skulle sålunda bli 29,000 kronor.

Departementschefen.

Med instämmande i vad skolöverstyrelsen anført och under erinran, att i det föregående föreslagits seminariets nedläggande, tillstyrker jag, att förvarande anslag nedsättes till 29,000 kronor.

3. Understöd åt småskoleseminarier.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen *dels* för budgetåret 1931/1932 i riksstaten uppfört det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier med oförändrat belopp, 310,000 kronor; *dels ock* medgivit, att där av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, upprättat småskoleseminarium, vilket åtnjuter statsunderstöd, under tiden den 1 juli 1931—den 30 juni 1932 nedlägges eller ordinarie lärare vid dylikt seminarium eljest genom inskränkning av verksamheten blivit för seminariet obehöfelig, statsbidrag likväl må efter Kungl. Maj:ts beprövande kunna utgå för nämnda tid till belopp, motsvarande grundlön och ålderstillägg ävensom tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg till sådana ordinarie lärare, som genom nedläggandet eller inskränkningen ej längre erfordras för seminariets uppehållande, dock att Kungl. Maj:t må äga för varje särskilt fall bestämma det antal lärare, för vilkas avlönande statsbidrag må utgå, samt meddela de villkor och bestämmelser Kungl. Maj:t eljest finner för gott föreskriva.

Skolöverstyrelsen
31/8 1931.

I skrivelse den 31 augusti 1931 föreslog skolöverstyrelsen, att ovannämnda anslag skulle för budgetåret 1932/1933 nedsättas till 250,000 kronor och anförde som skäl härför:

De seminarier, som nu avses, äro sådana, som upprättats av landsting eller stad, som ej i landsting deltaga. När det gäller att beräkna anslagsbehovet för dessa seminarier under budgetåret 1932/1933, inställa sig vissa svårigheter, enär nu icke med någon säkerhet kan förutses, huru många seminarier av detta slag som då äro i verksamhet. Förutom de förut nedlagda seminarierna i Kristianstad, Skellefteå och Öjebyn, hava seminarierna i Uppsala, Malmköping och Uddevalla upphört med utgången av vårterminen 1931, varjämte seminarierna i Borås, Örebro, Västerås och Bollnäs komma att upphöra med vårterminen 1932. Huruvida så kommer att ske även med de enklassiga seminarierna i Jönköping, Kalmar, Göteborg och Skara, vilka intogo elever höstterminen 1930, är ännu ovisst. De seminarier, vilka i år intagit en ny första klass och som sålunda i varje fall — med eller utan förststatligande — komma att fortsätta sin verksamhet även under budgetåret 1932/1933 äro seminarierna i Linköping, Växjö, Lund, Halmstad, Kristinehamn, Falun, Härnösand och Östersund. Skulle emellertid 1932 års riksdag besluta, att något eller några av de nu kvarvarande seminarierna skola förststatligas redan från budgetåret 1932/1933, komma dessa att få sitt utgiftsbehov tillgodosett ur anslaget till statens småskoleseminarier.

En approximativ beräkning visar, att avlöningen (grundlön och ålders-tillägg) åt ordinarie lärare vid nedlagda seminarier under år 1932/1933 kommer att uppgå till omkring 118,000 kronor. Därest intet förststatligande av övriga landstingsseminarier komme att äga rum under sagda år, skulle till dessa erfordras ett statsbidrag av omkring 140,000 kronor. Det högsta statsanslag, som kan ifrågakomma under nämnda budgetår, är alltså 258,000 kronor, vilket torde kunna avrundas nedåt till 250,000 kronor. Detta belopp kommer givetvis, såsom ovan antytts, att reduceras i samma mån som ett förststatligande av vissa seminarier kommer att ske från och med år 1932/1933. Erforderliga beräkningar i sådant avseende komma att av överstyrelsen framläggas längre fram under året i samband med den av Kungl. Maj:t anbefallda utredningen beträffande statens övertagande av småskollärarytbildningen.

I likhet med vad under de senaste åren varit fallet torde även för år 1932/1933 böra medgivas, att landstingen erhålla statsbidrag till avlönande av vissa lärare på indragningsstat.

I sin merberörda skrivelse den 20 november 1931 har skolöverstyrelsen beräknat, att anslagsbeloppet skulle kunna nedsättas med ytterligare 10,000 kronor till 240,000 kronor. Härom yttrar överstyrelsen:

Skolöverstyrelsen
20/11 1931.

Överstyrelsen hade beräknat det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier till ett belopp av 250,000 kronor. De seminarier, som nu avses, äro sådana, som upprättats av landsting eller stad, som ej i landsting deltaga. Sedan överstyrelsen, såsom ovan sagts, i sin den 10 november 1931 framlagda utredning angående bland annat småskollärarytbildningens förststatligande, föreslagit, att vissa landstingsseminariers övertagande av statsverket borde ske först med budgetåret 1933/1934, överensstämma de förutsättningar, på vilka överstyrelsen grundade sina beräkningar den 31 augusti 1931, i stort sett med överstyrelsens nyss nämnda förslag den 10 november 1931. En jämkning i kostnadsberäkningen är endast i så mätto erforderlig, att anslaget till seminarierna i Halmstad och Östersund, vilka enligt den senaste utredningen icke skulle komma att

intaga ny klassavdelning hösten 1932, kan minskas för varidera seminariet med 3,700 kronor, eller sammanlagt 7,400 kronor. Anslagsbeloppet i det hela kan sålunda ytterligare nedsättas till i avrundat tal 240,000 kronor.

Departementschefen.

Då den omorganisation av småskoleseminarierna, som jag i det föregående föreslagit, icke skulle påbörjas förrän med höstterminen 1933, kommer den icke att öva inflytande på nämnda seminariers kostnadsstater för budgetåret 1932/1933. Under sådana förhållanden lägger skolöverstyrelsens nu gjorda beräkning av det erforderliga anslagsbeloppet för nämnda budgetår icke något hinder i vägen för genomförandet av mitt organisationsförslag. Mot sagda beräkning, enligt vilken anslagsbeloppet skulle nedsättas med 70,000 kronor till 240,000 kronor, har jag ingenting att invända. I likhet med överstyrelsen anser jag, att landstingen böra erhålla statsbidrag även för budgetåret 1932/1933 till avlöning och ålderstillägg jämte tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt vissa lärare på indragningsstat.

4. Stipendier åt elever vid småskoleseminarier.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har 1931 års riksdag för budgetåret 1930/1931 till stipendier åt elever vid småskoleseminarier beviljat ett ordinarie reservationsanslag av 65,000 kronor. Här avses seminarier, som upprättats av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar.

Skolöverstyrelsen
21/8 1931.

I skrivelse den 31 augusti 1931 föreslog skolöverstyrelsen, att anslaget skulle minskas till 26,000 kronor och anförde som skäl följande:

När det gäller att beräkna för ändamålet erforderligt anslag för budgetåret 1932/1933 möta samma svårigheter, som överstyrelsen i näst föregående punkt framhållit beträffande beräkning av statsunderstöd åt dessa seminarier. Därest man för läsåret 1932/1933 hade att räkna med de landstingsseminarier, som återstå, sedan seminarierna i Borås, Örebro och Bollnäs med utgången av vårterminen 1932 avslutat sin verksamhet, skulle för dessa seminarier (till antalet 12) erfordras ett stipendieanslag av 40,850 kronor. Härvid har räknats med samma normer, som lågo till grund för stipendiefördelningen år 1930/1931, samt med iakttagande av den minskning i stipendiebehovet, som följer med det lägre antal elever, som innevarande läsår intagits i första klassen vid samtliga småskoleseminarier.

Emellertid kunna betydande besparingar göras å det ovannämnda för budgetåret 1931/1932 beviljade anslaget på den grund, att seminarierna i Uppsala, Malmköping och Uddevalla nu nedlagt sin verksamhet och seminarier i Borås, Örebro och Bollnäs stå under avveckling och under innevarande år hava blott en klassavdelning. Den totala minskningen i stipendiebehovet för år 1931/1932 av såväl denna anledning som på grund av den ovannämnda minskningen i klassernas storlek kommer att medföra en besparing å sammanlagt omkring 14,400 kronor. Om denna reservation i första hand tages i anspråk för budgetåret 1932/1933 skulle därutöver erfordras ett anslag av allenast 26,450 kronor, vilken summa torde kunna avrundas till 26,000 kronor.

Skulle vissa landstingsseminarier förstatlignas eller nedläggas från början av höstterminen 1932, kommer behovet av utgifter från nu ifrågasvarande anslag att ytterligare minskas, en fråga, till vilken överstyrelsen återkommer längre fram under året i samband med av Kungl. Maj:t anbefalld utredning rörande småskoleseminariernas ställning.

Sedermera har överstyrelsen jämlikt sin skrivelse den 20 november 1931 beräknat, att anslagsbeloppet skulle ytterligare nedsättas, nämligen i det hela med 40,500 kronor. Härom har överstyrelsen anfört:

Den preliminära beräkning angående stipendiebehovet för elever vid landstingsseminarier för budgetåret 1932/1933, som överstyrelsen framlade i sina petita den 31 augusti 1931, slutade med ett anslagsbehov av 26,000 kronor. Det räknades då, med hänsyn till nedlagda seminarier och minskat elevantal i klasserna, med en besparing på stipendieanslaget för budgetåret 1931/1932 (65,000 kronor) med icke mindre än 14,400 kronor, som skulle kunna tagas i bruk 1932/1933. Sedan emellertid nu stipendieansökningarna för höstterminen 1931 inkommit till överstyrelsen, kan på ett mera exakt sätt beräknas, huru mycket av anslaget för 1932/1933 kommer att förbrukas. Det visar sig då, att om stipendiernas storlek beräknas efter samma grunder som de närmast föregående åren, kommer för höstterminen 1931 och vårterminen 1932 att åtgå sammanlagt 53,000 kronor, vadan besparingen kommer att uppgå till omkring 12,000 kronor.

Vidare hade överstyrelsen räknat med att för de landstingsseminarier, som komme att vara i verksamhet under budgetåret 1932/1933 skulle erfordras ett stipendiebelopp av 40,850 kronor. En omräkning härutinnan har nu skett med hänsyn till det förslag till inskränkning i landstingsseminariernas verksamhet, som överstyrelsen framlagt den 10 november 1931. Denna räkning, som verkstälts efter samma normer, som legat till grund för stipendiefördelningen år 1930/1931, visar, att anslagsbehovet i det hela uppgår till ett belopp av 36,500 kronor. Minskas detta belopp med den beräknade reserven från 1931/1932, återstår ett belopp av 24,500 kronor, som sålunda skulle bliva erforderligt för budgetåret 1932/1933. Detta betyder, att det nu utgående anslaget å 65,000 kronor kan minskas med 40,500 kronor.

I detta ärende har statens organisationsnämnd yttrat sig den 13 oktober 1931, varvid organisationsnämnden först lämnat följande korta historik:

Statens organisationsnämnd.

Alltsedan 1919 års riksdags beslut om en reform av småskolläro-utbildningen och till och med budgetåret 1926/1927 utgick det ordinarie reservationsanslaget till stipendier åt elever vid småskoleseminarier med ett årligt belopp av 90,000 kronor.

Vid 1927 års riksdag beslöts nedsättning av anslaget till 72,000 kronor på grund av den minskning av elevantalet vid dessa seminarier, som under de senaste åren ägt rum dels genom indragning av parallellklasser och dels genom minskning av klassernas storlek, och av liknande anledning minskades anslaget för budgetåret 1930/1931 till 65,000 kronor, med vilket belopp anslaget är uppfört jämväl för budgetåret 1931/1932.

Bestämmelser angående ifrågasvarande stipendier äro meddelade i stadgan den 31 december 1919 (nr 889) för av landsting eller stad, som ej i landsting deltaga, inrättade småskoleseminarier, §§ 76—82. Stipendium

må endast tilldelas i småskoleseminarium intagen elev, som är verkligt behövande. Senast före den 15 mars och den 1 november varje år har rektor vid seminarium att hos skolöverstyrelsen göra framställning angående behovet av stipendiemedel för löpande termin, därvid uppgifter skola lämnas angående de elever, som anses vara i behov av stipendieunderstöd, och graden av deras behov.

Skolöverstyrelsen har att, beträffande vårtermin före den 15 maj och beträffande hösttermin före den 1 december, meddela beslut rörande beloppet av det anslag, som skall tillkomma varje seminarium, samt rörande antalet av de elever vid varje seminarium, till vilka stipendier anses böra utgå, ävensom, därest överstyrelsen funnit anmäld elev icke böra komma i åtnjutande av stipendium, uppgift därom. Vid bestämmandet av nämnda anslagsbelopp skall hänsyn tagas dels till graden av elevernas understödsbehov, dels ock till deras kostnader för resa fram och åter mellan seminariestaden och hemorten.

Det anslag, varje seminarium får sig tillerkänt, skall fördelas bland de elever, till vilka skolöverstyrelsen ansett stipendier böra utgå, med iakttagande av — förutom vissa angivna villkor — att stipendiernas storlek bestämmes med hänsyn till elevernas större eller mindre grad av behov.

Särskilda bestämmelser äro genom ett kungl. brev av år 1921 meddelade för vissa statens småskoleseminarier.

Därefter har organisationsnämnden anfört följande rörande nu ifrågavarande stipendieanslag:

Såsom framgår av det föregående är anslaget till stipendier åt elever vid småskoleseminarier för innevarande budgetår bestämt till 65,000 kronor. Enligt vad organisationsnämnden inhämtat har skolöverstyrelsen för budgetåret 1932/1933 föreslagit en betydande minskning av detta anslag. Härvid har överstyrelsen utgått från att stipendiebehovet på grund av vissa seminariers upphörande samt ett sänkt elevantal kan antagas nedgå till omkring 41,000 kronor. Då överstyrelsen räknat med en nedgång redan under innevarande budgetår, som skulle medföra en besparing av omkring 15,000 kronor, skulle enligt överstyrelsens mening ifrågavarande anslag kunna minskas till 26,000 kronor.

Av samma skäl som av organisationsnämnden anförts till stöd för en nedsättning av anslaget till stipendier åt elever vid folkskoleseminarier, förordar nämnden även en reducering av nu ifrågavarande anslag. Organisationsnämnden får härutinnan hänvisa till vad nämnden anfört beträffande anslaget till stipendier åt elever vid folkskoleseminarier. Liksom detta anslag torde även stipendiemedlen för småskoleseminarierna böra nedsättas med 25 procent. Med utgångspunkt från att vid ett bibehållande av nuvarande utdelningsgrunder skulle erfordras stipendiemedel för nästkommande budgetår av omkring 41,000 kronor, skulle den ifrågasatta nedsättningen böra föranleda en minskning av dessa medel till omkring 31,000 kronor. Med hänsyn till den förutsedda reservationen från innevarande budgetår synes anslaget för budgetåret 1932/1933 böra bestämmas till 16,000 kronor.

Departementschefen.

Jag har intet att erinra mot skolöverstyrelsens senaste beräkning, enligt vilken anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål skulle med nuvarande normer för stipendiemedlens fördelning uppgå för budgetåret 1932/1933 till ett

belopp av 36,500 kronor. Nu har emellertid statens organisationsnämnd föreslagit, att stipendiemedlen för småskoleseminarierna skulle nedsättas med 25 procent. På grund av nu rådande statsfinansiella förhållanden biträder jag detta förslag. Till följd härav skulle nyssnämnda belopp, 36,500 kronor, böra minskas med 9,125 kronor till 27,375 kronor. Efter frändragning av den senast beräknade reserven, 12,000 kronor, återstå 15,375 kronor, med vilket belopp det ordinarie reservationsanslaget till stipendier åt elever vid småskoleseminarier bör uppföras i riksstaten. Sagda anslag skulle således minskas med 49,625 kronor.

5. Tillfällig löneförbättring för lärare vid vissa småskoleseminarier.

I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen beslutat, att tillfällig löneförbättring för lärare vid småskoleseminarier, som inrättats av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, skall även för budgetåret 1931/1932 utgå med $\frac{3}{4}$ av det belopp, som må tillkomma motsvarande lärare vid folkskoleseminariernas övningsskolor och vid statens småskoleseminarier, samt för sådant ändamål anvisat ett extra förslagsanslag å 49,000 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1931 föreslog skolöverstyrelsen, att nämnda anslag skulle för budgetåret 1932/1933 minskas med 9,000 kronor till 40,000 kronor. Till stöd för detta förslag anförde överstyrelsen bland annat:

Behov av anslag för nu ifrågavarande ändamål föreligger även för budgetåret 1932/1933. Även vid statens övertagande av småskollärarytbildningen snarast möjligt, torde man böra räkna med, att landstingsseminariernas avveckling icke kan vara fullt genomförd förrän med utgången av budgetåret 1932/1933. Därjämte synes man böra räkna med att, i likhet med vad som skett under de senaste åren, även under nämnda budgetår tillfällig löneförbättring kommer att ur detta anslag utgå till ett antal ordinarie lärare, som blivit obehövliga på den grund, att landstingsseminarierna nedlagts. Enligt uppgifter från riksräkenskapsverket skulle utgifterna från anslaget under budgetåret 1930/1931 hava utgjort 42,771 kronor. Då ytterligare minskning i behovet med sannolikhet kan påräknas, vill överstyrelsen nu preliminärt beräkna anslagsbehovet till 40,000 kronor.

Sedermera har överstyrelsen i skrivelse den 20 november 1931 öfverförmält, att någon ändring i ovannämnda beräkningar ej synes erforderlig.

Jag har intet att invända mot vad skolöverstyrelsen anført rörande förberörda anslag.

Departementschefen.

IV. Departementschefens hemställan.

Under åberopande av vad jag förut anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta följande organisation av statens folk- och småskoleseminarier att träda i successiv tillämpning med början av läsåret 1933/1934:

Folkskoleseminarierna skola vara till antalet 11, därav 6 dubbelseminarier och 5 enkelseminarier. Varje dubbelseminarium skall innefatta en fyraårig och en tvåårig linje, den senare studentkurs. Varje enkelseminarium skall innefatta en fyraårig linje. Dubbelseminarierna skola förläggas till Stockholm, Uppsala, Växjö, Lund, Göteborg och Umeå. Enkelseminarierna skola förläggas till Linköping, Karlstad, Falun, Härnösand och Luleå; dock skall å tid, som framtiden kommer att bestämmas, seminariet i Karlstad utvidgas med en kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor. Seminarierna i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg, Karlstad, Härnösand och Luleå skola vara avsedda för manliga elever, seminariet i Karlstad dock med det undantag, som nyss angivits. Seminarierna i Stockholm, Växjö, Falun och Umeå skola vara avsedda för kvinnliga elever.

Småskoleseminarierna skola vara till antalet 7, därav 4 dubbelseminarier och 3 enkelseminarier. Dubbelseminarierna skola förläggas till Strängnäs, Skara, Landskrona och Falun. Enkelseminarierna skola förläggas till Kalmar, Lycksele och Haparanda. Varje dubbelseminarium skall innefatta två tvååriga linjer. Enkelseminarierna skola omfatta, seminariet i Kalmar en tvåårig linje samt seminarierna i Lycksele och Haparanda vardera en treårig linje.

dels medgiva, att den av förre rektorn J. Wockatz till staten såsom gåva överlämnade fastigheten vid småskoleseminariet i Hagaström må efter nämnda seminariums nedläggande utan vederlag återgå till Wockatz,

dels beträffande anslagen till *folkskoleseminarierna* under budgetåret 1932/1933

1. öka den i det *ordinarie* reservationsanslaget till folkskoleseminarierna m. m. ingående anslagsposten: Folkskoleseminarierna,

nu		kronor	1,620,000:—
med		»	20,000:—
till		»	1,640,000:—

2. minska den i det *ordinarie* reservationsanslaget till folkskoleseminarierna m. m. ingående anslagsposten: Stipendier för elever vid folkskoleseminarier,

nu		kronor	217,000:—
med		»	59,000:—
till		»	158,000:—

3. minska det gemensamma *ordinarie* reservationsanslaget till folkskoleseminarierna m. m.,

nu		kronor	1,837,000:—
med		»	39,000:—
till		»	1,798,000:—

4. till anordnande av studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m. för budgetåret 1932/1933 anvisa ett *extra* reservationsanslag

av		kronor	59,500:—
----	-------	--------	----------

5. uppföra det *ordinarie* förslagsanslaget till ålderstilllägg åt lärare vid folkskoleseminarierna med oförändrat belopp..... kronor 200,000:—

dels ock beträffande anslagen till *småskoleseminarierna* under budgetåret 1932 1933

1. minska det *ordinarie* reservationsanslaget till statens småskoleseminarier,

nu		kronor	178,000:—
med		»	9,000:—
till		»	169,000:—

2. för uppehållande av verksamheten vid statens småskoleseminarium i Hagaström för budgetåret 1932/1933 anvisa ett *extra* reservationsanslag av..... kronor 29,000:—

3. för budgetåret 1932/1933 minska det *ordinarie* förslagsanslaget till understöd åt småskoleseminarier,

nu		kronor	310,000:—
med		»	70,000:—
till		»	240,000:—

4. medgiva, att där landsting eller stad, som ej i landsting deltagit, upprättat småskoleseminarium, vilket åtnjutit

statsunderstöd, blivit nedlagt eller ordinarie lärare vid dylikt seminarium eljest genom inskränkning av verksamheten blivit för seminariet obehövligen, statsbidrag likväl må efter Kungl. Maj:ts beprövande kunna utgå för tiden 1 juli 1932—30 juni 1933 till belopp, motsvarande grundlön och ålderstillägg ävensom tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg till sådana ordinarie lärare, som genom nedläggandet eller inskränkningen ej längre erfordras för seminariets uppehållande, dock att Kungl. Maj:t må äga för varje särskilt fall bestämma det antal lärare, för vilkas avlönande statsbidrag må utgå, samt meddela de villkor och bestämmelser Kungl. Maj:t eljest finner för gott föreskriva.

5. minska det *ordinarie* reservationsanslaget till stipendier åt elever vid småskoleseminarier,

nu	kronor 65,000: —
med	» 49,625: —
till	» 15,375: —

6. besluta, att tillfällig löneförbättring för lärare vid småskoleseminarier, som inrättats av landsting eller stad, som ej i landsting deltaga, skall även för budgetåret 1932/1933 utgå med $\frac{3}{4}$ av det belopp, som må tillkomma motsvarande lärare vid folkskoleseminariernas övningsskolor och vid statens småskoleseminarier,

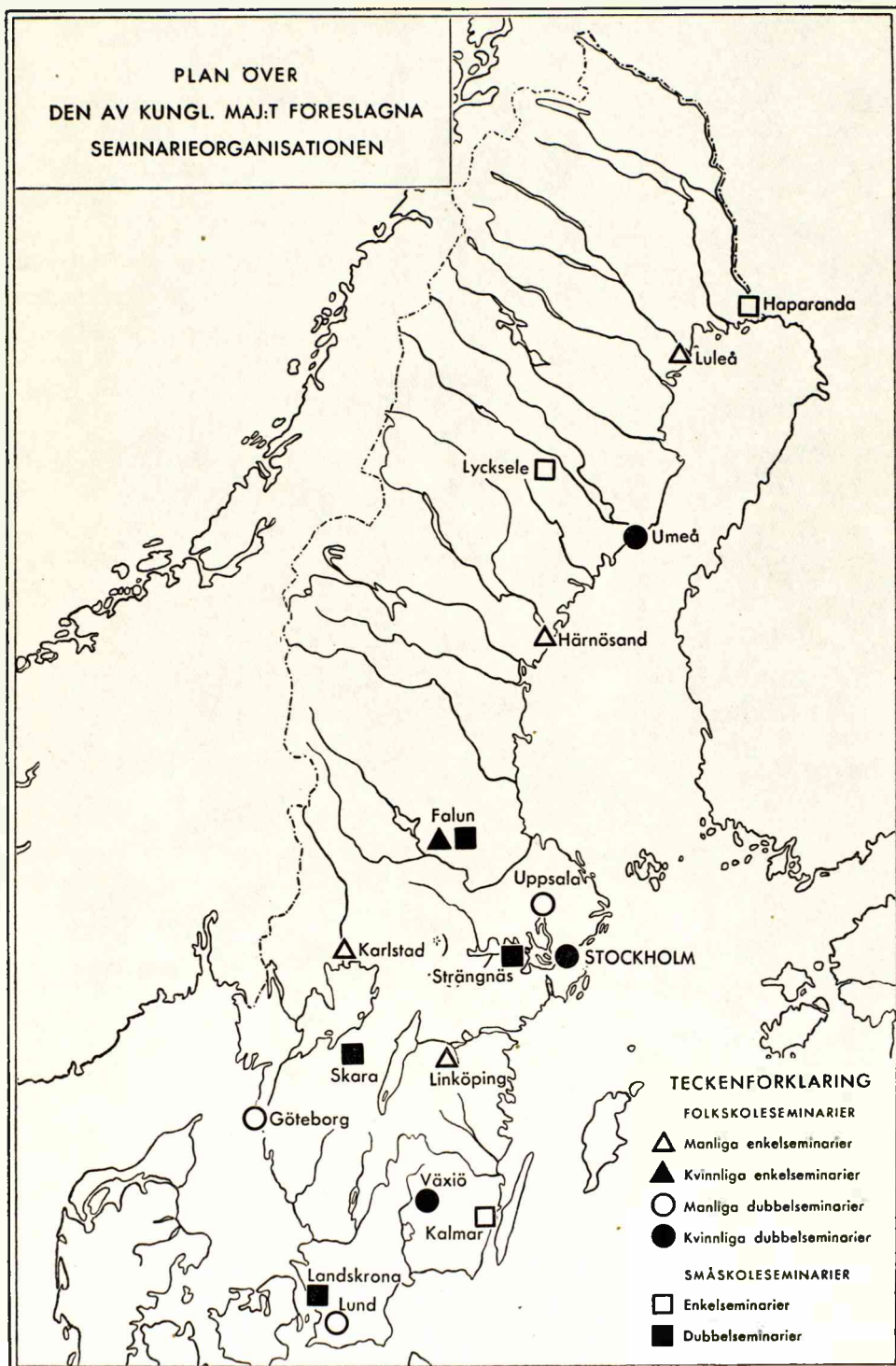
7. till tillfällig löneförbättring för lärare vid småskoleseminarier, som inrättats av landsting eller stad, som ej i landsting deltaga, anvisa för budgetåret 1932/1933 ett *extra* förslagsanslag av kronor 40,000: —

Vad departementschefen sålunda, under instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Ödmann.

PLAN ÖVER
DEN AV KUNGL. MAJ:IT FORESLAGNA
SEMINARIEORGANISATIONEN

*) Eventuellt tillkommer i Karlstad kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor.

INNEHÅLL.

	Sid.
Beslut av 1931 års riksdag	3
I. Småskoleseminarierna	12
A. Lärarbehovet	12
Sakkunniga	12
Skolöverstyrelsen	33
Departementschefen	44
B. Seminariebehovet	46
Sakkunniga	46
Skolöverstyrelsen	63
Nya framställningar	81
Departementschefen	85
C. Seminariernas inre organisation	90
Departementschefen	98
D. Ekonomiska synpunkter	99
Departementschefen	119
E. Den nya seminarieorganisationens genomförande	126
Departementschefen	129
II. Folkskoleseminarierna	132
A. Allmänna synpunkter	132
Departementschefen	161
B. Folkskollärarbehovet	165
Sakkunniga	166
Skolöverstyrelsen	185
Departementschefen	201
C. Seminariebehovet	203
Sakkunniga	203
Skolöverstyrelsen	208
Departementschefen	221
D. Ekonomiska synpunkter	225
Departementschefen	234
E. Seminarieorganisationens genomförande	240
Departementschefen	242
III. Folk- och småskoleseminarierna under läsåret 1932/1933	244
A. Folkskoleseminarier	244
B. Småskoleseminarier	279
IV. Departementschefens hemställan	288